

ડગમગતી શહેનશાહત

યાને

શેતરંજના દાવ

પ્રકાશક :

“ગુજરાતી” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ

સાસુન બિલ્ડિંગ

એલ્ફીન્સ્ટન સર્કલ, કોટ, સુબર્ષ

ગુજરાતી પ્રેસનું સાંપ્રતિક ભાગવત

ગુજરાત વિશ્વવિદ્યાલય
[ગુજરાતી સાંપ્રતિક વિભાગ]

ક્રમક્રમાંક 2259 કિંમત રૂ. ૦૦

સંપાદક શ્રીમતી શ્રીમતી

વર્ગિક ૪-૩

અગાઉથી રૂ. ૫) માફતી રહેલું રસ્તે મંગાવો.

મળવાનું ઠેકાણું:—

“ગુજરાતી” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ

સાસુન બિલ્ડિંગ, એલફિન્સ્ટન સર્કલ, કોટ-મુંબઈ

ડગમગતી શહેનશાહત

યાને

શેતરંજના દાવ

લેખક

અમૃતલાલ રતનજી ત્રિવેદી

સોરઠી શૌર્યકથા; સોરઠી પ્રેમકથા; સમાજનો સડો ઇત્યાદિના કતી

પ્રકાશક

‘ગુજરાતી’ પત્રના માલિકો

ગુજરાતી પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ, કોલ, મુંબઈ

સંવત્ ૧૯૯૧]

સન ૧૯૪૦

[શાકે ૧૮૫૧

કિંમત રૂ. ૩-૦-૦

પાકું પૂકું રૂ. ૩-૬-૦

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ

ગુજરાતી કોપીરાઈટ-સંગ્રહ
૨૨૨૪૭

પુસ્તક મળવાનું ઠેકાણું:—

‘ગુજરાતી’ પત્રની ઓફીસ

“ગુજરાતી” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ

સાસુન બિલ્ડીંગ, એલ્ફીન્સ્ટન સર્કલ

કોટ, મુંબઈ

Printed and Published by Natverlal Itcharam Desai & Co., at

THE “GUJARATI” PRINTING PRESS

Sassoon Buildings, Elphinstone Circle, Fort. BOMBAY

અસલના જમાનામાં વાહન માટે બળદગાડીનો ઉપયોગ થતો, હીવેલને કોડીયે ઘરમાં દીવાઓ થતા, અને એની અંદર કંઈજ અયોગ્ય કે અજીગતું લાગતું નહિ. કારણ કે તે વસ્તુઓ આપણા જીવનને અનુકૂળ હતી.

આજે એ બળદગાડીમાં કોઈ પ્રવાસ કરતું નથી અને હીવેલના કોડીયે કોઈ પ્રકાશ પણ કરતું નથી. એનું સ્થાન રેલ્વે, મોટર અને એરોપ્લેને લીધું છે. કોડીયાંને બદલે ઇલેક્ટ્રીક કોડીયાં થયાં છે.

કારણ આ વસ્તુ નવા જમાનાને અનુકૂળ છે. ઝડપી જમાનો, ઝડપી વાહનો, ઝડપી કાર્યક્રમો આ જીવનની જરૂરીઆત છે.

તેથીજ ઉદરનિર્વાહ અને જીવન સંચય માટે સોનાનાં ઘરેણાં અને ઘરની તીજેરીઓનો ઉપયોગ જમાનાઓ ઉપર થતો તે આજે બંધ થયો છે તેની જગ્યાએ આધુનિક જમાનાની શાસ્ત્રોક્ત રીતો આવેલી છે. જીવંતીનો વીમો બે ગરજ સારે છે. દ્રવ્ય સંચય અને વહાલાઓનું રક્ષણ.

ગ્રેટ

હોમ

લાઇફ એસ્યુરન્સ કંપની લીમીટેડ.

હેડ ઓફીસ : ૬૬૬ હાઉસ, ચર્ચગેટ સ્ટ્રીટ, કોટ, મુંબઈ.

શાખાઓ : અમદાવાદ, અલાહાબાદ, કલકત્તા, પોરબંદર.

હું મારા વાળ માટે શું કરું ?

આ પ્રશ્ન હરેક સ્ત્રીના મનમાં આવ્યા કરે છે, કારણ કે વાળ સ્ત્રીના સૌંદર્યમાં એક અંગરૂપ છે, અને વાળ ખરી જવા લાગેથી તે વિષેની ચિંતા હરેક સ્ત્રીને થવા કરે તે સ્વાભાવિક છે. પરંતુ તેની ચિંતા કરવાની હવે જરૂર નથી.

કામીનીઆ ઓઇલ (રજીસ્ટર્ડ)

વાપરવાની રીત મુજબ વાપરો. તે વાળના મૂળને જોઇતું પોષણ પુરું પાડે છે. તેનાથી વાળ ખરી જતા અટકે છે. તે સુંદરતામાં વધારો કરે છે અને તેનાથી માથાના વ્યાધીઓ જે ગરમ પ્રદેશોમાં સાધારણ હોય છે તે દુર થશે.

કીંમત:-

૧ બોટલીનો રૂ. ૧-૦-૦,

૩ બોટલી ના રૂ. ૨-૧૦-૦.

(ટ. ખ. જુદું.)

ખાત્રી માટે આજેજ ૦૧ આના ની ટીકીટ મોકલી નમુનો મફત મંગાવો.

લગ્ન પ્રસંગે અથવા માંગલિક ક્રિયા પ્રસંગે તેમજ દરરોજ તમારા રૂમાલમાં વાપરવા અથવા રોનો કાપો બનાવવા માટે

ઓટો દીલખહાર (રજીસ્ટર્ડ)

નામ યાદ રાખશો તો તમને મીઠી-મોહક-દીલખુશ સુગંધી વાળું અત્તર મળશે. નહીતર દુકાનદાર પુરતી કીંમત લઈ લખતુંસળતું બાંધી આપશે.

માટે ખરીદતી વખતે ઓટો-દીલખહાર નામ ધ્યાનમાં રાખજો.

કીંમત: ૦૧ ઓંસની બોટલી ૧ ના રૂ. ૧-૪-૦ | વી. પી. ખર્ચ જુદું.

૧ દ્રામની બોટલી ૧ ના રૂ. ૦-૧૨-૦ | નમુનાની શીશીના

૦૧૧ દ્રામની બોટલી ૧ ના રૂ. ૦-૮-૦ | જે આના.

જે આનાની પોસ્ટની ટીકીટ મોકલી નમુનો મફત મંગાવો.

સોલ એજન્ટ:- ધી એન્ડ્રો ઇન્ડીઅન ડ્રગ એન્ડ કેમીકલ કં. ૨૮૫, જુમા મસીદ, મુંબઈ નં. ૨.

‘ગુજરાતી’ પત્રે આપેલી ૫૭ ઐતિહાસિક વાર્તાની યાદી

નામ	ક્ર. સં. ક્ર.	કિંમત.
અ. પુનર્વિવાહ શાસ્ત્રસંમત છે.	(૧૮૮૬) મળતી નથી	
બ. ગૃહધર્મ	(૧૮૮૬) મળતી નથી	
૧ રાસેલાસ અથવા એમિસિનિયાનો રાજપુત્ર... દીનાર્જસ અથવા ઉત્તર રાસેલાસ...	(૧૮૮૬) મળતી નથી ૦-૮-૦	
૨ હિન્દ અને બ્રિટાનિયા(રાજભક્તિવિડંબણ-એક બાણ સહિત)(૧૮૮૭)	૨-૦-૦	
૩ ગંગાગોવિદસિંહ અથવા વૉરન હેસ્ટિંગ્સનો જમણો હાથ(૧૮૮૮)	૧-૮-૦	
૪ મહારાણી વિક્ટોરીયાનું જીવનચરિત્ર...	(૧૮૮૮) ૧-૮-૦	
૫ સવિતા સુંદરી અથવા ધરડા વરનો ફળેતો...	(૧૮૮૯) ૦-૪-૦	
૬ દીપુ સુલ્તાન અથવા શ્રીરંગપદ્મણનો ઘેરો (પ્રથમ ભાગ)(૧૮૯૦)મળતી નથી		
૭ દિલ્લીપરહુલો અથવા ભરતખંડના પરવશપણનો પ્રારંભ(૧૮૯૫)	૧-૮-૦	
૮ અરાઢમી સદીનું હિન્દુસ્તાન	(૧૮૯૬) ૨-૦-૦	
૯ ઔરંગઝેબ અને રાજપૂતો	(૧૮૯૭) મળતી નથી	
૧૦ શાહજહાં અને લીખારી	(૧૮૯૮) ૧-૮-૦	
૧૧ હેસ્ટિંગ્સની સોટી અથવા પ્લાસીના યુદ્ધ પછીનું બંગાળ(૧૮૯૯)	૨-૦-૦	
૧૨ પાણીપતનું યુદ્ધ અથવા નાના ફઝલખાન ...	(૧૯૦૦) મળતી નથી	
૧૩ બેંગલ સાહેબ અથવા અયોધ્યાનું પતન ...	(૧૯૦૧) મળતી નથી	
૧૪ નૂરજહાન અથવા સૌન્દર્યવિજય	(૧૯૦૨) મળતી નથી	
૧૫ બાજીરાવ બહાદુર અથવા પેશ્વાઈનો ઉદયકાળ	(૧૯૦૩) મળતી નથી	
૧૬ રૂપનગરની રાજકુંવરી અથવા મહારાણા રાજસિંહ	(૧૯૦૪) મળતી નથી	
૧૭ ઇન્દુકુમારી અથવા બંગાળમાં મરેઠાની ઢોડ	(૧૯૦૪) મળતી નથી	
૧૮ પ્લાસીનું યુદ્ધ અથવા લૉર્ડ ક્લાઈવનું કપટતંત્ર	(૧૯૦૫) મળતી નથી	
૧૯ શિવાજીનો વાઘનખ અથવા અફઝલખાનનું ખૂન	(૧૯૦૬) ૦-૧૨-૦	
૨૦ હજીવીઘાટનું યુદ્ધ અથવા અકબરનો પરાજય	(૧૯૦૬) ૦-૧૨-૦	
૨૧ નંદનવનનો નાશ અથવા આ તે રામની અયોધ્યા !	(૧૯૦૭) ૩-૦-૦	
૨૨ પેશ્વાઈની પડતીનો પ્રસ્તાવ અથવા લાલણ વેરાગણ	(૧૯૦૮) મળતી નથી	
૨૩ ઔરંગઝેબનો ઉદય અથવા આ તે મહાન મોગલ !	(૧૯૦૯) ૨-૦-૦	
૨૪ પદ્મિની અથવા બરમીભૂત ચિત્તોડ...	(૧૯૧૦) મળતી નથી	
૨૫ કલ્પેઆમ અથવા દિલ્લીનો ડગમગતો રાજમુકુટ	(૧૯૧૧) ૨-૦-૦	
૨૬ પુરાતન દિલ્લી: ૪૦ ચિત્રો સાથે...	(૧૯૧૧) ૨-૦-૦	
૨૭ સુંબનમીમાંસા...	(૧૯૧૧)	
૨૮ ભદ્રકાળી અથવા પાવાગઢનો પ્રલય ...	(૧૯૧૨) ૨-૦-૦	

“ગુજરાતી” પત્રે આપેલી ઐતિહાસિક ભેટો

	નામ	ઈ. સન.	કિંમત.
૨૯	જગન્નાથની મૂર્તિ અથવા ભારતનું ભવિષ્ય ...	(૧૯૧૩)	મળતી નથી
૩૦	હમીર હઠ અથવા રણથંભોરનો ઘેરો ...	(૧૯૧૪)	મળતી નથી
૩૧	ભુજબળથી ભાગ્યપરીક્ષા... ...	(૧૯૧૫)	૨-૦-૦
૩૨	પાટણની પ્રભુતા ...	(૧૯૧૬)	૨-૮-૦
૩૩	આણક્યનંદિની અથવા ચમ્પ અને સુંહધી...	(૧૯૧૭)	મળતી નથી
૩૪	અનં ગબદ્રા અથવા વહીલીપુરનો વિનાશ ...	(૧૯૧૮)	૨-૦-૦
૩૫	રૌનક મહેલની રાજખટપટ ...	(૧૯૧૯)	૨-૦-૦
૩૬	બાઈચાહ બાબર અથવા તૂરે ઈસલામ ...	(૧૯૨૦)	૨-૦-૦
૩૭	ચક્રવર્તી હમીર અથવા ચિત્તોડનો પુનરુદ્ધાર	(૧૯૨૧)	૨-૦-૦
૩૮	કચ્છનો કાર્તિકેય અથવા જડેજ વીર ખેંગાર	(૧૯૨૨)	૨-૦-૦
૩૯	અનારકલી અથવા અપરાધી અકબર...	(૧૯૨૩)	૨-૦-૦
૪૦	મહારાણી મયણદેવી અથવા ગુજરાતની માતા	(૧૯૨૪)	૪-૦-૦
૪૧	પરાધીન ગુજરાત અથવા ચાવડા વંશનો ઉદય	(૧૯૨૫)	૩-૦-૦
●	પ્રતાપી પ્રતાપ ...	(૧૯૨૫)	૧-૮-૦
૪૨	નાનાસાહેબ અથવા સ્વધર્મ માટે પ્રાણપાત્ર	(૧૯૨૬)	૨-૦-૦
૪૩	મુરીદે શયતાન અથવા મલબારનો મોપલા અત્યાચાર	(૧૯૨૭)	૨-૦-૦
૪૪	સિતમગર સુલ્તાન અથવા તલ્વાર અને કુરાન	(૧૯૨૮)	૩-૦-૦
૪૫	કચ્છનો કેસરી અથવા ઘોઘો અને અનેસર...	(૧૯૨૯)	૨-૦-૦
૪૬	અમરગર્જના અથવા સુષુપ્તિ અને જગરણ...	(૧૯૩૦)	૨-૦-૦
૪૭	અમરેશરી કટારી...	(૧૯૩૧)	} ૨-૦-૦
૪૮	તોગારી તલવાર અને રાયસિંહજીરી હથેલી...	(૧૯૩૧)	
૪૯	શત્રુંજયનો શ્યામ અને જોગણીનું ખખ્ખર...	(૧૯૩૨)	૩-૦-૦
૫૦	પાટણની પ્રતિષ્ઠા ...	(૧૯૩૩)	૩-૦-૦
૫૧	મહારાણી લક્ષ્મીબાઈ અથવા ખાલસાનું ખખ્ખર	(૧૯૩૪)	૩-૦-૦
૫૨	મહારાજાધિરાજ ...	(૧૯૩૫)	૩-૦-૦
૫૩	ગુજરાતનો બુઝાતો દીપક અને ઇસ્લામી સત્તાનો ઉદય	(૧૯૩૬)	૩-૦-૦
૫૪	ગુજરાતના વેરની વસુલાત	(૧૯૩૭)	૩-૦-૦
૫૫	રક્તપિપાસુ રાજકુમારી...	(૧૯૩૮)	૩-૦-૦
૫૬	જળસમાધિ ...	(૧૯૩૯)	૩-૦-૦
૫૭	ડગમગતી શહેનશાહત ...	(૧૯૪૦)	૩-૦-૦

“ગુજરાતી” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ,
સાસુન બીલ્ડીંગ, એલ્ફીન્સ્ટન સર્કલ, કાટ, મુંબઈ

રક્તપિપાસુ રાજકુમારી

અથવા

શુદ્ધ પ્રણય અને ભીષણ યેવકર્ષ

(૧૯૩૮)—પાટલદેવીએ ઉનડને પ્રોત્સાહન આપી કેવા રાજકાર્યો કરાવ્યાં; તેની દૂરંદેશી દષ્ટિ: કુંવરી છતાં કુંવરને યોગ્ય તેણીની લાયકાતો વાંચકને મુગ્ધ બનાવી મૂકે છે. તેની વિરૂદ્ધનું જશવંતીનું પાત્ર ફેટલું નિર્દય, ધૃષ્ટા ઉપજાવે તેવું જીવન, પાટલદેવી સાથેની હરિક્ષાષ વાંચકને આકર્ષી રાખે છે. લોહી તરશી રાજકુમારી ખરેખર રક્ત જ પીવા માંગતી હોય, તેવી જણાય છે. રાજ કાવાદાવાથી પાટલનું મૃત્યુ વાંચકને રડાવે છે. પાલીતાણાના ઇતિહાસમાંના આ ખરેખર બનાવો ચોપડાઓમાંથી લેવામાં આવ્યા છે. જસી રાજકુંવરીએ રાજવંશી, દેવાંશી ભોગો લીધા છે. તેની શોષિતપિપાસુ, બંડખોર વૃત્તિ રાજભોગ લઈને તૃપ્ત થઈ છે. ૨૦૦ વર્ષ પૂર્વે બનેલી આ વાર્તા આશ્ચર્ય આજે આપણી સામે ખડી થાય છે. ઝેરી નાગણ, મંત્રીશ્વર રતનજી, પાટલનો પ્રણયી, પુલેકું, પત્રિકાનું ઝેર, કામિનીનાં કામણ, ઓઢાનું અરધા પાગલ આશક, પ્રેમલી વગેરે પ્રકરણો એકધારા ચાલ્યા જ આવે છે, વિશેષ આ વાર્તામાં ચમત્કારી કથા મહાત્મા હૈદરશાહની લેવામાં આવી છે. મુસ્લીમ ઔલિયાએ ઉનડજીના ઇતિહાસમાં અગત્યનો ભાગ ભજવ્યો છે. ઓઢો ખુમાણ તથા અન્ય લડાયક સરદારોની જે વાતો નવલકથામાં આવે છે તે ઐતિહાસિક છે. આ વાર્તાનો ધણો ભાગ ભાટોના પોથાઓમાંથી, બારોટોના ચોપડામાંથી અને ખોડા સરવણ પાસેથી વાંચી, સંભળી મેળવે લખેલી છે. ઇતિહાસને વધારે સાચવીને વાર્તાને રસમય બનાવી છે. પાટલદેવી અને જશવંતીદેવી જેવી બે વિરોધી શક્તિઓ પુરૂષોને પુતળાની પેઠે નચાવી છેવટ સુધી અજબ ક્રાંતિ કરી રહેલી દેખા દે છે. ૫૪ સંખ્યા ૩૬૧. કિંમત રૂ. ૩-૦-૦.

“ગુજરાતી” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ

સાસુન બિલ્ડિંગ, એલ્ફીન્સ્ટન સર્કલ, કોટ મુંબઈ

મહારાણી લક્ષ્મીબાઈ

અથવા

ખાલસાનું ખરપર

(૧૮૩૪)-સન ૧૮૫૭ ના હિંદીઓનાં સ્વરાજ્ય પ્રાપ્ત કરવાના આદિ-લનમાં જાંસીનાં મહાન રાણી અહલ્યાબાઈએ કેવી બહાદુરીથી અંગ્રેજો સામે કામ લીધું હતું તેનો આખેહુખ ચિતાર આ ઐતિહાસિક પુસ્તકમાં રજુ થાય છે. એક અંગ્રેજ સર હુરોઝ લખે છે કે, ‘શત્રુઓ (હિંદીઓ) તરફથી સહુથી મહાન વ્યક્તિ રણમાં પડી તે એક સ્ત્રી હતી; તે ખીજ કાંઈ નહીં પણ જાંસીની રાણી.’ ‘ધોડેસ્વાર લશ્કરના ઉપરી તરીકે પુરવતો પોપાક પહેરી એણે શત્રુઓ (અંગ્રેજો) પર હલો કર્યો અને છેવટ સુધી એકલે હાથે યુદ્ધ કરી વીર ગતિને પામી.’ ૧૮ વર્ષની વયે વિધવા થયા પછી રાજકારભાર સંભાળી જગતને ચારિત્ર્ય શુદ્ધિનું અલૌકિક અદ્ભુત દર્શાવે તેણીએ પ્રશંસાપાત્રું છે. તેની વીરતા અને ચારિત્ર્ય વિશુદ્ધિ માટે બે મત છે જ નહીં. એક અંગ્રેજ લેખકે તેના સંબંધમાં નાટક લખી તેના ચારિત્ર્યને ડાઘ લગાડવાનો પ્રયાસ કરેલો; પરંતુ તેના લખાણમાં સત્યાંશ માલુમ પડ્યું નથી, તે માત્ર તેના ભ્રાંતીની કલ્પના જ હતી. એમ આ વાર્તામાં જણાવ્યું છે. નાની વયથી જ તેણે ધોડેસવારી તેમજ રાજ ચલાવવાના કામકાજનો અભ્યાસ કર્યો હતો અને તેમાં તે આગળ જતાં પાવરધી થઈ હતી. તેણે જે વીરતાથી ૧૮૫૭ ના સ્વાતંત્ર્ય યુદ્ધમાં ભાગ લીધો છે તેનો સુંદર ચિતાર તેમજ તે સમયે નાના સાહેબ વગેરેએ કરેલી યોજના તે વખતના હિંદના કેટલાક રાજાઓની મનોવૃત્તિ વગેરેનો ચિતાર આ પુસ્તકમાં જોવા મળે છે. જાંસી અંગ્રેજ સરકાર સાથે જોડાઈ ખાલસા થાય ત પહેલાં લક્ષ્મીબાઈએ કેટલી દક્ષતા, દુરંદેશી વડે રાજવહીવટની અંતિમ ટકેલી તે જણવાને આ પુસ્તક અજોડ છે. પૃષ્ઠસંખ્યા ૨૫૦.

કિંમત રૂ. ૩-૦-૦.

“ગુજરાતી” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ

સાસુન બિલ્ડિંગ, એલ્ફીન્સ્ટન સર્કલ, કોટ, મુંબઈ

લેખકનું નિવેદન

‘ગુજરાતી’ પત્રના ભેટ પુસ્તક રૂપે મારી ઐતિહાસિક નવલકથા “ડગમગતી શહેનશાહત” યાને “શેતરંજના દાવ” “ગુજરાતી” પત્રના વાંચકો અને સાહિત્યપ્રિય જનતા સમક્ષ મૂકવામાં આવે છે તે પહેલાં મારી સામાજિક નવલકથા “દિલના ડંખ” “ગુજરાતી” પત્રમાં ચાલુ વાર્તા તરીકે પ્રસિદ્ધ થઈ ચૂકી છે તે માટે ‘ગુજરાતી’ પત્રના સંચાલકોનો હું આભારી છું.

મારી સામાજિક નવલકથા “દિલના ડંખ” ચાલુ વાર્તા તરીકે અને ઐતિહાસિક નવલકથા “ડગમગતી શહેનશાહત” યાને “શેતરંજના દાવ” ‘ગુજરાતી’ પત્રના ભેટ પુસ્તક તરીકે રજુ કરી શક્યો છું તે માત્ર ‘ગુજરાતી’ પત્રના સંચાલકો શ્રી નટવરલાલ દેસાઈ, શ્રી મદનલાલ દેસાઈ અને શ્રી બાબુભાઈ દેસાઈએ મને આપેલ પ્રોત્સાહનના લીધે જ છે.

ઐતિહાસિક નવલકથા “ડગમગતી શહેનશાહત” યાને “શેતરંજના દાવ”ની વસ્તુ મોગલ સમ્રાટ જહાંગીરના રાજઅમલ દરમ્યાનમાં બનેલા પ્રસંગોની ફૂલગૂંથણીદ્વારા આલેખવામાં આવેલ છે. મોગલ સમ્રાટ જહાંગીરની વૃદ્ધાવસ્થામાં બાદશાહમેગમ નુરજહાન દિલ્લી અને આગ્રાની મોગલ સલ્તનતની લગામ પોતાના હાથમાં લઈ એક ચક્રે રાજકારભાર ચલાવતી હતી તે સમયે બનેલા બનાવો—પ્રસંગોજ આ નવલકથાની વસ્તુ છે.

શહેનશાહબાબુ નુરજહાને પોતાના હાથમાં આવેલી મોગલ સલ્તનતની લગામ પોતાના જીવન પર્યંત પોતાના હાથમાં જ રહે તે માટે શહેનશાહ જહાંગીરના ચોથા શાહબદા શહેરિયાર સાથે બાદશાહમેગમ નુરજહાને શેરઅફઝાન દ્વારા પોતાને ઉત્પન્ન થયેલી પુત્રી રોશન-આરાનાં લગ્ન કર્યાં હતાં, તેને શહેનશાહ જહાંગીર પછી મોગલ સલ્તનતના તાજ અને તખ્તનો વારસ બનવવા કેવા કેવા પ્રયાસો કર્યા

હતા અને તેની અતિસ્પર્ધા નાદીરાએ પોતાની યુક્તિ અને બુદ્ધિદૌશલ્ય દ્વારા તેને કેવી રીતે સફળ બનવા ન દીધા, તેનો સંપૂર્ણ ચિતાર અત્રે આપ્યો છે. તે ઉપરાંત શહેનશાહ જહાંગીરના ચારે શાહજાદાઓ ખુશરૂ, પરવીઝ, ખુર્મ અને શહેરિયાર માત્ર રાજ્ય લોભના કારણે જ ભાઈ-ભાઈ પ્રત્યેનો પ્રેમ ભૂલી એક બીજાના દુશ્મન બની ચૂક્યા હતા, અને પોતાના વર્તન અને ચારિત્ર્ય દ્વારા આચરેલા કાર્યોનાં ફળ તેઓને જ ભોગવવા પડ્યા હતાં એ ઐતિહાસિક પ્રસંગોના આધારે જ આ નવલકથા આલેખવાનો નમ્ર પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.

નવલકથામાં આવતા પાત્રો જેવા કે શહેનશાહ જહાંગીર, શહેનશાહબાનુ, નુરજહાન, શાહજાદાઓ ખુશરૂ, પરવીઝ, ખુર્મ અને શહેરિયાર, મુમતાઝમહાલ, રોશનઆરા, મહારાજા ભીમસિંહજી, સિપેહસાહાર બહેરામખાન, અને મહોબ્બતખાન, કિલ્લેદાર રસુલખાન, અને સલાબતખાન, ઇનાયતઅલી, નાદીરા, સલીમા અને દુલારી વગેરે ઐતિહાસિક પાત્રો છે. ઐતિહાસિક પાત્રો અને પ્રસંગોની ફૂલચૂંથણી પર જ આ નવલકથાની ઇમારત ચણવામાં આવી છે.

મોગલ સામ્રાજ્યનો ઇતિહાસ કહે છે કે, શહેનશાહ જહાંગીર સામે પોતાની બાલ્યાવસ્થામાં કાચી બુદ્ધિને વશ બની હથિયાર ઉપાડવાની કરેલી ભૂલે શાહજાદા ખુશરૂના જીવનનો ઇતિહાસ કરુણ રંગોએ રંગ્યો, અને મોગલ સામ્રાજ્યના વારસાપરનો તેનો હક્ક દૂબાવી દીધો. બ્યારે સનમ અને શિરાઝીમાંજ મસ્ત રહેનાર શાહજાદા પરવીઝનો કરુણ અંતિમ સનમ અને શિરાઝી દ્વારા જ આવ્યો હતો. શાહજાદો ખુર્મ પોતાની શક્તિ, સામર્થ્ય, મિલનસાર સ્વભાવ અને દુર્વ્યસનથી દૂર રહેવા ઉપરાંત રાજપુતોની સહાયથી પોતાના દૌશલ્ય દ્વારા શહેનશાહ જહાંગીર પછી મોગલ સલ્તનતના તાજ અને તખ્તનો સ્વામી બન્યો અને શાહજહાન નામ ધારણ કરીને મોગલ શહેનશાહતની ગાદી પર આવ્યો હતો.

મોગલ સમ્રાટ જહાંગીરના સમયની વસ્તુ આ નવલકથામાં આલેખવામાં આવેલ હોવાથી તે સમયના રીતરિવાજ અને વસ્તુને

અનુરૂપ બને તેવા હેતુથી જ આ નવલકથામાં મેં ગુજરાતી મિશ્રિત ઉર્દુ ભાષાનો ઉપયોગ કર્યો છે. છતાં પણ વાંચકો ધણી જ સહેલાઈથી વસ્તુ સમજી શકે અને તેમના રસમાં ક્ષતિ ન આવે તે ઉદ્દેશ લક્ષમાં રાખીને ગુજરાતી વાંચકોથી અપરિચિત એવા ઉર્દુ ફારસી શબ્દોના ગુજરાતી અર્થ સાથેનો નાનકડો કોશ આ સાથે છેવટે રજૂ કરવાનો પ્રયત્ન કરવામાં આવ્યો છે.

રાષ્ટ્રીય ભાવનાવાદી અને શિષ્ટ સાહિત્ય રજૂ કરતી હિન્દની એક માત્ર સ્વદેશી કંપનીની લોકપ્રિય “યંગ હન્ડીયા રેકર્ડ્ઝ” દ્વારા મારું સાહિત્ય પ્રગતિવાન બનતું બન્યું તે માટે મારા સાહિત્ય પર નજર રાખતા મારા મુરબ્બી અને યંગ હન્ડીયા રેકર્ડ્ઝના મેનેજિંગ એજન્ટ શ્રી. દુલેરાય પંડ્યાનું મમત્વ અને લાગણી માટે હું આભારી છું. આજે આમોફેન રેકર્ડ્ઝના જગતમાં હું જે સ્થાન પ્રાપ્ત કરી શક્યો છું તેનો સધળો યશ શ્રી. દુલેરાય પંડ્યાને જ ફાળે બન્યો છે.

સાહિત્ય રસિક સંસ્કૃત સાહિત્યના અભ્યાસી અને કળા વિવેચક ડોક્ટર શ્રી. ડી. જી. વ્યાસ ડી. એ. એમ. એસ. (લંડન) તેમને સમયનો અભાવ હોવા છતાં પણ મારી વારંવારની પજવણીને સત્કારી મારા પ્રત્યે સદ્ભાવ બતાવી ઐતિહાસિક સાહિત્યના સંશોધન માટે મને જોષિતા પુસ્તકો વાંચવા માટે મુંબઈની રોયલ એશિયાટિક સોસાયટી જેના તેઓ સભ્ય છે તેના વાંચક તરીકે જોષિતી સગવડ કરાવી આપી તે માટે તેમનો તથા રાષ્ટ્રીય ભાવનાવાદી ઉર્દુ દૈનિક પત્ર “ઝન્કિલાબ” ના તંત્રી જનાબ અબ્દુલ હમીદ અન્સારીએ તેમના સમયનો ભોગ આપી કેટલાક ઉર્દુ, ફારસી પુસ્તકોના વાંચન દ્વારા ઉપરોક્ત નવલકથાના સંશોધનમાં મને સહકાર આપ્યો છે તે માટે બંને મહાશયોનો હું આભારી છું.

શેઠ લલ્લુભાઈ પ્રાગજી, શ્રી. હરિશંકર જાની, શ્રી. વસનજી કાનાબાર, મધુસૂદન પંડ્યા અને કાંતિલાલ મહેતાનો આભાર તેમની સહાય-સૂચના માટે અત્રે માનું છું.

પુસ્તકની જોડણી શુદ્ધ રાખવામાં મને સહાય કરનાર શ્રી. જીવન-લાલ જાની અને શિવપ્રસાદ શર્માનો આભાર વિસરી શકાય તેમ નથી.

ઉપરોક્ત નવલકથાના પ્રસંગો અને પાત્રોની ફૂલગૂંથણી કરવા માટે મેં જે પુસ્તકોનું અવલોકન કર્યું છે તે નીચે પ્રમાણે છે:—

The Mogul Emperors of India

Diary of Sir Thomas Roe

The History of Mogul Dynasty in India

The Catalogue of Indian Coins

The History of India Hindu and Mohomedan period

India under the Mohomedan Rule

The Mogul India

મોગલ શાહજહાંનીયાં, દુખ્તરે ઇસ્લામ, તારીખે ફરિસ્તા, તારીખે ઇસ્લામ, દુહાકે જહાંગીરી વગેરે.

પુરખાઈની વાડી, જોતલેન, ઘાટકોપર.

વસંતપંચમી મહા શુદ્ધ પાંચમ,

સંવત્ ૧૯૯૬

મુબઈ તા. ૧૩-૨-૪૦

અમૃતલાલ રતનજી ત્રિવેદી

ચં દ્રો કિત કા

(શૃંગારરસ પ્રધાનકાવ્ય)

સચિત્ર આવૃત્તિ ૭ મી

કર્તા:—કેશવરામ નંદરામ ભટ્ટ

પૃષ્ઠ કર કિંમત ચાર આના

પાંચ આનાની ટીકીટ મોકલી આજેજ મંગાવો.

“ગુજરાતી” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ

સાસુન બિલ્ડીંગ, એલ્ફીન્સ્ટન સર્કલ, કાટ, મુબઈ

મુરિદે શયતાન

અથવા

મલબારનો મોપલા અત્યાચાર

(૧૯૨૭)-ઈ. સ. ૧૯૨૨ માં મલબારમાં મુસલમાન મોલ્લાઓએ ઉશ્કેરેલા મોપલાઓએ હિન્દુઓને જોરજુલમથી વટલાવવાનો કરેલો આરંભ અને અંગ્રેજ સરકારની સત્તાને ઉથલાવી નાંખવાનો પ્રયત્ન અને બળવો, અને તેઓને સરકારે કેવી રીતે દાબી દીધા, તથા જોરજુલમથી વટલાવેલા હિન્દુઓને પાછા પોતાના ધર્મમાં કેવી રીતે દાખલ કરવામાં આવ્યા તેનું અને શુદ્ધિ તથા સંગઠનનો પાયો હિન્દુમાં કેવી રીતે મંડાવા પામ્યો તેનું રોમાંચ ખડા કરે તેનું ચિત્ર છે. સન ૧૯૨૦-૨૧ માં ગાંધીજીની અસહકારની લડત ચાલી અને તેમાં નાકરની લડતે ઉચ્ચ સ્વરૂપ લીધું. મલબારમાં વસતા મોપલાઓ તે એમ જ માની બેઠાં કે અંગ્રેજ રાજ્ય સમાપ્ત થયું છે અને હિન્દુસ્તાનમાં અંધાધુંધિનું સામ્રાજ્ય વ્યાપી ગયું છે. એટલે ધર્માધિપણે હિન્દુઓને રંજડવા મંડ્યા, હિન્દુઓને જબરદસ્તીથી વટલાવી મુસલમાન કરવા લાગ્યા, કહો કે, કેટલાંક હિન્દુઓને મારી કચડીને તેમણે મુસલમાન બનાવ્યા. મલબારમાં અંગ્રેજ અમલનો અસ્ત જમાણે જણાયો. છેવટે અંગ્રેજ સરકારનું લશ્કર મલબારમાં આવી પુગ્યું અને મોપલાઓની સાન ઠેકાણે આવી. ઘણા બળવાખોર મોપલાઓને ફાંસી મળી, ઘણાને દેશનિકાલ કરવામાં આવ્યા અને હિન્દુઓને સુરક્ષિતતા પ્રાપ્ત થઈ. વટલેલા હિન્દુઓને પાછા હિન્દુ ધર્મમાં લેવામાં આવ્યા. વગેરે વર્ણન ચિત્રપટ પ્રમાણે વાચકોની સમક્ષ રજુ થાય છે. કેટલાક પ્રકરણો:-મૌલવીનો ઉપદેશ અંત્યજ ધર્મવીર, ખિલાફત મંડળની હિન્દુ સમા શયતાનોની મુરાદ અત્યાચારોની પરંપરા. ખાલિફા કુમારી લક્ષ્મીના અભિશાપ વગેરે. પૃષ્ઠ ૧૮+૨૧૫=૨૩૩. કીંમત રૂ. ૨-૦-૦ ટ. ખ. ૦-૪-૦.

“ગુજરાતી” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ,
સાસુન બિલ્ડીંગ, એલ્ફીન્સ્ટન સર્કલ, કોટ, મુંબઈ

કચ્છનો કેસરી

અથવા

ધોધો અને ચનેસર

(૧૯૨૯)—સુલ્તાન અલાઉદ્દીને સિંધ પર કરેલી ચઢાઈ સર્વથા નિષ્ફળ જ નીવડી હતી, તે પૂરાવા સહિત જણાવેલ છે. સિંધુ દેશના સૂમરાવંશોનો અને ત્યાર પછીના સમાવંશનો ઇતિહાસ આપેલો છે. સિંધુ દેશના રાજાઓ કચ્છ દેશમાં આવ્યા, તે પહેલાં તેમણે મુસલમાન બાદશાહ અલાઉદ્દીન વગેરે સામે ઢવી ટક્કર ઝીલી; વાયવ્ય પ્રાંતમાંના યવનોનાં ધાડાંઓ ઢવી રીતે મારી હઠાવ્યાં, વગેરે રોમાંચજનક વાતો નવલકથામાં રસ ભરી રીતે ગુંથી લીધી છે. અત્યારના સૂમરાઓનાં હિંદુ પૂર્વજો ઇસ્વી સનની ૧૩મી સદીના અંતમાં અલાઉદ્દીન ખૂનીના અત્યાચારોના પંજમાંથી છટકવા માટે કચ્છ પલાયન કરી ગયા હતા અને કચ્છના રહેવાસી થઈ ગયા પછી પણ ઢટલોક કાળ પર્યન્ત તેઓ હિંદુજ કાયમ રહ્યા હતા. પાછળથી આ હિંદુઓ ઢવી રીતે વટલીને મુસલમાન થયા, તે ચમત્કારિક વાર્તા વાંચવા જેવી છે. શુદ્ધિ અને સંગઠન ન થવાથી હિંદુ સંખ્યા ડેમ ઘટતી ગઈ તે પણ દર્શાવ્યું છે. ચનેસર દિલ્હી જઈ અલાઉદ્દીનને સિંધમાં તેડી આવ્યો, તે ગુજરાતમાં કર્ણરાજને હરાવવા માધવ અલાઉદ્દીનને લઈ આવ્યો, એ હકીકત સાથે મળતી આવે છે. આ બંને વાતોનું મળતા-પણું દંતકથા રૂપે જ છે, ઐતિહાસિક નથી, વગેરે ચર્ચા કરવામાં આવી છે. પૃષ્ઠ સંખ્યા ૨૨+૨૩૧=૨૫૧. કી. રૂ. ૩

“ગુજરાતી” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ

સામુન બિલ્ડિંગ, એલ્ફીન્સ્ટન સર્કલ, કોટ, મુંબઈ

નાના સાહેબ

અથવા

સ્વધર્મ માટે પ્રાણાર્પણ

(૧૮૫૭ નો બળવો)

(૧૯૨૬)—સન ૧૮૫૭ નો બળવો એ એકલા સિપાઇઓનો બળવો ન હતો, પણ હિંદુસ્તાનના નાના મોટા રાજ્યોના સંગઠનનો ઇસ્તિષ્ઠિયા કંપનીના તાબામાંથી છૂટવાનો પ્રથમ પ્રયાસ હતો. ઇસ્તિષ્ઠિયા કંપની સામે ઝાંસીની રાણી, પેશ્વા, હોલકર, નાગપુરના રાજા વગેરેએ હિંદુસ્તાનમાંથી પરદેશીઓને હાંકી કાઢવા જે પ્રથમ પ્રયત્ન ભેગા થવા કર્યો તેનો આભેહુબ ચિતાર આ નવલકથામાં દર્શાવ્યો છે, તેવો બીજા કેાઇ પુસ્તકમાં વાંચવા નહીં મળે. સૈનિકો તથા રાજાઓનું સાથે મળીને સન ૧૮૫૭ નું આ ઉત્થાન હતું. The Indian People who regarded 1857 as the first effort towards independence. સ્વતંત્રતાના પ્રથમ પ્રયાસ તરીકે જ હિંદુસ્તાનના-લોકો સન ૧૮૫૭ ની સાતને ગણે છે. સન ૧૮૫૭ પછી ૨૮ વર્ષ સન ૧૮૮૫ માં ઇન્ડિયન નેશનલ કોંગ્રેસની સ્થાપના થઇ. ૧૮૫૭ થી દિલ્હીની સ્થિતિ, દત્તક વિધાન, નાનાની કૂરતા, તાલ્યા ટોપીનો ડંકો, તાલ્યા ટોપીનો પૂર્વ વર્તાત અને હેલ્લા દિવસો, બળવા પછીનો ઇતિહાસ, “ઇસ્તિષ્ઠિયા કંપની”—ગૌરાંગ વ્યાપારી મંડળીનો અસ્ત કેમ થયો, વગેરે બધું બધું ન સાંભળેલું આ પુસ્તકમાં સાધાર વાંચવા મળે તેમ છે. આ પ્રથમ સ્વાતંત્ર્ય માટેના સંગ્રામમાં હિંદુ મુસલમાન સાથે હતા. કિંમત રૂ. ૨-૦-૦ ધટારેલી કિંમત રૂ. ૨) ટ. ખ. ૦-૫-૦

“ગુજરાતી” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ

સાસુન બિલ્ડિંગ, એલ્ડીન્સ્ટન સર્કલ, કાટ, મુંબઇ

ડગમગતી શહેનશાહત

અનુક્રમણિકા

પ્રકરણ	નામ	પૃષ્ઠ	પ્રકરણ	નામ	પૃષ્ઠ
૧	કહે' કિલ	૧	૧૮	જિ'કળીનો જુગાર	૧૪૪
૨	મયકાને જંગના પડધા	૧૦	૧૯	નવું પ્યાકું	૧૫૭
૩	રંગીલો શાહબકો	૧૯	૨૦	શાહબદા ખુશરની	
૪	મિઠી સુકતગો	૨૭		આપવીતી	૧૬૭
૫	નૂરજહાનના કાવયેય	૩૪	૨૧	મયકાને જંગ તરફ	૧૭૬
૬	રાજપૂતોનો નિર્ણય	૪૨	૨૨	છેલ્લો કાવ	૧૮૫
૭	હિલોજે ચડેલી કિરતી	૫૦	૨૩	ત્રિશૂળધારિણી	૧૯૩
૮	શાહબદા ખુશર	૫૮	૨૪	કિસ્મતનો કાવ	૨૦૨
૯	નવો કાવ	૬૫	૨૫	શાહી ફરમાન	૨૧૨
૧૦	શાહબદા પરવીઝ	૭૩	૨૬	નવી શાશની	૨૨૨
૧૧	કહે' કિલ તો દે ચલે	૮૧	૨૭	નવો કાવ	૨૩૩
૧૨	ચક્રમક	૮૯	૨૮	કિસ્મતના રંગ	૨૪૨
૧૩	માદીકરી	૯૮	૨૯	ત્રિશૂળધારિણી એ જ	
૧૪	શાહી ખટપટ	૧૦૬		નાદીરા	૨૫૧
૧૫	મરિયમ મહુલ	૧૧૪	૩૦	નાદીરાનો વિજય	૨૫૯
૧૬	શાહબદા પરવીઝનું ખૂન	૧૨૩	૩૧	પ્રેમી પંખાડાં	૨૬૯
૧૭	મહોબ્બતખાન અને શીમસિંહજી	૧૩૪			

ડગમગતી શહેનશાહત

યાને

શેતરંજના દાવ

પ્રકરણ ૧ લું

દહે દિલ

“ઔરત જત લોંડી, મરદના પગની જુતી, અયશઆરામ અને લહજજત લૂંટવાની ચીઝ.....” ઉપરના સુખના બોલતાં બોલતાં તે મુમતાઝમહાલના ગુલેલાલા મિસાલ ગાલ પર અંગારની રોશની ચમકી. તેનો મુલાયમ ચહેરો જરા સખ્ત થયો. બીજી જ પળે આરમાનમાં રૂપની રોશની ફેંકતા માહતાય તરફ નજર ફેંકી. તેના દિલમાં ગજબનાક દર્દ થતાં તેનાથી બોલાઈ જવાયું.

“મરદોને નવજવાન નાઝનીનોને મિઠા મિઠા સુખનના આપેલા કબોલની પણ ક્યાં પરવાહ છે ? તેઓ તો હરગીઝ મસ્ત હોય છે. ધરતંબોલી શિરાઝીની લહજજતમાં અને બીજી હુસ્નપૂર નવજવાન, ગભરુ અને આલમના કાવાદાવા તથા શેતરંજની રમતથી બિનવાકેફ નાઝનીનોના.....”

ઉપરના સુખન બોલતાં બોલતાં મુમતાઝમહાલનો આવાજ એક બેસી ગયો, અને તેના ગુલે ગુલાબી ગાલો પર તેની ચશ્મોમાંથી આંસુ સરી પડ્યું.

“પાક મુહબ્બતનો કબોલ આપ્યા છતાં માહતાબની આંખી આંખી ચાંદનીમાંથી નીતરતું દૂર જેના બદનમાં ઠાંસી ઠાંસીને ભર્યું છે, તેવી પારસરત નાઝનીનના જ બેઆલમાં મસ્ત રહેતા મરદને શું પડી છે ? કબોલ પર કાને મુસ્તાક રહેવું છે ? મરદની મુહબ્બતમાં ઔરત જાતે જ હિજરાયા કરવું તેવો આલમનો કાનૂન હશે ? માશુક હિજરાયા કરે, આશકના દિદારના દર્શન માટે તડપ્યા કરે અને આશકને તેની પરવાહ પણ નહિ, આ ક્યાંનો કાનૂન ?”

ઉપરના સુખન બોલતાં બોલતાં મુમતાઝમહાલ શાહી ગુદશનમાં આવેલા સંગેમરમરના ચબૂતરા પાસે આવી પહોંચી. માહતાબ આ વખતે પ્રજ્વહારમાં ખીલ્યે જતો હતો. ગુદશનમાં ખીલેલાં ફૂલોની ખુશ્બો શાહી ગુદશનને ઔર મ્હેકાવી રહી હતી. મુમતાઝમહાલે એક વખત માહતાબની રોશની અને ગુદશનની તરફ નજર ફેંકી, ખીજ જ પળે તેના દિલમાં અજબ તરહની તમન્ના પયદા થતાં જ તેનાથી એકાએક બોલાઈ જવાયું:

“આલમને તરબતર કરી દુનિયા પર પોતાના સામ્રાજ્યનો ડંકા વગાડતી માહતાબની રંગીલી રોશની અને દહે દિલમાં દિવાની બની ગયેલી માશુકને માટે આશકની ગોદ.....”

આમ બોલતાં બોલતાં સંગેમરમરના ચબૂતરાપર ચડીને પાસેના ઝાડને અટ્ટેલીને બેસતાં મુમતાઝમહાલના દિલમાં કાંઈક બેઆલ પયદા થતાં જ તે બોલી:

“શું મરદ જોટલી જ ઔરત જાત આલમમાં આઝાદ નથી ? મરદને માટે ઔરત જાત પોતાનો જાન કુરબાન કરવાને હરગીઝ તૈયાર હોય છે તો પછી મરદને માટે પણ તેમ કરવું મુનાસીબ નથી ?”

ખીજી જ પળે આલમ પર પૂરખ્દારમાં રોશની ફેંકતા માહતાય પર નજર પડતાં તેના દિલમાં રહેજ દહે પયદા થયું અને તેનાથી બોલાઈ જવાયું.

“મારા જિગરમાં અંગાર જલે છે—અંગારની રોશની પયદા થઈ છે. મારા દિલના માલિકના દિદાર જેવા અને તેની કદમબોસી ઉઠાવવા હું હિજરાયા કરું છું, લેકીન તેને ક્યાં આ દહે દિલની પરવાહ છે ?”

ઉપરના સુખન ખુદ—ખે—ખુદ મુમતાઝમહાલના દહે દિલની નિશાની રૂપ હતા. તેના દિલના માલિકને—જનેજિગરને ભેટવા, તેની ગોદમાં બહિસ્તની લહજ્જત લૂંટવાને તે કેવી તલપાપડ બની હતી—કેવી તડપ્યા કરતી હતી તેનો તે ખુલ્લો આવાજ હતો. પૂર રોશનીમાં ખીલેલો માહતાય ગુદશનની હરિયાળી જમીન પર તેની અબજ રોશની ફેંકી દિલચરૂપ વાતાવરણ પયદા કરી રહ્યા હતા. દહેમંદ દિલમાં ઠંડક અને તાઝગી આપનારી, દહે દિલમાં મીઠાશ પૂરી ઔર રંગત જમાવનારી તે ચાંદની રાત હતી. પોતાના આશકના દિદાર માટે તડપતી મુમતાઝમહાલે રડતાં રડતાં માહતાય તરફ નજર ફેંકી. માહતાયની રૂપેરી રોશનીમાં તેના આશકની મુહબ્બતભરી ગોદનો એકાએક એઆલ પેદા થતાં જ તે બોલી ઊઠી:

“મારા જેવી દહે દિલ નાઝનીનના જલતા જિગરને જલાવીને ખાક કરી દેનાર આશકની ગોદ અને બોસાની લહજ્જતના એઆલ દિલમાં પયદા કરી મને દિવાની બનાવી દેનાર માહતાય તું પળભર છુપાઈ જા. શા માટે તારી રોશનીને ચમકાવી મારા જિગરમાં આગ જલાવે છે ? મારા જેવી નાજૂક બદનની ઓરતને સતાવતાં તને શરમ નથી આવતી ? મારો માલિક—દિલનો દિલારામ, મારા જલતા જિગરને બહેલાવનારો જનેજિગર આજે ક્યાં છુપાઈ બેઠો હશે ?”

“ખુદાપાક ! આલમના માલિક ! આ જલતા જિગરની દહે દિલ નાઝનીનની દુઆ લેવાથી તારા પર રહમ વરસાવશે. રહમ કરી આ અંગાર મિસાલ બળતા દિલને—જલતા જિગરને વધુ ન જલાવ.”

આમ બોલતાં બોલતાં તેના દિલમાં દુઃખ થયું. તેણે નિઃશ્વાસ નાંખ્યો અને બીજી જ પળે તેણે પૂરજીદાર બીલતા માહતાખ તરફ નજર ફેંકી તો ફાણુ જાણે તેની અરજ ન સાંભળી હોય તેમ માહતાખનું નૂર ધીમે ધીમે ઓછું થઈ ગયું અને બીજી જ પળે તે એક કાળા વાદળમાં છુપાઈ ગયો.

મુમતાઝમહાલના દિલમાં તો એક જ જાતની તમન્ના હતી અને તેના આશક્તી ગોદમાં લહજ્જત માણુવાની અને તેથી તેના સુરીલા અને મુલાયમ આવાજે તેના આશકને એકદમ હાજર થવાનો કેમ જાણે હુકમ ન કરમાવતી હોય તેવી રીતે તેણે નીચેની ગઝલ છેડી.

“સમજકર રહમ દિલ તુમકો,
દિયાથા હમને દિલ અપના;
મગર તુમ તો બલા નિકલે,
ગઝબ નિકલે, સીતમ નિકલે-સમજકર.

મેરે દિલસે કોઈ પૂછે,
તેરે ફુરકતકી બેતાબી;
યહી ફરિયાદથી લખ પર,
કે રખ જલદ દમ નિકલે-સમજકર.

શખાબે હુસ્ન જાતા હય,
બીઝાં કહેતી હય આનેકો,
જવાની ફક જાતી હય,
કિસે લેજુ બુલાનેકો-સમજકર.”

સંગીતના સૂર છેડવામાં માહતાખ મિસાલ નૂર જેના બદનમાંથી ટપકતું હતું, જેનું હુસ્ન આલમનો ખખનો હતો, તેવી નાઝનીન મુમતાઝમહાલ સંગીતના સૂર છેડવામાં મસ્ત બની ગઈ હતી. તેને આલમનું કે આસપાસનું ભાન ન હતું. તે તો ફક્ત મસ્ત હતી તેના દર્દમંદ સંગીતના આવાજમાં.

મુમતાઝમહાલ જ્યારે આવી રીતે મસ્ત અદાએ સંગીતના સૂર છેડ્યે જતી હતી તે જ વખતે પોતાના પહેલવાન મિસાલ દેહથી મોટી મોટી ફલાંગો ભરતો અને પોતાના ચેતન અને જ્વેમથી દુશ્મનોને ડારતો હોય તેવો એક પડછંદ કાઢતો—અલમસ્ત બદનવાળો યુવાન ગુલશનમાં આવી પહોંચ્યો. એકાએક દિલને બહેલાવી દે તેવો મિઠ્ઠા સંગીતનો આવાજ તેના કાને પડતાં જ તેનું જિગર—દિલ હચમચી ઊઠ્યું. મુમતાઝ-મહાલને આપેલો કચોલ તેને ફોરન સાંભરી આવ્યો અને તેથી તેનાથી એકાએક બોલી જવાયું:

“યા ખુદા ! ગફલત, ભારી ગફલત. હું ઇન્સાન કહેવડાવવાને લાયક છું ? હરગીઝ નહિ ? મુમતાઝ મારા કચોલ મુજબ ગુલશનમાં આવી હશે. મને ગુલશનમાં નહિ જોતાં તેના દિલમાં કેટલું બધું દર્દ થયું હશે ? અને આ સંગીતના સૂર શાહી ગુલશનમાં કેાણુ છેડતું હશે ? જો તે મારા જિગરમાં ઘર કરી બેઠેલી મારી નૂરેચ્છમ—દિલની દિલારામ મુમતાઝ જ હોય તો ?”

આમ બોલતાં બોલતાં કાંઈક ખેંચાલ પયદા થતાં તેણે દોટ મૂકી, અને કેમ જાણે માથુકના દિલને જલાવવાની તમના નહિ હોવાથી જ માહતાબ વાદળ પાછળ ન ભરાઈ ગયો હોય તેમ પાછો પૂર-બહારમાં પોતાની રોશનીથી આલમને તરબતર કરવા લાગ્યો. માથુકને મળવા, તેના નાજુક અને મુલાયમ બદનને પોતાના બાહુપાશમાં જકડી તેના હિનાના રંગ મિસાલ લાલ લબ પર બોસો લેવાની તમનાથી દોડ્યા આવતા શાહજાદા ખુર્મની નજર માહતાબના નૂરમાં—તેજમાં સંગીતના સૂર છેડતી મુમતાઝ પર પડી. મુમતાઝને જોતાં જ શાહજાદા ખુર્મના દિલમાં આનંદની રોશની પયદા થઈ. મુદબ્બત અને ઇશ્કના રંગ તેના સીનામાં ઊછળવા લાગ્યા, અને બીજી જ પળે દોટ મૂકીને સંગીતના સૂર છેડતી—છેડવામાં મસ્ત બનેલી હુસ્નપરી મિસાલ મુમતાઝની આંખો—ચશ્મો શાહજાદા ખુર્મને દાખી દીધી.

એકાએક પોતાની ચશ્મે પર ફાંપના હાથ આવી પડતાં જ મુમતાઝમહાલ સહેજ ચમકી, તેના દિલમાં આકૃત પયદા થઈ અને તેથી તાકાત અને જોમનો ઉપયોગ કરી તેની ચશ્મેને કચ્છે બનાવી રહેલા હાથ છોડાવી નાખ્યા અને જોરથી ફૂંદીને તે દૂર ઊભી રહી.

પરંતુ બીજી જ પળે તેના ચહેરા પરની રતાશ દૂર થઈ ગઈ— છુપાઈ ગઈ. ગુસ્સાને બદલે તેના ચહેરા પર મુહુબ્બત અને ઇશ્કના રંગ જણાવા લાગ્યા. તેના ચહેરા પર આછી આછી લાક્ષી ચમકી ઊઠી અને તેના ચશ્મમાંથી દિલને પાગલ બનાવી દે તેવી જોફનાક રોશની ફેંકતી તે શાહજાદા પુરૂંમ તરફ ઇશ્કના ભાવે—મુહુબ્બતના રંગે રંગાયેલા ચશ્મે જોઈ રહી.

“કાણુ, શાહજાદા સાહબ?” તેના દિલના માલિકને તેની આગળ ખડો થઈ ગયેલો જોતાં જ તેના દિલની આરપાર ઊતરી જાય તેવા કાતિલ ચશ્મેમાંથી મુહુબ્બતનો માર મારતાં તે બોલી:

“દિલ્વર!” આમ બોલતાં બોલતાં શાહજાદાએ મુમતાઝમહાલના નાજૂક બદનને પોતાની ગોદમાં દબાવી તેના ગુલેલાલા મિસાલ લબ પર એક બોસો લઈ લીધો.

“વાહ! હિકમત તો અજબ ચલાવી. તમારા કચ્છોલનો આવી જ કિંમત?” શાહજાદાની ગોદમાંથી છૂટી થતાં પોતાના કાતિલ અને દર્દનાક ચશ્મેમાંથી આશકના દિલને વીંધી નાંખે—પળભર પાગલ બનાવી દે—જિગરને હચમચાવી નવી જ તાકાત અને તાઝગી પયદા કરે તેવી અદાથી શાહજાદા પુરૂંમ તરફ જોતાં અને આછું આછું હસતાં મુમતાઝમહાલ બોલી:

“મુમતાઝ! તૂરેચશ્મ.....” શાહજાદાનું જિગર ભરાઈ જતાં તે એક સુખન પણ આગળ બોલી શક્યો નહિ. તૂરેચશ્મ સિવાય એક હરફ પણ તેના મોંમાંથી નીકળ્યો નહિ.

“લેકીન હું ક્યાં તમારી ચાલાકીથી વાકેફ નથી કે છેતરાઈ જાઉં?” નાજૂક અદાથી કાતિલ છૂરી ફેંકતાં તે મિહું હસતાં હસતાં મુમતાઝમહાલ બોલી:

“દિલ્લર ! મોઆશી ચાહું છું. કસમ ખાઉં છું કે ફરીથી—”

“અને હું ક્યાં તમારી કસ્રર કાઠી સગ કરવા બેઠી છું ?”

“મુમતાઝ ! મુહબ્બતના ગુલામની એક આરજી મંજૂર કરશે ?”

“આરજી ? અને તે એક લોંડી પાસે, મારા માલિક ? અને તેથી જ આ બાંદી.....”

“જાનેજિગર ! શા માટે મારા જલતા જિગરને વધુ જલાવે છે ?” આમ કહીને શાહજાદા પુરમે મુમતાઝમહાલને પોતાની ગોદમાં ફરી જકડી.

શાહજાદા પુરમની ગોદમાં બહિરતની લહજ્જત લૂંટતી મુમતાઝ-મહાલ ફટલોક વખત પડી રહ્યા પછી બોલી :

“જાનેમન ! લોંડીને આરજી કરવાની હોય ? નહિ જ અને તેથી મારા માલિક જે હુકમ ફરમાવે હોય તે ફેરન ફરમાવે. આ બાંદી તે ઉઠાવવાને હરવકત તૈયાર છે.”

“આ દિલમાં એક જ આરજી છે.”

“તો પછી ફરમાવતા શા માટે નથી ? એવી દિલમાં કંઈ મુરાદ છે મારા માલિક ?” તીરછાં નયન-ચક્ષુ મારફતે શાહજાદાને પાગલ બનાવવાની કાશિશ કરતાં મુમતાઝે કહ્યું.

“દિલને બહેલાયી દે તેવા તારા સૂરીલા આવાઝે એક અચ્છી ચીઝ સંભળાવશે ?” પોતાના પડછંદ અને મજબૂત હાથોમાં મુમતાઝમહાલના નાનૂક અને મુલાયમ દેહને જકડી બીજી જ પળે કચડી તેના લીસા કમળની દાંડી મિસાલ સુંવાળા અર્ધ ખીલ્યા ગુલ મિસાલ ગાલ પર મુમતાઝની હડપચી સ્ટેજ ઊંચી કરી તેની જવાનીની લહજ્જત લૂંટવા શાહજાદા પુરમે બોસાનો રમઝટ મચાવી.

“લોંડીની ઇજ્જત ક્યાં સુધી વધારવી છે જાનેમન ?”

“તારી મુલાયમ સૂરીલી હલક આગળ તો મશહૂર ઉસ્તાદ પણ—” આમ બોલતાં બોલતાં શાહજાદો પુરમ મુમતાઝમહાલની જાદુબરી ચક્ષુઓમાંથી નીતરતા વૂરતું પાન કરવા લાગ્યો.

“શાહજાદા સાહબ ! તમે બહોત અચ્છી કહી.”

“અને મારી મહેબૂબા ! તો પછી એક ચીઝ શરૂ કર અને તારી મુલાયમ હલકને છેડી ગુદશનમાં કહ્લોલ કરી રહેલા બપૈયા અને બુલબુલને પણ મુમતાઝના દર્દમંદ આવાજે ગાવાની હલક પાગલ બનાવી દે તેવી છે તે જોવા દે.” ઈશ્કના રંગે રંગાયેલા શાહનશાહ પુરમે મુમતાઝ તરફ મિઠી નજર ફેંકતાં કહ્યું.

“ખૂબ ઉસ્તાદી કરી મારા માલિક !” પોતાના કાતિલ ચશ્મોમાંથી છૂરી ચલાવતાં મુમતાઝમહાલ આછું આછું હસતાં બોલી.

“તો પછી તારા દર્દમંદ અને પાગલ બનાવનારા સંગીતની લહજ્જત ચખાડવી શરૂ કરો.” આમ કહીને શાહનશાહ પુરમે મુમતાઝમહાલના નાળૂક બદનને પોતાના દેહ સાથે ભીંસ્યું અને મુમતાઝના કાચની પૂતળી મિસાલ બદનમાંથી નીતરતા નૂરને-જવાનીનો બહાર લૂંટવા લાગ્યો.

આશકની મિઠી ગોદમાં મુમતાઝ બહિસ્તનો આનંદ લૂંટવા લાગી. શાહનશાહની ગોદમાં પડ્યા પડ્યા મુમતાઝમહાલે તેના મુલાયમ અને દિલને પાગલ બનાવી દે તેવા સૂરે-આવાજે ગાવાનું શરૂ કર્યું :

“રૂબે રૌશનકે આગે વહ,
શમા રખકર ચે કહતા હૈ;
ઉધર જતા હય દેખો ચા,
ઇંધર પરવાના આતા હૈ.—રૂબે રૌશનકે
જો તુમ હસનેમેં કાબિલ હો,
તો મંચ રોનેમેં કાબિલ હું;
જો તુમ મિજલી ગીરાતે હો,
મુઝે મેંહ બરસાના આતા હૈ.—રૂબે રૌશનકે ”

મુમતાઝમહાલના દિલને બહેલાવી દે તેવા દર્દમંદ સંગીતના આવાજમાં શાહનશાહ પુરમના જિગરના તાર ઝણુઝણી ઊડતાં મુમતાઝના સંગેમરમરના પથ્થર મિસાલ પુટડા બદનને જોતાં તે બોલ્યો :

“આફરીન ! મુમતાઝ ! તેં તો કમાલ-લાજવાબ સંગીત છેડ્યું.”

“તેમાં કમાલિયત રેની ! કમાલ તો તમે કરો છો કે કચ્છોલ આપીને અમોને હિજરાવ્યા કરો છો, તમારા દિદારની રાહમાં તડપાવ્યા કરો છો, છતાં પણ મારા જેવી નાઝનીનને-લોંડીને મિઠૂ સુખનો બોલી શરમાવ્યા કરો છો. બોલો, મારા દિલના માલિક ! કમાલ કેણુ કરે છે, શાહબદા સાહેબ કે આ લોંડી ?”

“દિલ્લ્લર !”

“ફરમાઇયે મારા માલિક !”

“સારીયે આલમનું નૂર તો તારા આસ્માની રોશનીથી ચમકતા કાતિલ ચસ્મોમાં ધર જમાવી બેઠું છે, દિલારામ.”

“નાચીઝ લોંડીની ઈજ્જત ક્યાં સુધી વધારવી છે, જનેજિગર ?”

“અને મુમતાઝ ! તું આમાં ખુશામત પીછાને છે ? તને માલૂમ છે લખ્તેજિગર ! કે તારા હુસ્ન પાસે માહતાબની રોશની.....”

“એમ.....” નાજૂક અદાથી છણુકો કરતાં મુમતાઝ બોલી. તેના પરસ્તાનની દુર મિસાલ બદન અને ગુલેઅનાર મિસાલ હોઠમાંથી ગુલોની દિલને પાગલ બનાવી દે તેવી ખુશ્બો વરસતી હતી.

“આલમ પર માહતાબની જે રોશની વરસે છે તે રોશની-નૂર તો તારા બદનમાં ઠાંસી ઠાંસીને આલમના માલિકે ભર્યું છે. તારી ચસ્મના કાતિલ પલકારામાં તો સારી જહાનના કાબીલ સમશીરઆબે અને શહેનશાહે પણ તારા કદમમાં શર ઝુકાવવા હરગીઝ તૈયાર થાય તેમ છે.”

“લેફાન આ લોંડી તો તેનું હુસ્ન તમારાં પાક કદમોમાં પેશ કરવાની જ ખ્વાહિશ ધરાવે છે.” મુમતાઝ મિઠું અને ગજબનાક કાતિલ હસતાં બોલી.

મુમતાઝના બદનમાંથી નીકળતી રોશનીની લહજ્જત અનુભવતો શાહબદો ખુર્મ મુમતાઝના ચહેરા પર નીતરતા નૂરનું પાન કરતાં બોલ્યો:

“મારા દિલમાં બસ એક જ તમના છે અને તે—”

“આ કમતરીન બાંદી સારી જહાનમાં વસતા મરદોમાં માત્ર તમને એકને જ, શાહબદા સાહેબને જ ઇશકના ખેઆલે જોઈ રહી છે, અને આ બદન-તમારા જ કદમમાં પેશ કરી ચૂકી છે. આ જિંદગી ને દેહ મુમતાઝના બદનમાં જીવ છે ત્યાં સુધી તમારો જ છે અને રહેવાનો છે.”

“કુવી બડી ખુશાલીની વાત કહી મુમતાઝ?” આ સુખન શાહબદો ખુર્મ પૂરા કરે તે પહેલાં તો તેના દિલમાં આછો મુશ્કેરાટ પચદા થતાં જ તેણે મુમતાઝના ગુલાબી ગાલ પર એક બોસો લીધો, ને બીજી જ પળે તેના બદનમાંથી નીતરતી રોશની-નૂર જોવામાં તે મસ્ગૂલ બની ગયો.

પ્રકરણ બીજું

મયદાને જંગના પડધા

“આ કિત અને મુશ્કિલી જ્યાં જ્યાં હું મારી નજર દોડાવું છું ત્યાં ત્યાં હરગીઝ બડી થયેલી મારી નજરે પડે છે, લેકીન પરવાહ નહિ. હિન્દોસ્તાનની શહેનશાહ બાનુ નુરજહાનની ઉમ્મીદ બર લાવવામાં.....”

નુરજહાનના મ્હેંમાંથી ઉપરના સુખન બહાર પડે તે પહેલાં તો નાદીરા ત્યાં આવી પહોંચી અને નાદીરાના કાને આ સુખન અથડાતાં જ તે ચમકી અને બીજી જ પળે બોલી:-

“શહેનશાહ બાનુ ! ફિઝુલ ફિક કરી શા માટે હયરાન પરેશાન થાવ છો ? સારીયે આલમમાં બાદશાહ બેગમના ફરમાનની સામે થવાની કોઈ પણ ઇન્સાનમાં તાકાત હોય તેવું બિલકુલ ખેઆલમાં આવી શકતું નથી તો પછી બેવબૂદ ફિકમાં શા માટે પરેશાન થવું જોઈએ ? બેગમ સાહબાના દિલની ઉમ્મીદ-તેમનો સુખન તે જ મોગલ શહેનશાહતનો કાયદો ગણાય છે.”

નાદીરાના ઉપરના સુખનો તુરજહાનના કાને પડતાં જ તે ચમકી, તેના ખેંચાલનો ભંગ થયો અને ખીજી પળે જ બદનમાં આછો મુસ્કેરાટ પયદા થયો. પણ બે પળ તુરજહાન નાદીરાના ચહેરા તરફ જોઈ રહી તે નાદીરાનો હાથ પોતાના હાથમાં લેતાં બોલી:

“ગલત, તદ્દન ગલત. નાદીરા! તારા ખેંચાલમાં બિલકુલ વજૂદ નથી. તને ચકીન છે કે મારા દિલની ઉમ્મીદ બર આવશે?”

“બાપુશીથી, સારાંયે હિન્દોસ્તાનની મલ્કાની ઉમ્મીદ બર લાવવામાં આલમમાં વસતા કાંઈ પણ ઇન્સાનમાં મુસ્કિલી પયદા કરવાની તાકાત નથી.”

“લેકીન તારા આ ખેંચાલ પર ભરંસો મૂકવા હું હરગીઝ તૈયાર નથી. નાદીરા! તું મારા ખેંચાલ-ઉમ્મીદ, ખ્વાહિશ અને તમન્નાથી બિલકુલ બેવાકેફ છે અને તેથી જ આવા ખેંચાલમાં મસ્ગૂલ છે. જો તું મારા દિલની હકીકત-ઉમ્મીદથી પૂરેપૂરી વાકેફ હોત તો હરગીઝ આવા સુખન કાઢત જ નહિ.” પોતાની ઉમ્મીદથી બિનવાકેફગાર નાદીરાને તુરજહાને કહ્યું.

“તો પછી આ નાચીઝ લોંડી શહેનશાહ બાનુના દિલની બિનાથી વાકેફગાર બનવાની લાયકાત નથી ધરાવતી? બાદશાહ બેગમની ખાનગી બિનાથી વાકેફ બનવાની આ કમતરીન બાંદી લાયકાત પયદા નથી કરી શકી?”

“સદહજર દુવા વરસજો આલમના માલિકની કે તારા જેવી વિશ્વાસુ અને નિમકહલાલ બાંદી મેળવવાને હું ખુશ કિસ્મત છું.” પોતાને નાદીરા પર પૂરતું ચકીન છે તે જાહેર કરતાં તુરજહાને જણાવ્યું.

“મારા દિલમાં ધર કરી બેઠેલી ઉમ્મીદ-ખ્વાહિશથી વાકેફગાર બનવાની તું તમન્ના ધરાવે છે?”

“બિલકુલ સચ.”

“અને તે પાર પાડવા જતાં-બર લાવવાની કાશિશ કરવા જતાં જન કુરબાન કરવી પડે અથવા તો લોહાની જંજીરોમાં જકડાઈ કયદખાનાની લહજજત લૂંટવાનો મોકકા ખડો થાય તો?” નાદીરાની નિમકહલાલીને કસોટીના ઓરણુ પર ચડાવતાં તુરજહાને પૂછ્યું.

“બાદશાહ બાનુના સુખન પર આ લોંડી તેનો જન કુરબાન કરવાને હરગીઝ તૈયાર છે.”

“અલ્લાહની રહમ ઊતરજો આલમના ઇન્સાન પર કે તારા જેવી નિમકહલાલ બાંદીની મને મદદ બનાવી છે.”

“બાંદીની આ પ્રમાણે કદર બુઝાય છે તે માટે લોંડી બેશક મગર છે. મારી મદદ ! બોલો આ કમતરીન બાંદીને શું ફરમાન છે ?”

“નાદીરા ! સાંભળીને ચમકી જતી નહીં. હુશીઆર રહેજો. મારા દિલમાં મારી બેટી રોશનના શૌહર બદલે મારા દામાદ શાહબખ્ષ શહરીયારને બાદશાહ સલામતની પછી આગ્રા અને દિલ્લીના તાજ અને તખ્તનો માલિક બનાવવાની તમન્ના છે અને આ તમન્ના-ઉમ્મીદ બર લાવવામાં તારી મદદની ઉમ્મીદવાર છું.” પોતાના દિલની હકીકતથી વાકેફ કરતાં નુરજહાને નાદીરાની મદદ માગતાં જણાવ્યું.

“મામૂલી આંરતની કિંમત વધારી શા માટે મારા દિલમાં દુઃખ પયદા કરો છો ? લોંડી તો—” આમ બોલતાં બોલતાં તે ચૂપ થઈ ગઈ અને ખેઆલમાં મસ્ગૂલ બની ગયેલી નુરજહાનનો કમળની દાંડી મિસાલ નાજૂક હાથ પોતાના હાથમાં લઈને બોલી :

“બાંદી તમામ કામ ખતમ કરવાને તૈયાર છે. તમારે કંઈ ફિઝલ ફિક્ક કરવાની જરૂરત નથી.”

“લેકાન આટલું થઈ જાય તો નાદીરા ! જિંદગીભર હું તારી અહેશાનમંદ રહીશ.”

“તેમાં અહેશાન જેવી શું ચીઝ છે ? માલિકના માટે કિસ્મતના પાસા ફેંકવા એ તો મારા માટે મામૂલી ચીઝ છે. બાદશાહબાનુ તમે હરગીઝ બેફિક્ક રહો.” નાદીરાએ શેતરંજના દાવ ફેંકવાની તૈયારી કરતાં નુરજહાનને જણાવ્યું.

“આલમના માલિકના કસમ ખાઈને કહું છું : આજથી જ બાંદી તેના કામની શરૂઆત કરી નાખશે અને જ્યાં સુધી ફત્તેહ ખુદ કદમ—બોસી કરતી નજરે નહિ ચડે ત્યાં સુધી આસાનીથી બાંદી રહી શકશે નહીં. આ લોંડી બાદશાહ બેગમને હરેક બાતમીથી વાકેફ કરતી રહેશે.”

નાદીરાના ઉપરના સુખન તુરજહાનના કાને પડતાં જ તેના દિલમાં આનંદ થયો. તેના ચહેરા પરની રોશનીમાં ઓર વધારો થયો અને દિલની ઊર્મિઓ ઊછળી આવતાં તેણે નાદીરાને પોતાની ગોદમાં દબાવી. પોતાના દિલમાં ધર કરી બેઠેલી એક આકતનો છેડો આવતાં તુરજહાન શેતરંજના દાવનો ખીજો પાસો ફેંકતાં બોલી:

“શાહજહાં ખુશર ગ્વાલિયરના કિલ્લામાંથી નહાસી છૂટીને મોટી ફોજ જમાવીને આગ્રા તરફ કૂચ કદમ કરતો આવે છે તેવી હકીકત મારી પાસે આવી છે તેમાં તને કાંઈ વન્દ જણાય છે ?”

“નહિ, હરગીઝ નહિ. શહેનશાહ ખાનુ ! શાહી રંગમહાલમાં સાચી બિના તો હરગીઝ પહોંચી શકતી નથી.”

“તું આ બિનાથી કેટલી વાફાગાર છે ?” શાહજહાં ખુશરવાળી બિનાએ તુરજહાનના દિલમાં ફિક અને સંતાપની આતશ જલાવી હોવાથી પોતાના દિલની આતુરતાને રોકી નહિ શકવાથી તુરજહાને નાદીરાને પૂછ્યું.

“.....અને જે બિના શાહી રંગમહાલમાં ઘૂસી જાય છે તેમાં બિલકુલ સચ્ચાઈ હોતી નથી.” પોતાનું વાક્ય અતમ કરતાં નાદીરા બોલી.

“ત્યારે ખુશર વિષેની બિના-હકીકત બિલકુલ ગલત છે ?”

“હરગીઝ નહિ.”

“તો પછી ખરી હકીકત શી છે ?”

“આદશાહ બેગમ ! તમારી અમ્મલ વાપરી તેનો સ્ટેજ ઉપયોગ તો કરી જુઓ. ગ્વાલિયરના કિલ્લામાંથી નહાસી છૂટવું તે બચ્ચાની રમત છે ? કાંઈ મામૂલી ચીઝ છે ?”

“નહિ જ. ત્યારે આ બિના શું બિલકુલ ગપ છે.”

“તેમ પણ નથી.....”

“તો પછી સાચી હકીકત શી છે તે શા માટે જણાવતી નથી ?” નાદીરાને બોલતી અટકાવતાં તુરજહાને પૂછ્યું.

“શાહજાદો ખુશરૂ ગ્વાલિયરના કિલ્લામાં મોજૂદ છે.”

“અને આગ્રામાં ફેલાયેલી બિનામાં વજૂદ નથી એમ જ ને?”

“હરગીઝ નહિ. શાહજાદા ખુર્રમે શહેનશાહ સલામતના કદમમાં શાહજાદા સાહેબને મોઆશી આપી છોડી મૂકવાની અરજ ગુજરી છે.”

“શાહજાદા ખુર્રમે બાદશાહ સલામતના કદમમાં અરજ પેશ કરી? અને તે મંજૂર થયું?” પોતાની અન્યબી વધી પડતાં નુરજહાન બોલી.

“લેકીન હરગીઝ શાહજાદા ખુર્રમની મુરાદ બર નહીં આવે. હું શાહજાદા ખુશરૂને ગ્વાલિયરના કિલ્લાની બહાર બિલકુલ પગ મૂકવા નહિ દઉં. આમ બને તો મારી શેતરંજની રમતના દાવ બિંધા પડે અને.....” પોતાની આંગળીના ટેરવા પર શહેનશાહ જહાંગીર નાચતો હોવાથી દિલ્લીની ઉમ્મીદ પૂરી પાડવાને દાવપેચ ફેંકવાના મક્કમ નિશ્ચય પર આવતાં નુરજહાન આ પ્રમાણે બોલી.

“નાદીરા ! દિલ્લીની ખૂનામરકીનો કાંઈ પત્તો મળ્યો?”

“બાદશાહ બેગમ કેટલી બધી ફિઝૂલ ફિક્ક કરે છે?”

“હિન્દોસ્તાનની મદકા બનવું તે મામૂલી ચીઝ નથી. હરેક બિનાથી વાકેફ બનવાની પૂરતી જરૂરત છે.”

“દિલ્લીની ખૂનામરકીની બિના શાહજાદા ખુશરૂવાળી લકીકત મિસાલ બિલકુલ ગલત તો નથી જ.”

“તો પછી તેનો પક્કો અંદોખસ્ત કરવો બેઠબે.” નુરજહાને કહ્યું.

“બેશક.”

“આવા કટોકટીના મામલામાં શાહજાદા શહરિયારને દિલ્લી ને આગ્રાના તાબેતખ્તનો માલિક બનાવવા આપણે કેવી રીતે હિકમત લડાવવાની જરૂરત છે?”

“સીકંદરખાનને દિલ્લીના ડાટવાલ તરીકે બાહેર કરી ફેરન તેને દિલ્લી તરફ રવાના કરી દો. આ ઉપરાંત બાદશાહ બેગમે શહેનશાહ સલામત પાસેથી હરગીઝ દૂર ખસવું નહિ.” કાવાદાવાની શેતરંજના દાવ કેવી રીતે ફેંકવા તેની યુક્તિ સમજાવતાં નાદીરા બોલી.

“નાદીરા ! તે બધું ફોરન અમલમાં મુકાશે લેકીન આ વખતમાં તારી કામગીરી શી રહેશે ?”

“મલ્કાનું ફરમાન તે જ લોંડી-બાંદીની કામગીરી.”

“તો પછી શાહજાદા પુરુષ અને શાહજાદા ખુશરૂની દિલચાલ પર બારીક બેચાલ રાખી તેનાથી મને પ્રતી રીતે વાકેફ કરવાની જુમ્હેદારી તારા શરપર નાખું છું.”

“મારી મલ્કા, તમે બે ફિક્ક રહો. નાદીરા તમારી નાચીઝ બાંદી ભલભલા ઇન્સાનને બુલાવામાં નાખી પોતાનું કામ કાઢી લેવામાં પ્રતી માહિતગાર છે. મોતને પણ ભેટીને શહેનશાહ બાનુનું ફરમાન ઉઠાવવાને આ બાંદી હરગીઝ તૈયાર છે.”

“નુરજહાન પણ તેના દિલની ઉમ્મીદ બર લાવવાને શાહજાદા શહરિયારને દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખતનો માલિક બનાવવા, આજથી ભવિષ્યમાં આવી પડનારી આફત મયદાને જંગના પડધા પર કાબુ મેળવવા પોતાના દાવપેચના બેલ શરૂ કરી દેશે અને તેની જાળમાં હરદ્રાઈ સપડાયો તેને ખતમ કરી નાખશે ત્યારે જ જાંપીને બેસશે.” નુરજહાને નાદીરા પાસે પોતાના દિલની હકીકત સ્પષ્ટ જણાવી.

“તો પછી મારી મલ્કાની આખરી ફતેહ માટે બિલકુલ શંકાને કારણ નથી. શહેનશાહ સલામત પર એવો અજમ કાબુ રાખજો કે તેઓ હરગીઝ રહેમદિલ બની શાહજાદા ખુશરૂના ગુન્હાની મોઆરી ન બસે.” આમ કહીને નાદીરાએ નુરજહાનના કાનમાં ધીમા અવાજે કાંધક કહ્યું.

નાદીરાના આ સુખનો નુરજહાનના કાનમાં પડતાં જ તેની ચશ્મોમાં ઓર રોશની ચમકી. તેના ચહેરા પર આછો મુસ્કેરાટ પવદા થયો અને બીજી જ પળે બન્ને જણાં એટલે કે બાંદી અને મલ્કા પોત-પોતાની શેતરંજના-દાવપેચના પાસા ફેરી રીતે ફેંકવા તેના બેચાલમાં મસ્ગૂલ બની ગયાં.

રંગીલા આગ્રાના રંગમહાલથી તે મામૂલી અને મીરકાન ઇન્સાનની તૂટીફૂટી ઝૂંપડીમાંથી માત્ર એક જ જાતનો સ્વર-આવાજ નીકળવા લાગ્યો. અને તે ભવિષ્યમાં ખેલાનારા મયદાને જંગના પડખા રૂપ હતો. આગ્રામાં વસનાર ઇન્સાન પછી તે માલેતુજર હોય કે રસ્તાનો રખડતો બિખારી હોય, અમીર હોય કે ઉમરાવ હોય, મરદ હોય કે નાબૂક બદનની નાઝનીન હોય સૌને માટે આજકાલ એક જ વિષય થઈ પડ્યો હતો. સઘળાના દિલમાં એક જ જાતની ફિક્ક પયદા થઈ રહી હતી અને તે નજદિકમાં થનારા ખૂનખાર મયદાને જંગની જ હતી.

અયશ આરામ અને લહજ્જતમાં મસ્ગૂલ-મસ્ત રહેનારા આગ્રાના રહેવાસીઓથી ચીકાર બિહરાતી આગ્રાની ગલીઓ જ્યાં આનંદની છાંયો ઊડતી હતી ત્યાં પણ આજે હરેકનો માત્ર એક જ વિષય હતો અને તે ભવિષ્યમાં થનારા મયદાને જંગનો જ. એના પડખાઓએ આગ્રાની ગલીઓ ગલીઓ ભયંકર તોફાન મચાવી મૂક્યું હોવાથી રંગીલા આગ્રા શહેરમાં રંગરાગ અને લહજ્જતનું નામોનિશાન ક્યાંય નજરે પડતું નહતું.

મયદાને જંગમાં શમશીરના ખેલ ખેલીને આવેલા બહાદૂર જંગે જવાનોના દિલમાં અજબ પ્રકારની તમન્ના પયદા થઈ હતી. પોતાની તાકાત બતાવવાનો અચ્છો મોકકો નજદિક આવતો જોઈ જંગે બહાદૂર સિપાહીઓ જંગમાં ઝઝૂમવાની તૈયારીઓ કરી રહ્યા હતા. લડાઈના મોરચા મંડાય તે પહેલાં ઈશિકના રંગે રંગાયેલા સિપાહસાલારો અને જંગે જવાનો તેમની માથુકની ગોદમાં ઈશિક અને મુદબ્બતની ગુદતણુ કરવામાં મસ્ગૂલ બની ગયા હતા.

મોગલ રિયાસતનો માલિક શહેનશાહ જહાંગીર બુઝર્ગ થઈ ગયો હોવાથી તેનું જોમ અને તાકાત બહાર મારી ગયાં હતાં. મોગલ શહેનશાહતનો કાબૂ તેના હાથમાંથી દિવસે દિવસે સરી જતો હોય તેમ જણાઈ આવ્યા વિના રહેતું ન હતું. પોતાની ઝેદ અવસ્થામાં આગ્રાના સિંહાસનને ડગમગતી મ્હોલાતના રૂપમાં-હાલતમાં જોઈ-તાજ અને

તખ્તને ખાતર ખિરાદરોને ખિરાદરી તજી અંદર અંદર લડી મરવાને તૈયાર થયેલા જોઇ શહેનશાહ જહાંગીરના દિલમાં દુઃખ પયદા થતું હતું. તેના દુઃખનો આ વખતે પાર નહતો. પોતાના જ બેટાઓની એક બીજા પર શમશીર ચલાવવાની બૂરી ઉમ્મીદ પાર પડતાં તે અટકાવી શકવાને તાકાતવાન ન હતો. લેકીન જ્યાં કિસ્મતના આંક એવા જ લખાયા હોય ત્યાં ઇન્સાન શું કરી શકે ? તકદીર-કિસ્મત આગળ શહેનશાહ જહાંગીર હિન્દોસ્તાનનો બાદશાહ હોવા છતાં લાચાર હતો.

શહેનશાહ જહાંગીર આ બધું ગુપચુપ જોયા કરતો હતો. પોતાના જ બેટા તખ્ત અને તાજના લોભમાં ફસાઇ તેના સહામે-પોતાના પિદર સહામે-વાલિદ સહામે લથીઆર ઉઠાવવાની હિંમત કરે તે પણ કિસ્મતની જ કરામત હતીને ?

ઉપરની હકીકત શહેનશાહ જહાંગીરના દિલમાં આગ પયદા કરતી હતી. પોતાની જ ઔલાદ-બેટાઓને આવા નાફરમાન અને પોતાના સ્વાર્થ માટે બાપ અને ખિરાદરની ગરદન ઉઠાવી દેવાને હરગીઝ તૈયાર થયેલા જોઇ તેનું દિલ કાબૂમાં નહિ રહેતાં આંસુઓ પાડી આલમના માલિક પરવરદિગાર પાસે આવી પડનારી આફતમાંથી બચાવી લેવા તે દુવા માંગતો હતો.

શાહજહાં પરવીઝ તેના દિલમાં તે એકલો જ દિલ્લીના તાજ અને તખ્તનો માલિક છે તેવો ખેઆલ રાખતો હોવાથી બંગાળની સુબેદારીનો લાભ ઉઠાવી લાવિ મયદાને જંગમાં ઉપયોગમાં આવે તે માટે પોતાની ફોજમાં વધારો કર્યો જતો હતો. લેકીન શાહજહાં શહેરિયારને હિન્દોસ્તાનનો બાદશાહ બનાવવાની ઉમ્મીદ ધરાવનાર બાદશાહ બેગમ નુરજહાનને આ ઇશક અને લહજજત તથા અયશ આરામમાં મશગૂલ રહેનાર શાહજહાંની ફિક ન હતી. તે તો આ ઇશકી શાહજહાંને મચ્છર મિસાલ કચડી નાખવાની તાકાત અને હિંમત ધરાવતી હતી. તેને જો કાઇની પણ ફિક પયદા થતી હતી તો તે લેકીન શાહજહાં ખુર્મની જ હતી. તે જ તેની ઉમ્મીદ બર લાવવામાં તેને પહાડ મિસાલ

ખુંચતો હતો અને હરકોઈ રીતે તેની હસ્તી મિટાવી પોતાનો રસ્તો સાફ કરવાની તમના નુરજહાનના દિવમાં ઘર જમા કરી બેઠી હતી અને તેથી જ તે શાહજહાં પુરંમનો ઘાટ ઘડી નાખી પોતાનો રસ્તો સાફ કરવાના કાવાદાવા-દાવપેચની શેતરંજના દાવ બેલી રહી હતી.

શાહજહાં પુરંમ પણ આદશાહ બેગમ નુરજહાનના આ ઇરાદાથી પુરતો વાકેફગાર હોવાથી તે કોઈ પણ રીતે નુરજહાનના દાવમાં ન ફસાય તેની પૂરતી સાવચેતી રાખતો હતો. ભવિષ્યના મયદાને જંગમાં નાજ અને તખ્ત માટેનો પોતાનો હક્ક સાબિત કરવા મયદાને પડવાની જરૂરત પડે તે માટે મયદાને જંગમાં ઝઝૂમવા પોતાની બાબુ મજબૂત બનાવવા તે હરગીઝ સાવચેત રહેતો હતો. મેવાડ અને ઉદયપુરના રાજપૂત રાખરો મયદાનેજંગ જામે તો શાહજહાં પુરંમનો પક્ષ લેવાને તૈયાર જ હતા. શાહજહાં બુશર ગ્વાલિયરના કિલ્લામાં જંજીરમાં જકડાયો હોય તેના તરફથી ડરવાની નુરજહાનને ચિત્તકુલ જરૂરત ન હતી. તેને ડર હતો ફકત-ફિક હતી તો તે માત્ર શાહજહાં પુરંમની જ હતી અને તેથી જ તેની હસ્તી મિટાવી દેવાની નુરજહાનને હરગીઝ જરૂરત જણાતી હતી.

આવી રીતે માગલ શહેનશાહ જહાંગીરની બુઝર્ગ દાલતનો લાભ લઈ નુરજહાન તેની બેઠીના શાહર શાહજહાં શહેરિયારને હિન્દોસ્તાનના તાજેતખ્તનો માલિક બદલે શહેનશાહ બનાવવાના દાવપેચ બેલતી હતી. ત્યારે શાહજહાં પરવીઝ અને શાહજહાં પુરંમ પોતપોતાનું કિસ્મત લડાવવાની પૂર તૈયારી કરી રહ્યા હતા.

શાહી ફટુનતી ઉપર પ્રમાણેની હિતચાલ પરથી આગ્રા શહેરની ગલીએ ગલીએ મયદાને જંગના પડવા પડતા સંબળાતા હતા. આખું આગ્રા શહેર મયદાને જંગમાં પડવાથી રંગામતે બુદા બુદા પક્ષમાં સામેલ થઈ ગયેલું જણાતું હતું.

પ્રકરણ ત્રીજું રંગીલો શાહજાદો

“રોશન ! આલમના માત્રિકે આટલું બધું ગઝબનાક—અખાલુ-પણે પણ તારા બદન પર ચસ્મો ઠરે તો દિલ હરગીઝ કાબૂ ગુમાવી દે—પાગલ બનાવી તારા નામની તસ્બી શીરાવવામાં મશ્ગૂલ બનાવી દે—કલેજનું હૃયમચાવી આહ પોકરાવે અને અય હુસ્નપરી ! તારા દિદારના દર્શન કરવાની પ્યાસ પયદા કરે તેવું હુસ્ન—આલમની ખુબસૂરતીનો અખનો તારા બદનમાં—દિદારમાં જ શા માટે ઠાંસી ઠાંસીને ભર્યો હશે ?”

રોશનનો કમળની દાંડી મિસાલ હાથ પોતાના હાથમાં લઈ તેપર થોડો સમય નજર લગાવી પોતાની ગરદનને લપેટી રોશનના ચહેરા પરથી ઝરતા હુસ્નના પાનમાં તરબતર—મશ્ગૂલ બની જતાં શાહજાદો શહેરિયાર બોલ્યો.

“લેક્ટીન બાંદીઓના કિસ્મતમાં માહતાબ મિસાલ રોશનની કેંડી પોતાના હુસ્નના અજવાળા ફેંકવાનો.....”

“રોશન, તું બાંદી ? હરગીઝ નહિ. દિલ્વર ! તારું કિસ્મત તો તેજ છે. તું બાંદી નહિ લેક્ટીન.....” આમ બોલતાં બોલતાં શાહજાદો શહેરિયાર પોતાના ખેઆલમાં મસ્ત બની ગયો.

“તું તો બાદશાહની બેગમ બનવાની પૂરતી લાયકાત ધરાવે છે. તારા બદનમાંથી નીકળતી કાતિલ રોશનનીએ મારા દિલપર કાબૂ જમાવી દીધો છે અને તારા ચસ્મોમાંથી ટપકતી જવાનીએ મારા જિગર પર ચિઠ્ઠી છૂરી ચલાવી મારા દિલના ટુકડા કરી નાખ્યા છે:—

...રોશન ! તું તો મારા જિગરની પૂતળી છે. મારી લલજજત. અયશ આરામ અને જિંદગી...” આમ બોલતાં બોલતાં શાહજાદો શહેરિયારે આછું આછું મુશ્કેરાતી અને પોતાના આ કાતિલ મુશ્કેરાટમાં શાહજાદાના દિલપર છૂરી ચલાવી રહેલી રોશનના મુલાયમ હાથમાંથી શિરાઝીનો જામ ઉઠાવીને શહેરિયાર ગટગટાવી ગયો.

શાહજાદો શહેરિયાર રોશનના કાતિલ ચશ્મોમાંથી ઝરતી ચિનગારી-
માં પાગલ બની તેના સુંદરી બાલને પવનમાં ઉડતા જોઈ રહ્યો હતો.
તેવામાં તેના દિલમાં કાંઈક તમન્ના પચદા થતાં જ તે બોલી ઉઠ્યો:-

“રોશન ! જિગરના ટુકડે ટુકડા કરી નાખે તેવી ડાઘ ચીઝ...”

“લોંડી હુકમ ઉઠાવવાને હરગીઝ તૈયાર છે. મારા માલિક.” આમ
કહીને શહેરિયારના હાથમાં ધસ્તાંબોલી શિરાઝીનો જામ મૂકી રોશને નીચે
મુજબ તેના સુરીલા આવાજે ગાવાનું શરૂ કર્યું.

“ખાક હોકર બન ગયે,

અકસીર રાહિ ઇશકમેં;

કર ગયે કયા કામ મરકર,

કુશતગાને દહે દિલ.”

રોશનની એક તો મિઠી જબાન, સુરીલો આવાજ અને માહ-
તાબની રોશનીની લહજ્જત શાહજાદાના દિલને ઉશ્કેરી મૂકવાને બસ હતાં.
મિઠા આવાજે સંગીતના સ્વર છેડતી રોશનના ચહેરા પર પવનને લીધે
ગૂંચળા વળાને ગેલ કરતા બાલની શાહજાદાને ધખ્યા પચદા થતાં
ગૂંચળા વળાને રોશનના ગુલેલાલા મિસાલ ચહેરા પર હવામાં ઊડતી
બાલની લટોને દૂર કરી રોશનના હસ્તપ્રેર દિદાર પર ચમકતી રોશ-
નીની લહજ્જત ઉઠાવવામાં તે મશ્ગૂલ બની ગયો.

“રોશન !”

“હજૂર શું ફરમાવે છે ?”

“મારો હુકમ ઉઠાવશે ?”

“બાબુશીથી. લોંડી હરદમ તેના માલિકના ફરમાનને અમલમાં
મૂકવાને તૈયાર છે.”

“લેકીન રોશન ! ગુલેલાલા મિસાલ ચમકતો અને હરદમ
આછો મુશ્કેરાટ બતાવતો તારો ચહેરો આજે આમ ફરમાયેલો કેમ
નજરે પડે છે ?”

“રોશનના ખેઆલમાં જ મસ્ત શાહજાદા સાહેબને તેવું માલુમ પડતું હશે લેકીન મને તો.....”

“તો પછી.....”

“શું ફરમાન છે, મારા શરતાબ ?”

“તારા દિલમાં આગ તો પયદા નહિ થાય ?”

“શાહજાદા સાહેબના દિલને તાઝગી અને સંતોષમાં રાખવા ખાતીર આ જન કુરબાન કરવો પડે તો પણ આ લોંડી તેમ કરવાને હરગીઝ તૈયાર છે. ફરમાવો. શું ફરમાન છે, મારા માલિક ?”

“રોશન ! આસ્માનમાં ચમકતી ચાંદની જોઈ ?”

“જરૂર લખ્તેજિગર !” આછા મુસ્કેરાટથી ગૂંગળાઈ જતાં રોશને કહ્યું.

“આં ચાંદની તારા દિલમાં કાંઈ અવનવા ડોડ-તમન્ના પયદા નથી કરતી ?”

“કરે છે, પ્યારા દિલ્બર.”

“રોશન !”

“ચાંદનીની મુલાયમ ચાદર નીચે શિરાઝી અને હુસ્નપરી નાઝનીનના હુસ્નની લહજ્જત ઉડાવવાની હરગીઝ તમન્ના પયદા થઈ છે—ખ્વાહિશ ધરાવો છો ખરંને, શાહજાદા સાહેબ ? આ બાંદીએ તેની જિંદગીને જોખન શાહજાદા સાહેબના કદમમાં પેશ કરી છે. શાહજાદા સાહેબ તેમની તમન્ના—શોખ પૂરો કરવા દિલ ચાહે તેવી રીતે આ ખાદિમાનો ઉપયોગ કરી શકે છે.” આમ બોલતાં બોલતાં પોતાના કાતિલ ચશ્મમાંથી શાહજાદાના દિલને વીંધી નાખે તેવો પલકારો માર્યો અને બીજી જ પળે આછું મુસ્કેરાતા કાતિલ અદાએ શાહજાદા તરફ રોશન જોઈ રહી.

“રોશન ! તારા દિલમાં દુઃખ તો પયદા નહિ થાય ?”

“હરગીઝ નહીં, મારા માલિક.”

“રોશન ! મારા દિલની પ્યાસ તારું થનગનતું જોખન કે હુસ્ન બુઝાવી શકે તેમ નથી, લેકીન રંગ મહાલમાં હરદમ મારી તહેનાતમાં

ખડી રહેનાર જન્નતની હુરોની જવાનીની લહજજત લૂંટવાનો મારા દિલમાં શોખ પયદા થયો છે. મારી આ તમના પૂરી નહિ કરે ?”

ઉપરા ઉપરી શિરાઝીના જન્મ ખેંચીને બેકામ બની ગયેલા શાહજાનના બદનમાં હવસ પયદા થયો હતો અને તેથી હવસનો ગુલામ બની રોશનના જિગર પર કાતિલ છૂરી ચલાવે તેવા સુખનો શાહજાનના મ્હોંમાંથી નીકળી પડ્યા. રોશનના કાને આ અદેખા સુખનો અથડાતાં જ તેના દિલના ટુકડા થઇ ગયા, તેના ચહેરાપર ચમકતું નૂર ગએલ થઇ ગયું અને તેનો હસ્તો તથા ખીલતો ચહેરો ફરમાઇ ગયો. તેના દિલની મુરાદ તૂટી પડવાથી એક પણ સુખન નહિ બોલતાં તે જમીન તરફ જોઇ રહી.

“રોશન ! શિરાઝીના જન્મ હાજર કર.” કેમ જાણે શયતાન તેના દિલપર સ્વાર ન થઇ બેઠો હોય તેમ સખ્ત બની જતાં શાહજાન શહેરિયારે રોશનને ફરમાવ્યું. રોશનના દિલના ટુકડે ટુકડા થઇ ગયા હતા, લેકીન શાહજાન શહેરિયાર તેનો ખાવિંદ-દિલનો માલિક હતો. તેનો હુકમ ઉઠાવવો તે એક પાકદામન ઔરત તરીકે તેની ફરજ હતી અને તેથી જિગર પર છૂરી ચાલતી હોવા છતાં તેને શિરાઝીના જન્મ લઇને હાજર થવું પડતું હતું.

“મારી પાસે આવો.” રોશન અને શાહજાનની ખિદમતમાં ઉભેલી બાંદીઓને શાહજાનએ ફરમાવ્યું.

શાહજાનના ફરમાનને અમલમાં મૂકવા બાંદીઓ થોડે નજદિક જઇને ઉભી રહી. બાંદીઓને હુકમ ફરમાવ્યા પછી શાહજાન શહેરિયારે ચીરાતા દિલે આંસુ પાડતી રોશન તરફ નજર ફેંકી. રોશનને રડતી જોઇ શાહજાનને ઔર ગુસ્સો ચડ્યો અને તેથી રોશનને ચીડવવા ખાતર કહ્યું.

“રોશન ! આ હુસ્નપરીઓને શિરાઝીનો જન્મ આપ.”

શાહજાન શહેરિયારના હુકમને તાબેદાર બનવા રોશને કદમ કેઠાવ્યા, લેકીન બે ત્રણ કદમ ભાગ્યે જ ઉઠાવ્યા હશે તેવામાં તેને ધક્કર આવતાં જ તે જમીનપર પટકાઇ પડી. શાહજાનના કાને રોશનના પડવાનો આવાજ પડતાં જ તે બેદરકારીથી બોલી ઉઠ્યો:—

“તમે બિલકુલ ગભરાશો નહિ. આપણી લલજતમાં ખૂંચતો કાંટો દૂર થઈ ગયો છે અને તેથી તેને બાજુના કમરામાં લઈ જાવ.” આમ કહીને શિરાઝીનો જામ ગટગટાવી જતાં તે આછું બેદરકારીભર્યું હસ્યો અને બીજી જ પળે જેના બદનમાંથી હુસ્તનો અંગાર ઝરતો હતો તેવી બાંદીઓના હુસ્નની લલજત લૂંટતો શિરાઝીના જામ ઉડાવવામાં તે મસ્ત બની ગયો.

X

X

X

X

“નાદીરા! મધરાત થઈ ગઈ હોવા છતાં આ સંગીતનો આવાજ અને ધીમે કિલકિલાટ ક્યાંથી આવતો હશે? બાદશાહ સલામત તો આરામ લ્યે છે તો પછી—”

“શહેનશાહ બાનુ—”

“આવાજ કેમ બંધ કર્યો? બોલતી શા માટે નથી?”

“ગુન્હો મોઆઝની શરતે—”

“લેકીન તેમાં ડરે છે શા માટે? એક નહિ, તારા એક હજાર ગુન્હો મોઆઝ છે તેથી બાખુશીથી ખરી હકીકત જણાવ.” વસ્તુસ્થિતિથી વાકેફગાર બનવાને ઇન્તેજાર બનેલી બાદશાહબેગમ તુરજહાને કહ્યું.

“જેને તમે દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખતનો માલિક બનેલો જેવાની તમન્ના સેવો છો તેના જ આ—” આમ બોલતાં બોલતાં નાદીરા ચૂપ થઈ ગઈ અને તુરજહાનના ચહેરા તરફ જોઈ રહી.

“નાદીરા! શું તું આ ખરું કહે છે? શાહજાદો શહેરિયાર મારી બેઠોનો ચૌહર આટલો બધો રંગીલો છે?”

“લોંડી એક હરફ પણ હરગીઝ બોલવા ચાહતી નથી. તેની સચ્ચાઈની જે દિન્દોરતાનના શહેનશાહ બાનુને ખાતરી ન થતી હોય તો આપની બેઠોને પૂછવાથી માલુમ પડશે, લેકીન વંકુ પુરાવાની જરૂરત હોય તો તે જગ્યાની મુલાકાત લેવાથી આપોઆપ સઘળી બિનાથી બાદશાહ બેગમ વાકેફગાર બની શકશે.” ખરી હકીકત જણાવતાં નાદીરાએ કહ્યું.

“નાદીરા ! મોગલ સલ્તનતનું ઢાકડું ગૂંચવાઈ ગયું છે, પણ પળે મયદાને જંગના પડવા પડી રહ્યા છે. સલામતી, તાઝગી અને અયશ આરામ હાલને માટે તો દૂર ચાલ્યા ગયા છે. આવા બારીક અને કટોકટીના મામલામાં જ્યારે હરેક શાહજાદો દિલ્લીનું તાજે-તખ્ત હાથ કરવા પોતપોતાનું કિસ્મત અજમાવવા મયદાને પડી ચૂકેલ છે ત્યારે આ અયશ આરામી, શિરાઝીની લહજ્જત અને નાઝનીનોની મુલાયમ ગોદમાં જ લટ બની ગયેલ છે, લેકાન—” આમ બોલતાં બોલતાં નુરજહાન પોતાના બેઆલમાં મસ્ત બની ગઈ.

થોડો સમય કાંઈક બેઆલમાં ગુમાવ્યા પછી પક્કા નિશ્ચય પર આવતાં તેની ચસ્મોમાંથી અંગારની રોશની ચમકી, તેના હોઠ કાંઈક સખ્ત બન્યા, રહેરા પર કરડાઈ આવી અને કાંઈક ગુસ્સાભર્યા આવાજે નુરજહાન બોલી:—

“હરગીઝ તેમ બની શકશે નહિ—”

“જરૂર, લેકાન બાદશાહ બાનુનું શું ફરમાન છે ?”

“બીજું શું હોઈ શકે ? આવા કટોકટીના મામલામાં જ્યાં એક બીજા દુસ્મન બનીને પોતાની શમશીરથી પોતાના રસ્તામાં આડે આવનારને ઉડાવી દેવાને તૈયાર થયા છે, જ્યાં જન સાથે બેલવાનું છે ત્યાં આ જતના રંગરાગ, બિલકુલ ચાલશે નહિ. મયદાને જંગના જ્યાં પડવા વાગી રહ્યા હોય ત્યાં હરગીઝ હું તેને હુરનપૂર નાઝનીનોની ગોદમાં આરામ કરવા નહિ જ દઉં. નાઝનીને પેહલુમાં રાખવાને બદલે હું તેને શમશીર સોંપીશ. હુસ્નની પૂતલીઓની ગોદમાં લહજ્જત ભોગવવાની તમન્ના સેવનારને હું શમશીર નામની સુંદરીની ગોદની લહજ્જત ચખાડવાની ટ્રાશિશ કરીશ.” ઉપરના સુખન બાદશાહભોગમ નુરજહાનના મોંમાંથી બહાર પડે તે પહેલાં તો તે બેડી હતી ત્યાંથી ખડી થઈ ગઈ અને નાદીરાને સંબોધીને બોલી બિડી.

“નાદીરા ! મારી સાથે ચાલ.” આમ કહીને ગુસ્સાના આવેશમાં નુરજહાન નાદીરાને લઈને શાહજાદા શહેરિયારના મહેલ તરફ જવાને રવાના થઈ ગઈ.

દિલ્લીના તાજ અને તખ્તના માલિકના શાહજાદાને, પોતાની બેટીના શૌહરને-શહેરિયારને હુસ્નપૂર લડકીઓની જવાનીની લહજાજત અને શિરાઝીના જામ ઉડાવતો જોતાં જ નુરજહાનનો ગુસ્સો અંગારમિસાલ ગરમ બની ગયો. તેની ચશ્મેમાંથી આતશ ઝરવા લાગી અને બીજી જ પળે કાંપક સખ્ત બની રૂબાબીયા આવાજે મોગલ સસ્તનતની મદકા નુરજહાન બોલી:-

“શહેરિયાર ! આ શું કરી રહેલ છે ? સનમ અને શિરાઝી સિવાય જહાનમાં બીજી કામ ચીઝ છે કે નહિ ? મોગલ શહેનશાહત પર કમ પળે આક્રમણ વાદળ તૂટી પડશે તે જાણવું મુશ્કેલ છે ત્યારે.....”

સનમ અને શિરાઝીની લહજાજત ઉડાવવામાં મસ્જૂલ બની ગયેલા શાહજાદા શહેરિયારના કાને શહેનશાહ બાનુ નુરજહાનના ઉપલા સુખન પડતાં જ તે ચમકી ઉઠ્યો. બીજી જ પળે આવી પડનારી આક્રમણી તેનું બદન કંપી ઝિઝ્યું. નુરજહાનને જવાબ આપવાની તાકાત નહિ હોવાથી તે જમીન તરફ જોઈ રહ્યો. ધૂજતી બાંદીઓ તરફ ખોદનાક ચશ્મે જોતાં નુરજહાને ફરમાવ્યું:-

“ફોરન કદમ ઉપાડી અહીંઆથી રખસદ લ્યો.”

દિલ્લીના શહેનશાહને પોતાની આંગળીના ટેરવા પર નચાવનારી, રિયાસતની મદકાના આ સુખનો સાંભળતાં જ બાંદીઓ છુટકારાને દમ ખેંચી ફોરન ત્યાંથી પલાયન કરી ગઈ. બાંદીઓના ચાલ્યા જવા પછી નુરજહાને શહેરિયારના દિવાર તરફ એક વખત નજર ફેંકી અને કહ્યું:-

“શહેરિયાર ! અહીંઆ આવ.”

શહેરિયારના દિલ્લમાં બાદશાહ બેગમ પાસે જવાની કે તેની સાથે વાત કરવાની ખિલકુલ મુરાદ ન હોવા છતાં બાદશાહ બાનુના હુકમને અમલમાં મૂકવાને તે તરત જ ઉઠ્યો અને નુરજહાનની છેક નજીક જઈ બોલી ઉઠ્યો.

“બાદશાહબાનુ, શું ફરમાવે છે ?”

“તું ફરમાન ઉડાવશે ?”

“બાબુશીથી.”

“શહેરિયાર ! તું રાજ્યદારી કાવાદાવા અને શેતરંજની રમતથી વાકેફગાર છે ?”

“હરગીઝ નહિ. જ્યાં સુધી તમો ફિક્ક કરનાર છો ત્યાં સુધી મારે તકલીફ ઉઠાવવાની શી જરૂરત છે ?”

શાહજાદા શહેરિયારના આ સુખનો સાંભળતાં જ બાદશાહ બેગમ નુરજહાન આધું હસી પડી, લેકીન તે છુપાવતાં બોલી.

“તું જવાન થયો છે. હવે તારે તારી લાયકાત બતાવવાની કાશિશ કરવી જોઈએ તેમ હરગીઝ તને માલૂમ પડતું નથી ?”

“તમો હુકમ કરો તે ઉઠાવવા હું બિલકુલ તૈયાર છું.”

“જરૂર ?”

“જનો જિગરથી.”

“તું શમશીર ઉઠાવી શકશે ?”

“અલબત્ત.”

“કતલ ચલાવી શકશે ?”

“બેલાશક અને તે બાબુશીથી. શહેનશાહ બાનુના હુકમ જનના જોખમે પણ ઉપાડી લેવાને હું તૈયાર છું.”

“મયદાને જંગમાં શમશીર લઇને દુશ્મનો સહામે લડી શકશે ?”

“કતલ કરવાને શમશીર ઉઠાવવાને જ્યારે હું તૈયાર છું તો પછી દુશ્મનો સહામે તલ્વાર લઇને ઝઝૂમવાનું કામ તમો ન કરી શકો ? દુશ્મનો સહામે તલ્વાર—શમશીર લઇને ઝઝૂમવા કરતાં હુસ્નપૂર નાઝનીનોનાં તીરછાં ચશ્મો સહામે ઝઝૂમવામાં હું પક્કો ઉસ્તાદ છું.” આમ કહીને સહામે પડેલો શિરાઝીનો જામ ઉઠાવીને ગટગટાવી જવામાં શાહજાદા શહેરિયાર મશ્ગૂલ બની ગયો.

નુરજહાન જેને પોતે દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખ્તનો માલિક બનાવવા માટે આ મુશીબત અને મુશ્કેલીઓ સહામે રાજ્યદારી શેતરંજના પાસા ફેંકી રહી હતી તે પળભર તો અજાણ્ય બની ગઈ અને આ રંગીલા શાહજાદા તરફ જોઈ રહી.

પ્રકરણ ચોથું

મિઠી ગુફતો

“અયશ, આરામ અને જિંદગીની લહજ્જત ઉડાવવાની તમના ધરાવનાર ઇન્સાન અનેક કરામત, છલકપટ અને કાવાદાવાના દાવ ફેંકી પોતાના દિલની મુરાદ બર લાવવા કેવી જાતની રમત રમે છે તેનો જીવતો જાગતો પુરાવો જોઈતો હોય તો મોગલ રંગમહાલનો ખૂણે ખૂણે ધૂરો પાડશે. મોગલ રંગમહાલમાં રમવામાં આવતી ભેદી રમત અને કાવાદાવા તેનો ખેંચાલ પયદા કરાવશે કે, આ તે શાહી રંગમહાલ છે કે કાવાદાવા પયદા કરવાનું—શેતરંજનો દાવ ખેલવાનું મયદાન?”

રંગમહાલમાં ખેલવામાં આવતા કાવાદાવા અને છલકપટથી મુમતાઝમહાલના દિલમાં દુઃખ પયદા થતાં તેનાથી ઉપરનાં વાકયો બોલાઈ જવાયાં.

“આલમના માલિકે પયદા કરેલો ઇન્સાન તેની જિંદગી હરગીઝ કાવાદાવાઓ અને કુડકપટભરી રમતના પાસા ફેંકવામાં જ ગુમાવતો હશે? અને તેના દિલમાં કાવતરાં અને ફરેખખાજીની રમત સિવાય બીજો ખેંચાલ જ પયદા નહિ થતો હોય?” આમ બોલતાં બોલતાં મુમતાઝમહાલ વિચારમાં મશ્ગૂલ બની ગઈ.

“રંગમહાલમાં વસનારો હરેક ઇન્સાન પોતપોતાની ચાલખાજી ખેલવામાં પોતાની ઉસ્તાદી સમજે છે અને આમ કરી પોતાનો રસ્તો સાફ કરવા બાપ બેટા સહામે, ખિરાદર ખિરાદર સહામે, મા પોતાના જ લડકા સહામે શંકાભરી નજરથી જુએ છે. કોઈના દિલમાં એક બીજા તરફની લાગણી—મુહબ્બતનો ખેંચાલ પયદા થઈ શકતો નથી. હરેક એક બીજાના દુશ્મન બની બેઠા છે. આ ખેંચાલ રંગમહાલમાં કાવતરાંખાજોનો અડો હોય તે પૂરવાર કરવાને પૂરતો નથી? મારા દિલના માલિક. મારી ચસ્મોનું તૂટ શાહજાદો ખુર્મ...” મુમતાઝમહાલના મોંમાંથી એક પણ સુખન વધારે નીકળી શક્યો.

નહિ. બીજી જ પળે તે ગંભીર બની ગઇ. તેના દિલમાં એક પ્રકારની તમન્ના પયદા થતાં જ તે બોલી બિડી.

“જહાનમમાં જાવ આ રંગમહાલ, રંગમહાલમાં રહીને હરગીઝ ફિકમાં જિંદગી ખતમ કરી નાખવી તેના કરતાં તૂટીફૂટી ઝૂંપડીમાં આરામ, તાઝગી અને સંતોષમાં દિવસો ગુજારવા શું ખરાબ છે ? આ તાજ અને તખ્ત, અવશ આરામ અને બાદશાહી જહાનજલાલીને આગ લાગે. બાદશાહ બેગમ કરતાં એક મામૂલી ઔરત વધારે સુખી હોય છે. રંગમહાલના કાવાદાવા અને બેદલરમતો પાર જ નથી આવતાં. હું હરગીઝ બાદશાહ બેગમ બનવાની તમન્ના ધરાવતી નથી. મારા દિલનો માલિક દિલ્લીના તાજ અને તખ્તનો માલિક બને તેની હરગીઝ મારા દિલમાં ખ્વાહિશ નથી. મારા દિલમાં માત્ર એક જ તમન્ના ધર કરીને બેઠી છે અને તે મારા તૂરેચ્છમની મિટ્ટી હુંફમાં-ગોદમાં દિવસો પસાર કરવાની.” આમ બોલતાં બોલતાં મુમતાઝમહાલનો પડતો સુખન ઉઠાવી લેવાને ખડા પળે ઉભેલી બાંદી તરફ તે જોઇ રહી.

“શાહજાદા સાહેબને મારી ખિદમતમાં હાજર થવાનું ફરમાન પહોંચાડી મારી પાસે ખડા કર. મારે હરગીઝ બાદશાહ બેગમ નથી બનવું. ઇશક અને મુહમ્મતની મિટ્ટી લહજ્જતમાં છળકપટ અને કાવાદાવાની શી જરૂર છે ?”

શાહજાદા ખુર્મના દિદાર જોવાની મુમતાઝમહાલના દિલમાં ખાસ પયદા થતાં જ મુમતાઝમહાલે બાંદીને ફરમાવ્યું અને બીજી જ પળે પોતાની મલકાનો હુકમ થતાં જ બાંદી કુરનીશ બજારીને ખડી થઇ, તે જ વખતે સામેથી ધીમા કદમે ચાલ્યા આવતા શાહજાદા ખુર્મ પર બાંદીની નજર પડતાં જ તે બોલી:-

“ફરમાન અમલમાં મુકાય તે પહેલાં જ શાહજાદા સાહેબ તમારી તહેનાતમાં હાજર થયા છે. લોંડીને બીજું શું ફરમાન છે ?” પોતાના માલિકના આવવાના ખબર આપતાં બાંદી મુમતાઝમહાલ તરફ જોઇ રહી.

શાહજાદા પુરંમના આવી પહોંચ્યાના સમાચારે મુમતાઝમહાલના દિલમાં અજબ રોશની પયદા કરી અને તેજ પળે તેણે મસ્ત અદાલરી ચશ્મેએ શાહજાદા તરફ નજર ફેંકી અને શાહજાદા પુરંમને ચાહ્યો આવતો જોઈ મુમતાઝમહાલના દિલમાં ખુશાલી પયદા થતાં જ મુમતાઝમહાલના ગુલામી ગાલો પરની રતાશમાં ઔર ઝમક આવી અને તેથી નીચી નજરે તેના કાતીલ ચશ્મેમાંથી શર ફેંકી શાહજાદા પુરંમને ધાયલ કરવાની કાશિશમાં તે મશ્ગૂલ બની.

“મુમતાઝ ! નૂરેચશ્મ ! હરગીઝ તારા ગુલેલાલા મિસાલ ખીલતા ચહેરાપર આજે રંજની નિશાની કેમ પયદા થયેલી જણાય છે ?” મુમતાઝની છેક નજદિક આવી કમળની દાંડી મિસાલ તેનો નાનૂક અને મુઝાયમ હાથ પોતાના હાથમાં લેતાં શાહજાદા પુરંમે પૂછ્યું.

“લખ્તેજિગર ! તારા ખુશ ખુશાલ હસ્તા ચહેરાપર આજ ફિક કેમ સવાર થઈ બેઠી છે ?” હરગીઝ હસતી મુમતાઝમહાલને આજ બિલકુલ ચુપ અને ખેઆલમાં મસ્ત જોઈ શાહજાદા પુરંમના દિલમાં મુમતાઝના રંજથી વાકેફગાર બનવાની ઇંતેજરી પયદા થતાં શાહજાદો પુરંમ બોલી ઉઠ્યો.

“ફિક અને રંજ અને તે મારા દિલમાં ? શાહજાદા સાહેબ, તમો ફિઝૂલ ફિક કરી રહ્યા છો. મારા દિલમાં તો તેવું કંઈ નથી, લેકાન મારા માલિકના ચહેરાપર આજે ફિકતું વાદળ કેમ ચડી આવ્યું છે તેનાથી આ લોંડીને વાકેફગાર બનાવશે તેવી હરગીઝ ઉમ્મીદ છે.” મુમતાઝમહાલે કહ્યું.

“મુમતાઝ ! શાહી ખાનદાનમાં પયદા થવાની સાથે જ ફિક અને મૌત તો હરગીઝ કિરમતમાં લખાયેલાં હોય છે. બાદશાહ સલામતની હજૂરમાં બડા ભાઈ ખુશરૂને ગ્વાલિઅરના કિલ્લામાંથી છૂટા કરી તેના ગુન્હાઓ મોઆફ કરવાનો મેં બાદશાહ સલામતની તહેનાતમાં અરજ પેશ કરી છે, લેકાન શહેનશાહખાનુ—”

“નારાજ છે એજ કહેવું છે ને ?” મુમતાઝે પૂછ્યું.

“બિલકુલ સચ.”

“તો પછી ?”

“બીજું શું ? શાહજાદો ખુશ રૂ વાલિયરના કિલ્લામાં જ ખતમ થઈ ગય. સાડી સનમ અને શિરાઝીની લહજ્જતમાં પરવીઝ મશ્ગૂલ રહેતો હોવાથી શહેનશાહબાનુને તેના તરફથી હરગીઝ ધારતી નથી. શહેરિયાર ખુદ તેની બેઠીનો શૌહર છે લેકીન.....”

“શહેનશાહ બાનુને રંગમહાલની લહજ્જત છોડી કાવાદાવાની દુનિયામાં શા માટે દાખલ થવું પડ્યું છે ?” શાહજાદો ખુર્મ તેનું વાક્ય ખતમ કરે તે પહેલાં દુનિયાના કાવાદાવા અને છળકપટથી અગાળ મુમતાઝ વચ્ચે જ બોલી ઊઠી.

“બેાળી, બિલકુલ બેાળી. ખ્યારી મુમતાઝ ! તારા જેવી જ આલમ પર વસતી બધી જ ઔરત બેાળી હોય તો કેવું સારું ? લેકીન તું આલમના કાવાદાવાથી બિલકુલ બેવાકફગાર છે. શહેનશાહ બાનુ શાહજાદા શહેરિયારને, પોતાની બેઠીના શૌહરને દિલ્લી અને આગ્રાનો તાજ અને તખ્ત પહેરાવવાની ઉમ્મીદ ધરાવે છે ત્યારે હું મારી મુમતાઝના—” આમ કહીને શાહજાદા ખુર્મે મુમતાઝના મુલેલાલા મિસાલ લખપર એક બેસો લીધો.

“શાહજાદા સાહેબ ! મને ખુશ કરવા દિલ્લીના તાજ અને તખ્તની મદકા બનાવવા તમે આ બધી જહેમત ઉઠાવો છો તો પછી મારા દિલની તમન્ના નહિ પૂરે ?” કાતિલ ચશ્મેમાંથી દિલને પાગલ બનાવી દે તેવી રોશની ફેંકતી મુમતાઝમહાલ શાહજાદા ખુર્મ તરફ જોઈ રહી.

“મુમતાઝ ! તારા દિલની તમન્ના પૂરવાને હું હરગીઝ તૈયાર છું તો પછી શા માટે દિલની ઉમ્મીદ છુપાવી રાખે છે ?” આમ બોલતાં બોલતાં મુમતાઝના આંતની મિસાલ ચમકતા ચહેરા પર પવનમાં ફર ફર ઉડતી બાલની લોને શાહજાદા ખુર્મે દૂર કરી.

“શાહજાદા સાહેબ ! તમે મને ખુશ કરવાને ખરેખર તૈયાર છો ?”

“બેશક.”

“તો પછી આદશાહ બેગમ બનાવતી મારા દિલમાં હરગીઝ તમના નથી. મારા દિલમાં એક માત્ર ઉમ્મીદ ધર જમાવી બેઠી છે અને તે મારા માલિક—મારા શાહરના દિદારના દર્શનની. એક પાક-દિલ ઔરતના દિલમાં તેના ખાવિંદના સુખ કરતાં બીજા કયા સુખની તમના હોય?”

“દિદાર!” મુમતાઝમહાત્રના કરમાઈ ગયેલા ચહેરા પર નજર પડતાં જ શાહખાન પુરમના મ્હોમાંથી એક પણ હરફ બહાર નીકળી શક્યો નહિ. કેટલોક સમય તે મુમતાઝના ચહેરા તરફ એકીટસે જોઈ રહ્યા પછી બોલી ઉઠ્યો.

“નારી આ સ્થિતિ—દશા જોઈ મારું દિલ—બિગર ચીરાઈ જાય છે લેકીન ઇલાજ શું?”

“હરગીઝ ઇલાજ નથી?”

“બિલકુલ નહિ.”

“હું બતાવું તો?”

“તો પછી તે અમલમાં મૂકવાને હું બિલકુલ તૈયાર છું.”

“શાહખાન સાહેબ! આ રંજ અને મુશીબત લેકીન તાજ અને તખ્ત મારે છે. મારા દિલમાં તાજ અને તખ્તની હરગીઝ મુરાદ નથી. તો પછી તે મેળવવા કાવાદાવા કરવાનું ન છોડી શકે?”

“જરૂર લેકીન—”

“તેમાં લેકીનની જરૂરત જ ક્યાં છે?”

“તેની સાથે બિંદગી અને માતની રમત જોડાયેલી છે તેનાથી હું પુરતી રીતે વાકેફગાર છે?”

“બિલકુલ વાકેફગાર છું છતાં પણ.....”

“શા મારે તેમ કરવાની જરૂરત છે?”

“લેકીન તમારી મુમતાઝને ખુશ કરવા, તેના દિલને બહેલાવવા.”

“દિદાર! તને આદશાહ બેગમ બનાવવાની મારા દિલની તમના છે તેનું કેમ?”

“દિલ્દાર ! મારી ચશ્મેના નૂર ! તમારા દિલ્દાર જોવામાં જ મને બાદશાહીની લહજ્જત મળે છે.”

“અને મુમતાઝ ! તારાથી દૂર રહેવામાં મારા દિલમાં કેટલું દુઃખ પયદા થાય છે તે તને કેવી રીતે બતાવી શકું ? તાજ અને તખ્ત મેળવવાની કેશિશ છોડી દેવાથી મારાપરનું આકૃતનું વાદળ હરગીઝ દૂર થાય તેમ નથી.” આમ બોલતાં બોલતાં શાહજહાં પુરમ મુમતાઝ-મહાલના બદનમાંથી બહિસ્તની હુર મિસાલ ચમકતા નૂરનું પાન કરવામાં મશ્ગૂલ બની ગયો.

“મુમતાઝ તારું હૃદય તો કમાલ છે. ખુદાપાકે આલમમાં તારા સિવાય બીજી કાંઈ હૃદયપૂર નાજનીન પયદા કરી હશે કે નહીં તેના ખેઆલમાં જ હું મશ્ગૂલ બની ગયો છું.”

“લેકીન બાદશાહબેગમ બન્યા પછી આ લહજ્જત લૂંટી શકાશે ?”

“આવો બેહુંદા ખેઆલ કરવાની કાંઈ જરૂરત છે ?”

“કાવાદાવા અને ખટપટ મારા માલિકને મારી પાસેથી ખુંચવી ન લે એની જ મને હરદમ ફિક થયા કરે છે.”

“તું એમ ધારે છે કે દિલ્લીના તાજેતખ્તનો માલિક બન્યા પછી હું મારી મુમતાઝને ભૂલી શકીશ ?”

“લેકીન મારું દિલ તો બાપોકાર જાહેર કરી રહ્યું છે કે, મુમતાઝ ! હરગીઝ બાદશાહબેગમ ન બનતી અને જો બાદશાહબેગમ બનવાનો ખેઆલ પશુ કર્યો છે તો તારી કમબખ્તી સમજજે.”

“મુમતાઝ ! તારા દિલમાં ધર કરી બેઠેલી આ ફિક બિલકુલ ફિઝૂલ છે. બાદશાહબેગમ બન્યા પછી હું તને.....” આમ બોલતાં બોલતાં શાહજહાં પુરમે મુમતાઝના કાતિલ ચશ્મેને સહેજ જિંચા કરી તેના ચશ્મે સાથે મીટ મિલાવતાં મુમતાઝના મુલાયમ અને ગુલાબી માલ પર ધીમેથી ટાપલી મારી.

“ખરેખર તું અજબ કીસમની ઔરત જણાય છે. જે તાજ અને તખ્તપર કાબૂ જમાવવા બાદશાહબેગમ તુરજહાન જેવી ઔરત

આજે આસ્માન અને પાતાળ એક કરી રહી છે તેની તને બિલકુલ પરવાહ નથી ?”

“છે. શા માટે નથી ? મને હરગીઝ તમના છે.”

“શેની ?”

“મારા જિગરના આરામની.”

“કમાલ કરી, લખ્તેજિગર ! દિલ્લીની બાદશાહબેગમ બનવાની તારા દિલમાં બિલકુલ તમના-ઉમ્મીદ નથી ?”

શાહબદા પુરંમના ઉપરના સુખન મુમતાઝમહાલના કાને પડતાં જ તેના દિલમાં તાજગી પવદા થતાં મુમતાઝ તેના ઇશ્કના રંગે રંગાયેલા બદુ બરેલા ચશ્મેએ શાહબદા પુરંમ તરફ એકી દસે જોઈ રહી. શાહબદા પુરંમ તો આ હુસ્નપરીના સંગેમરમર મિસાલ બદનમાંથી નીકળતી રોશનીમાં પાગલ બની ગયો હોવાથી ઇશ્કના આતશમાં હિજરાતી-જલતી મુમતાઝનો હાથ પોતાના હાથમાં લઈને તેને ગોદમાં જકડી તેના ચહેરા પર ચમકતા નૂરતું પાન કરવામાં તક્લીન બની જતાં બોલ્યો:-

“મારા દિલમાં ફક્ત એક જ તમના હરગીઝ રમી રહી છે અને તે તને બાદશાહબેગમ બનાવવાની. મારા દિલની આ મુરાદ અર લાવવા-પાર પાડવાની જ હું કેશિશ કરું છું, લેકીન બ્યારે તું છુદ નારાજ છે, તારા દિલમાં દુઃખ પવદા થાય છે, તો પછી તેમ કરવાથી શો ફાયદો ?” પોતાના દિલમાં છુપાવી રાખેલી હકીકત મુમતાઝ પાસે બહુર કરતાં શાહબદા પુરંમે જણાવ્યું.

“મારા દિલના માલિક ! મુમતાઝને તમે સ્વાર્થી સમજો છો ? મારા એકના સુખ અને સંતોષ માટે તમારે તમારો દિલ્લીના તાજ અને તખ્ત પરનો હક્ક ઉઠાવી લેવાની હરગીઝ જરૂરત નથી. ખાવિંદના સુખમાં જ આનંદ માનવો તે શું એક પાકદિલ ઔરતની ફરજ નથી ? તમે તાજ કે તખ્તના માલિક હો અગર એક મિસ્કીન ઇ-સાન હો તેની મને બિલકુલ પરવાહ નથી. હું તમારી ગોદમાં જન્મતો આનંદ લૂંટી

શકું છું. તમારા દિદારના દર્શન મારો રંજ અને બેચેની ગૂંમ કરી દે છે અને તેથી બાંદીની ફક્ત એક જ આરજી છે કે તાજ અને તખ્તના માલિક-હિન્દોસ્તાનના આદશાહ બન્યા પછી મારા આ હક્કને હુઆવવાની કે મિટાવવાની હરગીઝ કોશિશ ન થવી જોઈએ.” પોતાના કાતિલ ચસ્મોમાં શાહજાદા ખુર્મના દિલને વાયલ બનાવવાની કોશિશ કરતાં મુમતાઝમદાને કહ્યું.

“મારા દિલના આરામ? આખી આલમનો ખખનો હું તારા કદમ પાસે ઝુકાવવાની કોશિશ કરીશ લેકીન—”

“લેકીન શાહજાદા સાહેબ લોડીને શું હુકમ ફરમાવે છે?”

“તારા મીઠાશબ્દો લખ્જ મારા દિલના રંજને દૂર કરી ત્યાં ખુશાલીનો સમંદર જલકાવવાને પૂરતા છે. તું તો મારી—”

શાહજાદાની ગોદમાં જન્મતના આનંદની લહજ્જત લૂંટતી મુમતાઝ શાહજાદા ખુર્મ સાથેની મિટ્ટી ગુફતગોની લહજ્જતમાં મસ્ત હતી તેવામાં મુમતાઝના માલતાબ મિસાલ ચમકતા ચહેરાપર આછો મુસ્કેરાટ પવદા થયો. બીજી જ પળે તેના આ કાતિલ મુસ્કેરાટમાં શાહજાદો ખુર્મ દિલ ગુમાવી બેઠો-પાગલ બની ગયો અને મુમતાઝના ચમકતા ચહેરાપર બોસો લગાવી ઇશ્કની રંગતની લહજ્જત લૂંટવામાં મસ્ગૂલ બની ગયો.

પ્રકરણ પાંચમું

નુરજહાનના દાવપેચ

“શહેરિયાર! મારી બેટીનો સૌહર હરગીઝ દિલ્લીના તાજ અને તખ્તનો માલિક બનવો જ જોઈએ. શાહજાદો પરવીઝ હરદમ સનમ અને સાકીની લહજ્જતમાં મસ્ગૂલ છે-ઉમ્મીદવાર છે. તેનામાં મારી સહામે દાવપેચ બેલવાની કે સહન કરવાની હરગીઝ તાકાત નથી. તે તો મચ્છર મિસાલ મારી ગોઠવેલી એક જ સુરંગના બડાંદ નુરજહાનના રસ્તામાંથી હતો નહતો બની રસ્તો સાફ બનાવી દેશે. તેના તરફની મને બિલકુલ ફિક નથી, લેકીન શાહજાદો ખુર્મ.....”

આમ બોલતાં બોલતાં દિલ્લીના તાજ અને તખ્તના માલિક શહેનશાહ જહાંગીરને પોતાની ઇચ્છા મુજબ પૂતળા મિસાલ નયાવનાર તેની ગજબનાક ચસ્મેમાંથી નીકળતી રોશનીમાં હરકોઇને પાગલ બનાવે છે—પોતાના સકંજમાં સપડાવી ગમે તેવા ઇન્સાનને પૂરતા ફેજે પહેંચાડનાર બાદશાહબેગમ નુરજહાન તેના દિલમાં ગોઠવી રાખેલી શેતરંજના પાસા કેવી રીતે ફેંકવા તેના બેઆલમાં મશ્ગૂલ બની ગઈ. આવી રીતે થોડો સમય પસાર કર્યા પછી એકાએક કોઇ બેઆલ તેના હૈયે ચડી આવતાં જ તે બોલી ઊઠી.

“દિલ્લીના તાજેતખ્તના માલિકને પોતાની ચસ્મેના ઇશારે નયાવનાર નુરજહાન શું ન કરી શકે?” આમ બોલતાં બોલતાં તે પાછી બેઆલમાં મસ્ત બની ગઈ.

“હું કાણુ? નુરજહાન. હિન્દોસ્તાનની શહેનશાહબાનુ. એક કંગાલ ઇન્સાનની લડકી બાદશાહબેગમ બની આજે તેના હુકમને કારડો ચોતરફ ચલાવી રહી છું, તો પછી મારી બેટી—.”

“બાદશાહબેગમ શા માટે ન બને? મારી લડકી—મારી દુખ્તર બાદશાહબેગમ ન બને તે મારા પોતાના માટે શરમાવનારું નથી? શાહબદા શહેરિયારને કોઇ પણ હિસાબે તે જોખમે મારે બાદશાહ બનાવવો જ જોઈએ. શાહબદા ખુશરૂ ગ્વાલિયરના કિલ્લામાં એવા સકંજમાં સપડાયો છે કે તે હરગીઝ ત્યાં જ અતમ થઈ જવાનો. ગ્વાલિયરના કિલ્લાની બહારની હવા આ જિંદગીમાં પણ તે લેવા પામે તેમ નથી. મારા રસ્તામાં નડતા કાંટાને હું દૂર કરી નાખીશ. તેના જીવનને ચૂંથી નાખીશ, અને સાપનું ઝેર કાઢી લીધા પછી જેમ તે ડંખ દઇ શકતો નથી તેમ હું તેને—”

નુરજહાન શાહબદા શહેરિયારને દિલ્લીનો બાદશાહ બનાવવાના તેના રસ્તામાં નડતા કાંટાઓને કેવી રીતે દૂર કરવા તેના વિચારો— બેઆલમાં મશ્ગૂલ છે તેવામાં ત્યાં નાદીરા આવી પહોંચી. નાદીરાના પગલાંના અવાજથી ચમકીને નુરજહાને તેની તરફ જોયું. નાદીરાનો

હસ્તો અને ખુશખુશાલ રહેશે એતાં જ નુરજહાનના દિલમાં સંતોષ પયદા થયો અને તેથી કુરનીશ બળવીને એક બાબુએ ઊભી રહેલી નાદીરાને પોતાની નજદિક આવવાનું કહેતાં નુરજહાને કહ્યું:—

“નાદીરા! શું મારા દિલની તમન્ના—ઉમ્મીદ હરગીઝ પાર નહિ પડે?”

“શા માટે નહિ? દિલ્લીના બાદશાહ બેગમની મુરાદ બર નહિ આવે? તેમ બનવું જ બિલકુલ બેવજૂદ છે. મોગલિયા સલ્તનતની મલ્કાની ઉમ્મીદ બર નહિ આવે તો—”

“તારા કહેવાના બેઆલથી હું પૂરતી રીતે વાકેફગાર છું લેકીન નાદીરા! બોલવું અને કહેવું જોડણું રહેલ છે તેટલું જ કરી બતાવવું મુશ્કેલ છે તેનો બેઆલ હરગીઝ બ્યાનમાં રાખવાની જરૂરત છે, તે બિલકુલ ભૂલવાનું નથી.”

નાદીરાને બોલતી અટકાવી બાદશાહબેગમ નુરજહાન બોલ્યે જતી હતી તેવામાં તેને અટકાવીને નાદીરાએ કહ્યું.

“બાદશાહબેગમના દિલમાં આરામ કેમ જણાતો નથી? શું કાંઈ નવી ફિક પયદા થઈ છે કે નાદીરાની હુકમ બજાવવાની તાકાત કે લાયકાત પર મોગલ સલ્તનતની મલ્કાને યકીન નથી?”

“તારા પર મને પૂરતું યકીન છે ત્યારે જ તને આ બિનાથી વાકેફગાર બનાવી છે તે બિના હરગીઝ તું શા માટે ભૂલી જાય છે?”

“તો પછી હરદમ તમારી કદમબોસી ઉઠાવવાની તમન્ના સેવતી બાંદીને શા માટે હુકમ ફરમાવતા નથી?”

“નાદીરા! એવી રમત જમાવ કે એક વખત ઔરત જાત પણ શું કરી શકે છે તે આલમ પર વસતો હરેક ઇન્સાન જાણી શકે, દુશ્મનો તારાજ અને અને આપણું કામ ફત્તેહમંદીથી પાર પડે.”

“જિંદગીની પરવાહ ક્યાં વિના આ લોંડી હરદમ હિન્દોસ્તાનની શહેનશાહબાબુ—મારી મલ્કાની ખાતર સળગતી આગમાં પણ ઝુકાવવાને તૈયાર છે. ફરમાવો ફારન હુકમ, તાજ અને તખ્તના માલિકની મલ્કાનું આ કમતરીન બાંદીને શું ફરમાન છે?”

“નાદીરા ! તું કલ્લ ચલાવી શકશે ?”

“બાપુશીથી.”

“તું આરામ અને લહજ્જતથી રસ્તામાં નડતા કાંટાઓને તારી ચાલાકી અને હિકમતથી દૂર કરી શકશે ?”

“શા માટે નહીં ? મારી મલ્કાના સુખન પર સારી હિન્દોસ્તાનની રિયાસતને હયમચાવી મૂકવા હું હરગીઝ તૈયાર છું. શહેનશાહબાતુના દુશ્મનોને એવી તોબાહ પોકરાવીશ કે તેઓ નાદીરા નામને હરગીઝ તેમની જિંદગી ખતમ થતાં સુધી નહીં ભૂલી શકે.” આમ બોલતાં નાદીરા સ્ટેજ નીચી નમી અને નુરજહાનના કદમમાં શર ઝુકાવીને ખડી રહી.

“શાહજહાં ખુશરૂ ગ્વાલિયરના કિલ્લામાં ક્યદ હોવાથી અત્યારે આપણે તકેદારી રાખવી હોય તો તે લેકીન શાહજહાં ખુર્મ અને તેની મહોરદાર સુમતાઝની જ છે. તેનાથી જ પૂરતા સાવધ રહેવાની અને મોઝો મળતાં જ તેમનો કાંટો હરહંમેશને માટે સાફ કરવાની જ જરૂર છે.” કામની શરૂઆત કેવી રીતે કરવી તે સમજાવતાં બાદશાહ-મેગમ નુરજહાને નાદીરાને કહ્યું.

“આપણા રસ્તામાં આવતા દુશ્મનોને કેવી રીતે ખતમ કરી નાખવા તે બાબતમાં મેં પણ એક તરફીય હુંદી કાઢી છે.”

“તો પછી વાકેફગાર શા માટે નથી કરતી ?”

“ગ્વાલિયરના કિલ્લામાં ક્યદ બનેલા શાહજહાં ખુશરૂને છોડી મૂકવાની બાદશાહ સલામતની હજૂરમાં શાહજહાં ખુર્મે પેશ કરેલી અરજપરથી શહેનશાહ સલામત પોતાના બેટા પર રહમ લાવી શાહજહાં ખુશરૂને બેગુનાહ માનીને હરગીઝ છોડી મૂકવાની ફાશિશ કરશે લેકીન—”

“આપણે તેને હરગીઝ બેગુનાહ માનનાર નથી તેમ જ તારે કહેવું છે ને ?” નાદીરાના વાક્યના તુટતા લજ્જ પૂરા કરતાં નુરજહાને કહ્યું.

“બિલકુલ સચ, બાંદી કાંઈક તેવી જ મતલબનું.....”

“શાહબાશ ! નાદીરા ! તું બાંદી નહિ લેકીન શાહી ખાનદાનમાં.”

“બાદશાહબાનુની રહમદિલી પર લોંડી જનનિસાર કરવાને તૈયાર છે, સલાખતખાન—”

“ચુપ કેમ બની ગયું?”

“જંગી જવાન છે.” આમ બોલતાં બોલતાં નાદીરાના ચહેરાપર આછો મુશ્કેરાટ પચદા થયો.

“એમ! લેકીન આ હુસ્નની પૂતલીને તેની જવાનીએ દિવાની તો નથી બનાવી?”

“બાંદીનો ગુન્હો મોઆફ કરશો, તેવું પણ કાંઈ બની ગયું હોય તો જવાની દિવાની છે તેમ પુરવાર નથી થતું?”

“તો પછી તું તે જંગી જવાનની બહાદરી અને શમશેરબાજ પર જન શીદા કરી ચૂકા છે ખરું ને?”

“જરૂર.”

“તો પછી હું તેને જ્વાલિયરના કિલ્લા તરફ આપણા કામને ફત્તેહમંદીથી પાર પાડવા રવાના કરું છું. ફોરન તેને અહીંઆ હાજર કર.” તુરજહાનના આ સુખન સાંભળતાં જ નાદીરાના દિલમાં આનંદ પચદા થતાં જ તે ફૂદી અને ખીજી જ પળે ઝડપથી સલાખતખાનને બાદશાહબેગમની ખીદમતમાં હાજર કરવાને રવાના થઈ ગયો.

x

x

x

x

“નાદીરાને આવવામાં વિલંબ કેમ થયો હશે? કોઈના કાવત્રા— દાવપેચમાં તો તે નહીં ફસાઈ ગયું હોય?” નાદીરાને આવવામાં થણો વખત પસાર થઈ જતાં તુરજહાન તેના દિલમાં તરહ તરહના ખેઆલ કરવા લાગી. અજબ તરહના ખેઆલ તેના દિલમાં પચદા થવા લાગ્યા, અને નાદીરા જો હરગીઝ પાછી ન ફરે તો તેને શોધી કાઢવા કેવા ઉપાય અમલમાં મૂકવા—તેનો પત્તો મેળવવા આસ્માન જમીન એક કરી નાખવાના ખેઆલમાં દિલ્લી અને આગ્રાની રિયાસતની મદકા મશ્ગૂલ બની ગયો.

“લડકી અજબ ચાલાક જણાય છે. કોઈની ફરેજ—જનમમાં હરગીઝ ફસાય તેવી તો નથી છતાં તેના આવવામાં દીલ કેમ પચદા થઈ હશે?” નાદીરાના આવવાની પળે પળે રાહ જોતી નુરજહાન પાછી ફિક્કમાં પડી.

“ચોક્કસ સપડાઈ ગઈ જણાય છે. શું હરગીઝ સપડાઈ ગઈ હશે? અને તે જો દુશ્મનોના હાથમાં કચદ બની હશે તો ગોદવેલા શેતરંજની બાજુ ખુલ્લી પડી જવાનો પૂરતો શક જણાય છે.” મોગલ-શહેનશાહના ચરમની પૂતળી કોઈ જાતના મક્કમ વિચાર પર નહિ આવી શકતાં વિચારો—ખેઆલમાં મસ્ગૂલ બની ગઈ.

“શું મારી ઉમ્મીદ હરગીઝ બર નહિ આવે? શા માટે નહિ આવે? હું કોણ? હિન્દોસ્તાનના બાદશાહની મલકા. મારી ચરમના અમકારે હિન્દોસ્તાનના બાદશાહ સલામતને નચાવનારી નુરજહાન. મારી તમન્ના—મારી ઉમ્મીદ બર નહિ આવે તો શું એક નાચીઝ ગુલામની બર આવશે? હું હરગીઝ તેમ થવા નહિ દઉં.”

“કોઈ પણ હિસાબે ને જોખમે ગમે તેવી આફતનો સામનો કરીને પણ મારી બેટી રોશનનો શૌહર શાહજહાં શહેરિયાર દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખ્તનો માલિક બનવો જ જોઈએ.” ઉપર મુજબના ખેઆલમાં નુરજહાન મસ્ત હતી તેવામાં તેના કાને કોઈના આવવાના પગલાંનો આવાજ પડતાં જ તે ચમકી અને બડી આતુરતાથી આવનાર તરફ જોઈ રહી.

નાદીરાને જોતાં જ તેના દિલમાં ખુશાલીનો સમંદર ઉભરાઈ જતાં તે બોલી ઉઠી.

“કોણ નાદીરા! હજારો શુક ખુદાના કે તું સહિસલામત આવી પહોંચી.”

“શું બાદશાહબેગમ મારી જાન માટે ફિક્કમંદ હતાં? નાચીઝ બંદી તો શહેનશાહબાનુના ફરમાનને અમલમાં મૂકવાની તૈયારીમાં જ રોકાયેલી હતી અને તે ખતમ થતાં જ બેગમસાહબાની ખિદમતમાં હાજર થઈ ચૂકી છે.” નાદીરાએ મોડા થવાનું કારણ સમજાવતાં કહ્યું.

“સલામત ક્યાં છે ?” નુરજહાને આતુરતાથી પૂછ્યું.

“હાજર છે સરકાર. આપની ખિદમતમાં હાજર થવાની મંજૂરીની શહ જેતાં દરવાજા પર ખડા છે.”

“તો પછી તેને ફેરન હાજર કર.”

“જેવો મલકાએ હિન્દોસ્તાનનો હુકમ.” આમ કહીને નાદીરા સલામતખાનને બોલાવી લાવવાને આવી ગઈ. થોડા જ વખતમાં નાદીરા સલામતખાનની સાથે નુરજહાનની હજુરમાં ખડી થઈ. બાદશાહયાનુની ખિદમતમાં હાજર થતાં જ સલામતખાન કુનીશ બળવીને બોલ્યો:—

“ગુલામને શહેનશાહયાનુ શું ફરમાવે છે ?”

“સલામત ! હું તારી જગે બહારી જેઠા મુશ થઈ છું. તું મારા હુકમને તાબે થશે ?”

“ગુલામ શહેનશાહયાનુના લખ્ઝ પર જન દેવાને તૈયાર હોઈ જે હુકમ ફરમાવે તે ઉઠાવવાની હરગીઝ તમન્ના ધરાવે છે.”

“તું ગ્વાલિયર જશે ?”

“બેલાશક. બાદશાહયાનુનો હુકમ થાય તો આ નાચીઝ ગુલામ આરમાનમાં પણ જવાને તૈયાર છે.”

“અને—”

“ત્યાં જઈને ગુલામને કામ શું કરવાનું છે ?” બાદશાહબેગમ નુરજહાનની કામગીરીથી વાકેફગાર બનવાની કોશિશ કરતાં સલામતખાને પૂછ્યું.

“ગ્વાલિયરના કિલ્લેદારને મળીને તારે—”

“શું કરવાનું છે શહેનશાહયાનુ ?”

“નમકહલાલ રહેશે ?”

“ચકીન નથી આવતો ?”

“તેમ હોત તો પછી નાદીરા પાસે તને શા માટે બોલાવી મંગાવત ?”

“તો પછી હિન્દોસ્તાનની મદકા ! પૂરતા યજ્ઞીન સાથે ગુનામને હુકમ કરમાવો. આ કમતરીન ગુનામ પૂરા તોર, યજ્ઞીન અને હોશિયારી તેને બળવવાની કોશિશ કરશે.”

“જરૂર ?”

“મિલકુલ સચ.”

“સલાખત !”

“જી, હજૂર.”

“કિલ્લેદારને ફરમાન પહોંચાડી શાહખદા ખુશરૂને કતલ કરી નાખવાનો મારો પયગામ પહોંચાડશે ? પૂરા યજ્ઞીનથી આટલું કામ બળવશે ?”

“બાખુશીથી.”

“તો પછી ફોરન તારા કામ પર લાગીજા.” આમ કહીને તુરજહાને શાહી રમતના કાવાદાવા-શેતરંજનો પાસે ફેંકી સલાખતખાનને શાહખદા ખુશરૂની કતલ કરવાના હુકમરાજો શાહી મહેલ સાથેનો ફક્કા આપીને ગ્વાલિયરના કિલ્લા તરફ રવાના થઈ જવાનો હુકમ કરમાવ્યો.

તુરજહાનના મોંમાંથી ઉપરના સુખન બહાર નીકળતાં જ સલાખતખાન દિલ્લી અને આગ્રાની રિયાસતની મદકાના કદમમાં શરૂ કાવીને પોતાને સોંપવામાં આવેલું કામ ફત્તેહમંદીથી પાર પાડવાને ત્યાંથી રવાના થઈ ગયો.

સલાખતખાનના જવા પછી તુરજહાને આરામનો દમ ખેંચ્યો અને બહી ખુશાલીમાં આવી જતાં નાદીરાને પોતાની ગોદમાં લઈ આછું આછું મુશ્કેરાતાં બોલી:—

“નાદીરા ! કોણ કહે છે કે તુરજહાન પોતાનું ધાયું નિશાન ફેંકી શકે તેમ નથી ? આવતી કાલે શાહખદો ખુશરૂ આ ફાતી જહાન પર ન હશે. અને પછી તુરજહાનના દાવપેચ-શેતરંજના પાસા પોખાર પડતાં.....” આમ બોલતાં બોલતાં ખુશાલીના સમંદરમાં ગરક થતાં તુરજહાન નાદીરાને ભેટી પડી-પોતાની ગોદમાં લીધી.

નુરજહાન અને નાદીરા બન્ને પક્કાં કાવતરાંબાજ પોતપોતાના દાવપેચ કેવી રીતે ખેલવા અને દિલ્લીની રિયાસતનો તાજ શાહજહા શહેરિયારના હાથમાં કેવી રીતે આવે તે વિષેની મસલત કરવામાં મશ્ગૂલ હતાં તે જ વખતે કોઈ ત્રીજી જ વ્યક્તિ-કોઈ ઇન્સાન તેમના આ કાવતરાં પર પાકી નજર રાખી રહેલ હતો, તેનાથી બન્ને બિલકુલ વાકેફગાર નહિ હતાં.

સલાખતના જવા પછી ખાનગી ખાતમી મળે તેવું નહીં જણાતાં તે છુપાઈ રહેલા ઇન્સાને નાસી જવાની કોશિશ કરી લેકીન તેવામાં અચાનક પાનદાની સાથે અથડાઈ પડતાં તેના પડવાનો આવાજ થયો. આ આવાજ નુરજહાન અને નાદીરાના કાને પડતાં જ બન્ને એકાએક તેમના ખેઆલમાં ખલેલ પડતાં જ ચમકી ઊઠ્યાં અને જે બાબુથી આવાજ આવ્યો હતો તે તરફ દોડી ગયાં.

પ્રકરણ છઠું

રાજપૂતોનો નિર્ણય

શાહી કુટુંબનો મામલો દિવસે દિવસે વધુ ગૂંચવાતો જતો હોવાથી શહેનશાહ જહાંગીરના શાહજહાઓના દિલમાં દિલ્લીના તાજ અને તખ્તના માલિક બનવાની તમન્ના પયદા થાય અને એક જ બાપના-વાલિદના બેટાઓ બિરાદરી છોડી શમશીર ઉઠાવી એક બીજાનું ખૂન રેડવાને તૈયાર થાય તો તે વખતે આજ સુધી મોગલ સલ્તનતને પોતે આપેલા કાલ ખાતીર મદદ કરનારા મેવાડ અને મારવાડના રાજપૂત રાજવીઓએ કેવો માર્ગ લેવો, તે વિશેની મસલત કરી સર્વાનુ-મતે શું કરવું, તે નક્કી કરવા માટે ભેગા થયેલા રાજપૂતો એક પછી એક આવી પહોંચતાં મેવાડપતિ ભીમસિંહ આજે સૌ કયા કારણે ભેગા થયા છે તે જણાવવાના હેતુથી સૌને ઉદ્દેશીને બોલ્યા:-

“આજે આપણે શા હેતુથી મળ્યા છીએ તે જણાવવાની આવશ્યકતા હોય તેમ મને જણાતું નથી. દિવસે દિવસે મોગલ સલ્તનતનો

મામલો વધુ ને વધુ ઉઘ્ર બનતો જાય છે. એક એક શાહજાદો દિલ્લીની રાજગાદી મેળવવાને તલપી રહેલ છે અને તેથી જો કદાચ લડાઈ ફાટી નીકળે તો આપણે કોના પક્ષમાં રહીને લડવું તે જ આજની સભાનો વિચારવાનો મુખ્ય મુદ્દો છે.”

“વાસ્તવિક રીતે તમારું કહેવું સત્ય છે. આપણે મોગલ સલ્તનતને વફાદાર રહેવાનો કાલ આપ્યો હોય, રાજપૂત બચ્ચો પ્રાણાન્તે પણ પોતાના કાલને વળગી રહેવાને તૈયાર હોય છે. રાજગાદીના ખરા હક્કદારને જ આપણે જો લડાઈ ફાટી નીકળે તો મદદ કરવી જોઈએ તેવી મારી માન્યતા છે.” અનુપસિંહે પોતાના વિચારો જણાવતાં કહ્યું.

“અને તેથી જ આ બાબતમાં યોગ્ય પ્રબંધ કરવાની આવશ્યકતા હોય તેમ તમેને નથી જણાય આવતું ?” એક રાજવીએ પૂછ્યું.

“વસ્તુસ્થિતિ તેમ જ છે, અને તેથી આપણે સૌએ માત્ર એક જ પ્રશ્ન પર એકમત-સંમત થવાની આવશ્યકતા છે કે, શહેનશાહ જહાંગીર પછી દિલ્લીની રાજગાદી પર કોણુ એસી શકે ? તે જ નક્કી કરવાનું છે.”

“તેમાં નક્કી કરવા જેવું છે જ શું ? એ તો ચાલતો આવતો શાહી રિવાજ છે કે, બાદશાહનો સૌથી મોટો પુત્ર એટલે કે યુવરાજ હોય તે જ રાજગાદીનો માલિક બને.”

“પરંતુ અહીંયા તે વસ્તુ જ ગૂંચવણ ભરેલી હોય તેના ઉકેલની જ આવશ્યકતા છે, કારણ કે શહેનશાહ જહાંગીરનો યુવરાજ શાહજાદો ખુશરૂ શહેનશાહ સલામતની કાંઈ કારણે તેના પર ખફગી ઊતરી હોવાથી આજે ગ્વાલિયરના કિલ્લામાં કેદ છે.” ખરી વસ્તુસ્થિતિ સમજાવતાં બીમસિંહે કહ્યું.

“જો શાહજાદો ખુશરૂ ગ્વાલિયરના કિલ્લામાં કેદ મોગલો હોય તો તેના પછી રાજગાદી પર શહેનશાહ જહાંગીરના બીજા શાહજાદા ખુર્મનો હક્ક સાબિત થતો હોય શાહજાદા ખુર્મને તેની કફાડી હાલતમાં આપણે મદદ કરવી તે આપણો રાજપૂતોનો ધર્મ છે.” એક વૃદ્ધ રાજવીએ પોતાના વિચારો જણાવતાં કહ્યું.

“છતાં પણ.....” ભીમસિંહ માત્ર આટલું જ કહીને અટકી ગયો.

“પોતપોતાના વિચારો ખુલ્લા દિલે જણાવવામાં સંકાય રાખવાની અહીંયા લેશ માત્ર આવશ્યકતા નથી માટે સહુ પોતપોતાના વિચારો કાઢી પણ પ્રકારના રૂંધન વિના જણાવી શકે છે.” એક બે રાજપૂત વીરો એકી સાથે ખોલી ઊઠ્યા.

“શહેનશાહ્યાનુ નુરજહાન કાઢી બીજા જ શાહજહાને સલ્તનતનો માલિક બનાવવાની ખટપટ કરી રહેલ હોય તેમ જણાય છે.” પોતાનું વાક્ય પૂરું કરતાં ભીમસિંહે જણાવ્યું.

“તો પછી આ બાબતમાં આપણે શું કરવાનું છે ?” અનુપસિંહે બેગા મળેલા રાજપૂતવીરોને ઉદ્દેશીને કહ્યું.

“ગાદીના ખરા હક્કદારનો હક્ક દૂખે નહિ તે જ જોવાનું આપણું કર્તવ્ય હોય, આપણે હક્કદારનો હક્ક ન દૂખે તે જ જોવા છીએ અને તેથી શાહજહા ખુશરૂ પછી મોગલ સલ્તનત પર શાહજહા ખુર્મનો હક્ક હોવાથી, આપણે તેને દિલ્લી અને આગ્રાની રાજગાદી મળે તે જ જોવાનું છે અને વખત આવ્યે તેના માટે ખાંડાના ખેલ ખેલવા પડે તો તે માટે પણ તૈયાર રહેવું તેમાં જ આપણી રાજપૂતવટ છે. મારા આ વિચારોમાં તમો સૌ સંમત થશો જ.” ભીમસિંહે વખત આવ્યે શું કરવું તે જણાવી દીધું.

“રાજપૂતવટને માટે તમારા વિચારો ગૌરવભર્યા હોય અમો સર્વે તમારા વિચારોમાં સંમત છીએ.” હાજર રહેલા રાજપૂત વીરોએ ભીમસિંહના કથનમાં સંમતિ આપતાં કહ્યું.

“શાહજહા ખુર્મનો રાજગાદી પરનો હક્ક ન દૂખે તે માટે આપણે સૌ તેને મદદ કરવાને સંમત થયા. પરંતુ પોતાના દાવપેચમાં સફળ બનવા બાદશાહબેગમ નુરજહાને જે જાળ પાથરી છે તેનું શું?” અનુપસિંહે ભીમસિંહે ઉપાડેલી નુરજહાન સંબંધીની વાતની શરૂઆત કરી.

“નુરજહાન બલે કાવાદાવા અને દાવપેચની રમતરૂપી શેતરંજના ખાસા ફેંકે. જે નુરજહાનની આ ચાલ શાહજહા ખુર્મને હાનિકર્તા

હોય તો એક પણ માત્રમાં આપણે તોડી નાખવાની શક્તિ ધરાવીએ છીએ. તે ગમે તેટલી કુશળ અને કાવતરાંબાજ હોય છતાં પણ એક અબળા છે અને તેથી તેની ચાલબાજીમાં ફસાઈ રાજપૂત-વીરો શું ખરા હક્કદારનો હક્ક કદી પણ કુબાવશે ?” એક નવયુવાને પોતાનું મંતવ્ય જણાવતાં કહ્યું.

“રાજગાદી તો તેના હક્કદારને જ મળવી જોઈએ અને તેમ કરવા માટે કદાચ રાજપૂત વીરોને ખાંડાના ખેલ ખેલવા પડે તો તેમ કરવાને પણ રાજપૂતો તૈયાર છે.” પહેલાના કથનને ટેકા આપતાં બીજે રાજવી બોલી ઊઠ્યો.

“શહેનશાહ જહાંગીરના ચાર શાહજાદાઓમાં શાહજાદો ખુશરૂ જાલિયરના કિલ્લામાં કેદ છે તેનાથી આપણે સૌ માહિતગાર છીએ. બીજે શાહજાદો ખુર્મ ખુશરૂ પછી તાજ અને તખ્તનો વારસા બનતો હોય, તેને મદદ કરવા આપણે એકમત થયા છીએ. ત્રીજે શાહજાદો પરવીઝ દારૂડીઓ અને અયશ આરામમાં મસ્ગૂલ રહેનારો હોય હિન્દો-સ્તાનની બાદશાહીનો કારભાર ચલાવવાને લાયક હોય તેમ જણાવું નથી. ચોથા શાહજાદા શહેરિયાર માટે તો બાદશાહબેગમ તુરજહાન પોતે જ ખટપટ કરી રહેલ છે, અને તેથી બધા શાહજાદાઓની લાયકાત બેતાં દિલ્લીની શહેનશાહતનો માલિક બનવાને જો કાંઈપણ શાહજાદો વધુ લાયક હોય તો તે શાહજાદો ખુર્મ જ છે, તેવો મારો મજબૂત અભિપ્રાય છે.” શાહી ખાનદાનોની લાયકાત જણાવી પોતાનો અભિપ્રાય જણાવતાં ભીમસિંહ બીજા રાજપૂત વીરોની તરફ જોઈ રહ્યો.

“બાદશાહબેગમ તુરજહાનના કાવાદાવાના કારણે લડાઈ બગે તો શાહજાદા ખુર્મના પક્ષમાં રહીને લડવું તે જ આપણો રાજપૂતોનો આખરી નિશ્ચય છે.” એક વૃદ્ધ રાજવી બોલી ઊઠ્યો.

“અને તેમાં સૌ રાજપૂત રાજવીઓ સંમત છે ?” ભીમસિંહે પૂછ્યું.

“જરૂર, ઉપરના પ્રસ્તાવમાં અમે સૌ સંમત છીએ.” હાજર રહેલા રાજવીઓએ સંમતિ દર્શાવતાં કહ્યું.

ઉપર પ્રમાણેની મસલત ચાલી રહી છે તેવામાં એકાએક કાંઈના આવવાના પગલાંનો આવાજ સૌના કાને પડતાં જ બધા ચોંકી ઊઠ્યા અને આવનાર તરફ નજર ફેંકી જોઈ રહ્યા. આવનાર વ્યક્તિ નજીક આવતાં જ આનંદમાં આવી જતાં ભીમસિંહે તેને ઉદ્દેશીને કહ્યું:—

“જસવંતસિંહ ! તું યોગ્ય સમયે આવી પહોંચ્યો છે. બોલ શા સમાચાર છે ?”

“સમાચાર ! સમાચાર તો ઘણા જ ભયંકર છે.” જસવંતસિંહે જવાબ આપ્યો.

“તો પછી તે જણાવતો શા માટે નથી ?”

“શહેનશાહઆનુ નુરજહાન શાહજહાન ખુશરૂને ગ્વાલિયરના કિલ્લામાં ધકેલી દીધા પછી શાહજહાન મુરમતો ઘાટ ઘડી નાખવાના કાવાદાવા ખેલી રહેલ હોય તેમ જણાય છે.”

“પરંતુ તેનું કાંઈ કારણ ?” વચ્ચે જ એક રાજવી બોલી ઊઠ્યો.

“કારણ વિના કાર્ય સંભવી શકે છે ? નુરજહાન તેની આગલા ધરની દીકરીના પતિ એટલે પોતાના જમાઇ શાહજહાન શહેરિયારને શહેનશાહ જહાંગીર પછી મોગલ સામ્રાજ્યનો બાદશાહ બનાવવાની અભિલાષા રાખી રહેલ છે અને તેથી.....” આમ કહીને જસવંતસિંહ અટકી ગયો.

“પોતાની આ અભિલાષા પૂરી પાડવાને અનુકૂળ વાતાવરણ ઉત્પન્ન કરી રહી છે તે જ તમારું કહેવું છે ને ?” ભીમસિંહે જસવંતસિંહનું વાક્ય પૂરું કર્યું.

“તેમ જ છે. આ ઉપરાંત શાહજહાને પરવીઝ પણ પોતાની બંગાલની સુબેદારીનો લાભ લઈને રાજગાદી પચાવી પાડવાનો મોહો આવે તો તેને ઘણી જ સહેલાઈથી પહોંચી શકાય અને સારી રીતે લાભ ઉઠાવી શકાય તે માટે આજકાલ લશ્કરમાં મોટા પ્રમાણમાં ભરતી કરી રહેલ છે.”

જસવંતસિંહ પાસેથી ઉપરની હકીકત જાણતાં જ સૌ આશ્ચર્યચકિત બની ગયા.

“શાહજહાં પરીઝ પણ શું હિન્દોસ્તાનનો બાદશાહ અનવાની ધરણા ધરાવે છે ?

“જરૂર.”

“તો પછી આપણે બાદશાહબેગમ તુરજહાન અને પરીઝ અંતેની બાબુથી શાહજહાં પુરંમને બચાવી લેવો જોઈએ.” અનુપસિંહ બોલી ઊઠ્યો.

“વસ્તુસ્થિતિ આવી હોવાથી કદાચ યુદ્ધના મોરચા મંડાય તેવો પૂરતો સંભવ છે; અને તેથી આપણે માત્ર એક સિદ્ધાન્તને ખાતર રાજગાદીના ખરા હક્કદારનો જ પક્ષ લેવાને બંધાયેલા હોવાથી રણના રણશિંગા પુંકાય તે પહેલાં શાહજહાં પુરંમ કાઢના કાવતરામાં ન ફસાઈ જાય તે માટે પૂરતી કાળજી રાખવાની આવશ્યકતા હોય તેમ તમોને નથી જણાતું ?” બીમસિંહે સૌને પૂછ્યું.

“અને તેથી અમો સૌ આ કામની જોખમદારી અનુપસિંહ પર છોડીએ છીએ.” શાહજહાં પુરંમની જિંદગીની સલામતી માટે બંદોબસ્ત કરવાનું અનુપસિંહ પર છોડતાં સૌ રાજપૂત વીરો બોલી ઊઠ્યા.

“અને તે માટે હું આજે જ દિલ્લી તરફ રવાના થઈ જવાને તૈયાર છું.” અનુપસિંહે દિલ્લી તરફ રવાના થઈ જવાનો પોતાનો નિશ્ચય જણાવતાં કહ્યું.

“જસવંતસિંહ, બીજા શું સમાચાર છે ?” અનુપસિંહના જવાબથી સંતોષ પામ્યા પછી બીમસિંહે જસવંતસિંહને ઉદ્દેશીને પૂછ્યું.

“બાદશાહબેગમ તુરજહાને સલાબતખાનને ગ્વાલિયર તરફ રવાના કર્યાની ખબર મને રસ્તામાં જ મળી છે.”

“સલાબતખાનને ગ્વાલિયર મોકલવામાં શહેનશાહબાનુ તુરજહાનનો કાંઈક હેતુ હોય તેમ તમોને નથી જણાતું ?” બીમસિંહે સર્વ રાજપૂત રાજવીઓને ઉદ્દેશીને પૂછ્યું.

“તે તો તુરજહાને સલાબતખાનને ગ્વાલિયર મોકલ્યો તે હકીકત જ આપોઆપ સિદ્ધ કરી આપે છે.” પોતાનો અભિપ્રાય જણાવતાં એક રાજવીએ જણાવ્યું.

“અને આ હકીકત મળ્યા પછી તમે એટલું તો સમજી શક્યા હશે કે બાદશાહબેગમ નુરજહાન કોઈ નવા જ પ્રકારનો દાવ ફેંકી રહેલ છે અને તેથી તેના આ દાવપેચનો ભેદ શોધી કાઢી, ફેંકવામાં આવેલા તેના શેતરંજના દાવને નિષ્ફળ બનાવવાનો પ્રયત્ન કરવાની આવશ્યકતા નથી ?”

“છે જ. અને જો આપણે બાદશાહ બેગમ નુરજહાનનાં કાવતરાંને શોધી કાઢીએ તો હું ધારું છું કે આપણો માર્ગ વધુ સરલ બનવાનો પ્રયત્ન સંભવ છે.” જસવંતસિંહે અનુમોદન આપ્યું.

“પરવીઝ રાજગાદી મેળવવા લડાઈમાં ઊતરવું પડે તો પોતાની પાસે મજબૂત લશ્કરી બળ હોય તો વધુ ઉપયોગી નીવડે તે માટે ભલે લશ્કરમાં ભરતી કરી રહ્યા હોય, કારણ કે પરવીઝના માટે વધુ ચિંતા કરવાનું હાલમાં કંઈ કારણ નથી. આપણે તો આજે જે સાવચેતી રાખવાની છે તે માત્ર બાદશાહબેગમ નુરજહાન તરફની જ છે અને તેથી તેના કાવાદાવાને પહોંચી વળવાની સાથી પહેલી આવશ્યકતા છે.” હાલમાં સાંચે પોતાનું લક્ષ પહેલાં ક્યાં લગાડવાનું છે તે જણાવતાં બીમસિંહ બોલી ઊઠ્યો.

“નુરજહાને સલાબતખાનને ગ્વાલિયર તરફ રવાના કર્યો તેનો ભેદ તમે પારખી શક્યા છો ?”

“કદાચ નુરજહાન ગ્વાલિયરના કિલ્લેદારને પોતાના પક્ષમાં લેવાની અટપટ કરતી હોય તે બનવાયોગ્ય છે.”

“ત્યાં જ તમે ભૂલ કરો છો. નુરજહાન કિલ્લેદારને પોતાના પક્ષમાં લેવાની માત્ર અટપટ જ નથી કરી રહી, પરંતુ બીજો જ દાવપેચ રમી રહી છે, કારણ કે ગ્વાલિયરનો કિલ્લેદાર તો ક્યારનો ચે નુરજહાનનો તાબેદાર ગુલામ બની ગયો છે. પોતાના હૃદયની અભિલાષા પોશવાના માર્ગમાં કાંટા રૂપે નડતા શાહજહાન ખુશરૂને હંમેશાને માટે આ દુનિયામાંથી રવાના કરી દઈ પોતાનો રસ્તો સાફ કરવાના જ હેતુથી સલાબતખાનને નુરજહાને ગ્વાલિયર તરફ રવાના કર્યાનો મને પ્રયત્ન

શક છે.” હાજર રહેલા રાજપૂત રાજવીઓને ખરી વસ્તુસ્થિતિથી માહિતગાર બનાવતાં ભીમસિંહે કહ્યું.

“અને જો તેમ જ હોય તો ગુરજહાનની શેતરંજના પ્યાદાને મહાત કરી તેના ફેંકેલા પાસા ઊંધા વાળી નાખવા માટે જસવંતસિંહને આ પળે જ ગ્વાલિયર તરફ રવાના કરવાની આવશ્યકતા નથી?”

“છે જ અને તેથી જ આ પળે જ જસવંતસિંહ ગ્વાલિયર તરફ જવાને રવાના થઈ જશે. ઉપરાંત આપણા તરફથી શાહજાદા ખુશરૂ અને શાહજાદા ખુર્રમની જિંદગી બચાવી લેવાના પ્રયત્નો કરવામાં આવશે અને જરૂર પડ્યે તેના પક્ષમાં રહીને લડવાને પણ રાજપૂતો તૈયાર છે, તે જ આપણી આજની સભાનો પ્રધાન સ્વર નથી?” સભામાં ભેગા થયેલા રાજપૂતવીરોની છેવટની સંમતિ જાણી લેવા માટે એકવાર ફરીથી ભીમસિંહે સૌને પૂછ્યું.

“હુકુદારનો હુકુ સાચવવા માટે લડવું અને પોતાના આશ્રયે આવનાર માટે મરી શીટવું તે તો ક્ષાત્રવીરોનો ધર્મ અને ટેક છે અને તેથી પોતાના લીલુડા માથાનાં ખાતર પૂરવા પડે તો તે પૂરવા રાજપૂતવીરો સદા તૈયાર છે.” સભામાંથી એક રાજવી બોલી ઉઠ્યો.

“જય એકલિંગેશ્વર.” ઉપરના શબ્દો સાંભળતાં જ ત્યાં હાજર રહેલા રાજવીઓએ એકલિંગેશ્વરના નામની ઘોષણા કરી વાતાવરણને ગરમ કરી મૂક્યું કે તરત જ બીજી જ પળે પોતાના ફાળે આવેલી કામગીરી બજાવવાને ભીમસિંહ અને બીજા રાજપૂત રાજવીઓની સંમતિ મેળવીને જસવંતસિંહ ગ્વાલિયર તરફ જવાને રવાના થઈ ગયો.

પ્રકરણ સાતમું હિલોળે ચડેલી કિસ્તી

“લેકીન ઇન્સાનની ઇન્સાનિયત હરગીઝ કાવાદાવા, દાવપેચ અને કાવતરાંમાં જ સમાયેલી હશે? જિંદગી અને જીવનને હરગીઝ ઇન્સાન શા માટે શેતરંજના દાવ ખેલવામાં જ યુમાવતો હશે? આ સિવાય માનવીના જીવનનો કંઈ હેતુ જ નહીં હોય?” પળે પળે શાહી રંગ-મહાલમાં બદલાતા રંગોથી કંટાળી જતાં મુમતાઝમહાલ બોલી ઊઠી.

“જૂઠું, દગાબાજ અને ખૂનની પ્યાસથી રંગાયેલા શાહી રંગ-મહાલમાં નેકી, ઇમાન અને શાંતિ એ શબ્દને હરગીઝ સ્થાન નહિ હોય?” ઉપર મુજબના સુખન બોલતાં બોલતાં શાહી રંગમહાલમાં ફૂડ, કપટ અને કાવાદાવાની શેતરંજના ખેલાતા દાવ તેની ચશ્મો આગળ ખડા થઈ ગયા—તરવરી ઊડતાં જ તેના દિલમાં બેચેની પયદા થતાં જ તેના જિગરમાં મુંઝવણ પયદા થઈ અને તેથી તેના દિલની આ મુંઝવણ અને બેચેની દૂર કરવાના સખખથી તે શાહી ગુલશન તરફ જવાને રવાના થઈ ગઈ.

ધનધોર કાળી વાદળીમાં જેમ વીજળી ચમકે તેમ કાયની પૂતળી મિસાલ બદનમાંથી ચમકતા તેજના અજવાળાં ફેંકતી અને પોતાના કાતિલ હુસ્નની રોશનીમાં ભલભલા જવાનને પાગલ બનાવી પરવાના મિસાલ શમાપર જલી જવાને આકર્ષવામાં હરગીઝ પાછી પાની નહિ કરે તેવી મુમતાઝ શાહી ગુલશનમાં આવી પહોંચી કે તરત જ તેના કાને નીચેના સુખન પડ્યા.

“કાની મજલ છે કે મારા શેતરંજના દાવમાં ન સપડાય? મારો દાવ ખાલી ગયો તો—” આમ આમ બોલતાં બોલતાં આસ્માનમાં ચમકતી ચાંદની મિસાલ હુસ્ન જેના બદનમાંથી ટપકી રહ્યું હતું, જેના ચશ્મો ખુદ કાતિલ શમશીરની ગરજ સારતા હતા તેવી એક આંધેડ ઉમરની એટલે કે ત્રીસ પાંત્રીસ વર્ષની ઔરત પોતાના ખેંચાલમાં મસ્ત બની બોલતી હતી.

મુમતાઝમહાલના કાને ઉપરના સુખન પડતાં જ શાહી રંગમહાલમાં ખેલાતા દાવપેચ અને કાવાદાવા શાહી ગુલશનમાં પણ ખેલાઈ રહ્યા છે તેમ જણાતાં તે ગુલાબના દર્ખની બાજુમાં છુપાઈ ગઈ.

“કાની તાકાત—મજલ છે કે—” પાછી તે નાઝનીન ચૂપ બની ગઈ.

“અહીંયાં આવવાની કબૂલાત આપી હોવા છતાં કેમ નહીં આવેલ હોય? કાવતરાંબાજોનો જળમાં તો નહીં ફસાઈ ગયેલ હોય?” ઉપરના સુખન ખેલતાં ખેલતાં ખેઆલની ધૂનમાં તે ધૂનમાં તે મુમતાઝમહાલ જ્યાં છુપાઈ રહી હતી તેની છેક નજદિકમાં આવી પહોંચી.

મુમતાઝમહાલના દિલમાં કાંઈક ડર પયદા થયો, લેકાન બીજી જ પળે હિંમતથી તેનો સામનો કરવો તેવું દિલમાં નક્કી થતાં જ તેણે તેના મંજુલ અને દિલચસ્પ આવાજે ગાવાનું શરૂ કર્યું.

“હજારો તમન્નાઓ છુપાઈ હૈં એ દિલમે,
ફૂંઠતી ફરતી હું દિલ્દારકો મેં દિલમે.”

દિલપર કાબૂ જમાવે તેવા આવાજે છેડાયેલા સંગીતના સૂર ગુલશનમાં પોતાના કાવતરાંમાં સામેલ થવા કચ્ચોલ આપેલ ઇન્સાનને મળવા આવનાર નાઝનીનના કાને પડતાં જ પળ બર તો તે ચમકી. આવા વખતે શાહી ગુલશનમાં કાણુ સંગીતના સૂર છેડતું હશે. દોસ્ત હશે કે દુસ્મન? તેવો ખેઆલ પયદા થતાં જ મુમતાઝમહાલ તેના સુરીલા આવાજે સંગીત છેડી રહી હતી ત્યાં આવી પહોંચતાં જ નાદીરા ખેલી બીઠી:

“લડકી! શાહી ગુલશનમાં કાની પરવાનગીથી તું દાખલ થઈ છે?”

“તે મને પૂછનાર તમે કાણુ છો?” આમ કહીને મુમતાઝમહાલ પળ બે પળ તે નાઝનીન તરફ જોઈ રહી. મુમતાઝમહાલના ચહેરા પર તે નાઝનીનની નજર પડતાં જ તે મુમતાઝમહાલને પીછાની જતાં ખેલી:

“કાણુ મુમતાઝ! અને તે આ વખતે શાહી ગુલશનમાં?”

“અને કાણુ ! શહેનશાહખાનુની દાસી નાદીરા પણ શાહી ગુલશનમાં ?” ઉપરના સુખન કહીને બંને નાઝનીનો એક બીજના ચહેરા તરફ જોઈ રહી. બંને નાઝનીનોના બદનમાંથી હુસ્ન ટપકતું હતું. બંને એકબીજાને મ્હાત કરવા પ્રતાપોરથી કાશિશ કરી રહેલ હોય તેમ જણાઈ આવ્યા વિના રહેતું ન હતું. એક દુનિયાનાં કાવાદાવા, ચાલખાણ અને ફૂડકપટની શેતરંજના પાસા ફેંકવામાં ઘડાયેલી ઔરત હતી ત્યારે બીજી તો ગુલશનનું ખીલતું ફૂલ હતું.

જવાનીના જોમમાં પૂરજહાર ખીલ્યે જતી આ પરીસ્રરત નાઝની-નના ચશ્મોમાં કાતિલ તેજ હતું ત્યારે તેનાથી મોટી ઉમરની ઔરત-નાઝનીનના ચશ્મોમાં એવી જાતની સખ્તાઈ ધર જમાવી બેઠેલી હતી કે હરકાઈ ઇન્સાનની તેની પાસે હરફ કાઢવાની-જખાન બોલવાની હિંમત ચાલતી ન હતી, અને તેથી હરગીઝ તેને તાબે થવાની ફરજ પડતી હતી.

બંને નાઝનીનોમાંથી કાંઈ કમ ન હતું. એક બીજની બોલવાની છટા બિનહરીફ હોય તેમ જણાઈ આવ્યા વિના રહેતું ન હતું. બંનેના મ્હોંમાંથી તલવારની ધાર જેવા સુખન નીકળ્યે જતા હતા.

“પણ પહેલાં કાંઈ દિવાની જેવી નાઝનીન સાથે તમે શું વાત કરતા હતા ?” તુરજહાનની બાંદીને બાંધે રસ્તે દોરવાની કાશિશ કરતાં મુમતાઝ બોલી.

“લડકી ! તારો ખેઆલ બિલકુલ ગલત છે. તું આ બાબતમાં ભૂલ કરે છે. તું જે દિવાની વિશે કહે છે તેવી કાંઈ દિવાની સાથે મારી મુલાકાત જ નથી થઈ માટે તેવો બેવબૂદ ખેઆલ દૂર કરી આવા સમયે તું શાહીગુલશનમાં શા માટે આવી હતી તે કહે ?” રહેજ ટપકો, સત્તા અને અક્કડભર્યા આવાજે નાદીરા બોલી.

“નાદીરાખાનુ, હું મારા ખેઆલમાં મક્કમ છું. તમે જ્યાંસુધી તે દિવાનીની બિનાથી મને માહિતગાર નહિ કરો ત્યાંસુધી હું તમોને એક કદમ પણ આગળ ભરવા દેનાર નથી.” પોતાના ખેઆલમાં કમ જાણે પ્રતી મક્કમ ન હોય તેવા તોરથી મુમતાઝમહાલે કહ્યું.

કેમ જાણે આ તરફ બિલકુલ બેદરકાર ન હોય તેવા ભાવે મુમતાઝના ઉપરના સુખનો નાદીરાના કાને પડતાં જ તે ખડખડાટ હસી જઈ અને બીજી જ પળે સખ્ત થઈ જતાં કરડાઈભરી નજરે નાદીરાએ મુમતાઝ તરફ જોયું અને ઝડપથી આજુબાજુના વાતાવરણનું માપ કાઢી લેતાં ધીમા આવાજે તે બોલી જઈ.

“મુમતાઝ ! તું મારા વિશે કેવો બેઆલ ધરાવે છે ?”

“તમે પોતે જ કહી લો જોઈએ કે મારે તમારા માટે કેવો બેઆલ બાંધવો ?” શહેનશાહબાનુની વફાદાર બાંદીની ચાલબાજીમાં ન ફસાઈ જાય તેવા બેઆલ સાથે ઘણી જ કાળજી ધરાવતાં મુમતાઝે સામું પૂછ્યું.

“તે તો તારી મુનસરીની વાત છે, લેકીન કંઈ જાતની શેતરંજના પાસા ફેંકવા આપની સ્વારી અહીંઆ આવી પહોંચી હતી ?” મુમતાઝ મહાલનો દાણો દબાવી જોતાં તેની હિંમત અને તાકાતનો ક્યાસ કાઢવાની નાદીરાએ કોશિશ કરતાં પૂછ્યું.

“તેનો તમોને જવાબ આપવાને હું બિલકુલ તૈયાર નથી !” નાદીરાને વધુ ગૂંચવાડામાં ઉતારવાના હેતુથી મુમતાઝ બોલી.

“તું જવાબ આપવાને તૈયાર હોય કે ન હોય, લેકીન શહેનશાહબાનુ નુરજહાનની બાંદી નાદીરાના હુકમને માન આપી તારે તેનો જવાબ આપવો જ પડશે, નહિંતર હરગીઝ આનું પરિણામ સારું નહિ આવે !” નાદીરાએ મુમતાઝને દમદારી આપતાં જણાવ્યું.

“આ જિંદગીમાં હરગીઝ તેમ બની શકનાર નથી.” સહેજ ઉશ્કેરાઈ જતાં મુમતાઝ બોલી.

નાદીરા અને મુમતાઝમહાલ ઉપર મુજબ વાતચીત કરી રહ્યાં હતાં તેવામાં પાસેના એક ચણતરાનો પથ્થર ખસ્યો અને ધીમે અવાજ કાને પડતાં જ ત્યાંથી ધુરખામાં છુપાયેલ બે ધુરખાખાજ નીકળતાં મુમતાઝ અને નાદીરાની નજરે પડ્યા. તરત જ તેઓ આ ધુરખાવાળાઓની નજરે ન ચડે તે માટે બાજુના ગુલામના ઝાડોની ઓથમાં લપાઈ ગયાં.

“ફતેહ, જો આટલું કામ આસાનીથી પાર પડી જાય તો કાંઈની મજલ નથી કે આપણા કામમાં મુશ્કેલી ઉભી કરી શકે.” એક ધુરખા-બાળે તેના સાથીને ઉદ્દેશીને કહ્યું.

“કામ રહેલાઈથી પાર ઉતારવું એ તો ડાબા હાથના મેલ જેવી વસ્તુ છે લેકીન બાદશાહબેગમની ચબરાક બાંદી નાદીરાથી સાવચેત રહેવાની ખાસ જરૂર છે. તે જો આપણા હાથમાં સપડાઈ જાય—તેનું કાટલું કાઢી નાખવામાં આવે તો આપણો બેડો પાર.” બીજાએ પોતાના પહેલા સાથીદારને કહ્યું.

ધુરખેબાજના સુખન ગુલાબના દર્ખમાં છુપાઈ રહેલ મુમતાઝ અને નાદીરાના કાને પડતાં જ હિંમતવાન નાદીરાનું બદન ધ્રુજી ઊઠ્યું. બીજી જ પળે તેને મૌત રહામે ખડું થયેલ નજરે પડ્યું લેકીન નાહિંમત ન થતાં તે વધુ સચેત બની અને ધુરખાબાજ કાણુ છે, તેનો પત્તો મેળવવાના મક્કમ નિશ્ચય પર આવી.

“ત્યારે ખુદાહાદિઝ આવતી કાલે રાતના બે વાગે.” આમ કહીને એક ધુરખાબાજ પોતાના સાથીદારને ત્યાં જ છોડીને જમીનના પેટા-ળમાં આંખનો પલકારો થાય તેટલા વખતમાં ગેમ બની ગયો.

એક ધુરખાબાજના ચાલ્યા જવા પછી નાદીરાના ચહેરા પર ઓર મુશ્કેરાટ પયદા થતાં તે મુમતાઝ પ્રત્યે બોલી:

“લડકી આપણે દોસ્ત છીએ કે દુશ્મન તેનાથી વાંકેફગાર બનવાની કડાફ્ટ છોડી પાક આલમના માલિકના નામ પર આપણે બંનેએ હાથ મિલાવવાની ખાસ જરૂરત છે, કારણ કે આપણે બંનેને આપણા સામાન્ય દુશ્મન રહામે ઝઝૂમવું છે. મારે ચાલ, હાથ મિલાવ.” આમ કહીને નાદીરાએ મુમતાઝ સાથે હાથ મિલાવવા પોતાનો હાથ લાંબો કર્યો.

“લેકીન તેમ બિલકુલ બની શકશે નહિ. તમારી બેધારી તલ્વારનો વાર હું મારા જ હાથે મારી ગરદન પર પડવા દઉં તેટલી હું મૃત્તિ—કમ અકુલ તો નથી જ.” મુમતાઝે જવાબ આપ્યો.

“મુમતાઝ ! હું પાક પરવરદિગારના કસમ ખાઈને કહું છું કે તું તારા દિલમાં પકો બેઆલ રાખજે કે, હું બાદશાહબેગમની બાંદી

હોવા છતાં તારી હરગીઝ દુશ્મન નથી. તને અને શાહજાદા પુરંમને અયશઆરામ અને શાન્તિમાં દિવસો પસાર કરતા જોવાની મારા દિલમાં ખ્વાહિશ છે, તે હરગીઝ તું ભૂલતી નહિ.” મુમતાઝમહાલને વધુ ભ્રમમાં નહિ રાખતાં નાદીરાએ સ્પષ્ટ જણાવ્યું.

“શું તમે આ ખરું કહો છો ? દુશ્મનની સાથે રહેતાં હોવા છતાં અમારા દોસ્ત છો ?” અન્નયખીમાં ગરક બની જતાં મુમતાઝથી બોલી જવાયું.

“તો પછી આજથી હું તમોને મારા દોસ્ત સમજું છું અને તેથી તમારી જિંદગી ખતમ કરી નાખવાની તમન્ના સેવનાર આ ખુરખાખાજને...” આમ કહીને મુમતાઝે ઝપાટાખંધ બહાર નીકળવાની કાશિશ કરી. મુમતાઝનો બહાર નીકળવાનો આવાજ ખુરખેખાજના કાને પડતાં જ કાંઈક આકૃત જેવું છે, તેમ તેના કાને પડતાં જ મુમતાઝ અને નાદીરા તેની નજદિક આવીને તેને પકડી પાડે તે પહેલાં તે ત્યાંથી ફેરન પલાયન કરી ગયો.

“મુમતાઝ ! ત્હારી રહેજ ઉતાવળ બદકે ગફલતને લીધે હાથમાં આવેલો શિકાર ગુમાવી બેઠાં તેમાં અફસોસ જેવું નથી ?” નાદીરાએ મુમતાઝને પૂછ્યું.

“તેમાં અફસોસ કે કમનસીબી જેવું શું છે ?” આમ કહીને મુમતાઝ આછું હસી અને તે ખુરખાખાજ બિભો હતો ત્યાં આવી પહોંચી તો જમીન પર પડેલો એક લીકાફો તેની નજરે ચડતાં જ મુમતાઝે લીકાફો ઉઠાવી લીધો અને નાદીરાના હાથમાં મૂકતાં બોલી:

“આ લીકાફો જરૂર ખુરખાખાજનેનો કાંઈક ઉકેલ લાવશે.” આમ કહીને લીકાફો તોડી વાંચવા લાગી. લીકાફામાં લખેલા હરફો પર તેની નજર પડતાં જ તે ચમકી અને બીજીજ પળે બોલી બીઠી:

“ખુશ વધાઇ. મૌતના મહેમાન બનવાને તૈયાર રહેવાનું આ ફરમાન,” આમ કહીને તે લીકાફો અને કાગળ નાદીરાના હાથમાં મૂક્યા.

“મૌતના પંજમાં સપડાઇ આ ફાની દુનિયામાંથી રવાના થવું હોય તો જ અમારો પીછો પકડવાની કાશિશ કરજો, સલામુ આલે-

કુમ.” લીકાફે લઈ ખેલતાં જ નાદીરાની નજર ઉપરના લખાણ પર પડતાં પણ એ પણ તે કાંઈક ખેચાલમાં મશ્ગૂલ બની ગઈ.

“નાહિંમત બની ગયાં? કેમ ખેલતાં નથી? ખેલો, હવે આપ કયા રસ્તે જવાને તૈયાર છો?”

“હું આવી ધમકાથી ડરીને મારા કામમાંથી પાછી હું તેવી મામૂલી ઔરત નથી તે હરગીઝ તમારે ભૂલવાનું નથી.”

“તો પછી?”

“બીજું શું? દુશ્મનોને મ્હાત કરવામાં એક બીજની મદદની આશા-રાખવી એવજૂદ છે?”

“બિલકુલ નહિ.”

આમ વાતચીત કરતાં કરતાં અને ગુદશનના દર્ખે અને ઝાડોની ડાળીઓની ઓથે ક્યાંઈ જો ભુરખાખાજ છુપાઈ બેઠો હોય તો તેને ઢૂંઢી કાઢવાની કાશિશ કરતાં કરતાં મુમતાઝ અને નાદીરા શાહી ગુદશનનો જે ભાગ જમુના નદીના કિનારા પર પડેલો હતો ત્યાં આવી પહોંચ્યાં, તો ત્યાં એક નાની હોડી કિનારા પર લાંગરેલી તેઓની નજરે પડતાં જ બન્ને એકી સાથે ખેલી બેઠ્યાં.

“આ એક બીજું અજબ કૌતક. રાતના વખતે શાહી ગુદશન પાસે હોડી લઈને કાણ આવ્યું હશે?” આજકાલ દિવસે દિવસે નવા નવા કાવતરાંની જાળ ગોઠવાયે જતી હોઈ શાહી રંગમહાલનો કાંઈ પણ ઇન્સાન પોતાની જિંદગી કંઈ પણ પુટી જશે. કંઈ પણ દુશ્મનોના કાવતરાંનો ભોગ બની હરહંમેશને માટે આ દુનિયા છોડી જવી પડશે તેની દ્રિકમાં આરામથી નિંદ કરી શકતો ન હતો.

ઉપરાઉપર દાવપેચ અને કાવાદાવાના દાવ ખેલાતા હોઈ દુશ્મનો તરફથી તેઓને ફસાવવાની આ એક હિકમત તો નહિ હોય, તેવો ખેચાલ પચદા થતાં જ પણ એપણ મુમતાઝ તથા નાદીરાએ ખેચાલમાં જ ગુમાવી તેવામાં નવો જ ટુકો હોયે ચડી આવતાં મુમતાઝ ખેલી:

“આ કિસ્તીને જમુનાના પાણીમાં ડુબાવી દેવી તે જ વધુ સહી-સલામત અને જોખમ વિનાનો ઇલાજ હોવાથી તેને જે દોરડાથી નાંગરવામાં આવી છે તે કાપી નાખીએ તો?”

“લડકી! તું બડી ચાલાક છે. તારામાં હિન્દોસ્તાનની રિયાસત ચલાવવાની કાબેલિયત હોય તેમ તારી અક્કલમંદી પૂરતી રીતે વાકેફ-ગાર બનાવે છે અને તેથી પાકપરવર દિગાર તને હિન્દોસ્તાનની રિયાસતની શહેનશાહબાતુ બનાવે તેવી મારી આરંભુ છે.” નાદીરાથી બોલી જવાયું.

“લેકીન! તેમ બનવું હરગીઝ.....” મુમતાઝના મ્હોમાંથી એક પણ હરફ આગળ નીકળી શક્યો નહિ.

“મુમતાઝ! નિરાશ બનવાની હરગીઝ જરૂર નથી. બાદશાહ બેગમ તુરજહાન તેની બેટીના સૌહર શહેરિયારને દિલ્લીના તાજ અને તખ્તનો માલિક બનાવવાની તમન્ના રાખે છે લેકીન-” નાદીરા તેનું વાક્ય ખતમ કરે તે પહેલાં મુમતાઝે કિસ્તીને નાંગરેલા દોરડાપર એવા જોરથી પથ્થર માર્યો કે જે દોરડાવડે કિસ્તી નાંગરી હતી તેના બે ટુકડા બની જતાં જમુનાના પૂરમાં કિસ્તી હિલોળે ચડી ને દૂર દૂર ચાલી જવા લાગી.

મુમતાઝની આ હિંમત ઉપર આફરીન થતાં નાદીરા બોલી: “લડકી, તું કાંઈ ખુશ નસીબ લડકી જણાય છે.”

“લેકીન હું કાંઈની શેતરંજનું વ્યાદું બની તેના ઇશ્કારે નાચવાને બિલકુલ તૈયાર નથી.”

“અને તેમ તું કરે તે પણ હું હરગીઝ ઇચ્છતી નથી.”

“અને તેથી જ તમેને હું એક દાના દુસ્મન તરીકે હાથ મિલાવવાને તૈયાર છું.” આમ કહીને મુમતાઝ હસી પડી.

“લેકીન તને જોતાં મારો ભૂતકાળ મારી ચસ્મો પાસે ખડો થાય છે.”

“એટલે આજે હું જે હાલતમાં દિવસો પસાર કરું છું તેવી જ હાલતમાં તમારે એક વખત દિવસો પસાર કરવા પડ્યા હતા તેમ જ તમારું કહેવું છેને?”

“ખિલકુલ સચ; લેકીન ફેરન આપણે હવે અહીંઆથી રવાના થઈ જવાની જરૂરત હોય તેમ મને જણાય છે.” નાદીરાએ કહ્યું.

“લેકીન શાહી રંગમહાલની હીલોળે ચડેલી કિસ્તી કેટલા ઇન્સાનના ભોગ લેશે?” મુમતાઝે પૂછ્યું.

“તે જ એક અણુકેટલા કાચડા મિસાલ રાત દિવસ કાઢને સુખેથી આરામ કરવા દેતો નથી અને આ કાચડાનો શિકાર આપણે ન બનીએ તેના માટે તું પૂરતી સાવધ રહેજે.” વાતચીત કરતાં કરતાં શાહી મહેલના પાછળના દરવાજા પાસે આવી પહોંચતાં મુમતાઝ અને નાદીરા પોતપોતાના રહેઠાણ તરફ જવાને છૂટા પડ્યાં.

પ્રકરણ આઠમું

શાહજહાં પુશર

“અલમના માલિક ! તું રહમદિલ કહેવાય છે. લેકીન આ નાચીઝ બંદાપર તારી રહમ શા માટે વરસાવતો નથી ? શું આ જ્વાલિયરના કિલામાં જ દુઃખ, પરેશાની અને ફિક્કમાં જ મારી જિંદગી ખતમ થઈ જશે.” આમ બોલતાં બોલતાં શાહજહાં પુશરની ચશ્મોમાંથી આંસુ નીકળી પડ્યાં.

“શાહી ખાનદાનમાં પયદા થવું-જન્મ લેવો તે પણ એક ગુનહો નથી ? દિલ્લી અને આગ્રાની રિયાસતના માલિકનો, હિન્દોસ્તાનના શહેનશાહ જહાંગીરનો વડો બેટો-બાદશાહી ગાદીનો પહેલો વારસ શાહજહાં પુશર આજે કેવી ખૌફનાક હાલતમાં તેના દિવસો ગુજરી રહ્યો છે ? જ્વાલિયરના કિલામાં કયદી બનીને આવેલો કાંઈ ઇન્સાન તેની જિંદગી ખતમ કર્યા સિવાય કિલાની બહાર નીકળી શક્યો છે ?

“જવાની અને જિંદગી બન્ને જ્વાલિયરના કિલામાં જ ખતમ કરવાને હું પયદા થયો છું ? અમ્મા ! અમ્મા ! તારો બેટો આજે કેવી ખૌફનાક હાલતમાં પોતાના દિવસો પસાર કરી રહ્યો છે તેનાથી તું વાકેફગાર છે ? અને મારી ખારી બેગમ ! તેની કેવી હાલત હશે ?”

પોતાની જિંદગી અને સગાવહાલાઓની હાલત પર ખેંચાલ કરતાં પણ એ પણ તે શાહજહાં પુશરૂ ખેંચાલમાં મસ્ત બની ગયો, લેકીન બીજી જ પળે તેના દિલમાં પારાવાર દુઃખ પયદા થતાં તે કુસ્કે ને કુસ્કે રડી પડ્યો.

રડવું પણ કેટલીક વખત ઇન્સાનના દિલમાં જલતી આગને ખુઝાવી, તાઝગી અને આનંદ પયદા કરી દે છે. શાહજહાં પુશરૂની પણ તેવી જ હાલત હતી. ઘણા વખત સુધી ખુલ્લા દિલે રડ્યા પછી તેના દિલમાં આશાની રોશની પયદા થતાં જ તે બોલ્યો:

“બાદશાહ સલામત, હિન્દોસ્તાનના શહેનશાહ જહાંગીર જેનો અદલ ઇન્સાફ સારીયે આલમમાં મશહૂર છે, તે મારા પર શું રદમ નહિ ગુજરે ? પોતાના લાડીલા શાહજહાંને-પોતાની ગોદમાં ખેલેલા તેના બચ્ચાને શું કતલની છૂરીનો ભોગ બનાવશે ? પ્યારથી પોતાની ગોદમાં રમાડેલા પુશરૂની ગરદન ઉડાવી દેવાનો હુકમ ફરમાવશે ? અને તે પણ એક પિદર-વાલિદ તેના પ્યારા બેટાની ?” પુશરૂ ફરીથી વિચારમાં મશગૂલ બની ગયો.

“હરગીઝ નહિ. બાદશાહ સલામત હરગીઝ તેના બેટાની કતલ કરવાનો હુકમ નહિ જ ફરમાવે. પૂરાતોરથી મને મોઆલુમ છે કે દિલ્લીના તાજ અને તખ્તનો માલિક પોતાના બેટાનું ખુન હરગીઝ નહિ વહેવડાવે, એક પિદર-વાલિદ તેના લડકા-બેટાના ખૂનથી પોતાના હાથ નહિ જ રંગે.”

આમ બોલતાં બોલતાં શાહજહાં પુશરૂની નજરે તેણે પોતાના વાલિદ-હિન્દોસ્તાનના શહેનશાહ તરફ બતાવેલી બેવકૂફીનો ખેંચાલ તેની ચશ્મો પાસે ખડો થતાં જ તેના રૂંવાડે રૂંવાડાં ખડાં થઈ ગયાં, તેના શરીરમાં કંપ પયદા થયો અને બીજી જ પળે તે બોલી ઊઠ્યો.

“પુશરૂ ! પોતાના જ પિદર સામે થનાર તેની રાજગાદી-તાજ અને તખ્ત પોતાની હકુમતમાં લેવાની કાશિશ કરનાર અને તે પણ બાદશાહ સલામતની હૈયાતીમાં આવું પગલું ભરનાર બેટાની હાલત આનાથી પણ બૂરી ન થવી જોઈએ ? જરૂર, બાપુશીથી લેકીન

નાલાયક બેટાને લાયક બનાવનારા વાલિદો આ જહાન પર પડેલા છે તો પછી બાદશાહ સલામત મારા જેવા નાલાયક બેટાના ગુન્હા મોઆફ કરવા જેટલી ઉદારતા નહિ બતાવે?

“શા માટે નહિ બતાવે? કાણુ કહે છે કે મને મોઆફી નહિ મળે? હું શહેનશાહ સલામતના કદમમાં શરૂ કાવીને ગુન્હાની મોઆફી માગીશ લેકીન એક જ વખત ગુન્હો મોઆફ કરવાની આરજુ ગુન્ન-રીશ. અને.....”

શાહજહાં ખુશરૂના દિલમાં ખુશાલી પયદા થતાં જ તે ખડખડાટ હસી પડ્યો અને બીજી જ પળે તેના દિલમાં કાંઈક ખેચાલ પયદા થતાં જ તે ફરી બોલી ઊઠ્યો.

“બડી ખુશાલી. હું કાળા કિલ્લામાંથી આલમની રોશની દેખી શકીશ. મારા બિરાદરો, દોસ્તો અને સર્ગાંબહાલોઓને મળી શકીશ તે ખુશાલીની બિના નથી? પોતાના વાલિદ સામે સર ઉઠાવનાર બેટો હરગીઝ કતલને લાયક નથી?”

શાહજહાં ખુશરૂ ઉપર મુજબના ખેચાલમાં ચકચૂર-મસ્ત હતો. તેવામાં કાંઈ ધનસાનના આવવાના પગલાંનો આવાજ તેના કાન સાથે અથડાતાં જ તે ચમકી ઊઠ્યો. તેના બદનમાં ઝલુઝણાટી પયદા થઈ. મોતનો દૂત તો નહિ આવતો હોય, તેવો ખેચાલ દિલમાં પયદા થતાં જ ખુશરૂના મ્હેંમાંથી ધીમી ચીસ નીકળી ગઈ. બીજી જ પળે તેના હાથમાં જકડાયેલી લોખંડની જંજીરોને તપાસી જોઈ અને જો મોઆફી ન જ બક્ષવામાં આવે તો આપઘાત કરીને જિંદગી ખતમ કરી નાખવી તેવો ખેચાલ પયદા થતાં તે બેઠો હતો ત્યાંથી ખડો થઈ ગયો. શાહજહાં ખુશરૂ ઉપર મુજબની ગડલાંજમાં મસ્ગૂલ હતો. તેવામાં આવનાર ધનસાન છેક તેની નજદિક આવી પહોંચ્યો. શાહજહાં ખુશરૂને કાંઈક ખેચાલમાં મસ્ત જોઈ ગુપચુપ ખડો રહ્યો.

“ખુશાલી, આનંદ અને—” શાહજહાં ખુશરૂ આથી વધારે એક ચણુ સુખન બોલ્યા વિના ખડખડાટ હસી પડ્યો.

“શાહજાદા સાહેબ ! ખુશખુશાલ હસો.” ગ્વાલિયરના કિલ્લેદારના ઉપરના સુખન તેના કાને પડતાં જ શાહજાદા ખુશરૂએ એક વખત કિલ્લેદાર તરફ ખોદનાક નજરે જોયું. ખીજી જ પળે કિલ્લેદાર ચાત્યારે શા માટે આવ્યો હશે, તેનો ખેઆલ પચદા થતાં જ તે ફરીથી કંપી ઊઠ્યો અને એક હરફ પણ ખોલ્યા વિના કિલ્લેદાર તરફ જોઈ રહ્યો.

“શાહજાદા સાહેબ ! ખુશ બનો. બડી ખુશાલીની હકીકતથી તમોને વાકેફગાર કરવા આવ્યો છું.”

“ખુશાલી કે મૌતનો પયગામ ?”

“હરગીઝ મૌતનો પયગામ નહિ, લેકીન ખુશાલીની વાત છે. શાહજાદા ખુશરૂએ બાદશાહ સલામતની હબ્દરમાં આપને ગ્વાલિયરના કિલ્લામાંથી આઝાદ-મુક્ત કરવાની આરજી ગુજરી હોવાથી અને મોગલ રિયાસતના માલિકે પૂરાતોરથી તે મંજૂર કરેલી છે. હવે તમે જ કહો કે ખુશાલીની બિના છે કે નહિ ?” આમ કહીને ગ્વાલિયરના કિલ્લેદાર રસુલખાન શાહજાદા ખુશરૂના ચહેરા તરફ જોઈ રહ્યો.

પોતાનું સ્વપ્ન-ખેઆલ પૂરાતોરથી ખરો પડતો જોઈ શાહજાદો ખુશરૂ એકાએક અઘ્યબ બની ગયો. તેને ગ્વાલિયરના કિલ્લેદારના કહેવાની સચ્ચાઈ પર યકીન નહિ આવતાં ગુપચુપ જમીન તરફ જોઈ રહ્યો.

“શાહજાદા સાહેબ ! ગુનામના બોલ પર યકીન નથી આવતો ?”

“હરગીઝ નહિ, તેમ બનવું આશ્માન ને જમીન એક કરવા જેવી બિના છે.”

“લેકીન આફતાબમાં ગરમી હોય છે અને માહતાબમાં ઠંડી હોય છે તે બિનામાં જેટલી સચ્ચાઈ હોય છે તેટલી જ સચ્ચાઈથી આ હકીકત બરપૂર હોઈ તમારે ગભરાવાની જરૂર નથી.” કિલ્લેદારે શાહજાદા ખુશરૂનો ખેઆલ તદ્દન ખેવજૂદ છે તેમ જણાવતાં કહ્યું.

“તો પછી—”

“ફરમાવો શાહજાદા સાહેબ.”

“મારા હાથ અને પગમાં આ જંજીરો છે તે શું બતાવી આપે છે ? આ જંજીરો—”

“ફોરન તોડી નાખવામાં આવશે ?”

“સચ મુચ ?”

“બિલકુલ સચ, બાદશાહ સલામતના ફરમાનવાળો રૂકો ગુલામને મળી ગયો છે અને તેમાં ફરમાવવામાં આવ્યું છે કે ફરમાનને—હુકમને અમલમાં મેલી ફોરન શાહજાદા સાહેબને આઝાદ કરી—મુક્ત કરી આગ્રા તરફ મંજિલ કરવાની ફરમાયેશ કરવી. અને છતાં પણ યકીન ન આવતું હોય તો હ્યો આ શાહે હિન્દોસ્તાનનો રૂકો, વાંચી ખાતરી કરો.” આમ કહીને કિલ્લેદાર રસુલખાને શાહજાદા ખુશરૂના હાથમાં રૂકો મૂક્યો.

રૂકો વાંચતાં જ શાહજાદા ખુશરૂની ખુશાલીનો પાર ન રહ્યો. તેના દિલમાં તાઝગી અને આનંદ પયદા થતાં. તેના ચહેરા પરતું કરમાઈ ગયેલું નૂર ઔર ચમકવા લાગ્યું. તે દોડીને કિલ્લેદારને વળગી પડ્યો અને તેને પોતાની બાથમાં લેતાં બોલી બેઠો:

“ખ્યારે દોસ્ત ! સદહજાર અહેસાન—જિંદગી સુધી.....”

“અહેશાન ! અને તે મારા જેવા નાચીઝ સિપાહીનો ? અહેશાન તો પરવરદિગારનો માનો કે બાદશાહ સલામતના દિલમાં રહમ પયદા થઈ. ગ્વાલિયરના કિલ્લામાં કયદી બનેલો કમનસીબ ઇન્સાન એક વખત આ કિલ્લામાં આવ્યા પછી હરગીઝ આલમની રોશની મોતને ભેટ્યા વિના બેઠ શક્યો હોય તેવું મારા ખેઆલમાં નથી.” આમ કહીને શાહજાદાને બોલો કરી સિપાહીને બોલાવી શાહજાદા ખુશરૂના હાથમાંની જંજીરો દૂર કરવાનો હુકમ કિલ્લેદારે ફરમાવ્યો.

કિલ્લેદારનો હુકમ થતાં જ પહેરેગીરોએ ફોરન શાહજાદા ખુશરૂના હાથ પગની જંજીરો તોડીને દૂર કરી નાખી તેને આઝાદ બનાવી દીધો. શાહજાદા ખુશરૂને આઝાદ બનેલો બેતાં જ કિલ્લેદારના દિલમાં આનંદ—ખુશાલીનો સમંદર ઓલકી બેઠતાં જ રસુલખાન શાહજાદાને ભેટી પડ્યો.

અને બીજી જ પળે શાહી ફરમાનને અમલમાં મૂકી રસુલખાન શાહજહાં પુશર સાથે પોતાના મકાન તરફ જવાને રવાના થઇ ગયો.

“રસુલખાન ! પ્યારે બિરાદર ! તારો અહેશાન—” રસુલખાનના મકાને આવી પહોંચતાં જ હર્ષ ઘેરો—આનંદમાં પાગલ જેવો થઇ જતાં શાહજહાં પુશર બોલી બિઠ્યો.

“શાહજહાં સાહેબ ! પાગલ તો નથી બની ગયા ?”

“બુદ્ધાપાકની કરામત જોઇ ઇન્સાન પાગલ બની જાય તો તેમાં હરગીઝ અજબ થવા જેવું શું છે ? મૌતનો મહેમાન બનેલો આદમી—”

“એ બધું શહેનશાહ સલામતની રહમદિથી અને શાહજહાં પુરમની આરજુતું પરિણામ બદલે કરામત છે. આલમનો માલિક હજુ તમોને હિન્દોસ્તાનના શહેનશાહ બનાવવાની ખ્વાહિશ ધરાવતો હોવાથી હરગીઝ તમોને મૌતના મહેમાન કેમ બનવા દે ?” શાહજહાં પુશરને બોલતો અટકાવી કિલ્લેદાર રસુલખાને કહ્યું.

બંદિવાન તરીકે રહેતા શાહજહાં પુશરને આઝાદ કરી ફારન આગ્રાના કિલ્લા તરફ રવાના કરવાનો શાહી હુકમ હોવાથી અને તેટલી ઝડપે શાહજહાં પુશરને રવાના કરવાની તૈયારીઓમાં કિલ્લેદાર રસુલખાન મશગૂલ બની ગયો હતો અને તેથી પૂરા તોરથી તૈયારી કરતાં કરતાં પણ શાહજહાંના દિલને બહેલાવવાની કાળજી રાખવા ઉપરાંત કાશિશ કરતો હતો. તેવામાં એકાએક સિપાહી ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને રસુલખાનને ફર્માન બખ્શી તે બોલી બિઠ્યો:

“આગ્રાથી શહેનશાહના તુરજહાનનો પયગામ લઇને સલામ તખાન ફાજ અફસર સાથે આવી પહોંચેલ હોઇ મુલાકાતને માટે ઇન્તેજાર છે.”

“ફાજુ સલામતખાન ?” ઇન્તેજારીભર્યા આવાજે રસુલખાને પૂછ્યું.

“જી હજુર.”

“અને બાદશાહ બેગમના પયગામ સાથે ?” તુરજહાનતું નામ સાંભળતાં જ ફિકમંદ બની જતાં શાહજહાં પુશરએ પૂછ્યું.

“શાહજાદા સાહેબ ! ગુલામ રૂખસદ ચાહે છે. આપની આગ્રાની મુસાફરી માટે સધળી જાતની તૈયારી કરી લેવામાં આવેલી હોવાથી ફોરન આગ્રા તરફ જવાને રવાના થઈ જવ. ખુદા તમેને સલામત રાખે તેવી આ નાચીઝ બંદાની આલમના માલિક પાસે દુવા છે.” આમ કહીને રસુલખાન શાહજાદા ખુશરને ભેટી પડ્યો અને ખુદા પડતાં બોલી બિઠ્યો.

“સલામુ આલેકુમ.”

“વાલેકુ મુરસલામ, ખુદા હાફિઝ.” આમ કહીને કિલ્લેદાર રસુલખાનની રજા લઈને શાહજાદો ખુશર-ગ્વાલિયરના કિલ્લાનો એક વખતનો રાજકચદી આગ્રાના રંગમહાલ તરફ જવાને રવાના થઈ ગયો.

શાહજાદા ખુશરને આગ્રા તરફ રવાના કર્યા પછી ગ્વાલિયરનો કિલ્લેદાર પોતાના રહેઠાણમાં આવીને મખમલની ગાદી પર આડો પડી હુકો ગુડગુડાવતો શહેનશાહ બાનુ તુરજહાનનો પયગામ લઈને આવી પહોંચેલા સલાબતખાનના આવવાની હરપળે ઇન્તેજરી સેવતો બેઠો હતો. તેવામાં થોડા જ વખતમાં પહેરેગીર સલાબતખાનને લઈને કિલ્લેદાર રસુલખાન જે કમરામાં બેઠો હતો ત્યાં આવી પહોંચ્યો. કિલ્લેદાર રસુલખાનને જોતાં સલાબતખાન બોલ્યો:

“સલામુ આલેકુમ.”

“વાલેકુ મુરસલામ.” આમ કહીને રસુલખાને સલાબતખાનને બાનુની ગાદી પર બેસવાની ઇશારત કરી આવવાના કારણથી વાકેફગાર બનવાના હેતુથી પૂછ્યું:

“સરદાર સાહેબ ! આવા કટોકટીના મામલામાં આવીંઆ સુધી આવવાની તકલીફ ઉઠાવવાની કેમ જરૂરત પડી ?”

“બાદશાહબાનુનું ફરમાન થતાં ગુલામ મૌતને પણ ભેટવાને હરગીઝ તૈયાર છે.” આમ કહીને બાદશાહબાનુ તુરજહાને આપેલો રૂકડો સલાબતખાને કિલ્લેદાર રસુલખાનના હાથમાં મૂક્યો.

રૂકડો વાંચતાં જ કિલ્લેદાર રસુલખાન બાદશાહ બેગમના પયગામની અને સલાબતખાનના આવવાની મતલબને પૂરાતોરથી પીછાની ગયો.

એક પળ પહેલાં જ શાહજાદા ખુશરૂને રવાના કરી દીધો હોવાથી તેના દિલમાં ખુશાલી પવદા થઈ અને તેથી આછું મુશ્કેરાતાં તેણે સલાખતખાનને પૂછ્યું.

“કિલ્લેદારીનો અખત્યાર આપ ક્યારે લેવાની ખ્વાહિશ ધરાવો છો ?”

“ખ્વાલિયર પહોંચતાં જ કિલ્લાની જુમ્મેદારી સંભાળી લેવાનું બાદશાહખાનનું ફરમાન હોય હું આજે જ તમોને જુમ્મેદારીમાંથી રાહત આપવાની ખ્વાહિશ ધરાવું છું.”

“તો પછી આ પળે જ કિલ્લાનો કુલ અખત્યાર અને જુમ્મેદારી તમોને સોંપી દેવાને હું હરગીઝ તૈયાર છું. કિલ્લાના દરવાજાની અને કચેદખાના તથા બીજા ખાનગી સ્થળોની આ ચાવીઓ. કિલ્લાની જવાબદારી આ પળથી જ હું તમોને સોંપું છું.” આમ કહીને કિલ્લેદાર રસુલખાને કિલ્લેદારની મહોર તથા ચાવીઓ સલાખતખાનની સ્થામે મૂકી.

પ્રકરણ નવમું

નવો દાવ

“નુરજહાન ધીમે ધીમે લેફાન મક્કમતાથી પોતાની શેતરંજની રમત ખેલતી ગય છે. દિલ્લી અને આગ્રાના તાજ અને તખ્તનો માર્લિક ખરો હક્કદાર શાહજાદો ખુશરૂ જીવતો હોવા છતાં અને શાહજાદા ખુશરૂ પછી પણ મોગલ રિયાસત પર શાહજાદા ખુર્રમનો હક્ક શાહજાદા શહેરિયાર કરતાં પહેલો પહોંચે છે લેફાન પોતાના દિલની ખ્વાહિશ-તમના પૂરી પાડવા માટે નુરજહાન ડાકિશ કરી રહી છે અને તેમાં નાદીરાને પોતાની શેતરંજનું એક ખાદું બનાવી પોતાની રમતનો દાવ ખેલવા હરગીઝ તમના ધરાવી રહી છે, લેફાન—”

ઉપરના સુખન હજુ નાદીરાના મોંમાંથી ભાગ્યે જ બહાર પડવા હશે તે પહેલાં તે નાદીરાના ચહેરાપર અંગારની રોશની ચમકો બિંદી. ધીખતા અંગારા મિસાલ તેનો ચહેરો લાલ બની ગયો. બીજી પળે કાંઈક નિશ્ચય પર આવતાં દાંતને દાંત સાથે બીંચ્યા અને ગુસ્સાભરી ચશ્મો ચોતરફ ફેંકતાં બોલી:—

“નુરજહાન ભલે મારા પર ગુન્નરેલા સિતમને ભૂલી ગઇ હોય લેકીન હું આ જિંદગીમાં હરગીઝ ભૂલી શકનાર નથી. બાદશાહ બેગમની બાંદી બનીને મોગલ રંગમહાલમાં આવવાનો મારો હેતુ આખરે પૂરાતોરથી પાર પાડવાની અણી આવી પહોંચેલ છે. નુરજહાન અયશ અને આરામમાં પોતાની જવાની અને જિંદગી ખતમ કરતાં પોતાના દામાદ—જમાઇ શાહજહા શહેરિયારને હિન્દોસ્તાનની રિયાસતનો માલિક બનાવવા કાવાદાવા અને દાવપેચના ખેલ ખેલવામાં મશ્ગૂલ બની ગઇ છે, લેકીન—” આમ બોલતાં બોલતાં નાદીરા એકાએક ખેઆલમાં મસ્ત બની ગઇ. કેટલોક વખત આમ ખેઆલમાં જ પસાર કર્યા પછી પાછી એકાએક બોલી બીઠી:—

“આફત અને પરેશાનીમાં દિવસો પસાર કર્યા પછી પણ આખરે દુનિયાના—આલમના માલિકની રહમદિલીથી મારા જિગરમાં—મારા દિલમાં ધર કરી બેઠેલી મારી આખરી મુરાદ પાર પાડવાનો મોકો આવી પહોંચ્યો છે તો પછી નાદીરા એટલી બેવકૂફ નથી કે, આવા સુંહરી મોકાનો લાભ ઉઠાવવામાં હરગીઝ પાછી પડે.

“ખિલકુલ નહિ, હરગીઝ તેમ બની શકનાર નથી. નુરજહાનની શાહજહા શહેરિયારને મોગલ સલ્તનતનો માલિક બનાવવાની મુરાદ—તમન્ના નાદીરાના બદનમાં જન હશે ત્યાં સુધી હરગીઝ યર આવશે નહિ. હું હર તરફથી તેમાં ખતરા—મુશ્કિલી પચદા કરવાની કાશિશ કરીશ અને જે પાકપરવર દિગાર મારો મદદગાર બનશે તે શાહજહા ખુર્મને જ મોગલ સલ્તનતનો બાદશાહ બનાવીશ.

“શાહજહા ખુર્મ અને મુમતાઝ એક બીજાને પૂરાતોરથી પોતાનાં દિલ આપી ચૂકેલાં જણાય છે. મુમતાઝની કાતિલ ચરમમાંથી ચમકતા વૂરનો શાહજહા પૂરેપૂરો શિકાર બની ગયો હોય હવે તે હરગીઝ મુમતાઝને ભૂલી જાય તેવો ખિલકુલ ડર નથી. મુમતાઝના હુસ્નમાં શાહજહા સપડાયો તે જ મારા પહેલા દાવની સફળતાનું પગથિયું છે. લેકીન મુમતાઝ અને ખુર્મ બંને લાંબો વખત શાહી રંગ-

મહાલમાં ગુજરે તે તેમના બંનેને માટે હરગીઝ દુરસ્ત નથી. નુર-જહાન પોતાના દાવપેચમાં કંઈ પણ તેનો શિકાર નહિ કરે—બનાવે તે સમજવું બિલકુલ મુશ્કિલ છે. તેથી તેઓને ફોરન અહીંઆંથી બીજી કોઈ ગુપ્ત-સલામત જગ્યાએ પહોંચાડી દેવાં તે જ વધુ દુરસ્ત છે.” આમ બોલતાં બોલતાં કેવી જાતની યુક્તિ લડાવી બંનેને સલામત બનાવવાં તેના બેઆલમાં નાદીરા મસ્ત બની ગઈ.

કેટલોક વખત શાહજહાં પુરંમ અને મુમતાઝમહાલને નુર-જહાનના ખૈદમાંથી બચાવવા ક્યાં છુપાવવાં અને કયું સ્થળ વધુ અનુકૂળ અને સલામત રહેશે તે બાબતના બેઆલમાં પસાર કર્યા પછી, નુરજહાન તો શું લેકીન ખુદ મોગલ રિયાસતના માલિક શહેન-શાહ જહાંગીરનો એક વખત ખૈદ ઉતરે તો પણ બડી આસાનીથી પોતાના દિવસો પસાર કરી શકે તેવી જગ્યા તેના હૈયે ચઢી આવતાં તે બોલી:—

“મારો દાવ બેલવાનો વખત હરગીઝ નજદિક આવી પહોંચ્યો છે. ફોરન શાહજહાં પુરંમ અને મુમતાઝને ફતેહપુર સીક્રી તરફ રવાના કરી દેવાં જોઈએ. ત્યાં પહોંચી ગયા પછી કોઈની તાકાત નથી કે—”

“બંનેને એવી ચાલાકી-સિદ્ધતથી ત્યાં મિલાવી દેવાં જોઈએ કે બંનેની ખુશાલીનો પાર ન રહે અને નાદીરા તેવી જ કરામત બેલી બંને આશક માથુકને હયરતમાં નાખી દેવાની મુરાદ ધરાવે છે.”

આમ કહીને નાદીરા જ્યાં બેડી હતી ત્યાંથી ઉભી થઈ અને એક બે કદમ આગળ ભર્યા કે, તરત જ બીજી જ પળે ઉભી રહી ગઈ, અટકી ગઈ, અને તરત જ કાંઈક બેઆલમાં મરબૂત બની ગઈ, અને એજ “મુમકીન-દુરસ્ત છે, એજ રસ્તો મારા દિલની મુરાદ પર લાવવાને માટે હરગીઝ બંધ બેસતો છે, અને તેથી શાહજહાં પુરંમને તેના પર આવી પડનારી આફત અને મુશ્કિલીથી વાકેફગાર બનાવવો તે મુનાસિબ નથી ?”

આમ કહીને બડા તોરથી નાદીરા શાહજાદા પુરંમના મહાલ તરફ જવાને રવાના થઇ ગઇ. નાદીરાએ હજુ અધી જ મંજિલ-રસ્તો કાપ્યો હશે તેવામાં તેના દિલમાં બીજો જ ખેઆલ પયદા થયો. શાહજાદા પુરંમ કરતાં મુમતાઝને પહેલી સહિસલામત જગ્યાએ ખસેડવી તે વધુ મુનાસિબ અને અઘ્ઘલમંદીનું કામ છે, તેમ તેને જણાતાં તે ફોરન મુમતાઝના રહેઠાણ તરફ જવાને રવાના થઇ ગઇ.

“કવો ખુબસૂરત જવાન છે ? દિલ હરગીઝ તેના દિદારને જોવાને તલસ્યા કરે છે-હિજરાયા કરે છે. આલમનો માલિક શું મારા દિલની આ મુરાદ બર નહીં લાવે ?” શાહજાદા પુરંમના ખેઆલમાં મસ્ગૂલ બની ગયેલી મુમતાઝમહાલના મ્હોંમાંથી ઉપરના સુખન નીકળી પડ્યા.

“પાકપરવરદિગાર હરએક શખ્સના દિલની તમન્ના-ખ્વાહિશ હરગીઝ પાર ઉતારે છે, લેકીન ખુબસૂરત જવાનની જવાની પર પાગલ બની ગયેલી એ લડકી ! આફત અને પરેશાની તારા શર પર નંગી શમશીર મિસાલ લટકી રહેલ છે, સ્વાર થઇને ખડી છે, તેનો બિલકુલ ખેઆલ છે ?” શાહજાદા પુરંમના ખેઆલમાં મસ્ત બનેલી મુમતાઝમહાલના મ્હોંમાંથી ઉપરના સુખન નાદીરાના કાને પડતાં જ તે બોલી ઉઠી.

નાદીરાના સુખનનો આવાઝ એકાએક મુમતાઝમહાલના કાને પડતાં જ તે ભય-આફતની આગાહીથી કંપી ઊઠી. તેના ગુલેલાલા મિસાલ ગાલ પરની લાલાશમાં ફિકાશ પયદા થઇ ગઇ. તેના ચહેરા પર ચમકતી રોશનીમાં રહેજ ઝાંખપ આવી અને તે આફત અને મુશ્કિલીના ખેઆલથી ચોતરફ જોવા લાગી. તેવામાં એકાએક નાદીરા તેની નજરે પડતાં જ તે ભયથી વધુ ધ્રુજી ઊઠી અને બની શકે તેટલી તાકાત-જોમ ભંચું કરીને નાસી જવાને ખડી થઇ. પોતાના આવવાથી મુમતાઝ ડરી ગઇ છે તેવો નાદીરાને ખેઆલ પયદા થતાં જ તે બોલી.

“લડકી ! બિલકુલ ડરવાની જરૂરત નથી. હું તારી દુશ્મન નહિ લેકીન—”

“મદદગાર છો ?” મુમતાઝ વચ્ચે જ બોલી:—

“બિલકુલ સચ લેકીન—” આમ કહીને નાદીરા મુમતાઝના ચહેરા તરફ જોઈ રહી.

“આપ શું કહેવા ઇચ્છો છો ?”

“બેટી ! તારી જનની સલામતીને ખાતીર ફેરન તારે રંગમહાલ છોડીને નાસી જવું. આ એક જ તારી સલામતીનો સરલ રસ્તો છે.”

“મારી જનની સલામતી માટે ?”

“જરૂર.”

“લેકીન મારી જન કરતાં—” મુમતાઝ એક પણ લજ્જ આગળ બોલી શકી નહિ.

“તે બાબત તું પૂરતી બેફિકર રહે. તારા દિલથી હું પૂરતી વાકેફગાર છું. તને વફાદારીથી મદદ કરવાનો આપેલો કબોલ હું બિલકુલ ભૂલી નથી. મારી જન સલામત છે, ત્યાં સુધી હરગીઝ કોઈ પણ ઇન્સાન તેનો બાલ પણ વાંકા કરી શકે તેમ નથી.”

“અને આપના અહેશાન માટે—”

“મુમતાઝ ! આ અહેશાન નથી બદલે ફર્જ છે.” આમ કહી મુમતાઝમહાલને લઈને નાદીરા બેગમ મહાલના ગુલશનમાં આવી પહોંચી અને ત્યાં આવેલા એક ગુલામના દર્ખ પાસે આવેલા સંજે-મરમરના ચબૂતરા પાસે ભાગ્યે જ હજુ આવી પહોંચી હશે તેવામાં એકાએક એક વાંદરો ફૂટીને તેના પગ પાસે આવી પડ્યો.

“સલીમા તું બરાબર મોઝા સર આવી પહોંચી છે. આ લડકાને—” આમ કહીને નાદીરાએ સલીમાના કાનમાં કાંઈક કહ્યું અને પછી બીજી જ પળે મુમતાઝમહાલને પોતાની ગોદમાં જકડી તેના શર પર બહાલબરોઈ હાથ ફેરવી દુવા દેતાં બોલી.

“બેટા ! આલમનો માલિક તને સલામત રાખે. હરગીઝ ડર—આફત કે શંકા લાવ્યા વિના સલીમા જ્યાં તને લઈ જાય ત્યાં જજે તેમ કરવામાં જ તારા જનની સલામતી છે.” આમ કહી મુમતાઝ-

મહાલને નાદીરાએ એક વખત ફરીથી પોતાની ગોદમાં લીધી અને મુમતાઝના માથા પર વહાલભર્યો હાથ ફેરવી, મુમતાઝ અને સલીમાને સલામત સ્થળ તરફ રવાના કરીને બીજી જ પળે નાદીરા શાહજાદા પુરમના મહાલ તરફ જવાને રવાના થઈ ગયું.

*

*

*

*

તુરજહાનના દાવપેચથી પૂરતો વાકેફગાર બની ગયેલો શાહજાદો પુરમ તુરજહાનની શેતરંજની રમત કેવી સિફતથી ઉસ્તાદી ભરી રીતે ઉડાવી દેવી તે સંબંધેના બેઆલમાં બેઠો હતો તેવામાં એક બાંદી શાહજાદા પુરમની પાસે આવી પહોંચી અને કુર્નીશ બબ્બીને બોલી.

“શહેનશાહ બાતુની ખાસ બાંદી નાદીરા હમૂરના કદમમાં હાજર થવાની ખ્વાહિશ ધરાવે છે.”

“કાણુ, નાદીરા ! બાદશાહ બેગમની બાંદી ?”

“જી હમૂર !”

શાહજાદો પુરમ એક બે પળ કાંઈક બેઆલમાં મસ્ગૂલ બની ગયો. લેકીન બીજી જ પળે મક્કમ નિશ્ચય પર આવતાંજ કહ્યું: “ફારન હાજર કરો.”

તુરત જ નાદીરાને ત્યાં લાવવામાં આવી. નાદીરાએ આવતાં જ શાહજાદા પુરમને કુર્નીશ બબ્બી. શાહજાદાએ નાદીરાને બેસવાનું કહી બાંદીને ચાહ્યા જવાની ઇશારત કરી. બાંદીના ચાહ્યા જવા પછી શાહજાદા પુરમે કહ્યું:

“અહીંયાં સુધી આવવાની તકલીફ શા માટે ઉઠાવવી પડી છે ?”

“શાહજાદા સાહેબ ! આપની જાન ખતરામાં છે.” નાદીરા ધીમા લેકીન મક્કમ આવાઝે બોલી.

“તેનાથી તમે કેવી રીતે વાકેફગાર બની શક્યાં ?”

“મારા કહેવાપર આપ યકીન નથી રાખી શકતા ?”

“બિલકુલ નહિ.”

“લેકીન તેનું કાંઈ કારણ ?”

“નાદીરા ખુદ તેનાથી વાકેફગાર નથી ?”

“શાહજાદા સાહેબનો ખેઆલ બિલકુલ ગલત છે.”

“તેની સચ્ચાઇનો કાંઇ પુરાવો?”

“શાહજાદા સાહેબ, મારા કહેવાપર યકીન રાખશે?”

“પૂરા તોરથી.”

“હું બાદશાહ બેગમ તુરજહાનની બાંદી છું, લેકીન હરગીઝ મદદગાર નથી.”

“તેની કાંઇ ખાતરી—સાબિતી?”

“શાહજાદા ખુશરને જ્વાલિયરના કિલામાંથી છોડી મૂકવા માટે શાહજાદા સાહેબે ગુન્નરેલી આરબુ પર પુરતો ખેઆલ આપી શહેનશાહ સલામતે શાહજાદા ખુશરને છોડી મૂકવાનો હુકમ રવાના કર્યાની બિનાથી આપ પૂરતા માહિતગાર તો હશે જ, લેકીન—” નાદીરા અટકી ગઇ.

“લેકીન?” શાહજાદો ખુર્મ બોલી બિઠ્યો.

“બાદશાહ બેગમ પોતાના દામાદ શાહજાદા શહેરિયારને હિન્દોસ્તાનની રિયાસતનો માલિક બનાવવાની તમન્ના સેવતી હોવાથી શાહજાદો ખુશર જ્વાલિયરના કિલામાંથી બહાર આવે તેવી હરગીઝ બાદશાહ બેગમની ખ્વાહિશ નહીં હોવાથી કિલ્લેદારનો પરવાનો આપીને સલામતખાનને જ્વાલિયર તરફ રવાના કરી દીધો છે. આમ પોતાની શેતરંજનો દાવ ખેલવાનું બાદશાહ બેગમ તુરજહાને શરૂ કરી દીધા પછી બીજું નિશાન શાહજાદા સાહેબપર છે. જો આપ મારા કહેવાપર પૂરા તોરથી યકીન રાખી શકતા હો તો પૂરતી ઝડપે ફેરન અહીંઆથી કાંઇ સલામત જગ્યા તરફ જવાને રવાના થઇ જવ તેમાં જ આપની સલામતી છે.” આમ કહીને નાદીરા શાહજાદા ખુર્મના ચહેરા તરફ જોઇ રહી.

“નાદીરા! ખુદા પાકના નામપર તું દગો નથી ખેલતી તેમ કહી શકે છે?”

“આલમના માલિકના કસમપર કહું છું કે, મારી જણાવેલી હકીકતનો એકે એક લખ્ખ હરગીઝ સચ્ચાઇથી ભરપૂર છે.”

“અને જો એમ જ હોય તો—”

“ખડી ચાલાકીથી આગ્રા ફોરન છોડી કાઢ સલામત જગ્યાએ રવાના થઈ જાવ.”

નાદીરાના આ સુખન શાહજહાના કાને પડતાં જ શાહજહા પુરંમની ચશ્મો પાસે એકાએક સુમતાઝમહાલની તસ્વીર ખડી થઈ ગઈ. સુમતાઝને આજ્ઞા અને પરેશાનીમાં મૂકી પોતાની જાન બચાવવા નહાસી જવાને શાહજહા બિલકુલ તૈયાર નહિ હોવાથી બોલી બેઠો.

“નાદીરા ! મારાથી હરગીઝ બની શકે તેમ નથી.”

“તેનું કાંઈ કારણ ?”

“કાંઈને કહી શકાય તેમ નથી.”

“લેકાન મને તમારા દિલની હકીકતનો પત્તો મળી ગયો છે. સુમતાઝને તમે ખરા જિગરથી ચાહતા હોવાથી તેને આજ્ઞામાં મૂકી જવાને તમે બિલકુલ તૈયાર નથી. આજ તમારા દિલનો રંજ છે ને ?”

“બિલકુલ સચ, નાદીરા ! લેકાન મને એ જણાવશે કે આ બિનાથી તું કેવી રીતે વાકેફગાર બની ?” નાદીરાના ઉપરના સુખન સાંભળી નાદીરા દુશ્મન નહિ લેકાન મદદગાર છે તેવી પૂરતી ખાતરી થતાં શાહજહા પુરંમની બોલી જવાયું.

“શાહજહા સાહેબ ! હરએક પણ આપણા માટે કિંમતી છે. જાન જવાના ખતરા પર આપ મંજિલ કાપતા હોઈ જાન બચાવવા માટે નહાસી જવાના પક્ષા નિશ્ચય પર આવી પૂરા તોરથી નહાસી જાવ. સુમતાઝની સલામતી હું મારી જિંદગીના જોખમે બચાવવાનો કયોલ આપું છું.”

“નહાસી જાઉં ? નાદીરા ! ક્યાં નહાસી જાઉં ? તેનો જ મને બિલકુલ ખેચાલ પયદા થતો નથી કે બાદશાહબેગમ તુરજહાનના બાદમાંથી બચવાનું એવું કયું સલામત સ્થાન છે કે ત્યાં નહાસી જાઉં ?” નહાસી જવાનો બિલકુલ કાંઈ રસ્તો નહિ સૂઝતો હોવાથી શાહજહા પુરંમે નાદીરાને સંબોધીને કહ્યું.

“તે બાબદમાં બેફિક રહો. બાંદી તમોને નહાસી જવાનો રસ્તો બતાવવાને હરગીઝ તૈયાર છે. શાહજહાં સાહેબ! આ રૂકો લ્યો અને ફત્તેહપુર સીકીની મસ્જીદના મૌલવીને તે આપજો તે પૂરતા તોરથી તમારી જન બચાવી લેવાની હિકમત બતાવશે. ખુદા હાફિઝ.” આમ કહીને નાદીરા શાહજહાં ખુર્મને નહાસી જવાની હિકમત-યુક્તિ બતાવીને રવાના થઈ ગઈ.

નાદીરાના જવા પછી તેના કહેવામાં પૂરતી સચ્ચાઈ હોવાથી શાહજહાં ખુર્મ પણ ફત્તેહપુર સીકી તરફ ઊપડી જવાની તૈયારીમાં મસ્ગૂલ બની ગયો.

પ્રકરણ દસમું

શાહજહાં પરવીઝ

“મુયદાને જંગના પડધા ચોતરફથી ગાજી ઊઠ્યા છે. શાહજહાં ખુશરને સહેનશાહ જહાંગીરે ગ્વાલિયરના કિલ્લામાં બંદીવાન બનાવી વલીઅહદ તરીકે મારું નામ બહાર ક્યું” છે, લેકીન મને માલૂમ નથી પડતું કે મોગલ રિયાસતના તાબેતખ્તનો માલિક કાણુ બનશે? બાદ-શાહબેગમ તુરજહાન મને મળેલી બાતમી પર જો યકીન રાખી શકાય તો પોતાની બેટીના સૌહર-દામાદ શાહજહાં શહેરિયારને દિલ્લી અને આગ્રાની રિયાસતનો માલિક બનાવવાની ઉમ્મીદ ધરાવતી હોઈ શેતરંજની રમતનો દાવ ખેલી રહી છે.”

ઉપર મુજબના ખેત્તાલમાં શાહજહાં પરવીઝ મસ્ગૂલ બની ગયો. બાદશાહબેગમ તુરજહાનના કાવતરાં-કાવાદાવા ને છળકપટને પહોંચી વળવા તેને પૂરતી શિક્ષત આપવા કેવી રમત રમવી જોઈએ તેના હરગીઝ મક્કમ વિચારપર નહીં આવી શકતાં તેના ચહેરા પર ચમકતી રોશનીમાં આછી શીકાશ પડેલ થઈ, લેકીન બીજી જ પળે એકાએક નવો જ ખેત્તાલ પડેલ થતાં શાહજહાં પરવીઝે આંધું આંધું મુશ્કેરાતાં ખોલવા માંડ્યું.

“પરવાહ નહિ, શહેનશાહ સલામતે દિલ્લી અને આગ્રાના તાબેતખ્તના વારસ-મોગલ સલ્તનતના વલીઅહદ તરીકે મારું નામ જાહેર કર્યું છે, તે જ કટોકટીના મામલા માટે પ્રરતું છે. અલ્લાહ પાકની રહમ ઊતરજો મોગલ રિસાયતના માલિક પર અને પાકપરવર-દિગાર શહેનશાહ સલામતને લાંબી જિંદગી બખ્શો. બાદશાહ સલામતના જાહેરનામા પછી રાજપૂતો હરગીઝ મારા સામે શમશીર ઉઠાવવાની કાશિશ નહિ જ કરે, લેકીન ઇમાનદારીથી તેઓ મારા મદદગાર બનશે.” આમ બોલતાં બોલતાં શાહજહાં પરવીઝ પાછો બેઆલમાં મશ્ગૂલ બની ગયો.

“ફકત હવે મારે કાંઈનાથી ડરવાનું હોય તો લેકીન બાદશાહ બેગમ નુરજહાનથી જ ડરવાનું છે. કારણ કે શહેનશાહ સલામતને બાદશાહબેગમ પોતાની આંગળીના ટેરવા પર નચાવતી હોવાથી કંઈ પણ આક્રમ અને મુશ્કેલી શરૂ પર બીડી થશે તેનો બેઆલ કરવો પણ મુશ્કેલ છે.”

આમ બોલતાં બોલતાં શાહજહાં પરવીઝના ચસ્મોમાંથી અંગારની રોશની મિશાલ તણખા પડેલા થયા. તેનો ચહેરો રહેજ સખ્ત બન્યો અને હોઠ બીડી દાંત કચકચાવતાં બોલી ઊઠ્યો:-

“હરગીઝ હું તેમ બનવા દેનાર નથી. પરવીઝના બદનમાં જ્યાં સુધી ગરમાગરમ ખૂનનું બિન્દુ પણ હશે ત્યાં સુધી બાદશાહબેગમ નુરજહાનની શાહજહાં શહેરિયારને મોગલ સલ્તનતનો માલિક બનાવી પોતાની બેટીને સલ્તનતની મહકા બનાવવાની મુરાદ બિલકુલ બર આવી શકશે નહીં. ઉપરાંત મારા હક્કને કુબાવવા બાદશાહબેગમ નુરજહાન કાવાદાવાના પાસા ફેંકવાની રમત શરૂ કરશે તો પરવીઝ જિંદા હશે ત્યાં સુધી તો તેને હંફાવવા માટે છેવટ સુધી લડી લેવાની જ કાશિશ કરશે.” આમ બોલતાં બોલતાં તેણે જૂમ મારી:-

“રહીમ !”

શાહજાદા પરવીઝની આ બૂમ સાંભળતાં તરત જ ફેરન શાહજાદાના નિમકહલાલ ગુલામ રહીમે ત્યાં આવીને કુનીશ બળવી અને શાહજાદાના હુકમની ઇંતેજરીમાં તે ખડો રહ્યો.

“હિદાયતખાનને ફેરન હાજર કર.”

“જેવો હુકમ.” આમ કહીને એક વખત ફરીથી કુનીશ બળવીને ગુલામ બંદો રહીમ હિદાયતખાનને શાહજાદાની હઝૂરમાં હાજર થવાનો પયગામ પહોંચાડવાને રવાના થઇ ગયો.

શાહજાદા પરવીઝના દિલમાં આ વખતે બિલકુલ આરામ ન હતો. તે સંતાપ-ફિક્કની આગમાં ભડભડાટ જલ્દયે જતો હતો. પળે પળે તેના બદનમાં અંગાર પયદા થતો હતો અને બાદશાહબેગમ નુરજહાનના કાવાદાવાની શેતરંજ પૂરા તોરથી તોડી પાડવાના જ ખેઆલ તેના દિલમાં રમી રહ્યા હતા. આખરે નુરજહાનને પણ પોતાનો હાથ બતાવી દેવો તેવા પક્ષા નિશ્ચય પર આવતાં તે બોલી ઊઠ્યો.

“પરવીઝ ઘેટાનું નહિ પણ શેરનું બચ્ચું છે, તે હું નુરજહાનને ફેરન બતાવી આપીશ.” આમ બોલતાં બોલતાં પોતાના જલતા દિલમાં તાજગી પયદા કરવા શાહજાદા પરવીઝે બાંદીને ઇસ્તંબોલી શિરાઝીનો જામ હાજર કરવા ફરમાવ્યું. તુરત જ બીજી પળે બાંદી શિરાઝીના જામ સાથે હાજર થતાં જ ઉપરાઉપર શિરાઝીના બે ચાર જામ ગટગટાવી ગયા પછી દિલનો રંજ દૂર કરવા માટે શાહજાદા પરવીઝે નાયનારીઓને હાજર કરવાનો હુકમ ફરમાવ્યો. દિલ્લીના તાજેતખતને મેળવવા આસ્માન જમીન એક કરવાની કોશિશ કરતા શાહજાદા પરવીઝનો હુકમ થતાં બાંદી કુનીશ બળવીને નાયનારીઓને શાહજાદા સાહેબની ખીદમતમાં હાજર કરવાને ચાલી ગઇ.

શાહજાદો પરવીઝ બાદશાહ બેગમ નુરજહાનની કાવાદાવા ભરી રાજરમતને કેવી રીતે ઊંધી વાળી દેવી તેના ખેઆલમાં જ મશ્ગૂલ હતો તેવામાં નાયનારીઓ હાજર થતાં જ તેમના પગમાં પહેરેલા કાંઝરના અવાજથી તેના ખેઆલમાં ભંગ થતાં જ આ ગુલે અનાર મિસાલ

ખીલતી કુમળી કળીઓના બદનમાંથી ટપકતું નૂર અને ગુલેગુલાખી ગાલ અને લબપર નીતરતી કાતિલ રોશનીમાં શાહજાદો પાગલ બની ગયો.

પોતાના બદનમાંથી માહતાબની રોશની મિસાલ ટપકતી રોશનીમાં શાહજાદા પરવીજને પાગલ બનાવી ચૂકેલી નાઝનીનોમાંથી એકનો મુલાયમ અને નાજૂક હાથ પકડી શાહજાદા પરવીજે તેને પોતાની તરફ ખેંચી ગોદમાં જકડી લીધી અને ખીજી કાચની પૂતળીઓને સંગીતના સ્વર છેડવાનો હુકમ ફરમાવતાં જ ખીજી જ પળે શાહજાદા પરવીજને મહાલ જિગરને ઝણુઝણાવી દેનારા સંગીતના આવાજથી ગુંજી ઊઠ્યો.

શાહજાદો પરવીજ આમ શિરાઝીના જામની અને આ રૂપની રોશની ફેંકતી નાઝનીનોના હુસ્નની મજાહ ઉડાવતો સંગીતની મસ્તીનો આનંદ લૂંટી રહ્યો હતો તેવામાં હિદાયતખાનને બોલાવવા ગયેલો ગુલામ રહીમ હિદાયતખાન સાથે ત્યાં આવી પહોંચ્યો.

રૂપની રોશની-હુસ્નના બાઝારની અને શિરાઝીના જામની મહેફિલ જામી હોવાથી હિદાયતખાન કે ગુલામ રહીમ બેમાંથી કોઈની હિંમત શાહજાદા પરવીજની હજૂરમાં ખડા થવાની ચાલી નહિ એટલે બન્ને ત્યાંથી ગુપચુપ રવાના થઈ જતા હતા તેવામાં શાહજાદાની નજર તેઓના તરફ પડતાં જ તેણે બૂમ મારી:

“હિદાયતખાન !”

“હા, હજૂર.”

“ફાજમાં સિપાહીઓની ફોરન બરતી કરવાનું શરૂ કરી દો.”

“શાહજાદા સાહેબનું ફરમાન ગુલામ હરગીઝ ઉડાવવાને તૈયાર છે.” આમ કહીને હિદાયતખાન પરવીજને કુર્નીશ બખ્શીને ચાલ્યો ગયો.

હિદાયતખાનના જવા પછી પાછો નાચ રંગનો જલ્સો શરૂ થઈ ગયો, લેકીન થોડા જ વખતમાં શાહજાદા પરવીજના પૂર બહારમાં રૂપ બાઝારની લહજજત લૂંટવાના રંગમાં ભંગ પડ્યો. એક બાંદી એકા-એક ત્યાં રૂકો લઈને આવી પહોંચી અને શાહજાદા સાહેબની ખીદમતમાં સ્વર ઝુકાવીને બોલી:

“આગ્રાથી બાદશાહ બેગમનો રક્ષો આવ્યો છે.”

“રક્ષો ! આગ્રાથી અને તે પણ બાદશાહ બેગમનો ?”

“હરગીઝ તેમ જ છે, સરકાર” આમ કહીને કુનીશ બળવી બાંદીએ રક્ષો શાહજાદા પરવીઝના હાથમાં મૂક્યો.

ધણી જ તાબુખીથી બાંદીએ આપેલા રક્ષા તરફ તે કેટલીકવાર જોઈ રહ્યો અને પછી રક્ષો તોડીને વાંચવામાં મશ્ગૂલ બની ગયો. રક્ષાને એક, બે, ત્રણ અને ચાર વખત વાંચ્યા પછી પરવીઝ બોલી ઊઠ્યો.

“આ શું ખરું હશે ? બાદશાહ બેગમ માટે મેં જે સાંભળ્યું છે તે હરગીઝ—બિલકુલ બેવજૂદ હશે ? તો પછી સાચી બિના શું હશે તેનો બિલકુલ ખેચાલ આવી શકતો નથી. હવે મારે શું કરવું ? બાદશાહબેગમ મને રાજપૂતો સહામે લડાઈ કરવા જવાનો હુકમ ફરમાવે છે અને તે પણ લેકીન મારા જ ફાયદા માટે તેમ બાદશાહબેગમનો આ રક્ષો બાપોકાર જણાવી રહ્યો છે. બાદશાહબેગમની મને ફસાવવાની આ તરકીબ તો નહીં હોય ?” આમ બોલતાં બોલતાં કયો રાહ લેવો તેના ખેચાલમાં શાહજાદો પરવીઝ મશ્ગૂલ બની ગયો.

કેટલોક વખત ઉપર મુજબના ખેચાલમાં ગુમાવ્યા પછી પરવીઝ કોઈક નિશ્ચય પર આવતાં બોલ્યો : “બાદશાહબેગમ નુરજહાનની આ ચાલબાજી હોય તો તેમાં મને શું નુકસાન—ગયર ફાયદો છે ? બદલે આમ કરવાથી તો ઉદેપુરના રાજપૂતો પર જીત મળશે તો હું ચાર વધારે તાકાતવાન છું તેનો પૂરેપૂરો ખેચાલ બાદશાહબેગમને આવી શકશે અને તેથી રાજપૂતો સામે જંગે મેદાનમાં પડવું તે હરેક રીત મને તો લાભકારક છે જ.” આમ બોલતાં બોલતાં શાહજાદો પરવીઝ વાંચે કોઈક ખેચાલમાં પડ્યો.

“લેકીન રાજપૂતો સાથે મને અથડાવી મારી રાજપૂતોનું અને મારું બંનેનું જોમ તોડી નાખવાની—ઓછું કરવાની તો બાદશાહબાનુની આ તરકીબ નહિ હોય ? હોય કે ન હોય, લેકીન રક્ષો સાફ સાફ આવાજ આપે છે કે મારા આ બધા ખેચાલ બિલકુલ બેવજૂદ અને ગલત છે.” પછા નિશ્ચય પર આવતાં શાહજાદા પરવીઝે નિશ્ચય કર્યો.

“આદશાહમેગમના ફરમાન મુજબ ફેરન હું અહીંથી મારું લશ્કર લઈ મેવાડના રાજપૂતોને પરવીઝની શમશીરની તાકાત બતાવવાને રવાના થઈ જઈશ.” આમ કહીને શાહજાદા પરવીઝે તાલી વગાડી.

તાલીનો આવાજ કાને પડતાં જ સંગીતનો આવાજ અંધ થઈ ગયો અને નાયનારીઓ પૂર ઝડપે-ઝપાટાઅંધ ત્યાંથી રવાના થઈ ગઈ. નાયનારીઓના ચાલ્યા જવા પછી શાહજાદા પરવીઝે ફરીથી તાલી પાડતાં જ ત્યાં બાંદી હાજર થઈ. બાંદીને જોતાં જ પરવીઝે કહ્યું.

“શિરાઝી.”

“જો હુકમ સરકાર.” આમ કહીને ફેરન બાંદીએ શિરાઝીનો જામ શાહજાદા પરવીઝના હાથમાં મૂક્યો. શિરાઝીની લહજ્જત ઉડાવતાં શાહજાદાની નજર બાંદી પર પડતાં જ તેના સંગેમરમર મિસાલ બદનમાંથી ટપકતા હુસ્નમાં તે પાગલ બની ગયો અને તેથી બાંદીનો નાજૂક હાથ પોતાના હાથમાં પકડી તેને પોતાની ગોદમાં જકડી બાંદીના પરવાળા મિસાલ લખ પર બે ચાર બોસાની રમઝટ લગાવી દીધી. બાંદીના હુસ્નની લહજ્જત લૂંટ્યા પછી શાહજાદા પરવીઝ બોલ્યો.

“હિદાયતખાનને ફેરન હાજર કરો.”

બીજી જ પળે બાંદી હિદાયતખાનને લઈને શાહજાદાની હજૂરમાં આવી પહોંચી. હિદાયતખાને શાહજાદા પરવીઝને ફનીશ બજાવતાં કહ્યું:

“ગુલામને શાહજાદા સાહેબનું શું ફરમાન છે?”

“ફેરને ફેરન તૈયાર કરો. આફતાબની ગેશની ખનમ થાય તે પહેલાં રાજપૂતાના તરફ ફર્ય કદમ કરવી જોઈએ.”

રંગીલા શાહજાદા પરવીઝનું ઉપર મુજબનું ફરમાન આંખમાંથી જ હિદાયતખાન અમન્યખીમાં ગરક બની ગયો. હિદાયતખાનને આમ હંગ બની ગયેલો જોઈ શાહજાદા પરવીઝે પૂછ્યું.

“હિદાયત ! તાજુબ કેમ બની ગયો?”

“શાહજાદા સાહેબ.....”

“બિલકુલ કરવાની જરૂર નથી. જે કહેતું હોય તે ખુદ્દા દિલે કહે.”

“રાજપૂતો સાથે લડવા જવાનું કાંઈ કારણ ?”

“બાદશાહ બેગમનું ફરમાન.” આમ કહીને આમ્રાથી આવેલો પુરજહાનનો રક્ષો શાહજાદા પરવીઝે હિદાયતખાનની તરફ ફેંક્યો.

“લેકીન—” હિદાયતખાન એક પણ લખ્ખ આગળ બોલી શક્યો નહિ.

“તું શું કહેવા ઇચ્છે છે ?”

“રાજપૂતો સાથે લડાઈ કરવાની કાંઈ મતલબ ?”

“મતલબ ! આ રક્ષા પરથી તેતારા બેઆલમ નથી આવી શકતી ?”

“બિલકુલ નહિ, સરકાર.”

“રાજપૂતો શાહજાદા પુરખની તરફદારી કરી તેને મોગલ રિયાસતનો બાદશાહ બનાવવાની કાશિશ કરી રહેલ છે અને તેથી—”

“જૂઠું બિલકુલ જૂઠું.”

“એટલે ?”

“ગલત. તદ્દન ગલત. રાજપૂતોએ બાદશાહ સલામતની હજૂરમાં શાહજાદા સલામતને વફાદાર રહેવાના કસમ લીધા હોવા છતાં રાજપૂત જેવા બહાદર ને ટેકીલા સૂતેલા શેરોને—સિંહોને છંછેડી શા માટે આફતને હરખીઝ ખડી કરવાની કાશિશ કરો છો !” હિદાયતખાને જણાવ્યું.

“આફત ! આફત અને પરેશાની બદલે મુસ્લિમીને હું બિલકુલ પિઝાવતો જ નથી. તમે બધા ગલત બેઆલમમાં રહી મને ખતરમાં નાખવાની કાશિશ કરી રહ્યા છો, લેકીન હવે હું બિલકુલ મારા હાવમાં ફસાવાનો તૈયાર છું. મારા ફરમાનને અમલમાં ચૂકવું તે એક સિપેહસાહાર તરીકે તમારી ફરજ છે.” આમ કહીને શાહજાદો પરવીઝ કરડી નજરે સિપેહસાહાર હિદાયતખાનની તરફ જોઈ રહ્યો.

“શાહજાદા સાહેબ ! તમેને ધોખામાં નાખવાનો હરગીઝ ગુલામ ખેચાલ પણ કરે તેમ નથી લેકીન—”

“શું કહેવું છે ?”

“એ જ કે જે પગલું ભરવું તે આજના કટોકટીના વખતમાં પૂરતી સાવચેતીથી ભરવાની જરૂરત છે.”

“હિદાયતખાન ! તમે એમ કહેવા માંગો છો કે બાદશાહ બાનુનો રક્ષો કોઈ ચાલબાળનો દાવ છે ?”

“તેમ કહેવાની ગુલામની બિલકુલ મતલબ નથી લેકીન—”

“મને બાદશાહ બાનુના રક્ષાપર પૂરતું યકીન છે અને તેથી હવે હું એક લખ્ખ પણ વધારે સાંભળવા ઇચ્છતો નથી. ફરમાનને ફોરન અમલમાં મૂકવાની તબવીજ કરો.”

હિદાયતખાન શાહજાદા પરવીઝને ખરી હકીકતથી વાકેફગાર બનાવવાની પૂરતી મુરાદ ધરાવતો હતો લેકીન શિરાઝી અને સનમની લહજ્જતમાં મશ્ગૂલ રહેનાર શાહજાદો આજે તેનું બિલકુલ સાંભળે તેમ નથી તેવું શાહજાદાના બોલવાપરથી જણાઈ આવતાં એક પણ સુખન બોલ્યા વિના હિદાયતખાન શાહજાદાને કુનીશ બખ્ષીને ચાલ્યો ગયો. હિદાયતખાનના જવા પછી પાસે પડેલી અંગુરની શિરાઝીનો જામ ઉઠાવીને તે પીવામાં—તેની લહજ્જત ઉડાવવામાં શાહજાદો પરવીઝ મશ્ગૂલ બની ગયો.

બેટનો બળવો અથવા રાજબા રણસુંદરી

બળવાના સમયના કાઠિયાવાડની અને વાધોરાના બળવાની અને એખા મંડળની અતિ રસમય વાર્તા. એમાં દ્વારકાધીશના મંદિર ઉપર તોપોનો મારો ચાલેલો, તે પછી ફરી બંધાવ્યું તેની હકીકત તથા એક સુંદર ઉત્તમ પ્રેમરસની કથા ગુથેલી છે.

કીમત રૂ. ૧-૮-૦

“ગુજરાતી” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ, સાસુન બિલ્ડિંગ, એલ્ફીન્સ્ટન સર્કલ, કોટ, મુંબઈ

પ્રકરણ અગિયારમું

દઈ દિલ તો દે ચલે

“આમાના શાહી રંગમહાલમાં નાચીઝ બાંદી મિસાલ જિંદગીના દિવસો પસાર કરતી—ખતમ કરતી મુમતાઝને બાદશાહમેગમ નુરજહાનની માનીતી અને જમણા હાથ જેવી નાદીરાની ફત્તેહપુર સીક્રીમાં ગુપચુપ રવાના કરી દેવામાં શું મકસદ હશે? નથી સમજાવું કે, આ જિંદગી અને જીવનની પાછળ કેવા પ્રકારના કાવાદાવા ખેલાઈ રહ્યા છે?”

“શાહી રંગમહાલના કાવાદાવા, કાવતરા અને શેતરંજની રમતનું પ્યાદું બનાવી પોતાનો દાવ પોબાર પાડવાની મતલબથી તો નાદીરાએ આ પગલું નહિ લ્યું હોય? દગાબાજી, ફૂડકપટ કે છળપ્રપંચની આમાં બિલકુલ ગંધ નથી તેમ પાકપરવરદિગારના કસમ લઈને નાદીરાએ જણાવ્યું હોવા છતાં તેના પર શંકા કરવી તે હરગીઝ મુમકિન છે?”

આમ ખેલતાંખેલતાં પોતાને ફત્તેહપુર સીક્રી મોકલવામાં નાદીરાની શું મકસદ છે તે જાણી લેવાની ટ્રાશિશમાં મુમતાઝમહાલ મશગૂલ બની. કેટલોક સમય ખેંચાલની દુનિયામાં સફર કરવા છતાં આ ગૂંચલાયેલા કાકડાનો ભેદ નહીં ઉઠેલી શકતાં તેના દિલમાં રહેજ એવેના—રંજ પયદા થયો કે તરત જ ગુલેલાલા મિસાલ તેના ખીલતા ચહેરા પર ચમકતી રોશની રહેજ ફિક્કી પડી. મુમતાઝમહાલના ગાલપરની રતાશ ઝાંખી પડી જતાં અને દિલમાં ફિક્ક પયદા થતાં જ તે ફરી ખેલી:—

“નાદીરાના કહેવા પર ચકીન રાખીને ચાહીઆં આવી તેથી તેની શેતરંજના પ્યાદાનું તો કામ મેં નહિ કર્યું હોય? પોતાનો હેતુ—મકસદ પાર પાડવા માટે જ મારો ઉપયોગ તો નહિ કરવામાં આવ્યો હોય? અને જો તેમ ન હોય તો બીજી કઈ મતલબ હોઈ શકે?” ખેંચાલમાં ને ખેંચાલમાં રમતી મુમતાઝમહાલ કાંઈ પણ નિશ્ચય પર આવી શકે તે પહેલાં જ બીજો ખેંચાલ પયદા થતાં તેને કાંઈક સૂઝ્યું:—

“નહિ. તેવો ખેંચાલ કરવો ખિલકુલ બેવજૂદ છે. નાદીરાએ આજસુધી મારી તરફ પ્રેમ અને લાગણીનો ધોધ વરસાવેલ છે. મારી જિંદગી અને સુખ-આરામ માટે હરગીઝ કાળજી રાખી છે. તેના માટે શંકા લાવવી તે મારા માટે મુમકિન છે ? હરગીઝ નહીં; નાદીરા તેના દિલમાં મારું ખરાબ કરવાનો ખેંચાલ પયદા કરે તેવી શંકા લાવવી તે પણ ગત્તત અને નાદીરાને ગથર ઇન્સાફ કરવા જેવું નથી ?

“ખિલકુલ બેવજૂદ, તદ્દન ગલત. જો નાદીરાએ મને ફસાવવાની જ તરકીબ રચી હોય તો છેક ફત્તેહપુર સીક્રી જેટલે દૂર અને તે પણ ચુપચાપ કાઠપણુ ઇન્સાનને મારા ન્હાસી જવાની ગંધ પણ ન આવે, તેવો ખેંચાલ પણ પયદા ન થાય તેટલી ચુપકિદીથી શા માટે મને રવાના કરી દે ? આગ્રાના શાહી રંગમહાલમાંથી ગુદશનમાં ગઈ હતી તે રાતના મને શા માટે ન ફસાવે ? એટલું તો મારે કબૂલ કરવું જ પડશે કે, આમ કરવામાં હરગીઝ કાઠ હેતુ તો હુપાયેલો છે જ, લેકીન નાદીરા મારી દુસ્મન નહીં બલકે દોસ્ત-મદદગાર હોવાનું મારું દિલ પોકાર પાડીને જણાવ્યા વિના નથી રહેતું.”

આમ બોલતાં બોલતાં મુમતાઝમહાલ પાછી ખેંચાલમાં મસ્ગૂલ બની ગઈ. આફતાબ પોતાની રોશની સંકેલીને કૂચ કદમ કરી ગયો હોય માહતાબ પોતાના રૂપેરી કિરણોનું સામ્રાજ્ય જહાનપર જમાવવાની કાશિશ કરી રહ્યો હતો તેનો પણ ખેંચાલમાં મસ્ત બની ગયેલી મુમતાઝમહાલને ખિલકુલ ખેંચાલ નહતો. મુમતાઝમહાલ હરગીઝ મસ્ત હતી. પોતાના જ ખેંચાલમાં આમ ખેંચાલની-દુનિયામાં જ ધુમતી મુમતાઝમહાલના કાચની પૂતળી મિસાલ ચમકતા બદનપર માહતાબની રોશની પડતી જ તે ચમકી ઊઠી અને માહતાબની રોશની તરફ કેટલોક વખત જોઈ રહ્યા પછી તે સ્વગત બોલી:-

“આસ્માનમાં માહતાબ જેટલા પૂરખ્દારમાં પોતાની રોશની ફેંકી રહ્યો છે, તેટલા જ પૂરખ્દારમાં શું મુમતાઝનું કિસ્મત નહીં ચમકી ઊઠે ? ચોક્કસ એક દિવસ એવો આવશે કે, મુમતાઝનું કિસ્મત પૂર-

બહારમાં ચમકી ઊઠશે તે માટે શંકા પચદા કરવી તે બિલકુલ ગલત છે. મારું દિલ બાપોકાર કરી રહેલ છે કે, મુમતાઝ ! આ માહતાબની રોશની મિસાલ તારું તકદીર ચમકી ઊઠવાનું તે બાબતમાં તું બિલકુલ નાહિંમત ન થતી.”

ઉપર મુજબના બેઆલમાં રાયતી-રમતી મુમતાઝમહાલના ચશ્મે સહામે એકાએક શાહી ગુલશનમાં તેને મળેલા જવાનની તસ્વીર ખડી થઇ. શાહબદા ખુર્મનો બેઆલ તેના દિલમાં પચદા થતાં જ તેને સ્હેજ દુઃખ પચદા થયું. આગ્રામાં શાહબદા ખુર્મ તેને નહિ જુએ તો તેના દિલમાં કેવો સંતાપ અને દર્દ પચદા થશે તેનો બેઆલ આવતાં જ પચદા થતાં જ શાહબદા તરફની તેની મુહબ્બત હૈયે ચડી આવતાં મુમતાઝમહાલનું દિલ ગૂંગળાઇ જવા લાગ્યું. પણ બે પણ એક હરફ પણ તેના મ્હેંમાંથી નીકળી શક્યો નહિ અને તેથી બીજી જ પળે માહતાબ મિસાલ ચમકતી રૂપની રોશનીસમી મુમતાઝમહાલની ચશ્મેમાંથી આંસુ નીકળી પડ્યાં, છતાં પોતાના દિલને સખ્ત બનાવી આંસુ ટપકતી ચશ્મે તે વિચારવા લાગી:—

“મને નહિ જોતાં શાહબદા સાહેબની કેવી કફોડી હાલત થશે ? તેના દિલમાં કેટલું દુઃખ પચદા થશે ? મને એકાએક ગૂમ થયેલી જોઇ મારા પર આકૃત આવી પડવાના બેઆલથી શાહબદા સાહેબના દિલમાં કેટલો બધો રંજ પચદા થયો હશે ?” આમ બોલતાં બોલતાં મુમતાઝમહાલ એકાએક અટકી ગઇ અને થોડો સમય ચુપ રહ્યા પછી બોલી:

“આ શું ? મારું દિલ તેના તરફ આટલું બધું કેમ બેંચાય છે ? તેને અને મારે શું નિસ્ખત છે ? તે આગ્રા અને દિલ્લીના તાજે-તખ્તના માલિકનો શાહબદા છે ત્યારે હું લેકીન એક નાચીઝ ગુલામ બાંદી ! લેકીન ઇશક અને મુહબ્બતમાં આવી જતનો તફાવત હોઇ શકે ? બિલકુલ નહિ, કેવો ડુટડો નવજવાન છે ? તેના દિદાર મારી નજરે પડતાં જ મારું દિલ તેણે ચોરી લીધું છે. મારા જિગર પર તેની મનોહર-દિલચસ્પ તસ્વીરે કાબૂ જમાવ્યો છે અને તે જ ધડીથી હું તેને મારું

દિલ આપી બેઠી હોઈ હવે તો મુમતાઝના દિલ, જવાની અને હુસ્નનો આ જહાનપર તે એક જ માલિક છે લેકાન—”

આમ બોલતાં બોલતાં મુમતાઝમહાલનો આવાજ છેક રૂંધાઈ ગયો, તે એક પણ હરફ આગળ બોલી શકી નહિ. બીજી જ પળે શાહજહાન પુરમની તસ્વીર તેની ચશ્મો પાસે ખડી થતાં જ તેના ચહેરાપર આછો મુશ્કેરાટ પયદા થયો. તેના દિલ પરનો કાબૂ ભૂલી જતાં તેનાથી બોલાઈ જવાયું:

“ખુદાપાક, આલમનો માલિક અમારી એક બીજની મુહબ્બતના રંગે રંગાયેલા પંખીડાઓની ક્યારે મુલાકાત કરાવશે?” આમ બોલતાં બોલતાં શાહી ગુલશનમાં શાહજહાન પુરમ સાથે થયેલી તેની પહેલી મુલાકાત તેની ચશ્મો પાસે ખડી થતાં જ, તેના ચહેરા પર ખુશાલીની રતાશ પયદા થતાં જ તેના મુરીલા આવાજે તે ગાવા લાગી.

“હું હતી હું દિલ મેરા,

દિલકા પત્તા ના મીલે;

આશકોડી ખાત જૂઠી,

દહે દિલ તો દે ચલે;

દ...દે...દિ...લ...તો...દે...ચ...લે...”

X

X

X

X

હિન્દોસ્તાનના બાદશાહ જહાંગીરનો શાહજહાન હોવા છતાં જિંદગી અચાવવા ખાતિર આમ ક્યાં સુધી છુપાઈને દિવસો પસાર કરવા પડશે? જનની સલામતીને ખાતિર ચૌરત મિસાલ છુપાઈ રહેવું તે મારા જેવા નવજવાનને લાયક છે? હરગીઝ નહિ. મારી જિંદગી ભલે આફત—મુશ્કિલી અને પરેશાનીના ખતરામાં આવી પડે તેની મને હરગીઝ પરવાહ નથી, લેકાન હવે હું ફત્તેહપુર સીક્રીના ખંડિયેરમાં બિલકુલ છુપાઈ રહેવાને તૈયાર નથી.” નાદીરાની સલાહ મુજબ આમ્રાના શાહી રંગમહાલમાંથી નહાસી આવેલો શાહજહાન પુરમ બોલ્યો.

“માહતાબ કેવો પૂરખ્હારમાં ખીલી ગિડયો છે ? માહતાબની આવી ખુશનુમા અને દિલચસ્પ રોશનીમાં આનંદની મહેફિલ નહિ ઉડાવતાં ફત્તેહપુર સીક્રીના ખંડિયેરોમાં મારે શા માટે છુપાઈ રહેવું જોઈએ ?” ઉપર મુજબના ખેચાલમાં શાહજાહે ખુર્મ મસ્ત હતો તેવામાં એકાએક મુમતાઝમલાલની હુસ્નપુર તસ્વીર તેના ચક્ષ્મો પાસે ખડી થતાં જ તે વાત કરવા લાગ્યો.

“ઈન્સાન કેટલો બધો પામર છે કે પોતાને જિંદગી અને જવાની આપી દેનારનો ખેચાલ કર્યા વિના તે જિંદગી બચાવવા નહાસી છૂટે છે ? શાહજાહે ખુર્મ માંતની બીકથી આગ્રાનો શાહી રંગમહાલ છોડીને પલાયન કરી ગયાના સમાચાર મુમતાઝના કાને અથડાતાં તેના દિલમાં મારા માટે કેવો ખેચાલ પથ્થા થશે ?

“મુમતાઝ ! કાયની પૂતળી મિસાલ ચમકતી રૂપની રોશની ! તારું હુસ્ન અને તારી જવાની મારા દિલમાં ઘર જમાવી બેઠી છે. મારા જિગરનો આરામ કે ખુશાલી જે ગણું તે આ પરીસ્થિત નાઝનીન જ છે. મારા દિલને મુમતાઝ ચોરી ગઈ હોવાથી હવે તે દિલપર મારો હરગીઝ કાબૂ નથી. જે મારું દિલ આજે કાઢના પણ કાબૂમાં હોય તો તે મુમતાઝના જ કાબૂમાં છે તેમ મને આપોકાર જાહેર કરવાની ફર્જ પડે છે. મુમતાઝ મારી જિંદગી અને આરામ છે. મુમતાઝ વગર જીવવું એ મારા માટે હરગીઝ મુશ્કિલ છે.”

આમ બોલતા શાહજાહે ખુર્મ સહેજ ઉસ્કેરાઈ ગયો. તેનો ચહેરો ઔર લાલ બન્યો અને બીજી જ પળે ફત્તેહપુર સીક્રીના ખંડિયેરોથી પૂરતો વાકેફગાર બનવાને માટે તે રવાના થઈ ગયો.

શાહજાહે ખુર્મ ફત્તેહપુર સીક્રીનાં ખંડિયેરો જોતો જોતો અને આસ્માનમાં ચમકતી ચાંદનીની રોશનીમાં દિલને બહેલાવતો બહેલાવતો ચાલ્યો જતો હતો તેવામાં એકાએક દર્દનાક આવાજ અને મુલાયમ તથા દિલચસ્પ સરોદે-સૂરે ગવાતા સંગીતનો આવાજ તેના કાને અથડાયો. તે અજ્ઞયબ બન્યો અને બીજી જ પળે બોલ્યો:

“કવો દિલચરપ અને દહનાક આવાઝ છે ? દિલને મસ્ત બનાવી દે તેવા મધુરા સૂરે—આવાઝે કાણુ સંગીતની મહેફિલ છેડતું હશે ?”

ઉપરના સુખન શાહજાદા ખુર્મના મ્હેંમાંથી બહાર નીકળી પડ્યા પછી તે જેમ જેમ સંગીતના સૂરમાં મસ્ત બનતો ગયો તેમ તેમ સંગીતના સૂર છેડતો આવાઝ તેની પીછાણુનો હોય તેવો તેના દિલમાં ખેઆલ પવદા થતાં જ તે ફરી બોલ્યો:

“કવો દિલપર કાબૂ જમાવે તેવો મિઠો આવાઝ છે ? મારા કાન મને હરગીઝ દગો ન આપતા હોય તો આખાદ મુમતાઝના આવાઝને મળતો જ આવાઝ છે. મુમતાઝના સુરીલા ગળાનો તો આ આવાઝ નહિ હોય ? લેકીન આગ્રાના શાહી રંગમહાલમાં વસનારી મુમતાઝને આવાઝ ફતેહપુર સીક્રી જેવા વયરાન અને ખંડિયેર ગામમાં ક્યાંથી હોઈ શકે ?”

હજુ આ સુખન શાહજાદા ખુર્મે લાગ્યે જ પૂરા ક્યાં હશે ત્યાં તો પલટાવી પલટાવીને સંગીતના સૂર છેડતી મુમતાઝના સુખન “દહે દિલ તો દે ચલે, દે ચલે...” શાહજાદા ખુર્મના કાને પડ્યા.

“કમાલ, દહે દિલ તો દે ચલે. આ સુખન તો આખાદ મને જ લાગુ પડે છે, કારણુ કે મુમતાઝ મારા દિલને ચોરી ગઈ છે લેકીન તેનો અને મારો બેટો—મુલાકાત થવી આજના મુશ્કિલી અને આફતના વખતમાં હરગીઝ બની શકે તેમ નથી, લેકીન જિગર પર ધર જમાવી દે તેવું સુંદર સંગીત રજૂ કરનાર એ કાણુ છે, તેનાથી વાકેફગાર તો હરગીઝ બનવું જ જોઈએ.”

આમ મક્કમ નિશ્ચય કરીને શાહજાદો ખુર્મ સંગીતનો આવાઝ જે તરફથી આવતો હતો તે તરફ જવાને રવાના થઈ ગયો. શાહજાદો ખુર્મ જેમ જેમ નજદિક જતો ગયો તેમ તેમ સંગીતનો આવાઝ વધુ સ્પષ્ટ—સાફ સાફ સંભળાવા લાગ્યો અને વધુ તે વધુ નજદિક આવતાં જ લોહચુંબક મિસાલ સંગીત તેના પર જાદુ જમાવવા લાગ્યું. સંગીત છેડનારના દિદાર જોવાની ખ્વાહિશ શાહજાદાના દિલમાં પવદા

થઈ અને તેથી તે મધુરા આવાજે સંગીત છેડનારની છેક નજદિક આવે પહોંચ્યો. અને જોયું તો માલતાયની ચમકતી રોશનીમાં તેણે જોયું નવજવાન પરીસ્થિત નાઝનીનને મસ્ત બનીને સંગીતના સ્વર છેડતી જોયું. આ નવજવાન નાઝનીનને જોતાં જ તે તેના દિલ પર કાબૂ રાખી શક્યો નહીં. મુમતાઝમલાઈની યાદ તેને સતાવવા લાગી અને તેથી પરેશાન દિલે તે મોટેથી બોલ્યો:

“કમનસીબ પુરંમ ! બેલિસ્તની હૂર મિસાલ રૂપની રોશની નીતારતી મુમતાઝની ગોદમાં ખુશાલી અને આરામ નહિ લખાયા હોય, નહીંતર જવાનીમાં મસ્ત એવી તારા દિલની મલકાને કોઈ પણ જાતથી વાકેફગાર બનાવ્યા વિના તું નહાસી છૂટે ? તારા જ ખેઆલ અને મુહબ્બતમાં દિલ વેચી ચુકેલી લડકીની શી હાલત હશે ?” આજ બોલતાં બોલતાં તેની ચસ્મમાંથી આંસુ ટપકી પડ્યું.

લેકાન બીજી જ પળે દિલ પર કાબૂ રાખી રાતના વખતે ફત્તેહપુર સીક્રીના ખંડિયરોને સંગીતના આવાજથી બહેલાવી મુકનાર નવજવાન નાઝનીન કોણુ હશે અને પોતાની કંઈ મતલબ પાર પાડવા માટે સંગીતનો આવાજ છેડતી હશે તેનો ખેઆલ શાહજાદા પુરંમના દિલમાં પયદા થતાં જ તેના દિદાર જોવાની તમના પણ પયદા થઈ અને તેથી ખુશાલીમાં આવી જતાં તેણે તેના તરફ દોટ મૂકી.

શાહજાદો પુરંમ સંગીતના દિલને બહેલાવી મસ્ત બનાવી દે તેવા સ્વર છેડતી નવજવાન નાઝનીનની છેક નજદિક આવી પહોંચ્યો હતો. લેકાન તે કાચની પૂતળી મિસાલ ચમકતી નાઝનીનને બિલકુલ ખેઆલ ન હતો કે જેની મુહબ્બતમાં તે હિજરાયા કરે છે-જેના દિદાર જોવાને તે હરગીઝ તલસી રહી છે, તે તેના દિલનો માલિક શાહજાદો પુરંમ છેક તેની નજદિક જ આવી પહોંચ્યો છે. શાહજાદો પુરંમે જ્યારે છેક નજદિક આવતાં દિલના તાર ઝણઝણાવી દે તેવા મિઠા આવાજે સંગીત છેડતી નાઝનીન તરફ તેણે એક ખેઆલથી બારીક ચસ્મોએ નજર ફેંકી તો તેને પક્કી ખાત્રી થઈ કે, આ પરીસ્થિત લડકી, મધુરા આવાજ

સંગીતનો આનંદ લૂંટી ફત્તેહપુર સીંઢીના વાતાવરણમાં ખુશાલી મિટી ખુશ્બુ ફેલાવનારી નાઝનીન બીજી દ્રાઈ નહીં લેકીન તેના દિલ પર જમાતી બેઝેલી મુમતાઝમદાલ જ હતી.

મુમતાઝમદાલને જોતાં જ તેના દિલમાં આનંદ અને ખુશ પવન થઈ. તે કૂંઘા અને બીજી જ પળે અગ્નયખીમાં ગરક બની સંગીતના તૂર છેડવામાં મસ્ત બનેલી મુમતાઝમદાલની છેક નજી જઈ તેનો ખંભો લલાવતાં શાહજાદો પુરંમ બોલી બિટ્યો.

“મુમતાઝ ! તું અહીંયા ? આગ્રાનો શાહી રંગમદાલ છે ફત્તેહપુર સીંઢીના વયરાન ખંડિયેરોમાં ?”

“અને શાહજાદા સાહેબ !” મુમતાઝમદાલનું દિલ શાહ પુરંમને જોતાં જ આનંદમાં નાચી ઊઠતાં—તેના દિલમાં ખુશાલી પથતાં શાહજાદા પુરંમની ડોકે વળગી પડતાં આ ઉપરાંત એક વધારે સુખન તે કાઢી શકી નહિ.

“મુમતાઝ ! મારા દિલના આરામ ! તું અહીં ક્યાંથી ?”

“ખુદાપાકની મહેરબાની છે કે, મારે તમારી મુલગમતને દિલ સંઘરીને આપના દિદારના દર્શન માટે વધુ વખત દિજરાયા પડ્યું નથી.”

“આલમનો માલિક બડો રહમદાર છે.” આમ કહીને મુમતાઝમદાલના ચશ્મેની રોશનીમાં પાગલ બની ગયેલા શાહજાદા પુરંમ મુમતાઝ મદાલને પોતાની ગોદમાં જકડી અને તેના પરવાળા મિલખપર ચુંબનની મહેર મારી. તેવામાં કાંઈક આવાજ આ મુમતાઝમદાલ ચમકી અને ખડી થઈ ગઈ.

“મુમતાઝ ! મારા દિલની મદદ ! શાહજાદા પુરંમની હાજર બિલકુલ ડરવાની જરૂર નથી.” આમ કહીને ચાંદની મિસાલ નીત મુમતાઝમદાલના હુસ્નને એકી ટસે જોવામાં શાહજાદો પુરંમ મસ્ત બની ગયો.

કાલિદાસ પુ-મે મુમતાઝનો હાથ પોતાના હાથમાં લઈ તેને પૂરાતોરથી ગાઢમાં જકડી. પૃ ૮૮

એકાએક બંને આશકમાથુકનો ભેટો થઈ જતાં બંને એક બીજાના ચશ્મોમાં મુહૂર્ત અને સહાનુભૂતિ વાંચવામાં મસ્ત બની ગયાં હતાં લેકાન બેહિસ્તની હૂર મિસાલ પોતાના હુસ્નથી આલમને અજ-વાળતી મુમતાઝમહાલના બદનમાંથી ટપકતી રોશનીનો માર શાહખંદો ખુર્મ વધુ વખત સહન કરી શક્યો નહીં અને તેથી તેણે કમળની દાંડી મિસાલ મુનાયમ અને નાજૂક મુમતાઝમહાલનો હાથ પોતાના હાથમાં લઈ તેને પૂરાતોરથી પોતાની ગોદમાં જકડી અને તેના ગુલે અનાર મિસાલ લખ પર લખ મીઝાવતાં શાહખંદા ખુર્મો ગાયું.

“દ...ર...અ...દે દિત્ત તો દે ચ...લે...”

પ્રકરણ બારમું

ચક્રમક

“બાહશાહ બાનુ નુરજહાનના ફરમાન મુજબ આપે કિલ્લેદારીનો અખત્યાર મને સોંપ્યો તે માટે આપનો સદહજર અહેસાન માનું છું લેકાન હું કિલ્લાથી બિલકુલ બેવાકફગાર હોવાથી કેટલીક માહિતી આપશો તેવી મારી આપને આરજુ છે.” આમ કહીને સલાખખાન કિલ્લેદાર રસુલખાનના ચહેરા તરફ જોઈ રહ્યો.

“શાહી ફરમાનને તાબે થવું તે હરેક સીપાહીની ફજ્ હોઈ તેમાં અહેસાનમંદ બનવાની બિલકુલ જરૂર હોય તેમ હું માની શકતો નથી લેકાન આપ કઈ બિનાથી વાકફગાર બનવાની તમના ધરાવો છો ?” કિલ્લેદાર રસુલખાને તમા કિલ્લેદારના દિલની ખ્વાહિશ જાણવાના હેતુથી પૂછ્યું.

“શાહખંદા ખુશરને તમે એ કિલ્લામાં કયાં રાખેલ છે ?”

“શું કહ્યું ?” રસુલખાને પૂછ્યું.

“શાહખંદા સાહેબને કયા ઠેકાણે રાખવામાં આવ્યા છે ?”

“શાહખંદા સાહેબ !” અખત્યારીમાં મસ્ગૂલ થતાં રસુલખાને પૂછ્યું.

“અલબત્ત હું તમોને જે હકીકત પૂછું છું તે શાહજાદા ખુશરુ માટેની છે. શું તેઓ ગ્વાલિયરના કિલામાં ક્યદ નથી ?”

“હરગીઝ નહિ.” કિલ્લેદાર રસુલખાને હંડે કલેજે જવાબ આપ્યો.
“એટલે ?”

“ખીજું શું ? તમો શું કહેવાની ખ્વાહિશ ધરાવો છો તે બિલકુલ મારા ખેઆલમાં આવી શકતું નથી.”

“શહેનશાહ સલામતના હુકમ-ફરમાન મુજબ શાહજાદા સાહેબ ગ્વાલિયરના કિલામાં ક્યદ નથી ?” સલાબતખાને સહેજ ગરમ થઇ જતાં પૂછ્યું.

“સલાબતખાન ! તેમાં ગરમ થવાની હરગીઝ જરૂર નથી. તમો અને હું બંને દિલ્લી અને આગ્રાની રિયાસતના માલિકના નાચીઝ ગુલામ છીએ અને તેનું ફરમાન હરગીઝ અમલમાં મૂકવું તે આપણી બંનેની ફરજ નથી ?” કિલ્લેદાર રસુલખાને સલાબતખાન તરફ વેધક નજર ફેંકતાં બોલ્યું.

“હરગીઝ બાદશાહ સલામતના હુકમને શરપર ચડાવી અમલ કરવો અને બિંદગીના બેખમે પણ શહેનશાહ સલામતનું ફરમાન અમલમાં મૂકવું તે ગુલામ તરીકેની આપણી ફરજ છે.”

“તો મેં મારી ફરજ અદા કરવા સિવાય બિલકુલ કંઈ કયું નથી.” કિલ્લેદાર રસુલખાને સલાબતખાનના અહેરા પરથી તેના દિલની મુરાદ બાહી લેવાની કોશિશ કરતાં કહ્યું.

“રસુલખાન સાહેબ ! હું તમારા કહેવાની મતલબ હજી બિલકુલ સમજી શકતો નથી.”

“મોગલ સલ્તનતના માલિકના ફરમાન મુજબ મેં શાહજાદા સાહેબને ગ્વાલિયરના કિલામાં ક્યદ રાખ્યા હતા અને તેવી જ રીતે તેમના હુકમને તાબે થઇને મેં તેમને છૂટા કરીને આગ્રા તરફ રવાના કરી દીધા છે અને તેની સાબિતી મારે આ શાહી રૂક્કો મોજૂદ છે.” આમ કહીને કિલ્લેદાર રસુલખાને સલાબતખાનના હાથમાં શાહી રૂક્કો મૂક્યો.

“કિલ્લેદાર સાહેબ ! આપે બિલકુલ વ્યાજબી કયું” છે. મોગલ નાજેતખ્તના માલિકનો હુકમ અમલમાં મૂકવો તે આપણી સૌ કામની ફરજ છે લેકીન—” સલાબતખાન આગળ બેલતાં અટકી ગયો.

“અટકી શા માટે ગયા ? જે હકીકત જણાવવી હોય તે બેલાશક શા માટે જણાવતા નથી ?”

“શાહખાદા સાહેબ સીધા બાદશાહ સલામતની હજૂરમાં જઈ પહોંચશે તે પર તમે યકીન રાખી શકો છો ?” શાહખાદા બુશર વિશે જે કાંઈ હકીકત કિલ્લેદાર જણુતો હોય તે મેળવી લેવાના હેતુ—ધરાદાથી સલાબતખાને પૂછ્યું.

“બાદશાહ સલામતના ફરમાનને અમલમાં મૂકવું તે મારી ફરજ છે અને તમોને તેમાં કાંઈ શંકા જેવું જણાય છે ? એ તો ઇન્સાનનો સ્વભાવ છે કે લાંબા વખતથી દૂર રહ્યો હોય તે માનવી તક મળતાં જ પોતાના સગાંબદાલાંને મળવાને સૌથી પહેલો દોડી જાય છે, ખરું જાણીતું ખાનસાહેબ ?” સલાબતખાન જે હકીકત રસુલખાન પાસેથી કઠાવવા ઇચ્છતો હતો તે અનાયાસે તેના જ મોંમાંથી નીકળી પડે તેવી રીતે રસુલખાને સલાબતખાનને પ્રશ્ન કર્યો.

“તમારો ખેઆલ બિલકુલ વ્યાજબી છે.”

“તો પછી ગયર વ્યાજબી શું છે ?” તુરત જ રસુલખાને પૂછ્યું.

“સલામુ આલેકુમ, આપની હું હિફાઝત ચાહું છું.” આમ કહીને રસુલખાનની મુસાફરી તેને સુખરૂપ નીવડે તેમ સલાબતખાને જણાવ્યું.

“વાલેકુમ અસ્સલામ, હું એક બે ઘંટાના આરામ પછી અહીં આથી ઊપડી જવાની ખ્વાહિશ ધરાવું છું.” આમ કહીને રસુલખાને સલાબતખાન સાથે હાથ મીલાવ્યા અને સલાબતખાનને તેમના રહેવાના મકાન તરફ લઈ જવાનો ગુલામને હુકમ કર્યો.

સલાબતખાનના જવા પછી સલાબતખાન તેની મકસદમાં ન ફાવી શક્યો હોવાથી રસુલખાન ખડખડાટ હસી પડ્યો અને બીજી જ પળે મોટા આવાજે બોલી ઊઠ્યો: “બેવકૂફ ! મને બનાવવાની કાશિશ કરતો

હતો. રસુલખાન પાસેથી હકીકત જાણી લેવી તે કાંઈ અચ્ચાની રમત છે ?” આમ બોલતાં બોલતાં રસુલખાનના દિમાગમાં કાંઈક ખેચાલ પથદા થતાં તે તેમાં મશગૂલ બની ગયો અને ફેટલાક વખત પસાર થઈ ગયા પછી તે ફરીથી બોલ્યો:

“આટલા વખતમાં તો શાહજાદા સાહેબ લાંબી મંજિલ કાપી ગયા હશે. પકડાઈ જવાની બિલકુલ દેહશત-ભય ઊભો થાય તેમ હરગીઝ જણાતું નથી, લેકીન મારે તેની મદદ માટે ફારન રવાના થઈ જવું જોઈએ. સલાબતખાન બાદશાહ બેગમના ફરમાનને અમલમાં મૂકવા કંઈ પણ કાવાદાવા-શેતરંજની રમત રમવાનું શરૂ નહિ કરી દે તેનો ખેચાલ કરવો મુનાસીબ નથી. હકીકત આમ હોવાથી ફારન મારે રવાના થઈ જવું જોઈએ.” આમ કહીને કિલ્લેદાર રસુલખાન ફારન ખડો થઈ ગયો અને પોતાના ઘાડાપર સ્વાર બનીને આગ્રા તરફ જવાને રવાના થયો.

“કિલ્લેદાર રસુલખાન પાસેથી ખાતમી મેળવવાનો બિલકુલ સંભવ નથી. બાદશાહ બાનુ તુરજહાનના ફરમાનને અમલમાં મૂકવામાં ન આવે અગર તો દીલ થાય તો મારી જીન સલામત નથી. હવે મારે શું કરવું ?” શાહજાદા ખુશરૂ માટે મોગલ સલ્તનતની મદદાએ આપેલા હુકમ કેવી રીતે અમલમાં મૂકવો તેના ખેચાલમાં જ મસ્ત બનેલા સલાબતખાન વિચારવા લાગ્યો.

“એ જ રસ્તો વધારે સલામત છે અને તેમ કરવાથી જ જીન પર આવેલી આફત દૂર કરી શકાય તેમ છે. શાહજાદા ખુશરૂ આગ્રાના શાહી રંગમદાસમાં પહોંચી જાય તે પહેલાં જ તેને રસ્તામાં બંદીવાન બનાવીને ગ્વાલિયરના કિલ્લાની દિવાલો પાછળ ફરી ધકેલી મૂકવો જોઈએ અને પછી બાદશાહબાનુ જે ફરમાવે તે મુજબ તેનું કિસ્મત ઘડી નાખવું તે જ મારા માટે વધુ ફાયદાકારક છે.” આમ બોલતાં બોલતાં તે એકાએક ઊભો થઈ ગયો લેકીન પક્કા નિર્ણય પર નહીં આવતાં આમતેમ ટહેલવા લાગ્યો.

થોડા વખત ઉપર મુજબના ખેઆલમાં પસાર કર્યા પછી શાહજાદા ખુશરુને આગ્રા જતાં રસ્તામાં જ પકડી પાડવો તે વધુ બિનજોખમી અને સલામત રસ્તો છે, તેવો ખેઆલ દિલમાં પચદા થતાં જ તેણે ગુલામને ઘોડા તૈયાર કરવાનું ફરમાન આપ્યું અને બીજી જ પળે ઘોડા પર સ્વાર બનીને આગ્રાના માર્ગ તરફ જતા રસ્તે ઘોડાને મારી મૂક્યો.

ગ્વાલિયરના કિલ્લામાંથી એટલે કે દોજખમાંથી જીવતો જિન્દા બહાર નીકળ્યો હોવાથી-જિન્દા આફતાબના સુંદરી કિરણો જોવાને મળ્યા હોવાથી શાહજાદા ખુશરુની ખુશાલીનો પાર ન હતો. તે આલમના માલિક પાકપરવરદિગાર અને કિલ્લેદાર રસુલખાનનો એહશાન માનતો અને ખુદાના શુક્ર ગુન્જરતો પૂર ઝડપે મંજિલ કાપી રહ્યો હતો તેવામાં એકાએક તેના કાને ઘોડાના ડાબડાનો આવાજ પડ્યો. તે ચમકી ઊઠ્યો. પણ એકમાં મચ્છોતને તેની ચશ્મો પાસે ખડું થયેલું જોયું કે, તુરત જ આરામથી જીવવાની, પોતાની મા અને આરત-સ્ત્રી-બીબીને મળવાને તલસી રહેલા શાહજાદાના દિલની ઉમ્મીદ હવામાં ઊડી ગઈ. તે ખોલી ઊઠ્યો.

“ક્યાં જાઉં ? ક્યાં છુપાઉં ? મચ્છોતથી હું હરગીઝ દૂર નહાસું છું લેકીન તે મારો પીછો છોડતું નથી. મોગલ સલ્તનતના આધાર જેવા રાજા માનસિંહનો ભાણેજ, અંબરકુમારી રેવા—શાહી બેગમનો બેટો હોવા છતાં મારી જિંદગી સલામત છે ? હરગીઝ નહિ. એ કાતિલ-ખૂની રૂપની રાણની ફેંકતી તુરજહાન મારો ટોટો પીસી નાંખવા-મને ખતમ બનાવી દેવાની ઉમ્મીદ ધરાવે છે. જ્યાં સુધી હું આલમ પર જિન્દા છું, મારા બદનમાં ખૂન વહે છે ત્યાં સુધી તેના દિલની મુરાદ બિલકુલ બર આવે તેમ નથી. હું ગમે ત્યાં નહાસી જાઉં ત્યાંથી મને પકડી મંગાવી-મને બંદીવાન બનાવી મંગાવશે અને એ મારા ખૂનની તરસી રાક્ષસી મારી કતલ-મારું ખૂન રેડ્યા વિના હરગીઝ જંપશે નહિ-તેના દિલને આરામ મળશે નહિ.” આમ બોલતાં બોલતાં શાહજાદો ખુશરુ ખેઆલમાં મશ્ગૂલ બની ગયો.

“મદની જિંદગી જ આફત અને પરેશાનીમાં મુકાય છે અને હું મદ છું તેથી આવી પડતારી આફતની સહામે ઝૂમવાને મારે હરગીઝ તૈયાર થવું જોઈએ. જલ્લાદની શમશીર કે ઝરનો જામ નાખુશી હોવા છતાં ગટગટાવી જિંદગી ખતમ કરવી તેના કરતાં શમશીરના ખેલ ખેલી બહાદૂરી ભર્યા મચોતને તાબે થવું વધારે ઉત્તમ નથી ? મોગલ રિયાસતના તાબેતખ્તપર શહેનશાહ જહાંગીરના વલીઅહદ તરીકે તેનો સાથી મોટો બેટો હોવાને લીધે મારો પહેલો હક્ક છે અને તેથી જન મુશ્કેલી અને આફતમાં આવી પડે તો પણ શું ? લેકીન નામદં હીયકારાની માફક મચોતના ડરથી છુપાઈ જઈને જિંદગી સલામત રાખવાને—મારી જન બચાવવાને હું હરગીઝ તૈયાર નથી—આવી નમાલી રીત વાપરી જિંદગીને બચાવવાની તમગા ધરાવવી તેના કરતાં મચોતની મુલાકાત માંગવી સદહજર દરજ્જે ઉત્તમ નથી ?” આમ કહીને લગામ ખેંચીને પૂરપાટ દોડ્યે જતા ઘોડાને તેણે અટકાવ્યો અને રસ્તો રોકીને આવનારનો મુકાબલો કરવાને શમશીર ખેંચીને બિભો રહ્યો.

ખીજ જ પળે એકાએક એક ઘોડેસ્વાર પૂર ઝડપે ઘોડો દોડાવતો ત્યાં આવી પહોંચ્યો. આફતાબના આછા અજવાળામાં તેને બરાબર ખીજાની નહિ શકવાથી શાહજહાં ખુશરૂ શમશીર લઈને તેના પર ફટી પડવાને તૈયાર થયો તેવામાં તેની નજર ઘોડેસ્વારના ચહેરા પર પડી. તે ચમક્યો—તેની અજબખીનો પાર ન રહ્યો અને ખીજ જ પળે ઘોડાને પાછો હટાવતાં અજબખીમાં ગરક બની જતાં તે બોલી બિડ્યો.

“કાણુ ! કિલ્લેદાર રસુલખાન ? ગ્વાલિયરનો કિલ્લો છોડીને આવખતે અહીંયાં ?”

“શાહજહાં સાહેબ ! ફેરન આગ્રા તરફ રવાના થઈ જાવ. આદશાહ-બેગમ નુરજહાનનો અફસર સલાબતખાન આપને કયદ બનાવી એક વખત ફરીથી ગ્વાલિયરના દોજખ મિસાલ કિલ્લામાં તમોને કાયમને માટે દાટી દેવાને, ખતમ કરી નાખવાને પૂર ઝડપથી મજલ કાપતો આ તરફ આવી રહ્યો છે.” આમ કહીને ગ્વાલિયરનો કિલ્લેદાર રસુલખાન શાહજહાં ખુશરૂના ચહેરા તરફ જોઈ રહ્યો.

“પરવાહ નહિ. રસુલખાન સાહેબ ! સલાબતખાન જંગી લડવૈયો છે તો તમે તેનાથી ક્યાં કમ છો. ખુદાપાકના સદહજર અહેશાન ઉતરજો આપના પર કે, આવા કટોકટીના-અણીના મામલામાં કાંઈ પણ જાતની તમન્ના કે ખ્વાહિશ વિના લેકીન ઇન્સાનીયત ખાતિર મારા મદદગાર બનવાને તમે આવી પહોંચ્યા છો. તમેને મારી મદદે આવવાની તમારા દિલમાં ખ્વાહિશ પયદા કરનાર આલમના માલિકની આ રમતમાં પણ શું કરામત-દાવપેચ હશે તે જાણવાની કોની તાકાત છે ?

“પાકપરવરદિગારની રમતને કાંઈ પીછાની શક્યું છે ? તે મદદ જંગેબહાદૂર સિપાહી છે તો આપણે ક્યાં નાબૂક ઔરત છીએ ? શું શમશીરના દાવ ખેલતાં તેને એકને જ આવડે છે અને બીજાઓ નથી જાણતા ? તેને બાખુશીથી બિલકુલ ફિક્કમંદ બન્યા વિના મને બંદીવાન બનાવવા આવવા દો. મોગલ સલ્તનતના માલિકના વલીઅહદ ખુશરને કયદ બનાવવો તે હરગીઝ બચ્યાની રમત નથી તેનાથી સલાબતખાનને પૂરતો વાકેફગાર બનાવવાની હું મારા દિલમાં તમન્ના-મુરાદ ધરાવું છું.” આમ કહીને શાહજહા ખુશરએ આસ્માન તરફ તન્જર ફેંકા.

શાહજહા ખુશરના ઉપર મુજબના સુખન કિલ્લેદાર રસુલખાનના કાને પડતાં જ કિલ્લેદારનું દિલ ભરાઈ આવ્યું. પાકપરવરદિગાર શાહજહા ખુશરને લાંબી ઉમ્મર બખ્શે તેવી દિલથી તેને દુવા આપી અને બીજી જ પળે શાહજહા ખુશરના ઘોડાની આગળ પોતાનો ઘોડો રાખીને ગાલિયરનો માર્ગ રોકીને તે ખંડો રહ્યો અને શાહજહા ખુશરના દિલની હાલતથી વાકેફગાર બનવા તેના અંદેરા તરફ જોઈ રહ્યો.

“કિલ્લેદાર સાહેબ ! શેના ખેઆલમાં મશ્ગૂલ-મસ્ત છો ?”

“શાહજહા સાહેબ, સલાબતખાન, બાદશાહ બેગમ અને ગાલિયરના કિલાના.” રસુલખાને જવાબ આપ્યો.

“લેકીન—”

“કેમ અટકી ગયા. મારા માલિક ! ગુલામથી બિલકુલ ડરવાની જરૂરત નથી. તમારી જાન બચાવવા આ નાચીઝ ગુલામ તેની જિંદગી કુરબાન કરવાને પણ હરગીઝ તૈયાર છે.”

“સદહજર અહેશાન ગુજરું છું પાકપરવરદિગારના કે, તમારા જેવો ખુદ્દા દિલનો મદદગાર મને મળી ગયો.”

ગ્વાલિયરનો કિલ્લેદાર રસુલખાન તથા શાહજહાં ખુશરૂ ઉપર મુજબની વાતચીતમાં મશ્ગૂલ હતા તેવામાં શાહજહાંને બંદીવાન બનાવી ગ્વાલિયર લખ જવાની ઉમ્મીદ ધરાવતો અને તેના જ ખેઆલમાં મસ્ત બનેલો સલાબતખાન, શાહજહાં ખુશરૂ ગ્વાલિયરના કિલામાંથી એકલો જ નહાસી છૂટ્યો હોવાથી તેને મદદ કરે તેમ કોઈ નહિ હોવાથી ઘણી જ આસાનીથી તેને કબ્દ કરી શકાશે એવા જ ખેઆલમાં રમતો, કિલ્લેદાર રસુલખાન જ્યાં માર્ગ રોકીને ઊભો હતો ત્યાં મારતે ઘોડે આવી પહોંચ્યો. એકલા શાહજહાં ખુશરૂને બદલે તેણે રસુલખાન અને ખુશરૂ બંનેને જોયા. બંનેપર પોતાની નજર પડતાં જ સલાબતખાનના ચહેરા પર સહેજ સખ્તાઈ આવી અને બીજી જ પળે તેનો ચહેરો અંગાર મિસાલ લાલ બની ગયો. તે ગુસ્સાભર્યા આવાજે બોલી ઉઠ્યો.

“કિલ્લેદાર રસુલખાન ! મોગલ સલ્તનતની મદદ બાદશાહ બાનુ તુરજહાનના ફરમાન મુજબ હું તમોને હુકમ કરું છું કે, ફોરન તમો મારા રરતામાંથી હઠી જાવ અને ગ્વાલિયરના કિલામાંથી નહાસી છૂટેલા રાજ કબ્દાને બંદીવાન બનાવવામાં મને ખૂબ મદદગાર બનો.”

“અને હું તેમ ન કરું તો ?” રસુલખાને પૂછ્યું.

“શાહી ફરમાનના ભંગના ગુન્હેગાર થશો અને શાહી ફરમાનની રહામે થવાથી તેનું કેવું પરિણામ આવે છે તેનાથી તમો ગ્વાલિયરના એક વખતના કિલ્લેદાર હોવાથી પૂરતા વાકીફગાર છો. ચાલો ફોરન હુકમને અમલમાં મૂકો, નહિતર હુકમને એવકા નીવડવાથી મારે લાયારી સાથે તમોને પણ કબ્દ કરવા પડશે.” કિલ્લેદાર રસુલખાનને દમદાટી આપવાની કાશિશ કરતાં સલાબતખાને કહ્યું.

“કિલ્લેદાર સાહેબ ! તો પછી ભલે તમે પણ મદના વા એક વખત ચાખી લ્યો. લેકીન એટલું હરગીઝ ન ભૂલી જતા કે, હુસ્નપુર નાઝનીનોની ગોદમાં પજ્યા પજ્યા ઇસ્તંબોલી શિરાઝીના જામ અહીંઆ ઉડાવવાના નથી; શમશીરના ખેલ ખેલવાના છે, મએત સાથે ભેટવાનું છે. મારા બદનમાં જ્યાં સુધી ખૂન વહેતું હશે ત્યાં સુધી શાહજાદા સાહેબની તરફ કરડી ચક્ષમે નજર ફેંકનારને ચક્ષમેથી તારાઝ બનાવવાની તાકાત આ ગુલામ ધરાવે છે.” આમ કહીને સલાબતખાન ફેવી જાતનો રસ્તો લે છે તે જોવા માટે રસુલખાન તેની તરફ જોઈ રહ્યો.

“બાદશાહબાનુનું ફરમાન તમોને મંજૂર નથી ?”

“હરગીઝ નહિ. રાજદારી શેતરંજનું રમકડું બનવાને હું બિલકુલ તૈયાર નથી. આગ્રાના શાહી રંગમહાલમાં ખેલાતી કાવાદાવાની શેતરંજ મને હિન્દોસ્તાનના બાદશાહ શહેનશાહ જહાંગીરના હુકમ સિવાય બીજા કાંઈના પણ હુકમને તાબે થવાની મના કરે છે અને તેથી—”

“તો પછી શમશીર સાથે મુકાબલો કરવો પડશે.” આમ કહીને સલાબતખાને શમશીર ખેંચી.

“મુકાબલા માટે હું હરગીઝ તૈયાર જ છું.” આમ ખેલતાં જ કિલ્લેદાર રસુલખાને પણ તેની કમરે લટકતી શમશીરને ધ્યાનમાંથી ખેંચી કાઢી.

“બાદશાહબેગમનું ફરમાન.....” સલાબતખાન તેનું આ વાક્ય ખતમ કરે તે પહેલાં તો શાહજાદો ખુશરૂ પોતાની તલ્વાર—શમશીર લઈને સલાબતખાન પર બુખ્યો સિંહ ઘેટાપર ત્રાપ મારીને તૂટી પડે તેમ તૂટી પડતાં બોલી બિઠ્યો.

“બાદશાહબેગમનું ફરમાન એકવાર નહીં લેકીન હજાર વાર કબુલ મંજૂર નથી.” આમ કહીને શાહજાદા ખુશરૂએ શમશીરનો ધા સલાબતખાનની પીઠ પર જોરથી કર્યો.

શમશીરના દાવ ખેલવાની શાહજાદા ખુશરૂએ કરેલી શરૂઆતે તલ્વારખાજના દાવનો અખાડો જમાવ્યો. શાહજાદા ખુશરૂ અને રસુલખાનને મ્હાત કરવા સલાબતખાન પૂરાતોરથી શમશીરના દાવ ખેલવા

જાગ્યો લેકીન સલાબતખાનની શાહજાદા ખુશરૂને બંદીવાન બનાવી ગ્વાલિયરના કિલ્લા તરફ રાજ કબદી તરીકે લઈ જવાની ઉમ્મીદ હરગીઝ બર ન આવી. જનપર ખેલતા એ શમશીરખાને સાથેના શમશીરના હાથમાં સલાબતખાનની હાર થઈ. જેને પોતે કબદી બનાવવા આવ્યો હતો તેના જ હાથમાં તે સપડાઈ ગયો.

ખીજી જ પળે કિલ્લેદાર રસુલખાન તથા શાહજાદા ખુશરૂએ બાદશાહ બેગમના ગ્વાલિયરના કિલ્લેદાર સલાબતખાનના હાથ પગ મજબૂત દારીથી બાંધી દીધા અને તેને તેવી જ હાલતમાં પડ્યો રહેવા દઈને હવે કાંઈ પણ જાતનો ડર કે આફત નહિ હોવા છતાં સાવચેતી ખાતિર બંનેએ આગ્રા તરફ જવા માટે ઘોડાને મારી મુક્યા.

પ્રકરણ તેરમું

મા દીકરી

“અયશ, આરામ અને લહજજતની ચીઝ છોડી મયદાને જંગમાં રવાના થવું તે મારા જેવા દિલ્લી અને આગ્રાની રિયાસતના માલિકના શાહજાદા માટે બેહુંદું નથી ? તુરેનઝર રોશન ! તારા બદનમાંથી ઝરતા રૂપ-રુસ્ન અને જવાનીનું પાન કરી જિંદગીની લહજજત ફૂંટવાને બદલે તારી અમ્મા-બાદશાહબેગમ તુરજહાન આજે મને બળબળ-રીથી મયદાને જંગમાં તદ્વાર-શમશીર ચલાવવાને લઈ જાય છે તે...”

શાહજાદો શહેરિયાર તેનું વાક્ય ખતમ કરે તે પહેલાં તો રોશનના કાતિલ ચશ્મેમાંથી નીકળતી રોશનીમાં તે પાગલ બની ગયો. ખીજી જ પળે રોશનનો ગુલછડી મિસાલ મુલાયમ હાથ પોતાના હાથમાં લઈને તેને પોતાની ગોદમાં જકડી અને માહતાબની રોશની મિસાલ ચમકતા રોશનના ચહેરાપર—ગુલે ગુલાબી ગાલપર રોશનની હડપચી સહેજે બંધી કરીને બોસો—ચુંબન કર્યું.

રોશનના દિલમાં ખુશાલી-આનંદ ઊછાળા મારી રહ્યો હતો. શાહજાદા શહેરિયારની ગોદમાં પડ્યા પડ્યા તે બેલિસ્તનો આનંદ લૂંટી રહી હતી તેવામાં શાહજાદા શહેરિયારે તેને પૂછ્યું.

“રોશન! જનેજિગર! તું શું પસંદ કરે છે? અયશ આરામની લહજ્જત કે મયદાને જંગમાં શમશીરના દાવ?”

“શમશીર અને મયદાને જંગની આપણને હરગીઝ જરૂરત શી છે?” આછું આછું મરક મરક હસ્તાં રોશનઆરા બોલી.

“બિલકુલ સચ. દિલારા રોશન! જવાનીની મસ્તીનો આનંદ લૂંટવાની મારા દિલમાં જે હરગીઝ તમના હતી તે જ તું બોલી રહી છે. તું મારા દિલને આખાદ વાંચી શકી છે. શાહી ખાનદાનમાં પયદા થયા પછી પણ એક મામૂલી ઇન્સાન મિસાલ.....”

“લેકીન શાહજાદા સાહેબ! આપને શમશીરના દાવ કે મયદાને જંગ બિલકુલ પસંદ નથી?” શાહજાદો શહેરિયાર તેનું બોલવું ખતમ કરે તે પહેલાં રોશને તેના કાતીલ ચશ્મે નચાવતાં પૂછ્યું.

“બિલકુલ નહિ.”

“અને હું પણ તમારા બેઆલ સાથે મળતી થાઉં છું લેકીન અમ્મા કેવી રીતનો દાવ ફેંકવાની ખ્વાહિશ ધરાવે છે તે બિલકુલ બેઆલમાં આવતું નથી.” રોશને કહ્યું.

“રોશન! તું તારી અમ્માને મને મયદાને જંગમાં ન લઈ જાય તેમ ન સમજાવે?” આમ બોલતાં બોલતાં શાહજાદો શહેરિયાર રૂપની રોશની મિસાલ ચમકતી રોશનઆરાના બદનમાંથી ટપકતા હુસ્નને જોવામાં મશગૂલ બની ગયો.

“મયદાને જંગ...અમ્મા...અને શમશીર...કાંઈ જ સમજાતું નથી. શાહજાદા સાહેબ! બેઅદબી માફ, લેકીન લોંડી આપના આ ફરમાનને અમલમાં મૂકી શકે તેમ નથી.” બાદશાહબેગમ નુરજહાનથી ડરતી રોશન બોલી ઊઠી.

“મારું ફરમાન.....”

“મારા માત્રિકનો હુકમ મારા શરપર. મારા ખાવિંદના ફરમાન-
પર આ લોંડી જન સદે કરવાને હરગીઝ તૈયાર છે લેકીન.....”
રોશન એક હરફ પણ આગળ બોલી શકી નહિ.

“લેકીન બાદશાહ બેગમને તે સંબંધમાં કાંઈ કહી શકે તેમ નથી તે જ
તારો જવાબ છે ને ? તો પછી... ..” આમ બોલતાં બોલતાં
રંગીલા શાહજહાના દિલમાં રોશનની ખીલતી જવાનીનો ખેઆલ
આવતાં જ તે ફરી બોલી બિઠ્યો.

“જવાની અને જિંદગી ગુમાવ્યા પછી પાછી આવતી નથી માટે
તારા મુલાયમ અને દિલને પાગલ બનાવી દે તેવા મધુરા સરોદે—આવાજે
મારા દિલના તાર ઝણુઝણાવી મૂકે તેવી કાંઈ ચીઝ.....” વાક્ય પૂરું કરે
તે પહેલાં તો રોશને શિરાઝીનો જમ શાહજહા શહેરિયારના હાથમાં મૂક્યો.

ખીજી જ પળે શાહજહા શહેરિયાર શિરાઝીની લહજ્જત ઉડાવવામાં
મસ્ગૂલ બની ગયો. અને રોશનઆરાએ તેના યુક્તયુક્ત મિસાલ ટહુકતા
કંઠમાંથી સંગીત છેડવાનું શરૂ કરી દીધું.

“મદભરી આંખોએ કયા જાને પીલા કર ચલ દિયે.
એક નિગાહે ખામસે અપના બનાકે ચલ દિયે.
દિલકે હર ગોરોમેં હક્ક દુનિયા ખસાકર ચલ દિયે.
મેરે અરમાનો ભરી દુનિયા જગાકર ચલ દિયે.”

રોશનઆરા તેના નજીકત ભર્યા અને મુલાયમ આવાજે સંગીત
છેડી રહી હતી તેવામાં બાદશાહબેગમ નુરજહાનના કાને દિલપર કાણુ
જમાવે તેવો સંગીતનો આવાજ પડતાં જ તે ઝડપી કદમે આગળ વધી,
અને શાહજહા શહેરિયાર અને રોશનને સંગીતની લહજ્જત લૂંટવામાં
મસ્ગૂલ બનેલાં બેતાં જ ધીમા આવાજે બોલી.

“આ શું ? સારીયે રિયાસતમાં મયદાને જંગના પડખા વાગી રહ્યા
છે લેકીન આ દિવાનાઓ સંગીત અને શિરાઝીની લહજ્જતમાં મસ્ગૂલ
છે. મારા દિલની ઉમ્મીદ પાર પાડવા આ બન્ને છોકરાંઓને મારે સીધા રાહ-
પર લાવવાની જરૂરત છે.” આમ કહીને બાદશાહબેગમ નુરજહાન છેક શહે-
રિયાર અને રોશનઆરાની નજદિક ગઇ અને ગુસ્સાભર્યા આવાજે બોલી:

“શહેરિયાર ! રિયાસત પર આક્રમણ વાદળ ઝઝૂમણ હોવા છતાં અત્યારે સનમ, શિરાઝી અને સંગીતની લહજ્જત લૂંટવાની હોય?”

“શા માટે નહિ?” શિરાઝીની લહજ્જતમાં ચકચૂર બની ગયેલા શાહમદો શહેરિયાર બોલ્યો.

“એ માટે કે હું તને મોગલ રિયાસતના તાબેતખ્તનો માલિક બનાવવાની ઉમ્મીદ સેવું છું.”

“ત્રેફીન મારે આદશાહ બનવું જ નથી. સનમ અને શિરાઝીની લહજ્જતમાં જ મારા દિલની ખુશાલી છે.” આમ બોલતાં બોલતાં આદશાહ્યાનું તુરજદાનની દાજરીની બેદરકારી બનાવતાં શાહમદો શહેરિયાર બાબુના કમરા તરફ લથડતા પગ ચાલ્યો ગયો.

શાહમદો શહેરિયારના ચાલ્યા જવા પછી મોગલ સલ્તનતની મદકા તુરજદાન રોશનઆરાની પાસે ગઈ અને તેના ખભાપર હાથ મૂકી ધામેથી બોલી: “રોશન ! બેટા ! આ શું ? શાહમદાની આવી વર્તણૂંક હું હરગીઝ ચલાવી શકું તેમ નથી?” રોશનઆરાના માથાપર વડાલથી હાથ ફેરવતાં તુરજદાને કહ્યું.

“અમ્મા ! શાહમદો સાહેબ તેમનું દિલ ચાહે તેમ વર્તવાને મુખત્યાર છે. એમાં મારે શું?”

“મારે શું ? રોશન ! તું આ શું બોલે છે તેનો તને ખેચાલ છે ? શું તારી પાસેથી મને આવો જવાબ મળવો બેઠાયે ?” સહેજ જગમગ થઈ જતાં શહેનશાહ્યાનું તુરજદાન બોલી.

રોશનઆરા આદશાહબેગમ તુરજદાનના ઉપલાં સુખન સાંભળતાં જ સહેજ ડરી ગઈ અને તેથી બિલકુલ એક હરફ પણ નહીં કાઢતાં ચુપ રહી. રોશનઆરાને ચુપ બેઠે મોગલ સલ્તનતની મદકા તુરજદાન ફરીથી બોલી.

“પોતાનો ખાવિંદ કયા રસ્તાનો મુસાફીર છે તેનાથી વાકેફગાર બનવાની આરત બતતને બિલકુલ જરૂર નથી ? જ્યારે આવી મામૂલી બિનાપર પણ ખેચાલ કરી શકતી નથી તો પછી આદશાહ્યાનું બન્યા પછી તું શું કરી શકશે?”

“મને શહેનશાહ્યાનુ યનાવવાની તમે ભલે ઉમ્મીદ ધરાવતા હો, લેકીન હું બાદશાહમેગમ યનવાની બિલકુલ તમન્ના ધરાવતી નથી.” રોશનઆરાએ તેના દિલની વાત બહાર કરી.

રોશનઆરાના આ લખ્ખો બાદશાહમેગમ નુરજહાનના કાને પડતાં જ તેનો ચહેરો ગુસ્સાથી અંગાર મિસાલ લાલ યની ગયો અને ગુસ્સાભર્યા આવાજે રોશનઆરાને ઠપકો આપતાં કહ્યું:

“અને તેથી જ આવા રંગદંગ નજરે ચડે છે. લેકીન શાહબદાની શું મગ્ગલ છે કે તે તેની જિંદગી આવી લાલતમાં ગુન્ગરી શકે? અફસોસ! હું જ દિવાની છું કે એક મામલી સરદારની બેટીને બાદશાહમેગમ યનાવવાની કાશિશ કરી રહી છું. રોશન! તને તારા કાયદાનો પણ ખેઆલ નથી? મારી પોતાની બેટી જ શું મને આ જવાબ આપી રહી છે?” આમ કહીને શહેનશાહ્યાનુ નુરજહાન રોશનઆરાના ચહેરા તરફ બેઠી રહી.

“તાજ અને તખ્તની બ્યાં અમોને બિલકુલ પરવાલ નથી ત્યાં સમજદારીની શી જરૂરત છે? મારી અમ્મા બાદશાહ મેગમ છે તે જ મારા માટે આરામ અને આનંદની લકીકત છે. લેકીન મારા દિલમાં બાદશાહમેગમ યનવાની બિલકુલ તમન્ના નથી. શાહબદા ખુશરૂ બાદશાહ સલામતના વડા બેટા-વલીઅદદ છે અને તેથી શહેનશાહતપર સાથી પહેલાં તેમનો લક્ક હોઈ તેમને ગયર ઇન્સાફ આપી તેમનો લક્ક છીનવી લેવો તે.....”

“રોશન! તું બિલકુલ નાદાન છે. શાહબદા ખુર્મને મોગલ રિયાસતના તાબેતખ્તનો માલિક યનાવવા માટે રાજપૂતો મજબૂત કાશિશ કરી રહ્યા છે. રાજપૂતો શાહબદા પરવીઝનો લક્ક ઉડાવી દઈ શાહબદા ખુર્મને બાદશાહ યનાવવાની ઉમ્મીદ સેવે છે. લેકીન તેમની આ મુરાદ બિલકુલ બર આવે તેમ નથી. રોશન! એ તું પૂરાતોરથી ખેઆલમાં રાખજે કે, રાજપૂતોની ઉમ્મીદ બર આવી અને હું શાહબદા શહેરિયારને તાબેતખ્તનો માલિક ન યનાવી શકી તો

શાહબદો ખુર્મ હરગીઝ મોગલ રિયાસતપર પોતાનો કાબુ જમાવી દેશે અને આપણને બૂરી હાલતમાં દિવસો ગુજારવા પડશે.” રોશન-આરાને પોતાના દાવપેચમાં સપડાવવાની કોશિશ કરતાં તુરજહાન બોલી.

“શાહબદો પરવીઝપર તમારી મહેરબાની ઉતરે તો મને પૂરતો વજીન છે કે, તે લોકો શાહબદો પરવીઝનો ખાલ પણ વાંકો કરી શકે તેમ નથી.”

“બેટી ! આજકાલ ખેલાતી શેતરંજ, કાવાદાવા અને છળકપટના દાવપરથી મને સાફ સાફ માલૂમ પડી આવ્યું છે કે, શાહબદો પરવીઝને રાજપૂતો હરગીઝ તાજ અને તખ્તનો માલિક બનવા નહિ દે. મને પૂરતો ખેચાલ છે કે, જો મારી ગોઠવેલી આજનો દાવ પોચાર નહિ પડે તો શાહબદો ખુર્મ બાદશાહ સલામતને બંદીવાન બનાવીને દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખ્તનો માલિક બનશે અને આપણા પર હકુમત ચલાવશે.”

“અને જો તમે કહો છો તેવી જ હકીકત હોય તો શાહબદો પરવીઝ પણ પોતાનો હક્ક જાળવી શકશે નહિ તેવો મને ખેચાલ છે. હું બિલકુલ બાદશાહબેગમ બનવાની ખ્વાહિશ ધરાવતી નથી.” પોતાના દિલની હકીકત ફરી જણાવતાં રોશનઆરા બોલી.

“રોશન ! તું મુશ્કેલી અને આફત ઉઠાવવાને હરગીઝ તૈયાર નથી ? મને પૂરતો ખેચાલ આવે છે કે, તું જ અમારા બધાની ખાતા-ખરાબીનું મુળ છે. તાજેતખ્તનો માલિક બનતાં જ શાહબદો ખુર્મ આપણી કેવી હાલત કરશે તેનો તને પૂરતો ખેચાલ છે ?” ધીખતા અંગાર મિસાલ ગરમ બની જતાં બાદશાહબેગમ તુરજહાને પૂછ્યું.

“ખીમનું બૂરું કરવાની અમારા દિલમાં બિલકુલ તમન્ના નહિ હોવાથી હું નથી ધારતી—ખેચાલ કરી શકતી કે શાહબદો ખુર્મ અમારી બૂરી વસ્તે કરે અને અમ્મા ! તેમાં બૂરી દશા થવા જેવું શું છે ? અમો હરગીઝ તેના રાહમાં નડતર બનવાની કોશિશ કરવાની ખ્વાહિશ ધરાવતાં નથી તો પછી તે—”

“પાગલ ! દિવાની ! તું એ બિલકુલ ન ભૂલી જતી કે શાહબદો ખુર્મ હરગીઝ તમોને અયશ અને આરામમાં મશ્ગૂલ રહેવા દેશે ?

લેક્ટીન આપણી કલ્લ ચલાવી ખરાબર કિતો લેશે, કારણ કે તે મોગલ રિયાસતનો માલિક અને તેમાં જો કાંઈ પણ તેને કાંટા મિસાલ ખૂંચતું હોય તો તે લેક્ટીન હું, તું અને શાહજાદો શહેરિયાર જ છે.”

“કલ્લ! મિલકુલ બેહુદો ખેચાલ. શાહજાદો ખુર્મ હરગીઝ આવું બોક્તાક કામ કરી પોતાના બિરાદર અને ખીજાઓના ખૂનમાં પોતાના હાથ રંગે તેમ હું માની શકતી નથી.” રોશનઆરાએ પૂરતી મક્કમતાથી જણાવ્યું.

“રોશન! આપણે ખૂરી દશામાં—લાલતમાં આવી પડ્યું તે તને હું ફવી રીતે સમજવી શકું? મને તો સાફ સાફ દેખાઈ આવે છે કે શાહજાદા ખુર્મના હાથમાં તાજ અને તખ્ત આવતાં જ તે સૌથી પહેલાં તેના માર્ગમાં કાંટા મિસાલ ખૂંચતા આદમીઓની—ઈન્સાનની કલ્લ ચલાવી પોતાનો રસ્તો સાફ કરશે.” પોતાની દિલ્લી તહેશત આદશાહબેગમ તુરજહાને રોશનઆરા પાસે ખુલ્લી કરી.

“શાહજાદો ખુર્મ આવું હિયકાર કામ કરે તેવો ખેચાલ પયદા કરવો તે હરગીઝ ફિઝુલ નથી?”

“મિલકુલ સચ, શાહજાદો ખુર્મ તેવો રસ્તો ન લે તે ખનવાબેગ છે, લેક્ટીન બીમસિંહ અને મહોબ્બતખાન આપણા મોટામાં મોટા હુસ્મન છે અને તેથી મને ડર પયદા થાય છે કે.....”

“તેઓની ખરબાદી કરવામાં તમેજો કયાં પાછી પાતી કરી હતી? આ આલમમાં ‘કર ને જો’ એ કાનૂન છે અને તેથી પોતાના કરેલાં કામનાં ફળ આખવાં પડે તો તેમાં ડર શું છે?”

“રોશન! તને ખુદ, ખુદ—આલમનો માલિક પણ સમજવી શકે તેમ જણાતું નથી. હું તારી અન્મા છું તે ખેચાલ હરગીઝ દિમાગમાંથી જવા ન દેતી. એક બેટી તરીકે અન્માનું ફરમાન ઉઠાવતું તે તારી ફર્જ નથી? હવે તારી ફર્જ શાહજાદા શહેરિયારને આવતી કાલે અમારી સાથે મયદાને જંગ તરફ ફરવાને તૈયાર કરવાની છે.” આમ કહીને આદશાહબેગમ તુરજહાને પોતાના ખાસ કમરા તરફ જવાને કદમ ઉપાડ્યા.

“અમ્મા ! આ તું શું કહી રહી છે ? મયદાને જંગ ? અને તે કાની સાથે ?” અન્નયબ્બ બની જતાં રોશનઆરાએ પૂછ્યું.

“એવકૂદ નહિ તો રંગમહાલમાં ખેલાતા શેતરંજના દાવથી તું ખિલકૂલ વાકેદગાર નથી ?”

“હરગીઝ નહિ. ફૂડકપટ અને કાવાદાવામાં રાત દિવસ મરત રહેવાની મને શી જરૂરત છે ?”

“જરૂરત નથી ? જિંદગી બચાવવી હોય, કમોતે ન મરવું હોય તો આ દરેક વસ્તુની આજના સંજોગોમાં હરગીઝ જરૂરત છે તેમ હું તને હજુ પણ આપેકાર જણાવું છું. અને મયદાને જંગ ખીજ કાની સાથે હોઈ શકે ? શાહબદો ખુર્મ, ભીમસિંહ અને મહોબ્બતખાન સિવાય આલમમાં આપણો દુશ્મન કોણ હોઈ શકે ? બાદશાહ સલામતની સાથે આ વખતે હું પણ મયદાને જંગના મોરચાપર જવાની ખ્વાહિશ ધરાવું છું.” રોશનઆરાની રહેજ નજદિક આવતાં જ તુરજહાને કહ્યું.

“આવી ખાનાખરાખીથી કાંઈ શું ?”

“રોશન ! તું હજુ નાદાન બચ્યું છે. આલમમાં ખેલાતા કાવાદાવા અને ફૂડ કપટની શેતરંજના પાસા કેવી રીતે ફેંકવા તે તું શું સમજે ? મહોબ્બતખાન અને ભીમસિંહ શાહબદો ખુર્મને મોગલ રિવાસતના તાબેતખ્તનો માલિક બનાવવા માટે ક્ય કદમે આ તરફ આવી રહ્યા હોઈ તેનો સામનો કરવાની પૂરાતોરથી જરૂરત છે. અને રોશન ! કાંઈ સવારે શાહબદો શહેરિયારને મયદાને જંગમાં ઝઝૂમવાની શિરાઝી પાછને તેને તૈયાર રાખજે, કારણ કે કાંઈ ચોક્કસ રવાના થવાનું છે.” તુરજહાને રોશનઆરાને શું કરવું તે જણાવતાં કહ્યું.

“શું શાહબદો સાહેબ તમારી સાથે મયદાને જંગમાં આવવાને તૈયાર છે ?”

“તૈયાર હોય કે ન હોય લેકીન મારો હુકમ-મારા ફરમાનને તેણે હરગીઝ તાબે થવું જ પડશે, અને મારી ગયરહાજરીમાં શાહી રંગમહાલની તમામ હકુમત અને જુમ્હેદારી હું તારા શરપર નાંખું છું.”

“રંગમહાલની જુમ્હેદારી મને સોંપો છો ?” અન્નયબ્બીને વશ થતાં રોશનઆરાએ પૂછ્યું.

“તુંજ કહે કે તું નહિ તો મારી ગયરહાજરીમાં બીજું કાણુ મારો અખત્યાર ભોગવવાને લાયક છે ?”

“અંબરકુમારી પૂરાતોરથી તેનો અમલ કરી શકે તેમ છે, તો પછી તમારી ગયરહાજરીમાં તમામ અધિકાર તેને શા માટે સુપ્રત કરી બતાવ્યા ?”

“રોશન! મને સલાહ આપવાનું કામ હરગીઝ તારું નથી લેકીન મારા ફરમાનને અમલમાં મૂકવું તે જ તારી ફજ્ છે.”

“પોતાની અમ્માનું પૂરાતોરથી—બાબુગીથી ફરમાન ઉઠાવવું તે એક બેટીની ફજ્ છે લેકીન તમે મને જે અખત્યાર સોંપવાની ખવાહિશ ધરાવો છો તેને હું બિલકુલ નાપસંદ કરું છું, છતાં પણ તમારા હુકમને દિલ નહિ હોવા છતાં હું ઉઠાવવાને તૈયાર છું.”

“અને રોશન! તેને પૂરાતોરથી અમલમાં મૂકવાની કાશિશ કરજો.” આમ કહીને બાદશાહબેગમ તુરજહાન રોશનઆરાના ચહેરા તરફ જોતી જોતી રવાના થઈ ગઈ.

પ્રકરણ ચૌદમું

શાહી ખટપટ

“તુરજહાન તેના દિલની ઉમ્મીદ બર લાવવાને માટે જીવબન કાશિશ કરી રહી છે. શાહબદા ખુશદને ગ્વાલિયરના કિલ્લામાં જ દફનાવી દેવાની તમન્ના ધરાવે છે. શિરાઝી અને સનમની લહજ્જત લૂંટવામાં જ ખુશાલી અને આનંદની મજા માણનાર શાહબદા પરવીઝ તરફથી તેને બિલકુલ ડર નથી. તેને તો તે પણ એકમાં મચ્છર મિસાલ ચૂંથી નાખશે તેવો તેનો પૂરતો ખેત્તાલ છે, કારણ કે અવશ-આરામમાં જ પોતાની જવાનીને ખતમ કરી નાખતો શાહબદા તેના દિલની તમન્નાને પાર પાડવામાં બિલકુલ આડે આવી શકે તેમ નથી. જે કામ પણ બાદશાહબેગમ તુરજહાનના માર્ગમાં ખૂંચવું હોય તો તે શાહબદા ખુર્મ જ છે અને તેને.....”

આમ બોલતાં બોલતાં નાદીરાના દિલમાં અજબ જાતના ખેચાલ એક પછી એક રમવા લાગ્યા. આવી રીતે ખેચાલની પરંપરામાં મરત બની જતાં કેટલોક સમય ચુપકિદીમાં જ પસાર કર્યા પછી શાહજાદા ખુર્મને મોગલ સદતનતનો બાદશાહ બનાવવાની તેના દિલની મુરાદ બર લાવવા માટે કેવી જાતના શેતરંજના પાસા ફેંકવા બેઠ્યો તેનો ખેચાલ નાદીરાના દિલમાં પથદા થતાં જ તે બોલી:

“નુરજહાનના દિલની ઉમ્મીદ નાદીરાના બદનમાં જન હશે ત્યાં સુધી હરગીઝ બર આવી શકનાર નથી. તેના કાવાદાવા, દાવપેચ અને કાવતરાંના ભંડો ફાટી નાખી હરકાંઈ રીતે હું શાહજાદા ખુર્મને મારી જાનના ભોગે પણ બચાવી લઈશ. નુરજહાન જ્યારે તેની બેટી રોશનને બાદશાહબેગમ બનાવવા માટે આ ખુનરેજી અને કાવાદાવા બેલી રહી છે ત્યારે આ નાદીરા લેકીન.....”

ઉપરના સુખન ભાગ્યે જ તેના મ્હોંમાંથી બહાર પડ્યા હશે તેવામાં કાંઈના આવવાનો ધીમે આવજ તેના કાને પડતાં જ નાદીરા ચોંકી ઊઠી અને બીજી જ પળે જે દિશામાંથી આવજ આવ્યો હતો તે તરફ તેણે નજર ફેંકી તો કાંઈ પણ ઇન્સાનનું નામોનિશાન તેની નજરે નહિ પડતાં તે પાછી તેના ખેચાલમાં મશ્ગૂલ બની ગઈ.

“નુરજહાન ! પૂરાતોરથી ખેચાલ કરજો કે, તારે નાદીરા સાથે રમત રમવાની છે. અત્યાર સુધી દોસ્ત ગણાતા આપણે બંને એક બીજાના કદા દુસ્મન બની ચૂક્યા છીએ. તારો અને મારો બંનેનો રાહ બુદો જ છે. તું તારી બેટીને તારા દિલની તમન્ના બર લાવવા બાદશાહબેગમ બનાવવાની મુરાદ સંભે છે ત્યારે—આ નાદીરાના દિલમાં મુમતાઝને જે સદહજ્જર દરજ્જે તારી બેટી કરતાં બાદશાહબેગમ બનાવવાને વધુ લાયક છે તેને મોગલ રિયાસતની મહકા બનાવવાની ખ્વાહિશ ધરાવે છે. નાદીરા તેના દિલની ઉમ્મીદ કાંઈ પણ રીતે પૂરી પાડ્યા વિના હરગીઝ જંપીને ખેસશે નહિ.” નાદીરાએ તેના દિલમાં રમતી હકીકત ગોઠવી.

“મુમતાઝ અને શાહબદા સાહેબ સહીસલામત રીતે ફત્તેહપુરસીક્રી પહોંચી ગયા હશે કે નુરજહાનના દાવપેચનો શિકાર બની સપડાઈ ગયા હશે ! લેકીન દુલારી તેની મદદગાર હોઈ તેના માટે બિલકુલ ચિંતા કરવાની જરૂરત હોય તેમ જણાતું નથી. દુલારીને ગયા ઘણો વખત પસાર થઈ ગયો હોવા છતાં તે હજુ કેમ નહિ આવી હોય ? તે તો નુરજહાનના કાવાદાવાનો ભોગ નહિ બની હોય ?” આમ બોલતાં બોલતાં નાદીરા તેના દિલમાં હરપળે રમતા બેઆલમાં પાછી મસ્ગૂલ બની ગઈ.

“નુરજહાન ! જો મુમતાઝ, દુલારી કે શાહબદા પુરૂંમ આ ત્રણમાંથી એકને પણ તારા કાવતરાં કે દાવપેચથી બની આંચ પણ આવી છે તો આ નાદીરા તારો જન લેવામાં બિલકુલ પીછેદહ નહિ કરે. પોતાના જનના ભોગે પણ.....”

“કાનો જન લેવાની ઉમ્મીદ સેવો છે ? કાને બિંદગીથી ખતમ કરી નાખવાની તમારા દિલમાં તમન્ના છે ?” નાદીરા તેનું ઉપરનું વાક્ય પૂરું કરે તે પહેલાં તેના કાને ઉપરના લખ્ખ પડવા.

આ સમુન સાંભળતાં જ નાદીરા તેના બેઆલમાંથી ચમકા બાંધે તે ચોતરફ નજર ફેંકી તો તેની અજબબી સાથે દુલારી તેની નજરે પડી. દુલારીને જોતાં જ નાદીરાના દિલમાં ખુશાલી પવન થઈ અને તેથી તે મુસ્કેરાતે ચહેરે દુલારી તરફ જોઈ રહી.

“પાકપરવરદિગારે પવન કરેલી આલમ પરથી કાને ખતમ કરી નાખવાની ઉમ્મીદના બેઆલમાં મસ્ગૂલ છે ?” નાદીરાની છંક નજરે આવી પહોંચતાં દુલારીએ પૂછ્યું.

“દુશ્મનને, બીજા કાને હોઈ શકે ?” નાદીરાએ કહ્યું.

“મોગલ સલ્તનતની મદકા-બાદશાહબેગમ નુરજહાન જ્યાં તમારી દિલોગન દોસ્ત છે ત્યાં તમેને કાનો ડર હોઈ શકે ? બાદશાહબેગમ નુરજહાન સાથે મુહબ્બત અને દોસ્તી ધરાવનાર સાથે દુશ્મની કરનાર હિન્દોસ્તાનની જહાંનપર ટકી શકે ખરો ?” રહેજ ગમ્મત કરતાં દુલારી બોલી.

“દુલારી તારં કહેવું બિલકુલ બેવજૂદ નથી જ લેકીન આજે તો ખુદ બાદશાહબેગમ નુરજહાન જ મારી દુસ્મન બની બેઠી છે.”

“તે તમે! કેવી રીતે જાણી શક્યા?”

“દુલારી! બાદશાહબેગમ નુરજહાન કે મોગલ સલ્તનતના તાજેતખ્તના મલિક બાદશાહ જહાંગીર બેમાંથી એક પણ આ નાદીરા પર પૂરતો યકીન રાખતા હોય તેમ મને જણાતું નથી.”

“આવો બેવજૂદ બેઆલ બાંધવા માટે તમોને કાંઈ ખાતરી કે પુરાવો મળ્યો છે?”

“એક નહિ લેકીન એક કરતાં વધારે. શહેનશાહ સલામત કે બાદશાહબેગમ નુરજહાન બેમાંથી કાંઈને મારા પર ઇતખાર નથી અને તેથી.....”

“લેકીન તેની કાંઈ સાબિતી મળી છે?” નાદીરા તેનું વાક્ય ખતમ કરે તે પહેલાં દુલારી ફરી બોલી બિહી.

“સાબિતી એક શા માટે? બાદશાહબેગમ નુરજહાન મારી પાછળ જાનસ ફેરવતી જાણ્યા છે અને ખુદ શહેનશાહ સલામત વેશપદ્ધતી કરીને પૂરતી ચાકસી કરતા મારી નજરે પડ્યા છે.” નાદીરાએ હકીકત જણાવતાં કહ્યું.

“તમે આ બધી હકીકતથી પૂરતા વાકેફગાર છો?”

“બિલકુલ સચ.”

“તો પછી આ બાબતનાં તમે કેવાં પગલાં લેવાની ઉમ્મીદ ધરાવો છો?”

“તે હકીકતપર પાછળથી બેઆલ દોડાવીશું લેકીન તારા તરફના શા સમાચાર છે?”

“બિલકુલ સારા.”

“ફત્તેહપુર સીક્રીમાં મુમતાઝ અને શાહજહા સાહેબ ખુશખુશાલ છે?”

“પૂરાતોરથી.” દુલારીએ જવાબ આપ્યો.

“બીજા કાંઈ સમાચાર છે?”

“મહારાજ બીમસિંહજી અને સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાન જંગી લશ્કર સાથે આ તરફ આવવાને ઉપડી ગયા છે.”

“શાહજાદા સાહેબને સીકીમાં ક્યાં રાખ્યા છે ?”

“તેનાથી કાંઈ પણ માહિતગાર નથી.”

“લેકાન મને ખૂરતું યકીન છે કે દુલારી તેનાથી ખૂરતી વાકેફગાર હોવી જોઈએ.”

“મારે તમોને એક બડી અચ્છી વાત કહેવી છે.” દુલારી હસતાં હસતાં બોલી.

“તો પછી તેમાં ઢીલ શા માટે ?”

“શાહજાદો શહેરિયાર બડી ફજરમાં શાહી ફોજ સાથે મયદાને જંગ તરફ રવાના થઈ જનાર છે.”

“મયદાને જંગ ? કાની સાથે જંગ જામનાર છે ?”

“રાજપૂતો વગર ખીજા કાની સાથે હોઈ શકે ?”

“તને આ બાતમી ક્યાંથી મળી ?”

“લેકાન તમો આ બિનાથી હરગીઝ વાકેફગાર નથી ? મયદાને જંગ તરફ શાહી ફોજને લઈ જવાનો બધો બંદોબસ્ત થઈ જવા ઉપરાંત ક્યારે કરવાનો શહેનશાહ સલામતે હુકમ પણ કરમાવી દીધો છે.”

“બાદશાહમેગમ તુરજહાન બાદશાહ સલામતના આ હુકમથી શું બિનવાકેફગાર છે ?”

“શહેનશાહ જહાંગીરના રાજ્ય અમલ દરમ્યાનમાં તેમ બનવું હરગીઝ મુનાસિબ છે ? ખુદ બાદશાહખાન તુરજહાનની સલાહ મુજબ જ આ હુકમ કરમાવવામાં આવ્યો છે.”

દુલારીના ઉપરના સુબન નાદીરાના કાન સાથે અથડાતાં જ તેનો ચહેરો લાલ બની ગયો. તેના ચહેરા પર ખીજા જ પળે ફિક્ક અને વ્યાકુળતાનાં ચિહ્નો નજરે પડવા લાગ્યાં અને તેથી કટલોક વખત ચુપ રહ્યા પછી તે બોલી:

“નુરજહાન મારી સાથે પણ શેતરંજનો દાવ ખેલતી જણાય છે. આજકાલ સધળી હકીકત તે મારાથી છુપાવતી જણાય છે. મારા પર બિલકુલ તેનો ભરંસો-ચકીન હોય તેમ મને જણાતું નથી.”

“પોતાની ખાનગી અને મતલબની હકીકત તમેને જણાવવાની તેને શી જરૂરત ?”

“દુલારી ! તું બિલકુલ ઠીક કહે છે. તેને મારી શી જરૂરત છે ? શાહબદો શહેરિયાર મયદાને જંગ તરફ જનાર છે તે બિનાથી બિલકુલ કોઈ પણ ઇન્સાન વાકેફગાર નથી ?”

“હરગીઝ નહિ.”

“તો પછી તે હકીકતથી તું કેવી રીતે માહિતગાર બની ?”

“તેનાથી તમારે વાકેફગાર બનવું છે ?” આમ કહીને દુલારીએ નાદીરાના કાનમાં કાંઈક કહ્યું. દુલારીએ કહેલી હકીકત સાંભળતાં જ નાદીરા ચમકી બેઠી અને બીજી જ પળે ખેંચાલમાં મસ્ગૂલ બની ગઈ.

“કિસ્મતનો દાવ અજબ ચાલાકી ભર્યો છે. ચાલમના માલિક સિવાય તગદીરમાં શું લખાયું છે તેનો ભેદ ઉકેલવાની કોઈ પણ ઇન્સાનમાં હરગીઝ તાકાત નથી. નાદીરા ! પૂરતી તરેહથી સાવધ બની અને પૂરાતોર તથા હિંમતથી તારા દિલની તમન્ના-તારી ઉમ્મીદને બર લાવવા સાવચેતીથી દાવ ફેંક. ફતેહ તારી જ છે, તે માટે બિલકુલ શંકા પયદા કરવાની જરૂરત નથી.” કેટલોક સમય હવે કેવો માર્ગ લેવો તેના ખેંચાલમાં ગુમાવ્યા પછી નાદીરાએ કહ્યું.

“સુબહની નમાઝ પઢવાને હરેક આદમી મસ્જિદ તરફ જવાને રવાના થતા નજરે પડે છે. શાહબદો શહેરિયાર શાહી ફોજ સાથે મયદાને જંગ તરફ રવાના થઈ ચૂક્યો હશે અથવા તો રવાના થઈ જશે લેકીન આ તે કેવી જાતની કૂચ કે લડાઈ છે કે શાહી રંગમહાલમાં વસતા કોઈ પણ ઇન્સાનના કાને શાહબદો શહેરિયારની કૂચની હકીકતના સમાચાર પડ્યા જણાતા નથી. દુલારીને કોઈએ આ જુદી

ખબર તો નહિ આપી હોય? અને કદાચ તેમ પણ હોય તો તેથી શું? સાવચેત રહેવામાં નુકસાન શું છે?” આમ બોલતાં બોલતાં નાદીરાએ દુલારીના માથા પર પોતાનો હાથ ફેરવ્યો અને તેને પોતાની ગોદમાં લેતાં કાનમાં કાંધક કહ્યું.

નાદીરાના કહેવાની હકીકતથી વાકેફગાર થતાં જ દુલારીના દિલમાં ખુશાલી પથરા થઈ. આનંદમાં આવી જતાં જ તે બોલી ઊઠી.

“સમજી. પ્રતાપેથી સમજી. ફતેહપુર સીકીને.....”

“બહોત ખુશ. આ અશરરીઓ લે અને ફેરન.....”

“રવાના થઈ જઈ એ જ ને?” નાદીરાનું વાક્ય ખતમ કરતાં દુલારી નાદીરાની રજા લઈને ફતેહપુર સીકી તરફ જવાને રવાના થઈ ગઈ.

દુલારીના જવા પછી દુલારીએ જણાવેલી હકીકતમાં કેટલી સચાઈ છે તે હકીકતથી વાકેફગાર થવા માટે નાદીરા બાદશાહ બેગમના રહેઠાણ તરફ જવાને રવાના થઈ ગઈ. બાદશાહ બેગમના કમરા પાસે આવતાં જ દરવાજા બંધ હોવાથી શહેનશાહ જહાંગીર તુર-જહાનના કમરામાં છે તેની ખૂબી ખાતરી થઈ અને તે માટેની બાંદીઓ પાસેથી બેઘતી હકીકત મેળવીને તે ત્યાંથી રવાના થઈ ગઈ.

બાંદીઓ પાસેથી રવાના થઈ ગયેલી નાદીરા શાહી રંગમલાલના વડા બોજા મશરૂના કમરામાં આવી પહોંચી. ખુશબોદાર તંબાકુથી ભરેલા હુકકાને ગડગડાવતા મશરૂની નજરે નાદીરા પડતાં જ તે ફેરન ખરો થઈ ગયો અને નાદીરા પ્રત્યે બોલ્યો.

“ગુલામના કમરામાં આવવાની તકલીફ ઉઠાવી એ આ નાચીઝ બંદાની ખુશનસીબીનું ચિહ્ન નથી? આ ગુલામને શું ફરમાન છે?”

“આજકાલ કામકાજમાં બિલકુલ પુરસદ નથી મળતી તેનાથી તું ક્યાં બિનવાકેફગાર છે?”

“બિલકુલ સચ, લેકીન ગુલામને શું ફરમાન છે?”

“શાહબાદ સાહેબ જંગે મયદાનમાં જવાને ક્યારે રવાના થયા તે બિનાથી તું વાકેફગાર છે?”

“કયા શાહજાદા માટે પૂછો છો?”

“મશરૂ! મારાથી શા માટે હકીકત છુપાવે છે? એક શાહજાદા સાહેબ ગ્વાલિયરના કિલ્લામાં કબ્દ છે. બીજા શાહજાદા સાહેબ બંગાળની સ્વામીગુરીને પૂરી તરેહથી શોભાવે છે અને તેથી હું કયા શાહજાદા સાહેબ માટે પૂછું છું તેનાથી તું બિલકુલ અબાલુ હોય તેવો ખેત્યાલ કેમ કરી શકું?”

“આ સવાલ તમો પૂછો છો કે બાદશાહબેગમ?”

“મારે ને રાજખટપટને શું પડી છે?”

“ત્યારે શું બાદશાહબેગમ આ હકીકતથી માહિતગાર બનવાની તમના સેવે છે? તો પછી આ ગુલામ ફકત એટલી જ હકીકતથી વાકેફગાર છે કે, રાતના જ શાહજાદા સાહેબ રવાના થઈ ગયા છે.”

“રાતના શાહજાદા સાહેબના કમરામાં કાણુ, કાણુ હતું તેનાથી તું વાકેફગાર છે?”

“આ હકીકત કાણુ માગે છે?”

“તે માટે તને કેટલી વખત જણાવવાની જરૂર છે?”

“પરીસૂરત નાઝનીનો.” મશરૂએ જવાબ આપ્યો.

“તેઓને શાહી રંગમહાલમાં કાણુ લાવ્યું હતું?”

“મુદ શાહજાદા સાહેબ.”

“બાદશાહ સલામત રંગમહાલમાં ક્યારે આવ્યા હતા?”

“ખરી હકીકત કહું?”

“બિલકુલ સચ.”

“તો પછી રાતના શહેનશાહ સલામતે બાદશાહબેગમના કમરા તરફ નજર પણ ફેંકી ન હતી. તેઓ તો શાહજાદા સાહેબને રવાના કરવાની તૈયારીમાં જ મસ્ગૂલ હતા.”

“મશરૂ! શું તું આ ખરી હકીકત જણાવે છે?”

“બિલકુલ સચ. મારા સિવાય બીજો કોઈ પણ ઇન્સાન આ હકીકતમાં વધારે જાણતો હોય તેવો તમારો ખેત્યાલ છે?”

“ખિલકુલ નહિ.” આમ કહીને શહેનશાહઆનુ તુરજહાનની કાવા-
દાવા ભરી રમત પર ખેઆલ દોડાવતી અને આદશાલખેગમ તુરજહાનનો
દાવપેચ—કાવનરાંની રમત ક્યાં સુધી પહોંચી છે તેને શોધી કાઢવાના
ખેઆલમાં જ મશ્ગૂલ બની ગયેલી નાદીરા શાહી અટપટનો ક્યારે અને
કેવી રીતે અંત આવશે તેના જ ખેઆલમાં ને ખેઆલમાં મશરૂનો કમરો
છોટીને પોતાના ઓરડા તરફ જવાને રવાના થઈ ગઈ.

પ્રકરણ પંદરમું

મરિયમ મહાલ

મુમતાઝમહાલના ઈશક અને મુહબ્બતમાં દિલ ગુમાવી ખેડેલા
શાહખદા ખુર્મને આ જહાનમાં પોતાનો દાવ ફેંકવા અને પૂરા તોરથી
તેને પાર ઉતારવા માટે ઇન્સાન કેવા કેવા દાવપેચ ખેલે છે, કેવા
પ્રકારના કાવાદાવા અને ચેતરંજની રમત ખેલાય છે તેની ખિલકુલ
માહિતી નથી—તેનાથી તે ખિલકુલ ખિન વાટેફગાર હતો અને તેથી તે
તરફ ખેઆલ દોડાવવાને તે હરગીઝ બેદરકાર હતો.

આખુંજે આલમ તેના ખેઆલ મુજબ લેકીન ઈશક અને સાચી
મુહબ્બતથી ભરેલું તેને જણાતું હતું. તેના દિલમાં કાંઈ પણ જાતની
ફિક કે ડર ન હતો. નાદીરાએ તેની અને મુમતાઝમહાલની સલામતીની
આતિર તેઓને આગાના શાહી રંગમહાલમાંથી ફતેહપુર સીક્રી મોકલાવી
લીધા હશે. આવા જ ખેઆલમાં શાહખદા ખુર્મ મશ્ગૂલ હતો તેવામાં
એકાએક મુમતાઝમહાલની પરીસ્તરત તસ્વીર તેની ચક્ષુ પાસે ખડી થતાં જ
તે બોલી બીઠ્યો.

“કઓલ ! કેવી પાક ચીઝ છે ? મુમતાઝની મુલાકાત લેવા માટે
તેને મેં આપેલો કઓલ હું તદ્દન ભૂલી ગયો હતો, લેકીન હવે મારે
કઓલ મુજબ ફેરત મુમતાઝની પાસે હાજર થઈ જવું જ બેઠ્યો.

વાયદા-કઝોલ પ્રમાણે મને હરગીઝ નહીં જોતાં તેના દિલમાં કેવું
‘મોફનાક’ હતું પયદા થશે? મુમતાઝના દિલ.....”

શાહજહાં પુરંમ ભાગ્યે જ ઉપરના સુખન બોલી રહ્યો હતો તે
પહેલાં તો તે ખડો થઈ ગયો અને આસ્માનમાં રોશની ફેંકી આલમને
તરબતર કરતા માલતાય મિસાલ પોતાના હુસ્નની-રૂપની રોશની
વરસાવતી મુમતાઝમહાલને મળવા જવા માટે ભાગ્યે જ એક બે કદમ
તેણે ભર્યા હશે તેવામાં તેના ખભા પર પાછળથી કોઈએ હાથ મૂક્યો
અને શાહજહાં પુરંમને ઉદ્દેશીને કહ્યું.

“શાહજહાં સાહેબ! જ્યાં જનની સલામતી કંઈ પણ મુશ્કિલી
અને આફતમાં આવી પડશે તેનો જ ખેચાલ કરી શકાતો નથી ત્યાં
રાહેઘરક અને મુહબ્બતની તબબતે થોડા વખતને માટે મુલતવી રાખ-
વામાં આવે તે જ તમારા માટે ફાયદાકારક છે.”

“બિલકુલ સચ. તમારાથી કોઈ પણ હકીકત છુપાવવાની જરૂરત
નથી લેખીન માટે દિલ મુમતાઝના ખેચાલમાં જ મસ્ત રહેતું હોવાથી
મુમતાઝ મારી જિંદગીની દાલત અને.....” આમ બોલતાં
બોલતાં શાહજહાં પુરંમ એકાએક અટકી ગયો.

“તમારું કહેવું બિલકુલ ઠીક છે, લેખીન આજે તો જિંદગીનો
જંગ ખેલાઈ રહ્યો હોઈ આપણી ચોતરફ આફત, મુશીબત અને મુશ્કિલી
સવાર થઈને ખડી છે. જિંદગીની સલામતી કંઈ પણ જોખમમાં આવી
પડશે તેનો ખેચાલ કરવો હરગીઝ મુશ્કિલ બન્યો છે અને તેથી મારે
સાફ સાફ લખ્ખોમાં તમને જણાવી દેવું પડે છે કે, મહોબ્બતના રંગે
રંગાઈ માથુકની નાજુક ગોદની લલજજત છૂંટવાનો હરગીઝ મોઝો નથી
અને તેથી આપણા માટે પૂરતી સાવચેતીથી રહેવાની જરૂરત છે.”

“આફત અને મુશ્કિલી આવી પડે તેવા કાંઈ સમાચાર મળ્યા
છે?” પોતાની આતુરતા પર કાબૂ નહિ રાખી શકવાથી શાહજહાં
પુરંમે પૂછ્યું.

“સમાચાર ? લેકીન સમાચાર જ નહિ, પણ હવે તો મયદાને જંગમાં ફટી પડવાનું છે. જંગેમયદાનમાં શમશીરના દાવ ખેલી તાકાત અને જોમ ખતાવવાનો મોકો આવી પહોંચ્યો છે. એક બે રોજમાં મયદાને જંગના પડધા સંભળાશે. શહેનશાહઆનુ નુરજહાન ખુદ આવખતે શહેનશાહ સલામતની સાથે મયદાને જંગમાં જિતરવાની છે.”

“મયદાને જંગ ! અને તે કોની સાથે ?”

“ખીજ કોની સાથે હોય શકે ? મોગલ સલ્તનતની મલકા નુરજહાન પોતાના પાસા પોખાર પાડવા અનેક જાતના છળકપટ, કાવાદાવા અને પ્રપંચના દાવ ફેંકી રહી છે-ખેલી રહી છે. તેને શહેનશાહ સલામત પછી શાહજહાં ખુશરૂ, પરવીઝ કે ખુર્રમ કોઈ દિલ્લીના તાજેતખતનો માલિક અને તે બિલકુલ પસંદ નથી. મોગલ સલ્તનતનો વલીઅહમદ શાહજહાં ખુશરૂ ગ્વાલિયરના કિલ્લામાં ખતમ બની જાય-દફનાઈ જાય-તેની જિંદગીનો ત્યાં જ અંત આવે તેવી તેના દિલની તમન્ના છે. શાહજહાં પરવીઝ સનમ અને શિરાઝીનો શૌકીન હોવાથી તેને પરાસ્ત કરી પોતાના રાહમાંથી દૂર કરવો તે રમત વાત છે, અને તેથી તેના દિલની તમન્ના-ખ્વાહિશ પર લાવવામાં જો કોઈ તેને કાંટા મિસાલ ખૂંચતું હોય તો તે લેકાન આપ પોતે જ છે, અને તેથી તમારા રસ્તો સાફ બનાવવા.....”

“બાદશાહખેગમ તેના દિલની કંઈ તમન્ના પર લાવવા આ રસ્તો લઈ રહેલ છે ?”

“તમન્ના અને મુરાદ ? લેકીન મોગલ સલ્તનતની તમામ સત્તા આજે તેના કાબૂમાં છે. તે તેની જિંદગી સુધી કાયમ રહે તે પોશવાને માટે જ હરગીઝ તે આ બધી આકૃત અને તકલીફ ઉઠાવી રહી છે.” મહારાજ બીમસિંહજીએ જવાબ આપ્યો.

“કોની તાકાત છે કે, તેની આ સત્તામાં કોઈ પણ ઇન્સાન ડખલગીરી કરી શકે ?”

“શહેનશાહ જહાંગીરની હૈયાતીમાં તેમ બનવું બિલકુલ અસં-
ભવિત છે, પરંતુ.....” ભીમસિંહજી આગળ બોલતાં અટકી પડ્યા.

“અને પછી પણ શહેનશાહબાનુની સત્તા પર ક્રોધ પણ શાહજાદો
કાપ મૂકે તેવો બેઆલ કરવો બિલકુલ બેવજૂદ નથી?”

“તમારા બેઆલથી કદાચ તે બેવજૂદ હશે લેકીન બાદશાહબાનુ
તુરજહાન તેની આ સત્તાને કાયમનો કરવા માટે અત્યારથી જ તદખીર
ચલાવી રહી છે અને તેથી શાહજાદા ખુશરૂ અને પરવીઝને તેના રસ્તા-
માંથી દૂર કર્યા પછી જો ક્રોધનો પણ તેના દિલમાં ડર હોય તો તે
લેકીન શાહજાદા ખુર્મનો જ છે.” ખરી હકીકતથી શાહજાદા ખુર્મને
વાકેફગાર બનાવતાં ભીમસિંહજીએ કહ્યું.

“હું તેના માર્ગ-રસ્તામાં પથ્થર મિસાલ ખડો છું? તેના
દિલની ઉમ્મીદ બર લાવવામાં હું જ ક્યાંયની હફી છું?”

“તેની હરગીઝ ક્રોધથી ના પાડી શકાય તેમ નથી.” આમ કહીને
શાહજાદા ખુર્મના ચહેરા પર થતા ફેરફારો જોવામાં મહારાજા ભીમસિંહજી
મશ્ગૂલ બની ગયા.

“બાદશાહબેગમ તુરજહાન શાહજાદા પરવીઝ અને શાહજાદા
ખુશરૂના ખૂનમાં પોતાના હાથ રંગ્યા પછી મારી જિંદગી પણ ખતમ
કરી નાખવાની મુરાદ ધરાવે છે?”

“તેમ જ છે. હવે તમે મારા કહેવાનો અર્થ બરાબર સમજી શક્યા.”

“અને જો તમે કહો છો તે હકીકત સાચી જ હોય તો લેકીન
મારી એકની જ જાન નહિ, પણ મુમતાઝની જિંદગી પણ આદતમાં
હોવાનો મને શક પવદા થાય છે.”

“અને તેથી જ.....”

“આગ્રાના શાહી રંગમહાલમાંથી મુમતાઝ અને મને ફત્તેહપુર સીક્રીના
વયરાન ખંડિયરો તરફ શા માટે ધકેલી દીધો તેનો હવે મને પૂરતો
બેઆલ આવી શકે છે, લેકીન મુમતાઝને મેં મળવાનો કબોલ આપ્યો
છે, અને વખત પસાર થઈ ગયો હોવાથી બડી ઇંતેજારીથી તે મારી

રાહ જોઈ રહી હશે.” ખરી હકીકતથી માહિતગાર બનતાં શાહજાદા ખુર્મે પોતાના દિલની હકીકત મહારાજા બીમસિંહજીને જણાવી.

“મુમતાઝમદાલની તમે બિલકુલ ફિક ન કરશો. તેને સહીસલામત જગ્યાએ પહોંચાડવા માટે દુલારી ત્યાં પહોંચી ગઈ હશે.”

“દુલારી ! એ દુલારી કોણ છે ?”

“શાહજાદા સાહેબ ! તેને હરગીઝ નથી પીછાનતા ?”

“બિલકુલ નહીં લેકાન મુમતાઝની ફિક કરવી તે આપણી ફજ નથી ?”

“આપણાથી પણ તેની વધારે ફિક કરવી તે આપણી સૈની પહેલી ફરજ છે, પરંતુ દુલારી તેના માટે પુરતી છે.”

“તો પછી શહેનશાહ સલામત દરેહપુર સીકી તરફ ક્યારે આવવાના છે ?”

“સીકી તરફ શા માટે ? રાજપૂતો સામે મયદાને જંગ ખેડવા બાદશાહસલામતને લઈને ખુદ શહેનશાહબાનુ તુરજહાન મયદાને જંગમાં આવી પહોંચે તે પહેલાં શાહજાદા પરવીઝને શમશીરના દાવ ખેલી હરાવવો જોઈએ—શિકસ્ત આપવાની પૂરી જરૂરત છે. આમ કર્યા વિના આપણો રસ્તો બિલકુલ સાફ થઈ શકે તેમ નથી.” બૂહરચના કરતાં મહારાજા બીમસિંહજીએ કહ્યું.

“શાહજાદા પરવીઝને શિકસ્ત આપવાથી આપણને શું ફાયદો ?”

“ફાયદો ? શિકસ્ત મળવાથી જ પરવીઝની વાતનો અંત આવનાર નથી લેકાન તેને તો જિંદગી અને મર્યોત સાથે દાવ ખેલવાનો છે.”

“એટલે ?” શાહજાદા ખુર્મે પૂછ્યું.

“મળેલી બાતમી મુજબ બાદશાહમેગમ તુરજહાન શાહજાદા પરવીઝને મયદાને જંગમાં જ ખતમ કરી નાખવાની હિકમત લડાવી રહી છે.”

“શાહજાદા પરવીઝનું ખૂન અને તે શહેનશાહબાનુ તુરજહાનની તરફીઓ ?”

“વિશ્વાસ નથી આવતો?”

“યજ્ઞાન અને તે તમારા સુખન પર? મહારાજા બીમસિંહજી! તમારા સુખન પર મને પૂરતો યજ્ઞાન છે. તમે કહો તો ભડસડતી આગમાં ફાટી પડવાને હું દરગીઝ તૈયાર છું લેજીન.....” આમ બોલતાં બોલતાં શાહજાદા ખુર્મના ચહેરા પરનો રંગ બિડી ગયો. તે આંખે ફાટીને સુપચાપ મેવાડપતિ બીમસિંહજી તરફ જોઈ રહ્યો.

“શાહજાદા સાહેબ! મને વિશ્વાસપાત્ર ખબર મળી છે કે, બાદશાહ-બેગમ તુરજહાન શાહજાદા પરવીઝ અને શાહજાદા ખુર્મની ગુપ્ત રીતે હત્યા કરાવવાની યોજના કરી રહેલ છે.”

“લેજીન આમ કરવાનો કાંઈ સબબ?” શાહજાદા ખુર્મને સહેજ ફિક્કમંદ હાલતમાં પૂછ્યું.

“સબબ! તેમાં બીજો કયો સબબ હોઈ શકે? મોગલ સામ્રાજી તુરજહાન શાહજાદા શહેરિયારને—તેના જમાઈને શહેનશાહ જહાંગીર પછી દિલ્લી અને આગ્રાની રિયાસતનો માલિક બનેલો બેવાની ઇચ્છા ધરાવે છે અને પોતાના દિલ્લીના આ આકાંક્ષા બર લાવવા માટે જ આ જાતની રમત રમી રહેલ છે.” મહારાજા બીમસિંહજીએ બાદશાહબેગમ તુરજહાનના દિલ્લીની હકીકત જણાવતાં કહ્યું.

“અને હવે જ પૂરા તોરથી નાદીરાની રમતનો દાવ સમજી શકાય છે.” આમ બોલતાં બોલતાં શાહજાદો ખુર્મ કેટલોક સમય બીમસિંહજીના ચહેરા તરફ જોઈ રહ્યો.

બંને મિત્રો એક બીજાના ચહેરા પરના ભાવ વાંચવામાં તક્લીન હતા તેવામાં એકાએક તેઓના કાને કોઈના રડવાનો આવાજ આવતાં જ તે કંઈ દિશામાંથી આવે છે તે જાણવામાં મસ્ગૂલ બની ગયા, લેજીન કોઈ પણ જાતનો પત્તો નહિ મળતાં શાહજાદા ખુર્મને બીમસિંહજીને પૂછ્યું.

“બીમસિંહજી! આ શું છે? પણ એકમાં રડવાનો આવાજ કાને પડે છે અને બીજી જ પળે તે ગાયબ પણ થઈ જાય છે?”

“હું પણ સમજી શકતો નથી કે આ શું છે? પરંતુ મને સંપૂર્ણ ખાતરી છે કે, અવાજ કિલ્લામાંથી જ આવતો હોવો જોઈએ.”

બંનેના કાને પડેલો આવાજ ક્યાંથી અને કયું દિશામાંથી આવે છે તેનો કોઈ પણ જાતનો પતો નહિ મળતાં શાહજાદા પુરંમના દિલમાં એકાએક તુફાન પવન થયું. તેને પળે પળે મુમતાઝમહાલની સલામતીની ફિક થવા લાગી અને તેથી બોલી બીઠ્યો.

“ચોતરફ શંકા અને આફત સવાર થયેલાં જણાય છે. શું કરવું અને શું ન કરવું તે હરગીઝ સમજી શકાતું નથી.”

“બાદશાહમેગમ તુરજહાન શાહી ફોજ સાથે અહીંઆ આવી પહોંચી છે તેવો જય તો તમારા દિલમાં પવન નથી થયોને?”

“બિલકુલ નહિ. મારા દિલમાં આ પળે જો કોઈનો પણ ફિક હોય તો તે લેકીન મુમતાઝની જ છે.” પોતાના દિલની હકીકત જણાવતાં શાહજાદો પુરંમ બોલ્યો.

“મુમતાઝની ચિંતા કરવી તદ્દન નકામી છે. દુલારીની હાજરીમાં કોઈ તેનો વાળ પણ વાંકો કરી શકે તેમ નથી.”

મહારાજા બીમસિંહજી અને શાહજાદો પુરંમ ઉપર પ્રમાણે વાતચીત કરતા હતા તેવામાં એક તૂટી પડેલા ખંડિયેર જેવા વયરાન મકાનમાંથી એક વાંદરો તેમના પગ પાસે ફૂટી પડ્યો. એકાએક વાંદરાને જોતાં જ બંને અગ્નયખીમાં ગરક બની ગયા, અને વાંદરા તરફ ટીકી-ટીકીને જોઈ રહ્યા. પોતાના તરફ આમ કુતૂહલતાથી મહારાજા બીમસિંહજી અને શાહજાદા પુરંમને જોઈ રહેલા જોતાં જ વાંદરો ખડખડાટ હસી પડ્યો. વાંદરાના હસવામાં ઇન્સાન જેવો આવાજ આવતાં જ બંને અગ્નયખીમાં ફરીથી ગરક બની ગયા. તેવામાં વાંદરાએ છેક તેમની નજીક જઈને હાથ લંબાવી કહ્યું.

“આ તમારા માટેનો રોકો.”

વાંદરાના આ સુખન મહારાજા બીમસિંહજી તથા શાહજાદા પુરંમના કાને પડતાં જ બંનેની અગ્નયખી-કુતૂહલતામાં ઔર વધારો થયો અને તેથી બીમસિંહજીએ રહેજ ગુસ્સાભર્યા અવાજે કહ્યું.

“ચિઠ્ઠી ! કાની ચિઠ્ઠી છે ? અમેને ચિઠ્ઠી આપે તે પહેલાં એ જણાવ કે તું કાણુ છે ?”

“ક્રમ ! ઘોખામાં પડ્યા ? મને બિલકુલ ન પીછાની શક્યા ? હું કાણુ છું તેનાથી તમારે વાકેફગાર બનવું છે ? તો પછી પૂરતા ખેચાલથી સાંભળી લ્યો કે, હું દુલારી છું.”

“દુલારી ! અને તે આવા વેશમાં ?” મહારાજ બીમસિંહજીએ અગ્નયખી નહીં રોકી શકતાં પૂછ્યું.

“સાવધાન ! એક પળ પણ ગુમાવવાનો આ વખત નથી. પૂરાતોરથી સાવચેત રહેવાની હરગીઝ જરૂરત છે. શાહી ફોળે ફતેહપુર સીકીને ઘેરો નાખી દીધો હોવાથી નહાસી જવાનો બિલકુલ રસ્તો નથી.”

“લેકીન શાહી ફોળે સીકી ઘેરી લીધાની હકીકતથી તું કેવી રીતે વાકેફગાર બની ?” શાહજાદાએ પૂછ્યું.

“એક, એક પળ એવી કટોકટીમાં પસાર થાય છે કે, તે અત્યારે જણાવવાની—તે હકીકતથી વાકેફગાર બનાવવાની મને જરૂરત જણાતી નથી લેકીન પૂરાતોરથી શાહી ફોજના સિપાહીઓની નજરમાંથી ઘણી જ ચાલાકીથી હાલ તો છુપાઈ જવાની જ જરૂરત છે.”

દુલારીના આ સુખન શાહજાદા પુરંમના કાને પડતાં જ તે ફિક્ક અને ડરનો ભાગ બનીને મહારાજ બીમસિંહજી તરફ જોઈ રહ્યો. મહારાજ બીમસિંહજીએ પોતાના દિલપર કાબૂ રાખીને દુલારીના હાથમાંથી પત્ર લીધો અને વાંચવામાં મશ્ગૂલ બની ગયો. પત્ર વાંચીને તેમાંની હકીકતથી વાકેફગાર બન્યા પછી બીમસિંહજીએ તે પત્ર શાહજાદાના હાથમાં મૂક્યો. પત્રમાં માત્ર આટલું જ લખેલું હતું. “મરિયમ મહાલ શહેનશાહની બાવણી.”

“દુલારી ! આ પત્ર કોનો છે ?” દુલારી પાસેથી વધુ હકીકત જાણવા માટે મહારાજ બીમસિંહજીએ પૂછ્યું.

મેવાડપતિ બીમસિંહજીનો આ પ્રશ્ન સાંભળતાં જ દુલારી તેની નજદિક ગઈ અને કાંઈક કાનમાં કહ્યું. દુલારીએ કહેલી બિનાથી માહિતગાર થતાં જ મહારાજ બીમસિંહજીએ શાહજાદા પુરંમને કહ્યું.

“દુલારીએ જણાવેલી હકીકત સાચી જ હોય તો એક પણ પથુ ગુમાવવી તે આફતને બોલાવવા બરાબર છે લેકીન.....

“એઆલમાં મસ્જૂદ બની વખત ગુમાવવાની આત્યારે દરગીઝ જરૂરત નથી અને તેથી શાહબદા સાહેબ તમે તુરત જ દુલારી સાથે મરિયમ મહાલ તરફ જવાને રવાના થઈ જાવ, જય એકલિંગેશ્વર.”

“અને તમે ?” શાહબદા પુરમે પૂછ્યું.

“મારો ઘોડો તૈયાર છે. તમેને સાવચેત રહેવાની સૂચના આપવાના હેતુથી જ આ તરફ આવ્યો હતો અને તે આખરે પાર પડ્યો હોવાથી મને આનંદ થાય છે. મારી બિલકુલ ચિંતા ન કરશો. હું રાજપૂતોની છાવણીમાં ચાલ્યો જઈશ.” મેવાડના ધણી ભીમસિંહજીએ કહ્યું.

“મારા માટે હું તમારી જિંદગીને જોખમમાં મુકવાને ઇચ્છતો નથી.”

“જો આમ જ વખતને બરબાદ કરવામાં આવશે તો મને શક છે કે બન્ને આફતમાં સપડાઈ ગયા વિના નહિ રહો.” દુલારીએ તેઓને સાવચેત બનાવતાં કહ્યું.

“મુમતાઝને કેવી રીતે બચાવી શકાશે ?”

“તે બાબતમાં તમે બેફિક્ક રહો. મારા બદનમાં ખૂન વહે છે ત્યાં સુધી મુમતાઝની સલામતીની જુમ્હેદારી ઉઠાવવાને હું દરગીઝ તૈયાર છું.”

“લેકીન—”

“શાહબદા સાહેબ ! કલ્પનાની દુનિયામાં રમવાનો આ વખત નથી અને તેથી સત્વરે રાજપૂત કુલદીપક તમેને દુલારી જ્યાં લઈ જાય ત્યાં ચાલ્યા જાવ.” ભીમસિંહજીએ કહ્યું.

“મુમતાઝ કે તમારી સલામતી માટે બેવજૂદ ફિક્ક કરવાની જરૂરત નથી. તે માટેની બધી વ્યવસ્થા અમોએ કરી લીધી છે માટે બેધડક લેશ માત્ર ફિક્ક કે ડર રાખ્યા વિના મારી સાથે ચાલ્યા આવો. વખત ગુમાવવામાં લાલ કરતાં તુકસાન થવાનો ભય છે—ડર છે, નહીંતર ફત્તેહની બાજુ શિકસ્તના રૂપમાં ફેરવાઈ જશે.”

“લેકીન—મુમતાઝ—”

“તેની ફિક્ક કરવાની બિલકુલ જરૂરત નથી,” દુલારી બોલી.

“તો પછી પ્યારા દોસ્ત બીમસિંદજી ! સલામુ માલેકુમ.” આમ કહીને શાહજાદો ખુર્મ બીમસિંદજીને ભેટી પડ્યો, અને બીજી જ પળે બીમસિંદજીનો રજા લઇને દુલારી સાથે તે મરિયમમહાલ તરફ જવાને રવાના થઇ ગયો.

શાહજાદા ખુર્મ અને દુલારીના આદ્યા જવા પછી બીમસિંદજી પણ પોતાના ઘોડાને છુપાવી રાખ્યો હતો ત્યાં આવી પહોંચ્યા અને ત્યાંથી ઘોડાપર બેસીને રાજપૂતોની છાવણી તરફ જવાને રવાના થઈ ગયા.

મકરણ સોળમું

શાહજાદા પરવીઝનું ખૂન

“દિલની ઉમ્મીદ-તમન્ના આખરે ખર આવવાનો મોકલો આવી પહોંચ્યો છે. કાસીદ સમાચાર લાવ્યો છે કે, રાજપૂતો પર શાહી ફોજ સાથે તૂટી પડવા માટે શાહજાદો પરવીઝ રવાના થઇ ચૂક્યો છે.” ઉપરના સુખન બોલતાં બોલતાં નુરજહાન બેઆલમાં મસ્ત બની ગઇ.

ઇન્સાન પોતાના દિલની તમન્ના-ખ્વાહિશ ખર લાવવા માટે ઇન્સાનિયત ભૂલી શું, શું નથી કરતો ? કાવાદાવા-દાવપેચ અને શેતરંજના દાવ ફેંકી પોતાના માર્ગમાં આવતો ઇન્સાન પછી તે પોતાના બિરાદર, પિદર, અમ્મા કે ફરજંદ હોય, તો તેની પણ હરગીઝ પરવાહ રાખ્યા વિના, રહેમ એ આ નાચીઝ જહાનમાં શું ચીઝ છે તે તરફ નજર પણ નાખ્યા વિના, બસ પોતાના દિલની મુરાદ ખર લાવવા ન કરવાનું કરી બેસે છે.

“મારા દિલમાં રોશનના સૌહર શાહજાદા શહેરિયારને મોગલ રિયાસતના તાબેતખ્તનો માલિક બનાવવાની ધર કરી બેઠેલી શયતાની તમન્ના.....” આદશાહબેગમ નુરજહાનના મ્હોંમાંથી આગળ એક હરફ પણ નીકળી શક્યો નહિ. તે ફરીથી બેઆલમાં મસ્ત બની ગઇ.

“રાજસત્તા એક એવી ચીજ છે કે, તેની એક વખત લહજજત આખનાર તેને હરગીઝ છોડી શકતો નથી. મોગલ સલ્તનતના માલિક શહેનશાહ જહાંગીરના કારોબારમાં નુરજહાનની તમન્ના-ખ્વાહિશ એ જ મોગલ સલ્તનતનો કાયદો છે. આ હુકમત મારા બદનમાં ખૂન વહેતું હોય બદકે નુરજહાન જિંદા હોય ત્યાંસુધી મારા હાથમાં જ રહે તેવી તમન્ના પોષવા જ મારે આ બધા કાવાદાવા નથી ખેલવા પડતા ?

“નુરજહાન ઔરત હોવા છતાં પૂરા તોરથી શેતરંજના દાવ ફેંકી શકે છે. તેના દિલની તમન્ના બર લાવી શકે છે એમ આલમને બતાવી આપવાની દિલની ખ્વાહિશ છે અને તે જનના મોગે હરગીઝ હું પૂરી કરીશ.”

પોતાનો ફેંકલો દાવ કેવી રીતે પાર પાડવા તેના ખેઆલમાં બાદશાહમેગમ નુરજહાન મસ્ત હતી ત્યાં દિલ્લી અને આગ્રાની સલ્તનતનો માલિક શહેનશાહ જહાંગીર આવી પહોંચ્યો અને વિચારના વમળમાં- ખેઆલમાં મસ્ગૂલ શહેનશાહબાનુ નુરજહાનની છેક નજદિક જતાં બોલી ઊઠ્યો.

“નૂર ! લખ્તેબિગર ! શાના ખેઆલમાં મસ્ત છે ? ચાંદની પૂર બહારમાં ચમકી તારા નૂરને કેવી બહેલાવી રહી છે ? અયશ અને આરામની લહજજત લૂંટવાનું છોડી.....” આમ બોલતાં બોલતાં નુરજહાનનો નાજુક હાથ શહેનશાહ જહાંગીરે પોતાના હાથમાં લીધો. બીજી જ પળે ફિક્કથી ફિક્કા પડી ગયેલા નુરજહાનના ચહેરા તરફ નજર પડતાં જ તે ફરીથી બોલી ઊઠ્યો.

“નુરેયશ્મ ! મોગલ સલ્તનતની મલકા ! આજે આટલી બધી ફિક્કમંદ કેમ જણાય છે ?”

“મારા માલિક ! મારા દિલના આરામ. આ ખાદીમાને ફિક્ક રહે છે કે, શાહજાદા ખુશરને ગ્વાલિયરના કિલ્લામાંથી છોડી મૂકવાનો બાદશાહ સલામતનો હુકમ ખૂનખાર જંગ મચાવશે.” આમ કહીને નુરજહાને તેના કાંતિલ ચશ્મોમાંથી એક એવું કાંતિલ તીર છોડ્યું કે,

શહેનશાહ જહાંગીર તુરજહાનના કાતિલ તીરનો ભોગ બન્યો. મોગલ રિયાસતના માલિકે તુરજહાનને પોતાની ગોદમાં જકડી અને ગુલેલાલા મિસાલ તેના ચહેરા તરફ જોઈ રહ્યો.

“તૂર ! તેનાથી બિલકુલ ડરવાની જરૂરત નથી. હું નથી ધારતો કે ગ્વાલિયરના કિલ્લામાં રાજકચદી તરીકે રહેલો શાહજહાં ખુશરૂ મારી સામે હથિયાર ઉપાડી મર્યોતને બોલાવે.”

“લેફ્ટીન—” તુરજહાન એક હરફ પણ આગળ બોલી નહિ.

“મને પક્કા સમાચાર મળ્યા છે કે, શાહજહાં ખુશરૂ ગ્વાલિયરના કિલ્લામાંથી છૂટતાં જ મેવાડ તરફ જવાને રવાના થઈ ગયો છે અને તેથી મને શક છે કે, તે ચોક્કસ રાજપૂતોને પોતાના પક્ષમાં લેવાની કોશિશ કર્યા વિના નહિ જ રહે, લેફ્ટીન તુરજહાન તેના દાવપેચને પહોંચી વળવાને પૂરતી તાકાત ધરાવે છે અને તેથી જ શાહી લશ્કર-ફોજ સાથે મેવાડ તરફ ઉપડી જવાનું મેં શાહજહાં પરવીઝને ફરમાન પહોંચાડી દીધું છે.”

“આફ્રીન ! તૂર ! તારી દૂર અંદેશી પર સદહજર આફ્રીન.”

“લેફ્ટીન એટલેથી જ વાતનો અંત આવતો નથી. શાહજહાં શહેરિયારને કાલે જ મેં શાહી ફોજ સાથે શાહજહાં પરવીઝની ફોજને મળી જવા રવાના કરેલ છે અને આવતી કાલે મગરેબની નમાઝ પછી ખુદ આદશાહ સલામત સાથે મયદાને જંગ તરફ ઉપડી જવાના હું મક્કમ નિશ્ચય પર આવી છું.”

“લેફ્ટીન તેમ કરવાની જરૂરત ?”

“મોગલ સલ્તનતના ટુકડા ન બનાવવા હોય તો તેમ કરવાની પુરાતોરથી જરૂરત છે.” ઉપરના સુખનો તુરજહાનના મ્હોંમાંથી નીકળે તે પહેલાં તો ઇસ્તંબુલી શીરાઝીનો જન્મ તુરજહાને તેના નાજુક હાથે મોગલ સલ્તનતના માલિક શહેનશાહ જહાંગીરના મ્હોં પાસે ધર્યો. આદશાહજાનુ તુરજહાનના હુસ્નમાં પાગલ બનતાં શહેનશાહ જહાંગીર શિરાઝી, ગટગટાવી ગયો અને બીજી જ પળે બોલી ઉઠ્યો.

“શાહી ફોજને મગરેબની નમાઝ વખતે મેવાડ તરફ રવાના થવાનું ફરમાન પહોંચાડી દીધું છે ?”

“તેના માટે આપ બે ફિક્ક રહો.” આમ કહીને શહેનશાહબેગમ નુરજહાને ફરીથી શિરાઝીનો જામ મોગલ સસ્તનતના માલિક જહાંગીરના મ્હેં પાસે વર્ગો.

“નુરેયસ્મ ! શાહજહાં ખુર્મ.....”

“એકાએક ક્યાંઈ પલાયન થઈ ગયો છે, મારા માલિક !” શહેનશાહ જહાંગીર વાક્ય અતમ કરે તે પહેલાં મોગલ રિયાસતની મલકા નુરજહાન બોલી બીડી.

શિરાઝી અને સનમ—સુંદરીની લહજ્જત લૂંટતો મોગલ સસ્તનતનો માલિક શહેનશાહ જહાંગીર અયશ આરામમાં મસ્ત હતો તેવામાં શાહી રંગમહેલના પહેરેગીરે બારના ઘંટા વગાડ્યા. બારના ટકારાનો આવાજ શહેનશાહ જહાંગીરના કાને પડતાં જ તે બોલ્યો.

“મધરાત થઈ ગઈ ? મગરેબની નમાઝ પહેલાં તો ઉઠવું છે તેથી જરા આરામ.....”

“બરાબર છે મારા માલિક ! આપ બાબુરીથી આરામ કરો, બાંદી શાહજહાં પરવીઝ તરફના કાસીદને માટે ઇન્તેજાર છે અને તેથી—” આમ બોલતાં બોલતાં તેના કાને કોઈના આવવાનો આવાજ આવતાં જ તે ચમકા. બાંદીને કુર્નીશ બગીચી હાજર થયેલી જોઈ તે શહેનશાહ જહાંગીરને ઉદ્દેશીને બોલી.

“શાહજહાં પરવીઝ તરફથી કાસીદ આવ્યો હોવાથી તેને યોગ્ય ફરમાન સાથે રવાના કરી બાદશાહ સલામતની હજૂરમાં ફારન આવી પહોંચું છું. લોંડી રૂખ્સદ ચાહે છે.”

આમ કહીને શહેનશાહ જહાંગીરને એક વાર ફરીથી ઇસ્તબોલી શિરાઝીનો જામ આપીને તે ત્યાંથી રવાના થઈ ગઈ.

“રાખિયા ! શાહજહાં શહેરિયારના શું સમાચાર છે ?”

“એંયાશી શાહજહાંના બીજા શું સમાચાર હોઈ શકે ? તેઓ હરગીઝ સનમ અને શિરાઝીમાં જ મસ્ત છે.

રાખિયાના આ સુખન બાદશાહબેગમ તુરજહાનના કાને પડતાં જ તે છેક રાખિયાની નજદિક ગઇ અને ધીમા આવાઝે તેના કાનમાં કંપક કહ્યા પછી બોલી.

“હરગીઝ ભૂલતી નહિ. ખેઆલમાં રહેશે ?”

“આખુશીથી મારી મરકા.”

“તો પછી ફોરન રવાના થઇ જા. પૂરાતોરથી ખેઆલમાં રાખજે કે, જરા પણ ગફલત થઇ છે તો જિંદગી સલામત નથી.” રાખિયાને છેવટનું ફરમાન આપીને બાદશાહબેગમ તુરજહાન પોતાના ખાસ કમરા તરફ જવાને રવાના થઇ ગઇ.

x

x

x

x

બાદશાહબેગમ તુરજહાન જ્યારે આ બાબુ પોતાની દુખ્તર રોશનઆરાના શૌહર શાહજહા શહેરિયારને શહેનશાહ જહાંગીર પછી મોગલ સલ્તનતના તાગ્તેતખ્તનો માર્ગિક બનાવવા કેવી રીતે દાવપેચના પાસા ફેંક્યા તેના ખેઆલમાં મશગૂલ બનીને નવી નવી ચાલબાજના દાવ ખેલ્યે જતી હતી ત્યારે શહેનશાહ જહાંગીર તરફથી મળેલા ફરમાનની રૂએ મેવાડના રાજપૂતોની રહામે સામનો કરવા શાહી ફોજ સાથે અંગાળમાંથી ઉપડી ચૂકેલા શાહજહા પરવીઝ મેવાડ અને મોગલ રિયાસતની સરહદપર શાહી લશ્કર સાથે આવી પહોંચી ડેરાતંબુ નાંખીને જવાનીની લહજ્જત લૂંટવા સનમ અને શિરાઝીનો આનંદ લૂંટતો., સંગેમરમર મિસાલ નાજુક બદનની હુરનપુર નાઝનીનોના હાથમાંના શિરાઝીના જામને પૂર રંગમાં-આરમાં આવીને ખુશમિજ્જથી ઇન્સાફ આપી રહ્યો હતો.

સનમ અને શિરાઝીની લહજ્જત ઉડાવતા શાહજહા પરવીઝની ચરમો અજબ રંગે રંગાઇ ગઇ હતી. જતનની હુર મિસાલ જવાનીના પૂર બહારમાં ખીલતી નાઝનીનોના બદનમાંથી માહતાબની આંધી રોશની નીતરતી હતી. આવી ગુલબદન નાઝનીનોના હુરનમાં પાગલ બની જતાં શાહજહા પરવીઝે ઇસ્તંબોલી શિરાઝીનો જામ

લઇને તેની બગલમાં ખડી રહેલી એક હુસ્નપૂર નાઝનીનનો હાથ પોતાના હાથમાં પકડ્યો અને બીજી જ પળે તેના હાથમાં રહેલો શિરાઝીનો જમ જમીનપર મૂકી શાહજાદા પરવીઝે તેને પોતાની ગોદમાં જકડી તેના ગુલેલાલા મીસાલ લબ પર બોસો લેતાં કહ્યું.

“સલીમા ! દિલમાં તાજગી પચદા કરે તેવું કાંઈક તારા શુલ-શુલ મિસાલ નાબુક અને દિલને બહેલાવી દે તેવા નબ્બકત ભર્યા આવાઝે.....”

આમ બોલતાં બોલતાં શાહજાદા પરવીઝે સલીમાને પોતાના બદન સાથે ચાંપી અને તેના પરવાળા મિસાલ લબ અને ગુલેઅનાર મિસાલ ચહેરાપર બોસાની રમઝટ લગાવવામાં તે મસ્ગૂલ બની ગયો.

શાહજાદા પરવીઝની ગોદમાં બેઠિસ્તનો આનંદ અને જવાનીની લહજજત લૂંટતી સલીમાએ તેના મુલાયમ આવાઝે ગાવાનું શરૂ કર્યું.

“લહેદમેંભી મેરે શાને હીલા જાતે હૈ,
સતાને વાલેભી યહાં સતાયે જાતે હૈ,
કુછ બબર મિલતી નહિ મુજકો મેરે દિલદારકી
અયે સખાં તુંડી બતા મંજિલ કહાંહૈ ચારકી.
સતાનેવાલેભી યહાં સતાયે જાતે હૈ
લ.....હે.....દ.....મેં.....ભી.....”

સલીમાના દર્દનાક સુરીલા આવાઝમાંથી નીકળતા નબ્બકત ભર્યા સંગીતમાં શાહજાદો પરવીઝ આબુઆબુના વાતાવરણનો ખેઆલ ભૂલીને પોતાનું દિલ ગુમાવી બેઠો. તેને તેની જિંદગીની કે કામગીરીનો બિલકુલ ખેઆલ નહતો. તે તો મસ્ત હતો હુસ્નપૂર નાઝનીનના બદનમાંથી દિલને પાગલ બનાવી દે તેવી ટપકતી રોશની અને સંગીતના આવાઝમાં. સલીમાની ચમકતી ચશ્મોમાંથી નીકળતી રોશનીમાં શાહજાદો પરવીઝ તે ક્યાં છે તેનું જાન લૂલી ગયો હોવાથી ઉપરા ઉપરી શિરાઝીના જમ ઉડાવવામાં મસ્ત બની ગયો હતો.

શિરાઝીના નશામાં સાનભાન બૂલી બેઠેલો શાહજહા પરવીઝ સનમ અને શિરાઝીની બહાર લૂંટતાં બેહોશ બનીને જમીન પર પડ્યો. સલીમા અને બીજી બાંદીઓની પણ શાહજહા પરવીઝ જેવી જ હાલત-દશા હતી. સહુ શિરાઝીના નશામાં ચકચૂર-મસ્ત હોવાથી પોતાનાં વસ્ત્રોનો પણ કાપને બિલકુલ ખેચાલ ન હતો. થોડા જ સમયમાં માત્ર એક બાંદી સિવાયનાં બધાં મૃડા મિસાલ જમીન પર પડેલાં નજરે પડતાં હતાં.

શિરાઝીની અસર શાહજહા પરવીઝના તંબુમાંના હરકોઇ ઇન્સાન પર થઇ ગયાની પાકી ખાતરી થતાં જ જમીન પર પડેલી બાંદીઓમાંની એક બાંદી ખડી થઇ ગઇ અને ચોતરફ નજર ફેંકી તો સૌ કોઇ નશામાં ચકચૂર હતાં. હકીકત આમ હોવાથી પોતાનો દાવ સહેલાઈથી બેલી શકાશે તેવો પૂરતો વિશ્વાસ પવદા થતાં જ તે બાંદી શાહજહા પરવીઝની નજદિક ગઇ અને તેને લાત મારતાં-પગની ઠોકરે ચડાવતાં બોલી:

“હવસના ગુલામ ! એક ઔરત તેના પાકદામન માટે કેટલી મગરૂર હોય છે, તેનો ખેચાલ તને ખવાબમાં પણ ક્યાંથી પવદા થાય? મારી ઇજ્જત પર તેં કલંકનો કાળો ડાઘ લગાડ્યો છે અને તે જ દિવસથી ઇન્તેકામ-કિન્નો લેવાનો હું મોઝેા શોધતી હતી. કમળત.....”

આમ બોલતાં બોલતાં કાપના આવવાનો આવાજ તેના કાને પડતાં જ તે ચમકી અને બીજી જ પળે આવાજ ક્યાંથી આવે છે તેના ખેચાલમાં પડી. કેટલોક સમય આવી રીતે પસાર કર્યા પછી તેણે જમીન પર પડેલી બાંદીઓ અને શાહજહા પરવીઝ તરફ નજર ફેંકી તો તેઓ સહુ મૃડા જેવાં જ પડ્યાં હતાં.

તેણે તંબુના દરવાજા તરફ નજર ફેંકી અને બીજી જ પળે શાહજહા પરવીઝ તરફ ગુસ્સા ભરી નજર ફેંકી તેના ગુલાબી ચહેરા પર ઔર રતાશ આવી અને દાંત સાથે દાંત બીંસી જમીન પર શિરાઝીના નશામાં બેહોશ પડેલા શાહજહાને ફરીથી ઠોકર મારી તે બોલી:

“શયતાન ! તારા હવસને પોશવા તેં મારા જેવી ફટલીયે પાક-દામન લડકોઓની જિંદગી બરબાદ કરી નાખી હશે, લેકીન.....”

આમ બોલતાં બોલતાં તે ફટલોક વખત શાહબદા પરવીઝ તરફ અંગાર જલતી ચશ્મોએ જોઈ રહી. ફટલોક વખત આવી રીતે પરવીઝના તરફ જોઈ રહ્યા પછી તે ફટી-છલંગ મારી અને બીજી જ પળે તંબુના દરવાજા પાસે આવીને ચોતરફ નજર ફેંકી તો સમગ્ર તેને સુમસામ જણાતાં જ તેના દિલમાં ખુશાલી પવદા થતાં જ તે બોલી:

“દિલમાં છુપાવી રાખેલી ઘણા દિવસોની ઉમ્મીદ-તમના આજે પૂરાતોરથી બર આવશે. મારી મજબૂત લૂંટનાર હવસનો ગુલામ શાહબદો પરવીઝ આ જહાન પરથી કાયમને માટે રવાના થઈ જશે—જહાનમ તરફ કુચકદમ માંડશે.”

ઉપરના સુખન બોલ્યા પછી તે બડી તેજ બની ગઈ અને તેથી ખુશાલીમાં નાચતી નાચતી શાહબદો બેલોશ બનીને પડ્યો હતો ત્યાં આવી પહોંચી અને ફટલોક સમય કાતિલ નજરે તે શાહબદા તરફ જોઈ રહી. થોડો સમય પરવીઝના ચહેરા તરફ જોઈ રહ્યા પછી જ્યારે તેને પાકી ખાતરી થઈ કે, પોતાના દિલની ખ્વાહિશ બર લાવવાનો આ સુંદર મોકો છે ત્યારે તેણે તેના બદનમાં છુપાવી રાખેલું તેજદાર લેકાન કાતિલ ખંજર બહાર કાઢ્યું અને ખંજર તરફ નિગાહ ફેંકી આહો! મુસ્કેરાટ કરતાં બોલી:

“આજે મારું ઇન્તેકામ—કિતો પૂરાતોરથી ખતમ થાય છે. મારી મજબૂત-પાકદામન પર કાળો બદો—કલંક લગાડનાર હવસનો ગુલામ—ફતરો આ દુનિયામાં હરગીઝ રહી શકે તેમ નથી. શાહબદો હોય તેથી શું થયું ? હું તેને કાષ્ટ રીતે આજે હોડનાર નથી. મને આજે તેના ખૂનની ખ્યાસ લાગી છે અને તે હરકાઈ ભોગે ખુઝાવ્યા વિના હરગીઝ નહિ જંપું.”

આમ કહીને તેણે એક વાર ફરીથી ખંજર તરફ નજર ફેંકી. કાષ્ટ ઇન્સાનના આવવાનો આવાજ બારીકાઈથી તપાસી જોયો. પોતાના દિલની ખ્યાસ ખુઝાવવામાં—પોતાના જિગરમાં ઘર જમાવી બેઠેલા કિનાનો

બદલો લેવાના કામમાં—શાહજાદા પરવીઝને ખતમ કરી નાખવાના કામમાં લેશમાત્ર—બિલકુલ મુશ્કેલી નડે તેમ નથી, તેવું જણાતાં જ તે છેક શાહજાદા પરવીઝની નજદિક ગઇ અને શિરાઝીના નશામાં મસ્ત પડેલા શાહજાદાના જિગરમાં ખંજર હુલાવી દીધું.

પળમાત્રમાં શાહજાદા પરવીઝનો જન બીજી દુનિયા તરફ રવાના થઇ જતાં જ શાહજાદાના ખૂનથી રંગાયેલી છૂરી પરવીઝની છાતીમાંથી ખેંચી કાઢતાં તે ઔરત બોલી:

“હવસના ગુલામો, પાકદામન ઔરતની ધજ્જત પર બદો લગાડનારાઓ આવી જ સજ્જને લાયક હોય છે.” આમ કહીને તેના હાથમાં રહેલું ખંજર તેણે ફેંકી દીધું અને શાહજાદાને ઠોકર મારતાં તે બોલી ઉઠી.

“બદખખત ! તારા ખેઆલમાં એમ જ રમતું હશે કે, તું શાહજાદો હોઇ—મોગલ સલ્તનતના માલિકનો બેટો હોઇ ગરીબ નાચીઝ ઔરતોના પાકદામનને લૂંટી શકે છે, તારા ખેઆલમાં આવે તે નાઝનીનની જવાનીની ત્રહજ્જત ચાખી શકે છે લેકીન.....” આમ બોલતાં બોલતાં કાઠના આવી પહોંચવાના ડરથી તે ધૂજી ઊઠી અને બીજી જ પળે તંબુના દરવાજા તરફ મીટ માંડી લેકીન કાઠ પણ ઇન્સાન તેની નજરે નહિ પડતાં તે ફરી બોલી:

“આજના દિવસની રાહ જોતી અને તેવા મોકા માટે જંખતી હું જીવતી હતી. મારા દિલનો કિન્નો લેવા માટે જ શાહી રંગમહાલમાં બાંદી બનીને ગુલામી કરતી હતી અને તે પણ મારા પાકદામન લૂંટનાર શાહજાદા પર ઇન્તેકામ લેવા માટે. આજે મારું વૈર—મારા દિલને હરપળે કારી ખાતો કિન્નો ખતમ બની ગયેલ છે.”

આમ કહીને શાહજાદા પરવીઝના જિગરમાં ખંજર હુલાવી પોતાની અસ્મત પર કાળો બદો—કલંક લગાડનાર તરફ એક વખત તે નાઝનીન—ઔરતે ફરીથી નજર ફેંકી. હવસના ગુલામ શાહજાદા પરવીઝને મઓતનો મહેમાન બની આ ક્ષાની દુનિયા છોડી ગયેલો જોતાં જ તે નાઝનીને

શાહજાદાના બદનમાંથી નીકળતા ખૂનથી પોતાના હાથ રંગ્યા—લાલ બનાવ્યા અને બીજી પળે તેના તરફ આધુ આધુ મુશ્કેરાતાં ખુશ-ખુશાલ ચહેરે કેમ જાણે દિવાની ન બની ગઈ હોય તેમ મસ્ત અદાથી એક બે ચક્કર લગાવી શાહજાદાના બદનમાંથી છૂરી-ખંજર બેંચી કાઢ્યું અને શાહજાદા તરફ ખાંફનાક નજર ફેંકતાં બોલી.

“સનમ અને શિરાઝીમાં મસ્ત બની રિયાયાની વહુ બેટી જે સલ્તનતના માલિકની બેટી સમાન હોય છે તેઓની અસ્મત-પાકદામન તરફ કુડી નજર ફેંકનાર સદાને માટે—હરગીઝ કૂતરાને મચોતને લાયક હોય છે, અને આલમના માલિકે ઇન્સાફનાં ત્રાજવાં લખને બેઠેલા પાકપરવરદિગારે આજે તને તેવું જ મચોત આપી એક હાથે કરી બીજા હાથે ભોગવો તે પૂરાતોરથી સાબીત કરી આપ્યું છે.”

આમ બોલતાં બોલતાં તેના કાને ઘોડાના પગલાંનો આવાજ પડતાં જ તે ફોરન ચમકા. બીજી જ પળે દરવાજા તરફ નજર ફેંકી તે તરફ દોડી. કેટલોક વખત દરવાજા પર ઊભી રહી. દૂર દૂર કોઈ ઇન્સાનના આવવાનું નિશાન તેની નજરે પડે છે કે નહિ તે તેણે જોયા ક્યું, લેકીન જ્યારે તે તેના દિલની હરગીઝ શંકા જ હતી, તેવી તેને પૂરાતોરથી ખાત્રી થઈ ત્યારે તેણે ઝડપથી શાહજાદા પરવીઝના તંબુમાં ચક્કર લગાવ્યું. તેમાં તેના દિલમાં કાંઈક બેઆલ પચદા થતાં જ તે સ્વયં બોલી:

“ઇન્તેકામ પૂરાતોરથી લેવાઈ ગયું હોવાથી આ જહાન પર આ જિંદગીની જરૂરત હોય તેમ મને જણાતું નથી. દિલમાં પૂરાપાકના નામ પર લીધેલા કસમ આજે ખતમ થાય છે અને ત્યાં આજે ઇન્તેકામનો બદલો—વૈરની વસુલાત કરી લીધી હોવાથી એક કલંકિત ઔરત તરીકે મારે હવે શા માટે આ જહાન પર વધુ જીવવું જોઈએ ?”

આમ બોલતાં બોલતાં તે હુસ્નપુર નાઝનીન બેઆલમાં મસ્ત બની. કેટલોક વખત આમ બેઆલમાં જ પસાર કર્યા પછી કાંઈક હૈયે ચડી આવતાં જ તે બબડી.

“આવ. કમતાકાત ગણાતી નાઝનીનોની પાક અસ્મતને અણીના સમયે બચાવવામાં સદાયે—હરગીઝ મદદગાર રહેતી દિલરૂબા મારી ગોદમાં સમાઈ જા. પાકદામન નાઝનીનનું અસ્મત લૂંટાઈ ગયું પછી તે ઔરત જીવે તો પણ મરેલી છે જ અને તેથી પ્યારા ખંજર ! શાહજહાના દિલમાં—જિગરમાં કેટલી ખુશાલી સાથે તું આરપાર નીકળી ગયું હતું ? આજે મારા જિગરમાં તારું ઘર... ..”

આમ બોલતાં બોલતાં તે નાઝનીને તેના હાથમાં રહેલું ખંજર પોતાના જિગરમાં હુલાવી દીધું કે, તરત જ બીજી જ પળે તે મોટા આવાઝ સાથે જમીન પર તૂટી પડી.

પોતાના પાકદામન પર બદ્દો લગાડનાર શાહજહા પરવીઝનું ખૂન કરી પોતાની જિંદગી ખતમ કરી નાખ્યાને કેટલોક વખત પસાર થઈ ગયો હશે તેવામાં બાદશાહબેગમના ખાનગી ફરમાનને અમલમાં મૂકવાને આગ્રાથી રવાના થઈ ચૂકેલી બાંદી શાહજહાના તંબુ પાસે આવી પહોંચી. રોશની તંબુમાં પૂરબદારમાં ચમકતી હોવાથી કોઈ પણ જાતની શંકા કે ડર વિના બાંદી તંબુમાં દાખલ થઈ, લેકીન તંબુમાં દાખલ થતાં જ બેહોશ પડેલી બાંદીઓ, શિરાઝીના જન્મ અને શાહજહા પરવીઝના જિગરમાંથી વહેતું ખૂન આ બૌદ્ધનાક હાલત તેની નજરે પડતાં જ તે હેબતાઈ ગઈ અને બીજી જ પળે તેનાથી બોલાઈ જવાયું.

“આ શું ? શાહજહા પરવીઝનું ખૂન ?”

આત્મહત્યા : કર્તવ્ય કે પાપ !

● આ રસિક અને રોમાંચક વાર્તાસંગ્રહ

● પુસ્તક કાઢીને સાઈઝ ૫x૭૧૧ ઇંચ

પ્રથમ ખંડ પૃષ્ઠ ૨૫૦ રૂ. ૨)

દ્વિતીય ,, ,, ૨૫૦ રૂ. ૨)

બંને ભાગ સાથે રૂ. ૪.

“ગુજરાતી” પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ, સાસુન બિહિડંગ, એલ્ફીન્સ્ટન સર્કલ, કોટ, મુંબઈ.

પ્રકરણ સત્તરમું

મહોબ્બત અને ભીમસિંહજી

રાજપૂતો અને મોગલો વચ્ચે જામેલા ખૂનખાર જંગમાં જ્યારે પૂરખ્દારમાં સામસામા ફેણ સિપાહીઓ કહેલ્યામ ચલાવી રહ્યા હતા, એક બીજા જન પર આવીને છલ્લો દાવ ખેલતા હતા, તે વખતે સિપેહસાલાર બહેરામખાનની ચક્ષ્મો મયદાને જંગમાં કાઢીને દૂંઢવામાં— શોધવાને બડી આતુરતાથી ચોતરફ ફરી રહી હતી, લેકીન જેને શોધી કાઢવા તે તલસતો હતો તે ક્યાંઈ નજરે નહીં ચડતાં તે બોલ્યો:

“મયદાને જંગમાં ચોતરફ નજર દોડાવી ચૂક્યો લેકીન જેને દૂંઢી કાઢવાને મારી ચક્ષ્મો આતુર છે તે હરગીઝ નજરે ચડતો નથી. દુશ્મનોના કાતિલ ધાતો બોગ બની તે મયદાને જંગમાં તો નહીં પડ્યો હોય ? અને જો તેવું જ કાંઈક બની ગયું હોય તો ફારત તેની તલાશ કરવાની જરૂરત.....”

આમ બોલતાં બોલતાં કાંઈક ખેઆલ તેના દિલમાં પયદા થતાં જ તે બોલી ઊઠ્યો: “શિરાઝી અને સનમની લહજ્જતમાં બિંદગીની ખહાર—મગ્ગહ સમજનાર શાહજાદો મચોત ને બિંદગીની વચ્ચે દાવ ખેલતો ખૂનખાર મયદાને જંગ જામ્યો હોવા છતાં સનમની ગોદ અને શિરાઝીની લહજ્જત ઉડાવવામાં જ મશ્ગૂલ તો નહિ બની ગયો હોય ? તેની તલાશ તો બડી તેજથી કરવી જોઈએ અને જો શાહજાદાના જનને કાંઈ જોખમ થયું તો.....”

ઉપરના સુખન બોલતાં બોલતાં મોગલ રિયાસતના શાહી લશ્કર— ફોજના સિપેહસાલાર બહેરામખાન ખેઆલની પરંપરામાં મસ્ત બન્યો. પળે પળે નવા નવા ખેઆલ તેના હિમાગમાં ડોકિયાં કરવા લાગ્યા— તેના દિલમાં પયદા થતા હતા. શાહજાદા પરવીઝને કાંઈ પણ હિસાબે દૂંઢી કાઢવો જ જોઈએ તેવા પાકા નિશ્ચય પર આવતાં જ તે ફરીથી બોલ્યો:

“મારા દિલમાં પળે પળે પયદા થતો મારો ખેઆલ જે પૂરાતોરથી સાચો જ જણાઈ આવે-સાબિત થાય તો મારે અફસોસ સાથે જણાવવું જોઈએ કે મોગલમેના-શાહી ફાજ સાથે મુકાબલો કરવામાં રાજપૂતો પૂરાતોરથી પોતાની જાનની હરગીઝ પરવાહ નહિ કરતાં ખૂનખાર જંગમાં શમશીરના ખેલ ખેલવામાં મસ્ત બની ગયા છે તેવા વખતે જે શાહજહાં પરવીઝ-દિલ્લી અને આગ્રાના તાબેતખ્તનો ઉમ્મીદવાર શિરાઝીના જામ ઉડાવવામાં અને દુસ્તપૂર નાઝનીનોના અદતમાંથી ટપકતી જવાનીની લહજજત લૂંટવામાં મશ્ગૂલ બની ગયો હોય તો પછી સનમ અને શિરાઝીને જ જિંદગીનો આરામ સમજનાર શાહજહાં મોગલ સરનતનો માલિક બનવાને લાયક છે ? હરગીઝ નહિ.”

આમ કહીને મયદાને જંગમાં શમશીરના દાવ ખેલતા મોગલ સિપાહીઓ તરફ એક વખત નજર ફેંટા અને બીજી જ પળે શાહજહાં પરવીઝને આરમાનમાંથી પણ ટૂંટી કાઢવાના મક્કમ નિર્ણય પર આવતાં સિપેહસાલાર બહેરામખાન શાહજહાં પરવીઝના તંજુ તરફ જવાને રવાના થઈ ગયો.

મોગલ સિપાહીઓ રાજપૂતોની તાતી તક્વારના કાતિલ મારને સહન નહિ કરી શકતાં લેકીન જાન અચાવવા ખાતિર મયદાને જંગ છોડીને ન્હાસવા લાગ્યા. મોગલ સિપાહીઓને ન્હાસતા જોઈ રાજપૂતો ખુશાલીમાં આવી ગયા અને ન્હાસતાં ઘેટાં પર જેમ ભૂખ્યા વરુઓ તૂટી પડે તેમ તૂટી પડી મોગલ સિપાહીઓની લાવણીનો પાક વાઢે તેમ કતલ ચલાવવા લાગ્યા, અને બીજી જ પળે શાહી ફાજને પૂરતી શિકસ્ત આપી દુસ્મનોના તંજુ અને બીજી હરેક ચીજને તોડી નાખી રાજપૂતોની જીત-ફતેહના પોકારો કરતા ખુશાલીમાં મશ્ગૂલ બની ગયા.

આમ રાજપૂત સૈનિકો મોગલ સિપાહીઓ પર જાન પર આવીને તૂટી પડી તેઓને ન્હાસાડવાની પૂરતી ડાશિશ કરતા હતા તેવામાં શાહજહાં પરવીઝની તલાશ માટે નીકળેલા સિપેહસાલારની નજરે તંજુ અંદરનો દેખાવ પડતાં જ તે ચમક્યો. બીજી જ પળે ત્યાં દોડી જઈ ન્હાસતા સિપાહીઓને અટકાવવાની તમના તેના દિલમાં પયદા થઈ લેકીન તેને

શાહજાદા પરવીઝની તલાશ કરવી-તેને દૂંઢી કાઢવો તે પહેલું જરૂરી જણાતાં જ શાહી ફોજમાં પહોંચી જવાનો વિચાર પડતો મૂક્યો. તેણે શાહજાદાના તંબુમાં હજુ તેના કદમ ભાગ્યે જ મૂક્યા હશે ત્યાં તે તંબુમાં ગાદી તકીઆઓ, શિરાઝીના જામ અને બીજી ચીજો આમ તેમ વિખરાયેલી તેની નજરે ચડી, કારણ કે રાજપૂત સૈનિકોએ સિપેહસાલાર બહેરામખાન ત્યાં આવી પહોંચે તે પહેલાં તંબુ તોડી ફાડીને પોતાની જીત-ફતેહ અને મોગલોની હાર-પરાસ્ત બન્યાની નિશાની પૂરાતોરથી ત્યાં રજૂ કરી દીધી હોય તેમ જણાઈ આવ્યા વગર રહેતું ન હતું.

ઉપર જણાવેલા વાતાવરણ પરથી એટલું પૂરાતોરથી માલુમ પડતું હતું કે, શાહજાદાના તંબુમાં કાંઈ ઇન્સાનનું નામોનિશાન જણાતું ન હતું, લેકીન ત્યાં ભુતાવળ નાચી ગયેલી હોવાનો ખેઆલ પચદા થયા વગર રહેતો ન હતો.

વાતાવરણ આવી જાતનું હોવા છતાં પોતાના દિલને પથ્થર મિસાલ મજબૂત બનાવીને સિપેહસાલાર બહેરામખાને શાહજાદા પરવીઝના તંબુમાં જવાનું સાહસ કર્યું—કાશિશ કરી, લેકીન તંબુમાં દાખલ થતાં જ ત્યાં જે જાતની રંગત તેની નજરે પડી તે જોતાં જ તે હેબતાઈ ગયો અને બીજી જ પળે તેના દિલમાં દુઃખ પચદા થયું. શાહજાદો પરવીઝ સંગેમરમર મિસાલ સુફેદ તકીઆને અદેલીને ગાદી પર પડેલો તેની નજરે પડ્યો. તેના મોંમાંથી બડી તેજ સાથે આહ નીકળી ગઈ, કારણ કે શાહજાદાના અંદરા પરનું નૂર ક્યાંઈ છુપાઈ ગયેલું નજરે પડતું હતું. તેના બદનમાંથી નીકળેલા ખૂનથી તેનાં કપડાં અને ગાલીચો લોહીલુહાણુ થયેલો બહેરામખાનની નજરે ચડતાં જ તેનાથી એકાએક બોલાઈ જવાયું.

“શાહજાદા પરવીઝનું ખૂન! અને તે પણ મોગલ ટાવણીમાં?”

આમ કહીને તે છોક શાહજાદા પરવીઝની નજદિક ગયો. શાહજાદાની નજદિક જતાં તેની નજર સામેની બાજુ પર જમીન પર પડેલી એક હુસ્નપૂર નાઝનીન પર પડતાં જ તે બોલી ઊઠ્યો.

“આ શું ? આ પરીસ્થિતિ નાઝનીન કોણ હશે ? શાહબદાના તંબુમાં તેનું અને શાહબદાનું કોણે ખૂન કર્યું હશે ?” આમ કહીને સિપેહસાલાર બહેરામખાન કાંધક બેઆલમાં પડ્યો. તેવામાં તેની નજર લોહીથી-ખૂનથી ખરડાયેલી છૂરી પર પડતાં જ નીચા વળીને સિપેહસાલાર બહેરામખાને છૂરી ઉઠાવી લીધી અને તેના તરફ મીટ માંડતાં બોલવા લાગ્યો.

“કાતિલ છૂરી ! આ આસ્માનમાં ચમકતી ચાંદની મિસાલ હુસ્નપરી અને શાહબદા પરવીઝની જિંદગીને ખતમ કરનારી કાળી નાગણુ.” આમ બોલતાં બોલતાં સિપેહસાલાર બહેરામખાને એક વખત તંબુમાં ચોતરફ નજર ફેંકી, અને બીજી જ પળે તેના દિલમાં કાંધક બેઆલ પચદા થતાં જ તે બેઆલમાં મસ્ગૂલ બની ગયો.

મયદાને જંગમાં હજારો સિપાહીઓની કતલ કરી ચૂકેલ મોગલ સહતનતના સિપેહસાલાર બહેરામખાનના દિલમાં કમકમાટી પચદા થઈ. શાહબદા પરવીઝના ખૂનના આધાતને લીધે પણ માત્ર તો તેનું ખૂન જામી ગયું હોય તેમ તેને જણાયું અને તેથી કોઈ પણ ખતના નિશ્ચય પર નહીં આવતાં તે પથરના પૂતળા મિસાલ જ્યાં ઊભો હતો ત્યાં ખડો જ રહી ગયો. આવી હાલતમાં કેટલોક સમય ગુમાવ્યા પછી તે બોલવા લાગ્યો.

“શાહબદાનું ખૂન રાજપૂત સિપાહીઓએ કર્યું હશે કે કોઈના કાવાદાવા અને દાવપેચનો ભોગ બનતાં થયું હશે ? કાંઈ સમજી શકાતું નથી લેફાન આ બેહિસ્તની દુર મિસાલ રૂપની રોશની વરસાવતી હુસ્નપરીના જિગરમાં કોણે ખંજર હુલાવી દીધું હશે ? હવસના ગુલામ શાહબદાએ તેની જવાનીની બહાર લૂંટવા તેના પર જખરદસ્તી કરવાનું શરૂ કરતાં.....” આમ બોલતાં બોલતાં તે એકાએક અટકી ગયો અને બેઆલમાં મસ્ત બની ગયો. બીજી જ પળે નવો જ તુકો તેના દિલમાં પચદા થતાં તે બોલવા લાગ્યો.

“તેમ બનવું બિલકુલ અસંભવિત છે. પાકદામને બદો નહીં લગાડવાની તમના મેંવતી નાઝનીન પર કદાચ શાહબદાએ બુદ્ધ

ગુજરવાના કાશિશ કરી હોય અને તેથી પોતાની અસ્મત પર કાળો ધબ્બો લાગશે તેના ખેઆલમાં ઉશ્કેરાઈ ગયેલી આ નાઝનીને જ તેના બિગરમાં અંજર હુલાવી દીધું હોય તો તે બનવા યોગ્ય છે જ. લેકીન તો પછી આ નાઝનીનનું ખૂન કાણે કર્યું ? કાચરો વધુ ને વધુ ચંચવાતો બન્ય છે અને તેનો ઉકેલ.....”

શાહબદા પરવીઝનું ખૂન કાણે કર્યું તેનો ઉકેલ લાવવા પૂરતા ખેઆલમાં સિપેહસાલાર બહેરામખાન મસ્ગૂલ છે તેવામાં શાહબદા પરવીઝના ખૂનના સમાચાર શાહી ફાજના સિપાહીઓના કાને પડતાં જ લશ્કરમાં ભંગાણુ પડશે તેવો ડર સિપેહસાલાર બહેરામખાનના દિલમાં પયદા થતાં જ તે ફોરન શાહબદાના તંબુની બહાર આવ્યો અને પોતાના ઘોડાપર સ્વાર બનીને લશ્કર તરફ ઘોડાને પૂરપાટ મારી મુક્યો. મોગલ સેનાની નબલદિકમાં આવતાં જ સિપાહીઓને ન્હાસ ભાગ કરતાં બેતાં જ સિપેહસાલાર બહેરામખાન મોટા આવાજે બોલી બેઠ્યો.

“ઠયરો. બિલકુલ ન્હાસભાગ ન કરો. મયદાને જંગમાંથી ન્હાસી છૂટવું તે હિયકારાનું કામ છે. બિલકુલ ડરવાની બરત નથી. ફત્તેહ આપણી જ છે. મને હમણું જ સમાચાર મળ્યા છે કે, શાહબદા પરવીઝે રાજપૂત સિપાહીઓની ટુકડીની કતલ કરી નાખી છે અને પોતાની ફાજ સાથે પૂરપાટ આપણી મદદે આવે છે.” લેકીન સિપેહસાલાર બહેરામખાનના આ કહેવાની શાહી ફાજના સિપાહીઓપર કાંઈ પણ અસર પયદા થઈ હોય તેમ જણાતું નહતું. મોગલ સિપાહીઓ બન બચાવવા ન્હાસતા હોઈ રાજપૂત સૈનિકો બમણા બેરથી તેમનાપર તૂટી પડી મોગલ લશ્કરનો કચ્ચરઘાણુ વાળી નાખતા હતા.

અંબરરાજ ગજસિંહ પોતાના થોડા રાજપૂત સૈનિકોને મયદાને જંગના અખંડમાં હોમીને મોગલ સિપાહીઓને મયદાન છોડીને ન્હાસતા બોધ પોતાના તંબુ તરફ ચાલ્યા ગયા. શાહી દાવપેચના કાવાદાવાનો ભોગ નહિ બનવા માટે છુપાતા ફરતા શાહબદા પુરંમ અને તેના મદદગાર રાજપૂતો મયદાને જંગમાં ફત્તેહ પામ્યા.

મોગલ લશ્કરનું જોમ તૂટી પડેલું જોતાં જ પરાસ્ત પામેલા સિપાહીઓને આગ્રા તરફ નહાસી જતા અટકાવવા અને પોતાના શરપર પરાસ્ત પામ્યાનું કાળું કલંક આવતું અટકાવવા સિપૈહસાલાર બહેરામખાન પોતાના થોડાક વફાદાર સિપાહીઓને સાથે લઈને ફોરન આગ્રા તરફ જતો રસ્તો રોકવા માટે તાકીદે રવાના થઈ ગયો. આ બાબુ મયદાને જંગપરના તમામ તંબુઓ પર પોતાની સત્તા મહોબ્બતખાને જમાવી દીધી હોવા છતાં તેઓ પૂરાતોરથી જીતનો આનંદ લૂંટી શકતા નહતા કારણ કે, મદારાબુ ભીમસિંહજી સખ્ત ધાયલ થયા હતા અને જેને માટે તેઓ મયદાને જંગમાં ઝઝૂમતા હતા તે શાહજહા પુરંમનો બિલકુલ પત્તો નહતો, લેફ્ટીન મહોબ્બતખાન પૂરો અક્કલમંદ આદમી હતો. તે ફક્ત મયદાને જંગમાં એકલી શમશીરના દાવ જ ખેલી જાણતો નહતો પણ પાકો ગણતરીબાજ આદમી હતો. તેથી તેના કાને જેવી શાહજહા પરવીઝના ખૂનની હજાકત પડી કે, તરત જ તેના દિલમાં પૂરાતોરથી તે સમજી ચૂક્યો કે, શાહજહા પરવીઝના ખૂનમાં ચોક્કસ બાદશાહબેગમ નુરજહાનનો હાથ હોવો જોઈએ, તેવો તેના દિલમાં મજબૂત શંકા પયદા થયો, કારણ કે બાદશાહબેગમ નુરજહાનના દિલની ઉમ્મીદ બર લાવવા જો ફાઇ તેને કાંટા મિસાલ ખટકતા હોય તો તે લેફ્ટીન જે જ ઇન્સાન હતા અને તે શાહજહા પરવીઝ અને શાહજહા પુરંમ અને તેથી આ બંને કાંટાઓને અજબ ચાલાકીથી દૂર કરવાની ઘણો વખત થયાં તે પેરવી ચલાવી રહી હતી. કેટલાય વખતની તેની દિલની ઉમ્મીદ અનેક કોશિશ છતાં હજી બર આવી નહતી. આવી બાબતની મહોબ્બતખાનના દિલમાં મજબૂત શંકા હતી, અને તે શાહજહા પરવીઝના ખૂનના સમાચાર મળતાં ઔર મજબૂત બની. તે બોલી ઊઠ્યો.

“બાદશાહબાનુ નુરજહાન તેના દાવની સોગડી ફેંકવામાં આબાદ ફાવી ગઈ છે. જેની જિંદગીનો દાવ ખતમ કરવાની તે તમન્ના ધરાવી રહી છે, તેમાંના એક શાહજહા પરવીઝને કાયમને માટે તે આ જહાનપરથી રવાના કરી ચૂકી છે અને કદાચ આવતી કાલે શાહજહા પુરંમની પણ આવી જ...”

આવી રીતે પોતાના ખેઆલમાં પૂરાતોરથી મક્કમ બન્યા પછી પોતાના દિલમાં પથદા થયેલો આ ખેઆલ, વિચારોને છુપાવી નહીં દેતાં પોતાના હાથ નીચેના સિપાહીઓના વડા-ફોજના અફસરોને તેનાથી વાકેફગાર બનાવવાના ઇરાદાથી તેણે ફોરન ફોજના અફસરોને પોતાની પાસે બોલાવી મંગાવ્યા. તેઓના આવ્યા પછી તેઓને સંબોધીને તેણે જણાવ્યું.

“શાહબદા સાહેબ આ જહાનપર સલામત નથી. તેની કતલ થઈ ચૂકી છે, અને મને પૂરતો શક છે કે.....” મહોબ્બતખાનના મ્હોમાંથી આગળ એક પણ સુખન નીકળી શક્યો નહીં. તેનું ગળું ભરાઈ જતાં તે બિલકુલ ચુપ થઈ ગયો અને બીજી બે પળે ફોજ અફસરોના ચહેરા તરફ જોઈ રહ્યો.

“અટકી કેમ ગયા?” સધળા એકી સાથે બોલી ઊઠ્યા.

“મને પૂરતો શક છે કે, બાદશાહબેગમ તુરજહાને શાહબદા પરવીઝતું ખૂન કરાવ્યું છે અને જે વખત પસાર થાય છે તેટલામાં... ..” મહોબ્બતખાન આગળ એક પણ સુખન બોલી શક્યો નહિ. તેની આંખમાં આંસુ આવી ગયાં, લેકીન મજબૂત દિલ બતાવી તેણે કહ્યું.

“શાહબદા પુરંમની પણ કતલ કરાવી નાંખશે.”

મહોબ્બતખાનના આ સુખન સાંભળતાં જ ત્યાં હાજર રહેલા સૌ કોઈ મોગલ સલ્તનતની મદકા તુરજહાનપર ફિટકાર વરસાવવા લાગ્યા, લેકીન વખત ઘણો જ બારીક હોવાથી સૌ કોઈને પૂરતી સાવ-ચેતીથી પોતપોતાને સોંપેલું કામ સંભાળવાની તાકીદ આપીને મહોબ્બતખાન મયદાને જંગમાં ઘાયલ બનેલા બીમસિંહજીની તબિયતના સમાચારથી વાકેફગાર બનવાને તે તરફ જવાને રવાના થઈ ગયો.

“મહોબ્બતખાનજી ! લડાઈમાં તમે! ફતેહમંદ બન્યા તે માટે મારા તમેને અભિનંદન છે.” મહારાણા બીમસિંહજીના તંબુમાં દાખલ થતાં મહોબ્બતખાનને જોતાં જ રહેજ આનંદમાં આવી જતાં મહારાણા બીમસિંહજી બોલી ઊઠ્યા.

“મહારાજ ! કત્તેહ તો મળી છે, લેકીન અમારું નૂર-અમારી ફાજનો વડો અક્સર દુસ્મનોના હાથે ધાયલ બનેલ છે, તે હકીકત અમેને હરગીઝ શરમિંદા બનાવે છે.”

“તેમાં આટલી બધી ઉદાસીનતા શા માટે? રાજપૂત બચ્ચો હંમેશાં મોતને મૂઠીમાં લધને જ ખેલે છે. રણસંઘ્રામમાં શત્રુઓના ભીષણ દળમાં કાળો કહેર ફેલાવી મોતને ભેટવાને તે હરહંમેશ આતુર હોય છે.”

“માત્ર આ એક જ હકીકત મને સતાવી રહી છે તેમ નથી લેકીન—”

“તમારા દિલમાં જે હોય તે શા માટે જણાવતા નથી?”

“પ્યારે બિરાદર ! તમારી.....” આમ બોલતાં બોલતાં મહોબ્બતખાનની ચશ્મેમાંથી આંસુઓ નીકળી પડ્યાં.

“મહોબ્બતખાનજી ! મારા માટે લેશ માત્ર ચિંતા કરવાની જરૂર નથી. એક ક્ષત્રિયને આના કરતાં બીજું કયું ઉત્તમ મોત હોઈ શકે?”

“મહારાજ સાહેબ, એક મર્દ બચ્ચાને છાજતા તમારા સુખન સાંભળતાં મારું જિગર ફુલાઈ જાય છે. બહાદર દોસ્ત મેળવવો એ પણ આ જહાનમાં ખુશ કિસ્મત હોય છે. તમારા જેવો જંગે બહાદર દોસ્ત મને મળેલ છે તેના માટે હું ખુદાતાલાનો હરગીઝ અહેશાનમંદ રહીશ લેકીન—”

મહોબ્બતખાનના આ શબ્દો સાંભળી પોતાની પ્રશંસા પસંદ નહિ હોવાથી મહારાજ ભીમસિંહજી વચ્ચે બોલી ઊઠ્યા: “મારા માટે શોક કરવાની બિલકુલ જરૂર નથી. કદાચ મારું મોત થશે તો પણ મને ક્ષોભ થશે નહિ, કારણ કે જેને હું દોસ્ત માનું છું તે શાહજહા પુરમનું ભણું કરતાં મરીશ તે મારા માટે સંતોષની વાત છે. શાહજહા પુરમ દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખતનો માલિક અને તે જેવાનું મારા ભાગ્યમાં લખ્યું હશે તો તે કદાપિ મિથ્યા થનાર નથી અને જે તે ભાગ્યમાં લખ્યું નહીં જ હોય તો હું શાહજહા પુરમને તમોને સોંપું છું. તેને મોગલ સલ્તનતનો માલિક બનાવવા તમો પૂરતી કાશિશ કરશો તેવી મારી સમક્ષ પ્રતિષ્ઠા કરો.”

“મહારાજ સાહેબ ! શાહજાદો પુરંમ પણ કેટલો ખુશ કિરમત છે કે તમારા જેવો દોસ્તના હિત માટે જનની કુરબાની આપે તેવા બહાદર મર્દની દોસ્તીનો હક્કદાર બનેલ છે, અને શાહજાદા પુરંમ સિવાય દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખતનો વારસ બીજો હવે કાણુ છે ?” મહોબ્બતખાન બોલી બિઠ્યો.

“કેમ ! શાહજાદો પરવીઝ મોગલ સલ્તનતની માલિકીપરનો તેનો હક્ક ઉઠાવી લેવાને તૈયાર છે ?”

“હરગીઝ નહિ, લેખીન—”

“કેમ ચુપ બની ગયા ? કંઈ ન બનવા જેવું બની ગયું છે ?”

“બિલકુલ તેમ જ છે. શાહજાદો પરવીઝ આ પળે આ જહાનમાં નથી. તેનું ખૂન-કતલ થઈ છે.”

“શું કહ્યું ? શાહજાદા પરવીઝનું ખૂન ? મહોબ્બતખાનજી, આ બધું કેવી રીતે બની ગયું ? હજુ ગઈ કાલે જ બંગાળમાંની શાહી ફાજ સાથે તો તે અહીંઆ આવી પહોંચ્યો છે તેટલીવારમાં તેનું ખૂન ? કંઈ સમજી શકાતું નથી, માટે જો તમે આ હકીકતથી પૂરા વાકેફગાર હો તો મને સઘળી બિના જણાવો.” આશ્ચર્યચકિત થઈ જતાં મહારાણા બીમસિંહજીએ કહ્યું.

મહોબ્બતખાને મહારાણા બીમસિંહજીને બંધી હકીકતથી માહિતગાર બતાવ્યા. હકીકત સાંભળી લીધા પછી મહારાણા બીમસિંહજી પણ બે પળ કાંઈક વિચારમાં પડી ગયા, અને વિચારોની પરંપરામાં કેટલોક વખત અટવાયા પછી મહોબ્બતખાનને ઉદ્દેશીને કહ્યું.

“મહોબ્બતખાન સાહેબ ! હવે મને પૂરતો શક રહે છે કે, બાદશાહ-એગમ નુરજહાન મોગલ સલ્તનતના ગાદીવારસ તરીકે શાહજાદા શહેરિયારના નામનો પાટવી ફૂંવર તરીકેનો ઢંઢેરો ફેલાવ્યા વિના નહિ રહે, અને તેથી મને શાહજાદા પુરંમની સલામતી માટે ભય રહે છે. આ કારમા ધાને લીધે જો મારું મૃત્યુ થાય તો પણ તમારી જિંદગી જ્યાં સુધી સલામત હોય ત્યાં સુધી શાહજાદા પુરંમને ઉની આંચ પણ ન આવે તે જોવાનું હું તમારા પર છોડું છું. શાહજાદા પુરંમની જિંદગીનો ભાર તમેને સોંપું છું.”

“મહારાજ સાહેબ, પાકપરવરદિગારના નામપર પૂરાતોરથી તમારી રૂબરૂમાં હું કસમ લઉં છું કે, આ દુનિયા-જહાનપર જ્યાં સુધી મારો જન સલામત હશે ત્યાં સુધી શાહજાદા ખુર્મના જનની જોખમદારી મારા પર છે. હું જનના જોખમે પણ તેની તરફેણમાં-તેના જ પક્ષમાં રહીને લડીશ અને જ્યાં સુધી મારા બદનમાં ખૂન વહેતું હશે ત્યાં સુધી તેને મોગલ સલ્તનતનો માલિક બનેલો જોયા પછી આરામ કરીશ. લેકાન જ્યાં સુધી બાદશાહ સલામત શહેનશાહ જહાંગીર હોવાત હશે ત્યાં સુધી—”

“તો પછી શાહજાદા ખુર્મને માટે બિલકુલ આશા હોય તેમ મને જણાતું નથી. બાદશાહમેગમ તુરજહાન શાહજાદા ખુર્મને ત્યાં સુધી જીવતો રહેવા કેમ દેશે ?”

“તે બાબતમાં તમો બિલકુલ બેદિફ રહો. તમારો ધા કાતિલ છે અને તેમાંથી પૂરો આરામ થયા પછી તમારે શાહજાદા ખુર્મ માટે જે કહેવું હોય તે બાબતથી કરી શકશો માટે હાલ તો આરામ લ્યો.”

“રજપૂતના બેટાને વળી આરામ કેવો ? હાથમાં લીધેલું કામ પૂર્ણ થાય ત્યારે જ તે આરામ તરફ નજર નાંખે છે.”

“લેકાન તમોએ જેનાપર શાહજાદા ખુર્મની સલામતીનો ભાર નાખ્યો છે તે હરગીઝ પોતાની જન જતાં પણ શાહજાદા સાહેબનો બાલ પણ વાંકો થવા દે તેમ નથી.”

“અને તેથી જ મને કાંઈક સંતોષ છે, પરંતુ શાહજાદા સાહેબ હાલમાં ક્યાં છે ?”

“તેનાથી હું પણ પૂરનો વાકેફગાર નથી, લેકાન તે જ્યાં છે ત્યાં ખરતી રીતે સલામત છે.” મહોબ્બતખાને જણાવ્યું.

“તે તો પરોપકારી મહાદેવી છે. તેની છાયામાં કેાણ સલામત ન હોય ? પોતાના અપમાનનો બદલો લેવો તે જ તેની અબિલાષા છે. અને તેથી—”

“તેના દિલમાં શું તમના છે તેનાથી તમે વાકેફગાર બનવા ઇચ્છતા હો તો પ્રતાપરથી બણી લ્યો કે, તે બીજી નુરજહાન બનવાની તમના સેવે છે.”

“જુદું, તદ્દન જુદું મહોબ્બતખાનજી ! ત્યાં જ તમારી ભૂલ થાય છે. બાદશાહબેગમ નુરજહાન તેની દુખ્તર-પુત્રી રોશનઆરને તથા શાહબદા શહેરિયારને શહેનશાહ જહાંગીર પછી તાબેતખ્તના માલિક બનાવવાની કાશિશ કરી રહી છે, ત્યારે આ ભગવતી શાહબદા ખુર્મને મોગલ રિયાસતના માલિક બનેલા બેવા ઇચ્છે છે. બન્નેનું નિશ્ચાન એક જ છે ત્યારે રસ્તા જુદા જુદા છે.” મહારાણા-બીમસિંહજીએ મહોબ્બતખાનને ખરી હકીકતથી વાકેફગાર બનાવતાં તે આનંદમાં આવી ગયો અને શાહબદા ખુર્મ માટે લડવાના કસમ એક વખત ફરીથી લખતે મહારાજા બીમસિંહજીની રજા લઈ પોતાના તંજુ તરફ જવાને રવાના થઈ ગયો.

પ્રકરણ અઢારમું

જિંદગીના જુગાર

નુરજહાન તેના દિલની તમના-રાક્ષસી મહત્વાકાંક્ષા બર લાવવા માટે અનેક જાતના શેતરંજના દાવ અને કાવાદાવાની રમત રમી રહી હતી. શાહબદા ખુર્મ કેવી ગજબનાક આકૃતમાં આવી પડ્યો છે, તે બિનાથી ખુદ શહેનશાહ જહાંગીર પણ પ્રતાપ વાકેફગાર નહતા. શાહબદા ખુર્મ પણ બાદશાહબેગમ નુરજહાનના કાવાદાવા-કાવત્રાં કે દગાબાજીના દાવમાં પોતાનો જીવ ન ગુમાવી બેસે તે માટે દિલ્લી આગ્રા અને ફત્તેહપુર સીક્રી વચ્ચે જુદા જુદા વેશમાં-લીબાસમાં કાંઈ પણ ઇન્સાન તેને પિછાની બળ્ય તો જીવન સલામત નથી એવી ક્રિકેને લીધે ધણીજ ચુપકિદી અને પ્રતાપી સાવચેતીથી જિંદગીના દિવસો પસાર કરી રહ્યો હતો.

બાદશાહબેગમ તુરજહાને પોતાની શેતરંજના ફેંકલા દાવનું ખાદું બનાવીને જ્યારે શાહજહા પરવીઝને બંગાળમાંથી શાહી ફરમાનની રૂએ બીમસિંહજી અને મહોબ્બતખાનના લશ્કર રહામે જંગે મયદાન ખેલવાને રવાના કરી દીધો હતો અને પોતાના દામાદ શાહજહા શહેરિયાર જેને શહેનશાહ જહાંગીર પછી મોગલ સલ્તનતનો માલિક બનાવવાની તુરજહાન તમન્ના સેવતી હતી તેને પણ શિરાઝીનો જામ અને સનમની ગોદ છોડીને મયદાને જંગ તરફ જવાની દિલમાં બિલકુલ ખ્વાહિશ નહીં હોવા છતાં પોતાના રૂબાબમાં આંજી નાખી શાહી ફોજ સાથે મયદાને જંગ તરફ ઉપડી જવાને તૈયાર કર્યો હતો, તે આપણે પાછળ જોઈ ગયા છીએ.

આમ પોતાની સત્તાનો કારડો ફેરવતી બાદશાહબેગમ તુરજહાન તેના દિલમાં પયદા થતી ઉમ્મીદને પાર પાડવા પોતાની કાબેલિયતનો પૂરેપૂરો ઉપયોગ કરી રહી હતી, તે વખતે બાદશાહબેગમના દિલની ખ્વાહિશમાં પથ્થર મિસાલ જે કાષ્ટ નડતું હોય તો તે શાહજહા ખુર્મ જ હતો. તે કેવી હાલતમાં તેના દિવસો પસાર કરી રહ્યો છે તે તરફ નજર ફેંકવાની આપણે કાશિશ કરીશું.

“આલમના માલિક! હિન્દોસ્તાનના શહેનશાહ જહાંગીરનો બેટા હોવા છતાં આજે હું એક નાચીઝ ઇન્સાન કરતાં પણ કેવી બૂરી હાલતમાં દિવસો પસાર કરું છું? જિંદગીના દિવસો આવી કંગાલિયતમાં પસાર કરવા જનની સલામતી માટે પળે પળે નહાસી છૂટવું, વેશ પદો કરવો અને ચોરીછૂપીથી એક ડાકુ જેટલા જ ડરથી છુપાઈ બેસવું તેના કરતાં મયદાને જંગમાં ઝઝૂમી કિસ્મતનો દાવ-જિંદગીનો જુગાર ખેલી મચોત અગર સલ્તનતનો ફેંસલો સ્વીકારી લેવો તે હરગીઝ ઉત્તમ નથી?”

આમ બોલતાં બોલતાં સંગેમરમરની પૂતળી મિસાલ ચમકતી કાચની પૂતળી મુમતાઝમહાલનો ખેઆલ તેના દિલપર સ્વાર બનતાં તેના જિગરમાં દર્દ પયદા થયું. તે પોતાના દિલપર બિલકુલ કાબૂ

રાખી શક્યો નહિ તેથી કાંઈ પણ બોલવા ઇચ્છતો નહતો, છતાં તેનાથી બોલાઈ જવાયું.

“મુમતાઝમહાલ કેવી ભોળી લડકી ? તેના જેવી સાફ દિલની લડકી પોતાનું જિગર અને જીવન—જિંદગી મારી પાછળ મારા માટે કુરબાન કરવાને પણ હરગીઝ તૈયાર છે. તેને પણ મારા લીધે આફત અને સુસ્કિલીમાં શા માટે વસડવી જોઈએ ? આવી માહતાબની ચાંદની મિસાલ રૂપની રોશની ફેંકતી ગુલશનના નાજુક ગુલ સમી પોતાની ખુશ્બોથી મારા દિલને મહેકાવી દેનારી નાઝનીનને આ જિંદગીમાં હું અયશ, આરામ અને આનંદથી તરબતર બનાવી શકું તેમ છે ? નહીં જ. ખિલકુલ અસંભવિત. અત્યારની હાલતપર વિચાર કરતાં સાફ સાફ જણાઈ આવ્યા વિના નથી રહેતું કે, જિંદગી જવાના ડરથી આમ છુપાઈ રહેવાથી મારા દિલની કે મારા દિલની મલકા મુમતાઝમહાલના દિલની મુરાદ હરગીઝ બર આવી શકે તેમ નથી અને તેથી....”

આમ બોલતાં બોલતાં શાહજહાં ખુર્શ પાછો તેના ખેઆલમાં મસ્ગૂલ બની ગયો, લેકીન બીજી જ પળે કાંઈક નવો જ ખેઆલ તેના દિલમાં પયદા થતાં જ તે પૂરાતોરથી બોલી બિડ્યો.

“મુમતાઝને જો તેને આપેલા કબ્જોલ પ્રમાણે મારે હરગીઝ સુખી બનાવવી હોય તો મયદાને જંગમાં ઝુકાવી કિસ્મતનો છેલ્લો દાવ ફેંક્યા સિવાય બીજો કાંઈ રસ્તો નથી. મયદાને જંગમાં ઝુકાવ્યા પછી કાં તો ફતેહ છે, નહીંતર મર્યોત તો હરગીઝ ભેટવાને તૈયાર છે જ. મોગલ સલ્તનતના માત્રિકનો એટો તેની જાન બચાવવા માટે આમ ન્હાસભાગ કરે તે હરગીઝ તેના માટે નામોશીમયું નથી ? બસ હવે તો એ જ મક્કમ નિશ્ચય. જિંદગીનો બુગાર ખેલી કિસ્મતનો દાવ ફેંકવો, તે જ એક રસ્તો છે.”

આમ કહીને શાહજહાં ખુર્શ પાછો ખેઆલની પરંપરામાં મસ્ગૂલ બની ગયો લેકીન આ છેલ્લા સુખન બોલતાં બોલતાં તેનો ચહેરો અંગાર મિસાલ લાલ બની ગયો. તેના ચશ્મોમાંથી અંગાર

ઝરવા લાગ્યો અને બીજી જ પળે કેવી જાતનો દાવ ફેંકવામાં આવે તો આ મુશ્કેલી અને આફત દૂર થતાં તેના દિલની તમન્ના બર આવે તે માટેના જેઆલમાં તે મસ્ગૂલ બની ગયો હતો ત્યારે મુમતાઝ-મહાલ ઘણા જ ધીમા કદમે ત્યાં આવી પહોંચી.

શાહજાદા ખુર્શીદે આમ લાન ભૂલીને જેઆલમાં જ મસ્ત બની ગયેલો જોતાં જ એક હરફ પણ નહીં બોલતાં તે ચુપચાપ ખડી રહી. તેવામાં એકાએક શાહજાદાના નીચેના સુખન તેના કાન સાથે અથડાયા.

“જવાની અને જાનના ભોગે પણ જિંદગીનો જુગાર ખેલી લેકીન મુહબ્બતના જ જેઆલમાં મસ્ત બની તેનો જાન નિસાર કરવાને પણ જે હરગીઝ તૈયાર છે, તે માહતાબ મિસાલ પોતાની રૂપની રોશની ફેંકી આલમને તરબતર કરતી મુમતાઝમહાલને ખુશકિસ્મત બનાવવા-આનંદ, અયશ, આરામ અને જવાનીની લહજ્જત લૂંટવા માટે, એફિક બનાવવા માટે કિસ્મતનો દાવ ખેલવાની હરગીઝ જરૂરત નથી? મને પછી ખાતરી છે કે તેમ ક્યાં વગર હું મુમતાઝને હરગીઝ સુખી બનાવી શકનાર નથી અને તેથી.....”

ઉપરના સુખન મુમતાઝમહાલના કાન સાથે અથડાતાં જ તે ધીમા કદમે શાહજાદા ખુર્શીદ પાસે આવી પહોંચી અને તેના ખભાપર હાથ મૂકતાં બોલી.

“શાહજાદા સાહેબ ! અયશ, આરામ અને જવાનીની લહજ્જત લૂંટવા માટે જિંદગીનો જુગાર ખેલવાની કે જાતને આફતમાં મૂકવાની બિલકુલ જરૂરત નથી. જેના આરામ અને તાજગી માટે તમે તમારી જાનને જોખમમાં મૂકવાને તૈયાર બની ગયા છો તે મુમતાઝ અયશ, આરામ કે જરૂર, ઝવેરાતની હરગીઝ ભૂખી નથી. તેને આવી મામૂલી લેકીન આલમની ચસ્મે કિંમતી ગણાતી ચીઝની બિલકુલ જરૂરત નથી, તે તો લેકીન તમારા ખુશખુશાલ દિદારની જ પ્યાસી છે. તમારી ખુશાલી અને આરામમાં પોતાનો આરામ અને ખુશાલી

શોધનારી છે. પાકમુહુષ્યતના રંગે રંગાયેલ પ્રેમી હરગીઝ દુન્યવી રંગત તરફ નજર પણ ફેંકતા નથી. આ ખાદીમા-લોંડી તો હરગીઝ...”

મુમતાઝ ઉપરના સુખન બોલી રહી હતી તેવામાં એકાએક કાંઈના પગલાનો આવાજ શાહજહા પુરંમના કાને પડતાં જ શાહજહા પુરંમ ચમકી ઊઠ્યો. લેકીન બીજી જ પળે તેની ચશ્મે મુમતાઝમહાલના બદનમાંથી ટપકતી જવાની અને હુસ્ન પર પડતાં જ તેના દિલમાં ખુશાલી પથરા થઈ. તે બોલી ઊઠ્યો.

“મુ... મ... તા... ઝ...”

“શું ફરમાન છે, મારા માલિક ?”

“ફરમાન ? અને તે મારી લખ્તેન્જિગર માટે ? મુમતાઝ ! તું તો મારી ચશ્મેનું નૂર છે, આ આફત અને મુશ્કેલીના દિવસોમાં મારા દિલનો આરામ અને ખુશાલી—”

શાહજહા પુરંમ આમ બોલતાં બોલતાં બહિસ્તની હુર મિસાલ પોતાના બદનમાંથી હુસ્નને વેરતી મુમતાઝમહાલ તરફ એકી નજરે નોંધ રહ્યો. બીજી જ પળે મુમતાઝમહાલની કાતિલ ચશ્મેમાંથી છૂટતા ધાવથી ધાવલ બનતાં જ તે દિલ ગુમાવી બેઠો અને મુમતાઝમહાલનો કમળની દાંડી મિસાલ નાજુક હાથ તેણે પોતાના હાથમાં લીધો અને મુમતાઝમહાલના પરવાળા મિસાલ લખ્તપરના આછા મુશ્કેરાટમાં ભાન ભુલી જતાં તે બોલ્યો.

“મુમતાઝ.....”

“મારા દિલના માલિક ! મારા શરતાઝ ! આમ બેચેન કેમ જણાવ છો ? દિલમાં શું દર્દ છે ?”

“મોગલ સલ્તનતના માલિક શહેનશાહ જહાંગીરનો શાહજહા હોવા છતાં, શાહી કુટુંબનું ફરજંદ હોવા છતાં એક મુશ્કેલ મિસાલ તંગ હાલતમાં જ્યાં જનની સલામતી પણ હરગીઝ આફતમાં છે તેવા દિવસો ગુજરવા તે મારા માટે બિલકુલ નામોશી બધું” નથી ?”

“ઇન્સાનના દિવસો બિલકુલ એકસરખા પસાર થતા નથી. ચાંદની પૂર બહારમાં ચમક્યા પછી આ ચમકતી ચાંદનીની જહાનને પોતાની રોશનીથી તરબતર કરનારી રોશની પણ ગાયબ બની જાય છે, તેવું જ ઇન્સાનના આનંદ અને અયશ આરામનું છે અને તેથી જ હરગીઝ આલમના માલિકને બૂલવો નહિ, તે જ ઇન્સાનની ઇન્સાનિયત નથી? આફત એ તો ઇન્સાનની ખુદાઈ કસોટી છે.” આમ કહીને શાહજહા પુરમના દિલની ફિક્ક બુલાવી તેના દિલને બહેલાવવા માટે મુમતાઝમહાલે તેના નજીક લઈ આવ્યાં આવાજે સંગીતના સ્વર છેડવાનું શરૂ કરી દીધું.

“ચયન તુજકો બીનહો, મુજકો સતાનેવાલે
તુબી કંડા ન રહે, શુકે જલાનેવાલે
દર્દે કુરકતકા તુજે, મેરીતરહ હો હરદમ.
ઓ સીતમગર મુજે, ઈસ દર્દ કે દેનેવાલે.
ઇ.....સ.....દ.....ર્દ.....કે.....”

ચાંદનીની તરબતર રોશનીમાં પોતાના દિલના માલિકનો ગમ બુલાવી ખુશાલીનું વાતાવરણ જમાવવા મુમતાઝમહાલ તેના બુલબુલ મિસાલ આવાજે સંગીત છેડી આબુખાબુના વાતાવરણને બદલાવી નાખવા ઉપરાઉપરી નવી નવી રાહથી સંગીત છેડી રહી હતી, તેવામાં શાહજહા પુરમના દિલ પર સવાર બની બેઠેલો ગમ અને રંજ એકાએક ગાયબ બની જતાં ખુશાલીના આવેશમાં શાહજહા પુરમે મુમતાઝમહાલને પોતાની ગોદમાં જકડી, તેના ચણાઈ મિસાલ લાલ લબ્બપર એક બોસો લીધો.

શાહજહા પુરમે પૂરતી રંગતમાં આવી ગયેલો જોઈ મુમતાઝે કહ્યું

“શાહજહા સાહેબ! તાબેતખ્ત અને રિયાસતની માલિકી ભોગવનારા જે આનંદ અને લહજ્જત મામૂલી ઇન્સાન લૂંટી શકે છે તે લૂંટી શકતા નથી, કારણ કે પળે પળે તેઓને આફતનો સામનો કરવાનો હોય છે. મને શહેનશાહતની બિલકુલ તમજા નથી. મને તો

તમારા દિદારમાં બાદશાહત સમાયેલી જણાય છે. દિલ્લી અને આગ્રાની રિયાસત કરતાં શાહજહા સાહેબની જનની મને વધુ કિંમત છે. હું અયશ, આરામ કે મોજશોખની બિલકુલ તમન્ના ધરાવતી નથી, લેકીન આ બાદીમા મારા માલિકના દિદારની પ્યાસી છે.

“શાહજહા સાહેબ—મારા દિલના માલિકની ખીદમતમાં મારી જિંદગી પસાર થતી હોય તો ગમે તેવી આફત અને મુશ્કેલીનો સામનો કરવામાં મને બિલકુલ ડર નથી. જનજોખમમાં આવી પડે, જિંદગી સલામત નથી તેવી પાકી ખાતરી હોવા છતાં પરિણામની દરકાર કર્યા વગર ફેદી પડવું તે બેવકુફાઈ નથી?” શાહજહા પુરમની ગોદમાં જ પડ્યા પડ્યા મુમતાઝે કહ્યું.

“બિલકુલ સચ. મારી મહેબૂબા! તારું કહેવું તદ્દન બ્યાબખી છે લેકીન—”

શાહજહા પુરમે હજુ તેનું આ વાક્ય ખતમ ન હોતું કયું તેવામાં તેના અને મુમતાઝમહાલ બંનેના કાને કોઈના આવવાના પગલાંનો આવાજ પડતાં જ આશક—માશુક બંને ચમકી ઊઠ્યાં. આફતના ડરથી બંનેનું બદન કંપી ઊઠ્યું, લેકીન હિંમત રાખી જે દિશા તરફથી આવાજ આવતો હતો તે તરફ નજર ફેંકી આવનાર કોણ છે તે જાણવાને ઇંતેજાર બન્યાં. પળવારમાં આવનાર વ્યક્તિને બંને આશક માશુકે પૂરાતોરથી પીછાની લીધી કે, તરત જ બંનેના ચહેરા પર ખુશાલી પયદા થતાં જ મુમતાઝમહાલે કહ્યું.

“ડરવાની બિલકુલ જરૂરત નથી. દુલારી આવતી જણાય છે. તેના ચહેરા પર ખુશાલી નાચતી હોઈ જરૂર કાંઈક આનંદના સમાચાર હશે.”

“આલમનો માલિક પાકપરવરદિગાર તારા સુખના સાચા પાડે, લેકીન જનજોગર! આજકાલના વાતાવરણ અને હકીકત પરથી હું તો એવા નિશ્ચય પર આવી ચૂક્યો છું કે, પરિણામની પરવાહ કર્યા વગર એક વખત કિસ્મતનો દાવ તો ખેલી નાખવો.”

શાહજાદો પુરંમ પોતાના દિલમાં તેણે કરેલા નિશ્ચયને મુમતાઝ મહાલને જણાવી રહ્યો હતો તેવામાં દુલારી તેઓની છેક નજદિકમાં આવી પહોંચતાં જ મુમતાઝમહાલનું દિલ થનગની ઊઠ્યું. તેના જિગર પર કાબૂ નહિ રહેતાં તે બોલી.

“દુલારી ! શી હમીકત છે ?”

“તે આખતમાં તો તમે અને શાહજાદા સાહેબ વધારે જાણો કે હું ?” રહેજ ટીખલ કરતાં દુલારી બોલી.

“તું ભલે હરગીઝ તે છુપાવવાની કાશિશ કરે, લેકીન તારા અહેરા પરની ખુશાલી આપોકાર જણાવી દે છે કે, તું કાંઈ ખુશાલીના સમાચાર લાવી છે. ખરું કે નહિ ?”

“મુમતાઝ ! ત્યાં જ તું ભૂલે છે. મને મળેલા સમાચાર જો હરગીઝ સાચા પડે તો તમારા માટે થોડા વખત પછી ફતેહપુર સીક્રીમાં આરામથી રહેવું પણ મુશ્કિલ બને તેમ છે.”

આમ કહીને પોતાના સુખનની શાહજાદા પુરંમ અને મુમતાઝના દિલ પર કેવી અસર પડેલા થાય છે તે જોવા માટે દુલારી તેમના અહેરા તરફ જોઈ રહી.

“આફત, મુશ્કિલી અને પરેશાની !” મુમતાઝમહાલના મ્હોંમાંથી ઉપરના સુખન નીકળી પડતાં જ તેના અહેરા પરનું નૂર એકાએક ગાયબ બની જતાં તે શાહજાદા પુરંમ તરફ જોઈ રહી.

“મુમતાઝ ! લખ્તેજિગર ! તેમાં ફિકમંદ બનવાની બિલકુલ જરૂરત નથી. જિંદગી એ એક જાતનો જુગાર છે. દાવ ખેલવામાં રહેજ પણ ગફલત કરી તો મઝોત રહામે ખડું જ છે અને તેથી મેં કરેલા નિશ્ચય પ્રમાણે મને એક વખત કિસ્મત અજમાવી લેવા દે, જિંદગીનો જુગાર ખેલી લેવા દે. બ્યાસુધી આ જાન સલામત છે ત્યાં સુધી તારે ડરવાની શી જરૂરત છે ?” મુમતાઝમહાલને હિંમત આપતાં શાહજાદા પુરંમે કહ્યું.

“મુમતાઝ! આફત અને મુસ્કલી આબ્યા પહેલાંજ તું ડરી ગઈ તો પછી તે આવી પડતાં તેનો સામનો તું કેવી રીતે કરી શકશે? મને પુરતો ડર છે કે, જો તું જિંદગીની શરૂઆતમાંજ મુસ્કલી તે આફતથી ડરી જશે તો પછી જિંદગીની મજબૂત ગૂંચોનો તું કેવી રીતે ઉકેલ લાવી શકશે?” આમ બોલતાં બોલતાં દુલારી ખડખડાટ હસી પડી.

“દુલારી! તું આ શું કરવા બેઠી છે તેનો તને ખેચાલ છે?” મુમતાઝમહાલે પૂછ્યું.

“પૂરાંતોરથી, તારી હિંમત અને તાકાતનું માપ કાઢું છું. મોગલ સલ્તનતની મદદા બન્યા પછી મુમતાઝ તે પદને લાયક નીવડશે કે નહિ તેની ખાતરી કરી જોઉં છું.”

“લેકીન હું બાદશાહબેગમ બનવાને બિલકુલ ઇંતેજર નથી.”

“પણ અમો છીએ તેનું શું? અને શાહજહા સાહેબ દિલ્લી અને આગ્રાની રિયાસતના માલિક અને પછી તારી શું મળલ છે કે, તું બાદશાહબેગમ બનવાની નારાજ બતાવી શકે?”

દુલારીના કહેવાને મુમતાઝમહાલ પૂરતી રીતે સમજી નહિ શકવાથી તે કેટલોક વખત દુલારીના ચહેરા તરફ ટીકી ટીકીને જોઈ રહી. શાહજહા ખુર્મની પણ મુમતાઝમહાલ જેવી જ દશા હતી, લેકીન હકીકત જાણવાના હેતુથી શાહજહા ખુર્મે દુલારીને પૂછ્યું:

“દુલારી! હવે દિલ્લીગી છોડી, હકીકત શું છે તે જણાવશે?”

“બાખુશીથી લેકીન.....” આમ બોલતાં બોલતાં દુલારી સુપ બની ગઈ.

દુલારીને સુપ બની ગયેલી જોઈ ચોક્કસ કાંઈ આફતના સમાચાર હશે તેવો ખેચાલ શાહજહા ખુર્મના દિલ્લમાં પવદા થતાં તે બોલી બિઠ્યો.

“દુલારી! સુપ કેમ થઈ ગઈ? આફત અને દિલ્લીગીના સમાચાર હોય તો તે પણ સખ્ત દિલ્લે સંભળવાને હું હરગીઝ તૈયાર છું.”

“શાહજાદા સાહેબ ! એમ છેક નિરાશ બનવાની બિલકુલ જરૂરત નથી. સમાચાર રહેજ દિલગીરીના તો છે, લેકાન આફતનું હરગીઝ નામોનિશાન નથી.”

“તો પછી તે જણાવવામાં ઢીલ શા માટે કરે છે ?”

“લેકાન આપની હિંમતની કસોટી કરવા.” આમ કહીને શાહજાદા પુરંમ અને મુમતાઝમહાલની છેક નજદિક જતાં તેણીએ કહ્યું.

“સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાન તથા મહારાજ બીમસિંહજીના લશ્કર સામે ખુદ શહેનશાહ સલામતને લઇને બાદશાહબેગમ તુરબહાન મયદાને જંગ તરફ ઊપડી બનાર છે અને તેથી સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાન અને મહારાજ બીમસિંહજી આ લડાનારા મયદાને જંગમાં તમારી હાજરીની જરૂરત છે તેવા નિશ્ચય પર આવ્યા હોવાથી ફત્તેપુર સીક્રીના આરામ અને લહજજતને છોડી મયદાને જંગમાં હાજર થઈ જવાના તમોને સમાચાર જણાવવાને માટે તેઓએ મને મોકલી છે.” આમ કહીને દુલારી શાહજાદા પુરંમના ચહેરા તરફ જોઈ રહી.

“દુલારી ! પાકપરવરદિગારે તને વખતસર મોકલી છે. મુમતાઝ પાસે હું આ જ વાત કરતો હતો. જિંદગીનો જુગાર ખેલવાની મારા દિલમાં પૂરતી તમન્ના જાગી છે ત્યાં આ સમાચાર લઇને તું મોકાસર આવી પહોંચી હોવાથી મને તેમાં પૂરતું જોમ મળ્યું છે. આ પહે જ કિસ્મતનો દાવ અજમાવવા હું મયદાને જંગ તરફ ઊપડી જવાને તૈયાર છું.”

“લેકાન મુમતાઝનો ચહેરો બાપોકાર જાહેર કરી રહ્યો છે કે, તે હરગીઝ તમોને મયદાને જંગમાં જવા દેવાને તૈયાર નથી. મુમતાઝ ! મ્હોં કેમ ખોલતી નથી ? ચુપ કેમ છે ?” શાહજાદા પુરંમ અને મુમતાઝમહાલ બંનેના દિલની હકીકતથી વાકેફગાર બનવાના ધરાદાથી દુલારીએ પૂછ્યું.

“તમો બધા મયદાને જંગ જામે તે માટે આટલા બધા શા માટે આતુર છો તે જ હું પીછાની શકતી નથી. મયદાને જંગ જામે-

ખેલવામાં આવે તેમાં તમારા દિલની કંઈ મક્કસદ બર લાવવા આ શેતરંજના પાસા ફેંકવામાં આવે છે ?” મુમતાઝમહાલે પૂછ્યું.

“અને તારે તેનાથી વાકેફગાર બનવું છે ?”

“બાપુશીથી.”

“મએાતને મૂડીમાં લઇને મયદાને જંગના નામની તરબી ફેરવના-રાએના દિલમાં જે કાંઈ પણ જાતની તમન્ના હોય તો તે લેખીન મુમતાઝને બાદશાહબેગમ બનાવવાની જ છે અને તે પૂરી હીકમતથી પાર પાડવા માટે સઘળા પોતપોતાની જાનનું જેખમ ખેડી રહ્યા છે, મતલબ કે જાનની સાથે રમત રમી રહ્યા છે.” દુલારીએ મુમતાઝ મહાલને સાફ સાફ સુખનમાં સંભળાવી દીધું.

“અને જે મયદાને જંગનું તે જ જણાવ્યું તે જ લેખીન કારણ હોય તો પછી તમે બધા શામાટે તમારી જાનને મૂડીમાં લઇને મએાતની સાથે ખેલી રહ્યા છો ? હું હરગીઝ બાદશાહબાનુ બનાવવાની ખ્વાબમાં પણ ખ્વાહિશ ધરાવતી નથી.” મુમતાઝમહાલે તેના વિચારો જણાવ્યા.

“તારા દિલમાં હિન્દુસ્તાનની મોગલ રિયાસતની મદકા બનાવવાની તમન્ના હોય કે નહિ તેની અમેને બિલકુલ પરવાહ નથી. અમેા અમારા નિશ્ચયમાં પૂરાતોરથી મક્કમ છીએ. અમેા તને દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખ્તના માલિકની મદકા બનેલી જેવાની ઉમ્મીદ ધરાવીએ છીએ અને તેને તારે હરગીઝ તાબે થવું પડશે જ.” આમ કહીને દુલારી શાહજહાં પુરમના ચહેરા તરફ જોઇ રહી.

“મુશ્કિલી, આફત અને પરેશાની એ તો મારું જીવન બની ગયું છે અને તેથી હવે હું સંતાપ કે શોક અને આવી પડતારી ગજબનાક આફત કે મએાતના પયગામથી પણ હરગીઝ ડરતો નથી તેથી તારા દિલમાં કાંઈ પણ જાતનો ડર રાખ્યા વગર તારે જે હકીકત જણાવવી હોય—પેશ કરવી હોય તે બાપુશીથી જણાવ.”

“મએાતનો ડર બિલકુલ નથી, અને શાહજહાં સાહેબને મએાતના મહેમાન બનાવવાની ઉમ્મીદ ધરાવનારાએની હસ્તી—” આમ

બોલતાં બોલતાં દુલારીએ એક વખત ફરીથી મુમતાઝમહાલ તરફ નજર ફેંકી.

“બડી ચાલાક લડકી જણાય છે, દિલની ઇંતેજરીમાં ઔર વધારો કર્યે જાય છે, લેકીન—”

“સાફ સાફ હકીકત જણાવતી નથી. આમ જ તારું કહેવું છે ને મુમતાઝ?” મુમતાઝમહાલ તેનું વાક્ય ખતમ કરે તે પહેલાં દુલારી બોલી બીડી.

“લેકીન હવે હું તારી ઇંતેજરીને ઔર વધારવા માગતી નથી. તને કે શાહજાદા સાહેબને ઇંતેજરીની આગમાં તડપાવ્યા વિના સાફ સાફ સુખનમાં એ જણાવી દેવા ઇચ્છું છું કે, શાહજાદા પરવીઝનું ખૂન થયું છે.”

“ખૂન! અને તે શાહજાદા પરવીઝનું? તને આ સમાચાર ક્યાંથી મળ્યા? દુલારી! આ હકીકત સાંભળવામાં તારી ગફલત તો નથી થતી?” શાહજાદા ખુર્મના કાને ઉપરના સુખન પડતાં જ ચોંકી બેઠાં તેણે પૂછ્યું.

“ગફલત જેવું હરગીઝ નથી. શાહજાદા સાહેબ, મહારાજા બીમસિંહજી અને સિપેહસાલાર ખુદરામખાન વચ્ચે જામેલા જંગમાં સિપેહસાલાર ખુદરામખાન શિકસ્ત પામીને દિલ્લી તરફ શાહી ફોજ સાથે નહાસી છૂટ્યા, તે પહેલાં શાહજાદા પરવીઝનું ખૂન થયું હતું. પૂરતી તપાસ કરતાં શાહજાદા પરવીઝનું ખૂન થયું છે, તે હકીકત સાચી જણાતાં મોગલ રિયાસતના માલિક શહેનશાહ જહાંગીરના દિલમાં પણ પારાવાર દુઃખ થયું છે. શાહજાદા પરવીઝના ખૂનની હકીકતથી શહેનશાહ સલામત ચમકી બેઠા હોય તેમના દિલમાં તમારા માટે ઇંતેજરી પચદા થઈ છે. ખુદ બાદશાહ સલામત તમોને જોવાને બડા આતુર છે લેકીન.....” આમ બોલતાં બોલતાં દુલારી અટકી ગઈ અને થોડો વખત ચોતરફ નજર ફેંકી બોલી.

“આદશાહ બેગમ તુરજહાન તેના દામાદ શાહજહા શહેરિયારને દિલ્લી ને આગ્રાની રિયાસતનો માલિક બનાવવાની ઉમ્મીદ સેવતી હોય તેણે શહેનશાહ સલામતના કાન પર તમે પણ આ જહાન પર હૈયાત નથી-હૈયાતી ધરાવંતા નથી તેવી હકીકત નાખવા ઉપરાંત સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાન તથા મહારાજ બીમસિંહજી શાહજહા પુરમની તરફેણમાં હોવાનો ખોટો દાવો રજૂ કરી મયદાને જંગ જમાવી જીતેલો મુલક પોતે જ હજમ કરી જવાની તમના ધરાવે છે, તેવી હકીકત શહેનશાહ જહાંગીરના દિલમાં ઠસાવી છે. હવે પછી જમનારા મયદાને જંગમાં તે ખુદ શહેનશાહ સલામતને લાવવાની તમના ધરાવે છે.

“શાહજહા પરવીઝ હવે આ જહાન પર હસ્તી ધરાવતો નહીં હોવાથી મોગલ સલ્તનતની ગાદી પર દિલ્લી અને આગ્રાના તાજે-તખ્તની માલિકી પર તમારો હક્ક છે અને તેથી મહોબ્બતખાન અને મહારાજ બીમસિંહજી તમારી હાજરીની મયદાને જંગ પર ખાસ જરૂરત છે, તેવા પાકા નિશ્ચય પર આવ્યા છે અને મને તમોને મયદાને જંગમાં લઈ જવા માટે જ અહીંયાં મોકલી છે.” દુલારીએ શાહજહા પુરમને સઘળી હકીકત જણાવી દીધી પછી પોતાના આવવાનું કારણ પણ ખુલ્લું કીધું.

“દુલારી ! પાકપરવરદિગાર કેવો ઇન્સાફી અને મહેરબાં છે ? હું આવા જ મોક્કાની રાહ જોતો બેઠો હતો. આલમના માલિકે કિસ્મત અજમાવવાનો બ્યારે આવો સુંદર મોક્કો આપ્યો છે ત્યારે તેનો લાભ ઉઠાવવાની હું જો હરગીઝ કાશિશ ન કરું તો મારા જેવો બેચક્ર કાણ ? કિસ્મતના પાસા ફેંકી એક વખત જિંદગીનો જુગાર રમી લેવાને હું પણ પૂરાતોરથી ઇંતેજર છું.” આમ કહીને શાહજહા પુરમ ખુશ-ખુશાલ ચહેરે દુલારી અને મુમતાઝમહાલ તરફ જોઈ રહ્યા.

પ્રકરણ ઓગણીસમું

નવું પ્યાડું

શાહજાદા પરવીઝના ખૂનના સમાચાર પવન વેગે મોગલ લશ્કર, પાયતખ્ત શહેર અને શાહી રંગમહાલ તથા ખુદ શહેનશાહ જહાંગીર અને બાદશાહએગમ નુરજહાન સુધી પહોંચી ગયા હતા.

શાહજાદા પરવીઝની રીતભાત પરથી આવી જાતનો એક દિવસ નતીજે આવશે તેનાથી મોગલ શહેનશાહતનો માલિક જહાંગીર બિલકુલ બિનવાકેફગાર ન હતો. પોતાના ચાર શાહજાદાઓમાં જે કાંઈ પણ મોગલ રિયાસતની લગામ પોતાના કાબૂમાં લઈ શહેનશાહતને કાંઈ પણ જાતનો ધક્કો પહોંચાડ્યા સિવાય વ્યવસ્થિત બનાવી શકે તેમ હોય, તો તે લેકીન શાહજાદો ખુર્મ જ હતો, તેવી શહેનશાહ જહાંગીરના દિલમાં પાકી ખાતરી થઈ ગઈ હતી, લેકીન શાહજાદા ખુશરૂ પર તેની ઇતરાજી ઊતર્યા પછી તેનાં સંતાનો-બેટાઓમાં શાહજાદો પરવીઝ સૌથી વડો હોવાથી દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખ્તનો માલિક બનવાને તે સહુથી પહેલો હક્કદાર હોવાથી જ શહેનશાહ જહાંગીરે વલીઅહદ-યુવરાજ તરીકેની તેના જ નામની દોહાઈ ફેરવી હતી.

શાહજાદો પરવીઝ કમઅક્કલ અને કાચા કાનનો હોવા ઉપરાંત શિરાઝી અને સનમ આ બે ચીઝ મળતાં તે આલમપરની બીજી કાંઈ ચીઝની પરવાહ કરે તેવો નથી, તે હકીકતથી ખુદ શહેનશાહ જહાંગીર પૂરતા વાકેફગાર હતા અને તેથી જ શાહજાદા ખુર્મ પર તેની નજર ચોંટી હતી અને મોગલ સલ્તનતની કિસ્તીને શાહજાદો ખુર્મ પૂરાતોરથી સહીસલામત પાર ઉતારી શકશે તેવી તેને પાકી ખાતરી થઈ ચૂકી હતી.

મહારાજા માનસિંહજીના ભાણેજ અને અગર કુમારી રેવારાણીના બેટા શાહજાદા ખુશરૂમાં શાહજાદા ખુર્મ જેવી જ લાયકાત હતી, લેકીન ખુશરૂએ તેની જવાનીના તોરમાં કરેલી ભૂલની શહેનશાહ

જહાંગીર હરગીઝ મોઆશી આપી શકે તેમ ન હતા. પોતાના વાલિદ સામે હથિયાર ઉઠાવવા તે સખ્તમાં સખ્ત ગુન્હો છે, તેમ શહેનશાહ જહાંગીર માનતા હોઈ, શાહજહાદા ખુશરના આ એક જ ગુનાહના સબબે શહેનશાહ જહાંગીર બાદશાહ સલામતનો તેના પર ખંડા ઊતરતાં તેને ગ્વાલિયરના કિલ્લામાં કચ્છ રાખવામાં આવ્યો હતો અને શાહજહાદા ખુરમની આજીજીથી તેને છૂટો કરવાનો હુકમ કરવામાં આવ્યો હતો તે બિનાથી આપણે પૂરતા વાકેફગાર છીએ.

શાહજહાદા શહેરિયારમાં કાંઈક તાકાત અને જોમ જેવું જણાતું હતું, લેકાન બાદશાહબેગમ તુરજહાનની શેરઅફઘાનથી પયદા થયેલી લડકા રોશનઆરાની તેની સાથે શાદી થતાં જ બાદશાહબેગમ તુરજહાનના ખોટા લાડ અને પ્રેમને લીધે તે પોતાની તાકાત, જોમ અને આજીબાજીની હકીકતને ભૂલી પરીસૂરત નાઝનીનોની ખીલતી જવાનીની લહજજત લૂંટવી તે જ તેની જિંદગીનો મુખ્ય વેપાર પોતે બનાવી બેઠો હતો. સનમ અને સુંદરીઓમાં જ મસ્ત રહેવું, ઇસ્તંબોલી શિરાઝી ઉઠાવવી અને કાતિલ ચશ્મોમાંથી તીર ફેંકતી નાજુક બદનવાળી સુંદરીઓના બદનમાંથી ટપકતી રોશનીનું પાન કરવું, તે તેનો હરહંમેશનો કાર્યક્રમ હતો.

ખરી હકીકત આવી હોવાથી અને શહેનશાહ જહાંગીર તેના ચારે શાહજહાદાઓની ઉપર જણાવેલી હકીકતથી પૂરતા માહિતગાર હોવાથી તેના ખેઆલમાં મસ્ત બનીને બંદા હતા તેવામાં એકાએક નવો જ ખેઆલ તેના હૈયે ચડી આવતાં જ ગાદી પર સહેજ આડા પડ્યા હતા ત્યાંથી એકદમ બેઠા થઈ ગયા અને કીનખાખના મુલાયમ તકીઆને અઢેલીને બેસતાં તેણે બીમા હાથે તાળી પાડી.

દરવાજા પર પહેરો ભરતી બાંદીના કાને તાળીનો આવાજ પડતાં જ તે શહેનશાહ જહાંગીરના કદમમાં શરૂ જુકાવીને રિયાસતના માલિકનું ફરમાન ઉઠાવવાને ખડી થઈ ગઈ. બાંદી આવતાં જ શહેનશાહ જહાંગીરે કહ્યું,

“તારી મલકાને ફેરન મારી હજ્વરમાં હાજર થવાનું ફરમાન પહોંચાડ.”

“જો હુકમ ખુદાવિંદ.” આમ કહીને શહેનશાહ જહાંગીરની ફરીથી એકવાર કદમ ખોસી કરીને બાંદી હુકમનો અમલ કરવા બાદ-શાહખેગમ તુરજહાનના ખાસ કમરા તરફ જવાને રવાના થઈ ગઈ.

બાંદીના જવા પછી મોગલ સલ્તનતના જ ખેઆલમાં મશ્ગૂલ બની ગયેલા શહેનશાહ જહાંગીરના મ્હોંમાંથી નીચેના સુખન નીકળી પડ્યા.

“બા માલા! યા પાકપરવરદિગાર! આ તું શું કરવા બેઠો છે? મોગલ સલ્તનતનો વલીઅહદ-પાટવી કુંવર, મોગલ સલ્તનતનો પહેલો હક્કદાર શાહખદો ખુશરૂ જાલિયરના કિલામાં છે કે ક્યાં છે તેનો ખિલકુલ પત્તો નથી. શાહખદા પરવીઝના મયદાને જંગમાં આવેલા તેના જ તંબુમાં તેનું ખૂન થયાના સમાચાર મળ્યા છે. શાહખદો ખુરમ પણ પોતાની જન હરગીઝ સલામત નથી તેવા ડરથી ક્યાંઈ નહાસી ગયાના સમાચાર મળ્યા છે. આલમના માલિક! આ શું થવા બેઠું છે? મોગલ સલ્તનત.....”

શહેનશાહ જહાંગીર કાંઈક આગળ બોલવા જતો હતો તેવામાં એકાએક બાદશાહખેગમ તુરજહાન ત્યાં આવી પહોંચી અને મોગલ શહેનશાહના છેલા સુખન તેના કાને પડતાં જ તે બોલી.

“મોગલ સલ્તનતની રોશની સારા હિન્દુસ્તાનમાં પથરાઈ ગઈ છે. કાઠની તાકાત કે મગદૂર નથી કે, મોગલ રિયાસત તરફ ઊંચી નજર પણ કરી શકે.”

“નૂર! મારા જિગર! મને તારી તાકાત અને કાબેલિયત પર ખુરતો વિશ્વાસ હોવાથી જ રાજ્યની—શહેનશાહતની લગામ તને સુપ્રત કરી છે સેખાન—” બાદશાહખેગમ તુરજહાનનો કમળની ઢાંડી મિસાલ હાથ લેતાં શહેનશાહ જહાંગીરે કહ્યું.

“હકીકતથી વાકેફગાર બનાવતાં અટકી કેમ ગયા મારા માલિક? શું આ બાંદીની કાંઈ કસ્ટર થઈ છે?” આજા મુશ્કેરાટ ભર્યા ચહેરે

શહેનશાહઆતુ નુરજહાને બાંકી અદાથી શહેનશાહ જહાંગીર તરફ નજર ફેંકતાં કહ્યું.

“નૂર ! મારી દિલરૂબા ! મારી જિંદગીના આરામ ! તારો ગુન્હો કે કસર હોય શકે ? તું તો મારી ચશ્મેનું નૂર અને જિંદગીની.....”

“પ્યારે શૌહર ! અચકાવ નહિ. તમારા દિલમાં જે હકીકત બરી હોય તેનાથી આ લોંડીને વાકેફગાર બનાવાનું માન હરગીઝ નહિ મળે ?” આમ બોલતાં બોલતાં મોગલ શહેનશાહતની મદકા નુરજહાને તેના કાતિલ ચશ્મેમાંથી એવું ગજબનાક તીર ફેંક્યું કે, મોગલ સસ્તનતનો માલિક શહેનશાહ જહાંગીર પણ એ પણ દિલ ગુમાવી બેઠો.

“લોંડી ! હરગીઝ નહીં. મારી લખ્તેજગર ! તું તો આ રિયાસતનું નૂર છે, મોગલ સસ્તનતની રોશની છે. તારાથી મારે છુપાવવા જેવું શું હોય શકે ? લેકીન.....” બાદશાહબેગમ નુરજહાનના ચશ્મેમાંથી નીકળતી રોશનીમાં અંબધ જતાં શહેનશાહ જહાંગીરે કહ્યું.

“તો પછી આ બાંદીને તમારા દિલમાં આગ પથદા કરનારી—બલાવનારી ફિક્કથી શા માટે વાકેફગાર બનાવતા નથી ?”

“નૂર ! મારા દિલની ફિક્કથી હું તને વાકેફગાર નહીં કરું તો બીજા કેને કરીશ ? મારા સુખ અને અયશ, આરામ માટે હરપળે ફિક્ક ઉઠાવનારી મારી મહેબૂબાથી મારા દિલની હકીકત મારે શા માટે છુપાવવી જોઈએ ? શાહજહાં ખુશરૂ હાલમાં જાલિયરના કિલ્લામાં છે કે ક્યાં છે તેનાથી તમે વાકેફગાર છો ?” શહેનશાહ જહાંગીરે તેના દિલમાં રમી રહેલી હકીકત બહુવાતાં બાદશાહબેગમ નુરજહાનને પૂછ્યું.

“મારા દિલના માલિક ! આપ બાખુશીથી આરામ કરો. શાહજહાં ખુશરૂની સલામતી માટે આપ બિલકુલ બેફિક્ક રહો. મને મળેલા સમાચાર પ્રમાણે જાલિયરના કિલ્લામાંથી શાહજહાં સાહેબ છૂટા થઈને આરામથી જિંદગી પસાર કરવા માટે કોઈ બગ્યાએ છુપાઈ બેઠા હોય તેમ જણાય છે.” શહેનશાહ જહાંગીરના દિલને શાંત કરવા માટે શહેનશાહઆતુ નુરજહાન બોલી.

“નૂર! શું તું આ ખરું કહે છે? મોગલ સલ્તનતનો વલીઅહદ શાહજહાં ખુશરુ શું સલામત છે?”

“જહાં બિલકુલ સચ અને જહાંપનાહ—” આમ બોલતાં બોલતાં બાદશાહબેગમ નુરજહાને મોગલ રિયાસતના માલિક જહાંગીરનો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો અને મુહુબ્બત ભરી ચશ્મેએ તે શહેનશાહ જહાંગીર તરફ જોઈ રહી.

“શાહજહાં પરવીઝના ખૂનની હકીકતથી બાદશાહખાનુ વાકેફગાર છે?” ઉપરના સુખન બોલી શાહજહાં પરવીઝના ખૂનના સમાચારથી માહિતગાર બન્યા પછી દિલ્લી અને આગ્રાની સલ્તનતની મદદ નુરજહાનના ચહેરા પર તેની કેવી જતની અસર પડેલા થાય છે તે જાણી લેવા માટે શહેનશાહ જહાંગીર રૂપની રોશની મિસાલ શહેનશાહખાનુ નુરજહાનના ગુલામી ચહેરા તરફ જોઈ રહ્યા.

“શાહજહાં પરવીઝનું ખૂન? બડી ખૈદનાક હકીકત જણાવી, મારા માલિક! લેકાન ખૂન કાણે કયું? અને ક્યાં થયું, તેનાથી બાદશાહ સલામત વાકેફગાર છે? મોગલ સલ્તનતના વલીઅહદ, દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખ્તના ભવિષ્યના માલિકનું ખૂન?” ઉપરના સુખન બાદશાહ જહાંગીરના મ્હેંમાંથી બહાર પડતાં જ અજ્ઞયખીમાં ગરક બની જતાં શહેનશાહખાનુ નુરજહાનના મ્હેંમાંથી ઉપરના હરફ નીકળી પડ્યા અને ફટલોક વખત સુધી તે શહેનશાહ જહાંગીરના તરફ જોઈ રહી.

“નથી માનવામાં આવતું? નૂર! મારા દિલમાં આ સમાચારથી વાકેફગાર બન્યા પછી કાર્તલ ખંજરના ધા મિસાલ વેદના પયદા થઈ છે, તે કેમે કરી બુઝાતી જ નથી. ચાર ચાર બેટાનો બાપ-ચાર ચાર ફરજંદનો પિદર હોવા છતાં મારા દિલમાં આરામ કે આનંદને બિલકુલ જગ્યા નથી. મોગલ સલ્તનત ટકી રહેશે કે નહિ, તે જ ફિક્ક હરદમ મારા દિલમાં અંગાર જલાવે છે, પરવરદિગાર! મારા કિસ્મતમાં.....”

“જહાંપનાહ ! તેમાં આટલા બધા દિલગીર થવાની શી જરૂરત છે ? શહેનશાહત તરફ જાંચી નજરે જોઈ શકે તેવો કાંઈ પણ ઇન્સાન સારીયે આલમ પર મોજુદ હોય તેમ મને જણાતું નથી. બાદશાહ સલામત શહેનશાહતની ફિજુલ ફિક્કમાં જનને સતાવી રહ્યા છે. મારા માલિક, તમેને આ કમતરીન લોંડી, શહેનશાહ સલામતની આદીમા પર બિલકુલ યકીન નથી ? મોગલ શહેનશાહત બાબતનો અત્યાર સુધી આ નાચીઝ બાંદી પર બાદશાહ સલામતે મૂકેલો યકીન જરૂર નથી આવ્યો ? શહેનશાહ તરફ કરડી ચશ્મે જોનાર ઇન્સાનને એક પણ માત્રમાં તેનો પુરતો નતીજો અખાડવાને હરદમ આપણા સિપેહસાલારો અને આ લોંડી ફિક્કમાં જ દિવસો ગુજરતાં હોય, મોગલ રિયાસતના માલિકે તેવી ફિજુલ તકલીફ ઉઠાવવાની કાંઈ પણ જરૂરત હોય તેમ મને બિલકુલ જણાતું નથી.” શહેનશાહ જહાંગીરને બોલતો અટકાવી નવી જ જાતનો શેતરંજનો દાવ ફેંકવાની શરૂઆતની તૈયારીઓ-ભૂમિકા તૈયાર કરતાં બાદશાહમેગમ તુરજહાને જણાવ્યું.

“હરગીઝ તેમ કેમ બની શકે ? દિલારા ! મારા જિગરના આરામ ! સદતનતની લગામ તારા હાથમાં સોંપ્યા પછી મને પૂરતો આરામ અને આનંદ છે લેકીન.....” આમ બોલતાં બોલતાં શહેનશાહ જહાંગીરનો આવાજ છેક બેસી ગયો, ગળું ભરાઈ આવ્યું અને બીજી જ પળે તેના ચશ્મેમાંથી આંસુ નીકળી પડતાં તેના મોંમાંથી એક પણ વધુ હરફ બહાર પડી શક્યો નહિ.

“આ શું હિંદુસ્તાનની રિયાસતના માલિકની ચશ્મેમાં આંસુ ? શહેનશાહ સલામત આફત અને મુશ્કેલી દરેક ઇન્સાનના કિસ્મત સાથે મદાયેલી હોય છે; પછી તે તવંગર હોય કે મિરગીન. દિલમાં સખરી રહેલા પાકપરવરદિગાર મોગલ રિયાસતને બની આંચ પાડી નહિ આવ્યા કે, મારા માલિક !”

“તૂર ! બ્યારી તૂર ! મોગલ સદતનતનો ખરો વારસ શાહબદો ! તુરંજ તેનો માલિક બની શકે તેવું ચિત્ત ક્યાંઈ પણ નજરે ચડતું

નથી. બચપણમાં નાદાન હતો તેથી મારી રહામે તલ્વાર ઉઠાવવાની મુખાંધ કરી બેઠો, લેકીન ખરી રીતે તો અંબરકુમારીનો બેટો ખુશરૂ જ મોગલ સલ્તનતનો ખરો હક્કદાર છે. શાહજહાં ખુશરૂ જ્વાલિયરના કિલ્લામાંથી છૂટો થયાના સમાચાર મળ્યા છે, લેકીન આજે તે તેની જિંદગીના દિવસો કેવી હાલતમાં ક્યાં પસાર કરી રહેલ છે તેના બિલકુલ સમાચાર નથી—પત્તો જ ક્યાં છે ? શાહજહાં પરવીઝની આલમપર હવે હસ્તી જ નથી અને મોગલ સલ્તનતને મજબૂત બનાવી શકે તેવું મને જેનાપર યકીન છે તે શાહજહાં પુરંમ પણ મને સમાચાર મળ્યા છે કે, દિલ્લી અને આગ્રાના રંગમહેલમાં તેની હસ્તી સલામત નથી તેવા ડરથી જન બચાવવા માટે ક્યાંઈ પલાયન થઈ ગયો છે. જ્યારે શાહજહાં શહેરિયારના રંગઢંગ મને બિલકુલ સારા જણાતા નથી.” આમ બોલતાં બોલતાં શહેનશાહ જહાંગીરનું દિલ ભરાઈ આવતાં તે રડી પડ્યો.

“જ્યારે શોહર ! આપ બિલકુલ રંજ ન કરો. શાહજહાં પરવીઝનું ખૂન થયું તે બેલાશક ખરાબ થયું છે, લેકીન ખુદાપાકની સત્તા અને હકુમત પાસે ઇન્સાન શું કરી શકનાર છે ?” શહેનશાહ જહાંગીરને આશ્વાસન આપતાં તુરજહાને કહ્યું.

“શાહજહાં ખુશરૂનો બિલકુલ પત્તો નથી અને તેથી મોગલ સલ્તનતપર સૌથી પહેલો તેનો હક્ક પહોંચતો હોવા છતાં દિલ્લી અને આગ્રા તાજેતખતનો તે વારસ અને તેવો હરમીઝ સંભવ નથી. શાહજહાં પરવીઝનું ખૂન થતાં તે આ દુનિયા પર નથી એટલે તેનો હીસાબ પણ સાફ થઈ ગયો. હવે રજા ફક્ત બે શાહજહાંઓ; શહેરિયાર અને પુરંમ. શાહજહાં શહેરિયાર હરમ સનમ અને શિરાઝીમાં જ મરત રહેતો હોવાથી શહેનશાહનની જગામનો બોલે ઉઠાવી ચકરાની દેવામાં નાકાન હોય તેમ મને બિલકુલ જણાતું નથી, અને તેથી મારી નજર શાહજહાં પુરંમપર જ ચોટી છે. મને ખરાતોરથી યકીન છે કે, સલ્તનતની કિસ્તીને જે ટાઈ પણ

સહીસલામત પાર ઉતારી શકે તેવો હોય, તો તે જ છે—શાહજાદો પુરંમ જ છે અને તેથી શાહજાદા પુરંમનો પત્તો મેળવવો જ જોઈએ.” આમ કહીને પોતાના સુખનની બાદશાહબેગમ તુરજહાનના પર કેવી જાતની અસર પડેલા થાય છે તે જોવા માટે શહેનશાહ જહાંગીરે શહેનશાહબાનુ તુરજહાનના ચહેરા તરફ નજર ફેંકી.

મોગલ સલ્તનતની મદકા તુરજહાનના હિલમાં શાહજાદો શહેરિયાર મોગલ સલ્તનતની ઇમારતને સહીસલામત રાખવા માટે બિલકુલ નાલાયક છે તેવા શહેનશાહ જહાંગીરના સુખન સાંભળતાં જ દુઃખ પડેલા થયું, લેકીન પોતાના હિલમાં પડેલા થયેલા દુઃખને—વેદનાને બડી કાબેલિયતથી છુપાવતાં બાદશાહબેગમ તુરજહાન બોલી બીઠી:

“શહેનશાહ સલામતનું કહેવું બિલકુલ વજૂદ લયું” છે. હવે આ બે શાહજાદાઓમાંથી શહેનશાહતની જોખમદારી કોના પર નાખવી તે નક્કી કરવાની હાલમાં શી જરૂરત છે? લેકીન જો બાદશાહ સલામતને તેની પૂરાતોરથી જરૂરત જણાતી હોય તો મને મળેલા સમાચારથી મોગલ સલ્તનતના માલિકને વાકેફગાર બનાવવાની મારી ફરજ નથી?” આમ કહીને શહેનશાહબાનુ તુરજહાન શહેનશાહ જહાંગીરના તરફ જોઈ રહી.

“પૂરાતોરથી.” જહાંગીર બોલી બીઠ્યો.

“તો મારા માલિક આપ એ પણ જાણી દ્યો કે, મને મળેલા સમાચાર પ્રમાણે શહેનશાહતમાં અથવા તો આગળ વધીને કહું તો પાટનગરમાં આજે એક જ શાહજાદાની હસ્તી છે, જ્યારે બીજા શાહજાદો તો બંડખોર બનીને પોતાના વાલિદની જિંદગી દરમિયાન દિલ્લી અને આગ્રાની રિયાસતનો માલિક બનવા માટે પોતાના મળતી-આઓને મળી જવા માટે ક્યારનોયે રવાના થઈ ચૂક્યો છે. એ હકીકતથી જહાંપનાહ સલામત બિનવાકેફગાર નથી?”

આબાદ રીતે શેતરંજનો દાવ ખેલવા—ફેંકવા બાદશાહબેગમ તુરજહાને ખોટી જ હકીકતનો પોતાની રમતના બાદ તરીકે ઉપયોગ કરવાનો મક્કમ નિર્ણય કરી શહેનશાહ જહાંગીરને અટપટા ગૂંચવાડામાં મૂકી દેવાની કાશિશ કરતાં કહ્યું.

“શાહજાદો બંડખોર બનીને પાટનગર છોડી નહાસી ગયાની હકીકત શું ખરેખર સરચાઇથી ભરપૂર છે ?”

“અને કદાચ શહેનશાહ સલામતને તેમાં કાંઈ વળૂદ જોવું ન જણાતું હોય તો શાહજાદો ખુર્મ ક્યાં છે તેની પુરી તરેહથી તલાસ કરવાની હું જહાંપનાહની હજૂરમાં આરજુ ગુજારું છું.”

“નૂર ! મારા અયશ આરામ અને લહજજતની મદકા ! શું આ હરગીઝ ખરી હકીકત છે ? શાહજાદો ખુર્મ જોણે વાલિદના સામે હથિયાર ઉઠાવવાના કારણે ગ્વાલિયરના કિલ્લામાં જિંદગી ગુજારતા શાહજાદા ખુશરૂ તરફ રહેમ ગુજારવાની મારી પાસે આરજુ પેશ કરી હતી, દિલ્લીના તાજ અને તખ્ત સહામે માથું ઝાંચકનારની કેવી ખૂરી હાલત થાય છે તેનાથી તે પૂરતો વાકેફગાર હોવા છતાં તે બંડખોર બનવાની હિંમત કરે તે હું બિલકુલ માની શકતો નથી. લખ્તેજિગર ! આવી બેવળૂદ ભરી બિના-બિલકુલ ગલત હકીકતથી તમે કેવી રીતે વાકેફગાર બન્યાં ? મને પૂરતું યકીન છે કે, મોગલ રિયાસતને ટકાવી રાખવાની તાકાત જો કાંઈ પણ શાહજાદો ધરાવતો હોય તો તે શાહજાદો ખુર્મ જ ધરાવે છે.” આમ કહીને શાહજાદા ખુર્મ પર પોતાને પૂરતો વિશ્વાસ-યકીન છે, તેમ શહેનશાહ જહાંગીરે જણાવ્યું.

“લેકીન ગલત અને બેવળૂદ મનાતી હકીકત પણ સાચી બનતી જાય છે તો પછી બાદશાહ સલામત તેમનો એકવાર બંધાર્થ ગયેલા સાચો કે ભૂટો ખેઆલ બદલાવવાની તકલીફ નહીં જ ઉઠાવે ?” પોતાના દિલની તમન્ના બર લાવવાની કાશિશ કરતાં મોગલ રિયાસતના માલિક શહેનશાહ જહાંગીરને પોતાની ચાલબાજીના ફેંકલા દાવને અનુકૂળ બતાવવાની કાશિશ કરતાં બાદશાહબેગમ નુરજહાને કહ્યું.

“શાહજાદો ખુર્મ બંડખોર બન્યો છે, તેવી સાફ સાફ આયના મિસાલ હકીકત જ્યાં સુધી મારી પાસે મુકવામાં નહીં આવે ત્યાં સુધી હું મારો ખેઆલ બદલાવવાની કાશિશ કરવાને પણ હરગીઝ તૈયાર નથી.” શહેનશાહ જહાંગીરે પોતાનો મક્કમ નિશ્ચય જણાવ્યો.

“શાહજાદો પુરંમ આજે ક્યાં છે તે બિનાથી શહેનશાહ સલામત વાકેફગાર છે ?”

“પોતાની જન સલામત નહીં હોવાની તેના દિલમાં ફિક્ક પયદા થતાં તે ગુપચુપ ક્યાંઈ છુપાઈ બેઠો છે. તે હકીકત સિવાય હું બીજા કાંઈ પણ હકીકતથી માહિતગાર નથી.”

“શાહજાદો પુરંમ પાયતખ્ત તો શું લેકીન દિલ્લી અને આગ્રાની હદ છોડીને ક્યાંઈ ચાલ્યો ગયો છે તેવું પુરવાર થાય તો શાહજાદો પુરંમ કાવત્રાંખોરોને મળી કાવાદાવાની રમત રમી રહ્યો છે—દાવ ફેંકી રહ્યો છે તેવી મોગલ રિયાસતના માલિકને ખાતરી થશે કે નહીં ?”

“બેલાશક.”

“તો મારા માલિક ! હું તમોને પૂરતી ખાતરી સાથે જણાવું છું કે, શાહજાદો પુરંમ છુપી રીતે પાયતખ્તમાંથી નહાસી જઈને ઉદયપુરના મહારાણા તથા સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાનને મળી ગયો છે અને તેઓની મદદ મેળવી હિન્દુસ્તાનના તાબેતખ્તનો માલિક બનવાની કાશિશ કરી રહ્યો છે.” શહેનશાહખાનુ તુરજહાને પોતે ફેંકેલો દાવ આખાદ પાર બિતરે તે હેતુથી—મકસદથી બિલકુલ નવો જ તુક્કો પયદા કરીને શહેનશાહ જહાંગીરના કાનમાં શાહજાદા પુરંમ માટે કાતિલ ઝેર રેડ્યું.

“શાહજાદો પુરંમ મને બેવફા અને તેવો બેઆલ હરગીઝ હું મારા દિલમાં લાવી શકું તેમ નથી, છતાં પણ મને જણાવવામાં આવેલી હકીકત સચ્ચાઈ ભરી હશે, તો શાહજાદા પુરંમને તેની આવી ઉદ્ધત વર્તણૂંક માટે હરગીઝ સહન કરવું પડશે જ.”

“બેવફા નીવડ્યો છે શા માટે ? બેવફા નીવડ્યો છે જ અને તેની પૂરાતોરથી અને ખરા દિલથી ખાત્રી કરવી હોય તો સિપૈહસાલાર બહેરામખાન તરફથી આવેલો આ રૂક્કો બાદશાહ સલામત તપાસી જશે, તો તેની બેવફાઈની ખુદ જહાંપનાહના દિલમાં ખાતરી થઈ ગયા વગર નહિ રહે.” આમ કહીને બાદશાહબેગમ તુરજહાને શહેનશાહ જહાંગીરના હાથમાં રૂક્કો મૂક્યો.

તેની શહેનશાહ જહાંગીર પર કેવી અસર થાય છે તે જોવાને અને પોતાના ફેંકેલા દાવનું શું પરિણામ આવે છે તેનાથી માહિતગાર બનવાને આદશાહમેગમ તુરજહાન દંતેગરી ભર્યા ચહેરે શહેનશાહ જહાંગીર તરફ જોઈ રહી.

પ્રકરણ વીસમું

શાહજહાન ખુશરૂની આપવીતી

“કિસમતની કરામતનો કોઈ ભેદ જાણી શક્યું છે કે, મારા જેવો આદમી તેનો ભેદ-તેના ભેદથી વાકેફગાર બની શકે? આલમનો માલિક પણ એકમાં મામૂલી નાચીઝ ઇન્સાનને તવંગર બનાવી દે છે, ત્યારે અયશ આરામમાં લોટતા તવંગરને આકૃત અને મુસ્કલીની ખાઈમાં ઘડેલી મિસ્કીન બનાવી દે છે. આલમના માલિકની કરામત તો જહાનને પયદા કરનાર પાકપરવરદિગારે ખુદ તેના જ હાથમાં રાખેલી છે. જો તેવું ન હોત તો ઇન્સાન ઇન્સાનિયત ભૂલીને પરવરદિગારની હૈયાતીને પણ માનવાની તકલીફ ઉઠાવવાને તૈયાર હોત ખરો?”

આમ બોલતાં બોલતાં જેના ચહેરાનું તૂર કાંઈક ઝાંખું પડી ગયેલું નજરે પડે છે છતાં પણ જેની ખાનદાનીનું ખમીર આ ક્ષિકાશ નીચે પણ આછું આછું ચમકી જિહ્વું હવું તેવા એક જવાને ઉપરના સુખન બોલ્યા પછી એક વખત આસ્માન તરફ નજર ફેંટી નિઃશ્વાસ મૂક્યો અને બીજી જ પળે ફરી બોલ્યો.

“ઇન્સાનની જિંદગી અને કાળનો કાંઈ ભરંસો છે? પોતાના દિલના અવનવા ખેઆલમાં રમતા આદમીને ખવાબમાં પણ ખેઆલ હોય છે કે, તેના દિલની તન્મના-ઉમ્મીદ પાળીના પરપોટા મિસાલ પણ એકમાં ફૂટી જશે. અને તેને પાકપરવરદિગારના દરબારમાં પોતાના કરેલા કામનો જવાબ આપવા ખડા થવું પડશે, અથવા

તો તેનો અયશ, આરામ અને સુખસાહજી પળ વારમાં ખતમ બનતાં એક મામૂલી ઇન્સાન કરતાં પણ બદતર જિંદગી તેને ગુજરવી પડશે ? આ પણ કિસ્મતની કરામતનો એક બતનો રંગ છે ને ?”

ઉપરના સુખન બોલનારના મ્હોંમાંથી પૂરેપૂરા બહાર પડ્યા કે, બીજી જ પળે બોલનારના મ્હોંમાં રંગ બદલાઈ ગયો. પોતાની આજની હાલત માટે તેના દિલમાં દુઃખ પયદા થયું, લેકીન તેને છુપાવવાની કાશિશ કરતાં તે બોલી ઊઠ્યો.

“હરેક ઇન્સાનને પોતે કરેલા કામનું ફળ-પરિણામ હરગીઝ ભોગવવું પડે છે. પોતાના બહાલા પિદર જેના કદમમાં શરૂ કરાવી કદમબોસી કરવાની દિલમાં હરગીઝ તમન્ના રાખવી જોઈએ, તેના બદલે તેના સહામે શરૂ ઉઠાવી રિયાસતમાં બળવો જગાડવો-તેની હૈયાતીમાં જ તેના હાથમાંથી સસ્તનતની લગામ ઝૂંટવી લેવાની કાશિશ કરવી-ગુન્હો કરવો, તો પછી તે ગુન્હાની સજા પણ પૂરાતોરથી ભોગવવાને-ઉઠાવવાને તૈયાર રહેવું જોઈએ.

“આજે પાકપરવરદિગારે મારી ચશ્મો બોલી નાખી છે. કાઠના પણ કાવાદાવા અને કુડકપટ સલામત પાર ઊતરતા નથી. નેકીના રસ્તે જનારને જ હરહંમેશ ફતેહ મળે છે. મારો ગુન્હો તો બિલકુલ મુઆફિને લાયક નથી.” આમ બોલતાં બોલતાં તે એકાએક અટકી ગયો. તેની ચશ્મોમાંથી આંસુ સરી પડ્યાં અને બીજી જ પળે તેના દિલમાં નવો જ ખેઆલ પયદા થતાં બોલી ઊઠ્યો.

“આલમનો માલિક રહમ વરસાવે શાહજાદા ખુર્મ પર કે, તેના દિલમાં બિરાદરીની મુહુબત પયદા થઈ અને શહેનશાહ સલામતને મને ગ્લાલિયરના કિલ્લામાંથી છૂટો કરવાની આરજી ગુજરી અને શહેનશાહ સલામતે શાહજાદા ખુર્મની આરજી મંજૂર કરી મને ગ્લાલિયરના કિલ્લામાંથી છૂટો કર્યો, તે જ મોગલ સસ્તનતના માલિકનું દરિયાવ દિલ સાબિત કરી આપે છે. લેકીન પોતાના વાલિદ સામે જ શમરોર ઉઠાવવાની હિંમત કરનાર મારા જેવા બદકિસ્મત શાહજાદાને

જીવતો રહેવા દેવો તે લાજીમ છે ? હરગીઝ નહીં. મારા જેવા બેવકા બેટાને તો ફેરન બંદૂકની ગોળાથી ઠાર કરી નાખવો જોઈએ.” આમ બોલતાં બોલતાં પળ બે પળ તે અટકી ગયો અને બેઆલમાં પડી ગયો.

“શહેનશાહ સલામતે મને જીવતો રહેવા દીધો તે કાંઈ તેમનો ઓછો અહેસાન છે ? ખુદાતાલા ! મને આ શું સુઝયું ? દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખ્તના માલિકનો વલીઅહદ હોવા છતાં મોગલ સલ્તનતના માલિક શહેનશાહ જહાંગીર પછી સલ્તનતનો હું જ માલિક હોવા છતાં મને આવી કુમતિ કેમ સૂઝી ?”

આમ બોલતાં બોલતાં તેણે એક વખત આસ્માન તરફ નજર ફેંકી, બીજી જ પળે પોતાના શરીર તરફ જોયું અને પોતાની બેહાલ હાલત જોઈ તેના દિલમાં દર્દ પયદા થતાં તે બોલી ઊઠ્યો.

“શહેનશાહ અકબરશાહના માનીતા અને મોગલ સલ્તનતા આધાર જેવા મહારાજા માનસિંહજીનો ભાણેજ, અંબરકુમારી રેવા રાણીનો બેટો અને શહેનશાહ જહાંગીરનો વલીઅહદ શાહજાદો ખુશરૂ આ કંગાલ હાલતમાં ? લેકીન તેની આ હાલત કરનાર કાણુ ? શાહજાદો પોતે જ. મેં જ મારા પગપર કુહાડી મારી આ રસ્તો લીધો છે. મારી જિંદગીની પાયમાલીનો રાહ સ્વીકાર્યો છે.

“મારી અમ્મા મારા બેઆલમાં-પોતાના લાડકા બેટાની બૂરી હાલતપર આંસુ પાડતી દિવસો ગુજરતી હશે. મારા દિલની માલિક, મારા જિગરનો આરામ પ્યારા બાતુ ! તે તો તેની ચશ્મોમાંથી મને યાદ કરીને આંસુનો દરિયો રેલાવતી હશે લેકીન.....”

આમ બોલતાં બોલતાં શાહજાદો ખુશરૂ ડુસ્કે ને ધુસ્કે રડી પડ્યો. કેટલોક સમય આમ રડવામાં ગુમાવ્યો પછી તેના દિલમાં કાંઈક તાઝગી પયદા થતાં પોતાની સધળી હિંમત એકઠી કરીને તે બોલ્યો.

“આલમનો માલિક જે એક વખત મને બાદશાહ સલામતની રૂબરૂમાં હાજર થવાનો-કદમબોશી કરવાનો મોકલો આપે, તો તેના કદમમાં શરૂ કાવી, મારી કરેલી મૂર્ખાઈ માટે શહેનશાહ સલામતની

મુઆશી માંગી, એક રહમ દિલ વાલિદ મિસાલ મારા ગુન્હા ભૂલી જઇ મારાપરની ખતરાજી દૂર કરવાની આરજી પેશ કરી શકું, તે જ મારા દિલની તમન્ના છે. જે મને બાદશાહ સલામત મુઆશી બદ્લે તો મારો મોગલ સદતનતના વલીઅહદ તરીકેનો હક્ક શાહજાદા ખુર્મની તરફેણમાં ઉઠાવી લેવાને હું બિલકુલ તૈયાર છું.”

શાહજાદો ખુશરૂ તેના દિલમાં પચદા થયેલા ઉપર મુજબના ખેઆલમાં મસ્ત બનીને બિવિખમાં કેવી જાતનો માર્ગ પકડવો તેના જ ખેઆલમાં મશ્ગૂલ હતો, તેવામાં કોઇ ઇન્સાનના આવવાનો આવાજ તેના કાને પડતાં જ તે ચમકી ઊઠ્યો અને જે બાજુ તરફથી આવાજ આવતો હતો તે તરફ નજર ફેંકી આવનાર ઇન્સાન કાણુ છે તે જાણી લેવાના ઇરાદાથી તે એકાદસે જોઇ રહ્યો.

“કાણુ? મોગલ સદતનતના માલિક શહેનશાહ જહાંગીરના વલી અહદ શાહજાદા ખુશરૂ સાહેબ? આ ગુલામ આપની મુઆશીનો ઉમ્મીદવાર છે. દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખતના માલિકને ગુલામ મિસાલ રાખવા માટે આ બાદિમ સદહજર અફસોસ ગુજરે છે અને મને પાકી ખાતરી છે કે, મારા માલિક આ ગુલામ પર રહમ બતાવી બંદાની આ કસૂર માટે મને મુઆશી બખ્શશે.” આમ કહીને આવનાર આદમી જે શાહજાદા ખુશરૂની સઘળી હકીકતથી ખૂરતો વાકેફગાર થઇ ચૂક્યો હતો, તેણે શાહજાદા ખુશરૂના કદમમાં પોતાનું શર ઝુકાવી મુઆશી માંગી.

“ઇનાયતખાન! ખુદાતાલાનો અહેશાન માનો કે, તમારા શાહજાદાની બિંદગી તમે બચાવી શક્યા છો. જે કોઇપણ ગુન્હેગાર હોય અને સજાને લાયક હોય, તો તે આ બદ્દકસ્મત શાહજાદો ખુશરૂ જ છે. તમારે તેમાં બિલકુલ દિલગીર થવા જેવું નથી. તમે પોતે જ જણાવો કે પોતાના પિદરની સામે માયું ઇંચકનારની બૂરી હાલત થવી જોઇએ કે નહિ?” આમ કહીને શાહજાદો ખુશરૂ ઇનાયતખાન તરફ જોઇ રહ્યો.

“પોતાની કરેલી ભૂલ માટે જો ઇન્સાન શોક અને પશ્ચાત્તાપની આગમાં જલે છે, તો પછી ખુદ આલમનો માલિક પણ તેના ગુન્હા દરગુજર કરી તેને મુઆશી બખ્શે છે. તો પછી કમઅક્કલમાં તમોએ સારાસારનો બિલકુલ વિચાર કર્યા વિના લીધેલા પગલાં માટે આજે તમારા દિલમાં જો પારાવાર દર્દ પથદા થઈ રહ્યું છે, તે જ તમારા સાફ દિલની નિશાની હોઈ બાદશાહ સલામત તમારા ગુન્હા તરફ રહેમભરી નજર ફેંકી તમોને મુઆશી નહિ જ બખ્શે તેની ખાતરી શી? શહેનશાહ સલામતની હજૂરમાં પેશ થઈ, તેમના પાક કદમમાં શર ઝુકાવી તમારા માટે હું મુઆશીની આરજી ગુજરીશ. મને પૂરાતોરથી ખાતરી છે કે, મોગલ રિયાસતનો માલિક બાખુશીથી તમોને મુઆશી બખ્શશે, માટે તમારે બિલકુલ ફિકમંદ રહેવાની જરૂરત નથી.”

પોતાને ત્યાં ગુલામ તરીકે નોકરી કરનાર બીજો કોઈ નહિ પણ મોગલ રિયાસતના માલિકનો શાહજહા છે તેવી હકીકતથી ઇનાયતખાને વાકેફગાર બન્યા પછી શાહજહા પુશરને સંબોધીને ઉપરના સુખન કહ્યા.

“લેકાન મને ડર રહે છે કે.....”

“શેનો ડર રહે છે, શાહજહા સાહેબ?” ઇનાયતખાને પૂછ્યું.

“એજ કે તમારી આરજી હરગીઝ.....” આગળ એક પણ સુખન નહીં બોલતાં શાહજહા પુશર અટકી ગયો.

“બિલકુલ મંજૂર નહિ થાય તેવો તમારા દિલમાં શક તો નથી?”

“તેમજ છે.”

“તેનું કોઈ કારણ?”

“ઇનાયતખાન! તમો આ બાબતથી પૂરતા વાકેફગાર થવા ઇચ્છો છો?”

“બાખુશીથી.”

“પૂરી તમન્નાથી તમારે આ હકીકતથી માહિતગાર જ બનવું છે?”

“ત્યારે નહિ કે?”

“તો પછી પૂરાતોરથી, મીઠાબા બિલકુલ કાબૂમાં રાખીને જાણી દ્યો કે, મારી મુઆફીની કાશિશ કરવામાં ઇનાયતખાન સાહેબ ! તમારે બે ચીઝનો બડી કાબેલિયતથી સામનો કરવો પડશે. કારણ કે એક તો હું બાદશાહ સલામતનો વલીઅહદ હોવા ઉપરાંત મહારાજા માનસિંહજીની બહેન અંબરકુમારીનો બેટો છું.”

“પણ તેમાં તમોને આકૃત જેવું શું જણાય છે, તે જ હું બિલકુલ સમજી શકતો નથી. શાહબદા સાહેબ ! તમો જ જણાવો જોઈએ કે, દિલ્લી અને આગ્રાની રિયાસત-તાબેતખ્ત પર સૌથી વધુ તમારો હક્ક નથી ?”

“દુનિયાની નજરે તેવું કાંઈક હશે લેકીન બાદશાહબેગમ તુર-જહાન મારો તાબેતખ્ત પરનો હક્ક કબૂલ કરવાને હરગીઝ તૈયાર નથી. ગ્વાલિયરના કિલ્લામાંથી બાદશાહ સલામતના ફરમાનની રૂએ છૂટકારો મેળવ્યા પછી સીધો આગ્રાના રંગમહાલ તરફ નહિ રવાના થતાં એક કંગાલ આદમીના પોશાકમાં મારે આ તરફ શા માટે નહાસી આવવું પડ્યું છે, તે બિનાથી તમો માહિતગાર છો ?” શાહબદા ખુશરૂએ તેના દિલની હકીકત જણાવતાં કહ્યું.

“હરગીઝ નહિ.”

“ઇનાયતખાન સાહેબ ! તમે જ કહો કે ગ્વાલિયરના કિલ્લામાંથી છૂટ્યા પછી મારી અમ્મા કે મહોરદારને ભેટવાની મારા દિલમાં હરગીઝ તમન્ના પયદા નહિ થઈ હોય ? છતાં પણ દિલમાં પયદા બનેલી આ ઉમ્મીદને પાર પાડવાની બિલકુલ કાશિશ કર્યા વગર મારે આ તરફ નહાસી આવી તમારી નોકરીમાં શા માટે દિવસો ગુજારવા પડતા હશે ? આમ કરવાની મતલબ તમે જાણો છો ?”

“બિલકુલ નહિ.”

“તમારા ગુલામ તરીકે નોકરી કરવામાં મારા દિલની કાંઈ પણ તમન્ના હોય તો બીજી કાંઈ નહીં લેકીન આ જન બચાવવાની જ છે. આજે મને મારી જન હરગીઝ સલામત જણાતી નથી. કંઈ પણ

આફત અને મુશ્કિલી મારા પર સવાર બની બેસશે તેનાથી હું બિલકુલ વાકેફગાર નથી. વસ્તુસ્થિતિ આવી હોવાથી જ શહેનશાહ જહાંગીરના વલીઅહદ-વડા બેટા-યુવરાજ ખુશરૂએ તમારી નોકરી કરીને પોતાની જાન બચાવવાની કોશિશ કરી છે. તેમાં કંતોહમંદ બનાવવો કે નહિ, તે તો લેકીન આલમના માલિકના હાથમાં છે.” શાહજાદા ખુશરૂએ પોતાના દિલની હકીકતથી ઇનાયતખાનને વાકેફગાર બનાવ્યો.

“શાહજાદા સાહેબ ! તમે આ શું કહો છો ? તમારા વાલિદ શહેનશાહ જહાંગીરની ઇરયાસતમાં તેના બેટાનો જાન સલામત નથી તે હકીકત જ કેટલી બેહૂંદી જણાય છે ?” ઇનાયતખાને પૂછ્યું.

“ઇનાયતખાન સાહેબ ! તેમાં બિલકુલ શંકા લાવવાની જરૂરત નથી. બાદશાહ સલામતે મને ગ્વાલિયરના કિલ્લામાંથી મારા પર રહમ ગુજારવાની શાહજાદા ખુશરૂની આરજી પરથી છોડી મૂક્યો. લેકીન બાદશાહખાનુ નુરજહાનને આ હકીકત બિલકુલ પસંદ ન હતી. બાદશાહખાનુ નુરજહાનને મારો ગ્વાલિયરના કિલ્લામાંથી છુટકારો થાય તે બિલકુલ મંજૂર ન હતું અને તેથી.....”

“તેમ કરવામાં બાદશાહખાનુ નુરજહાનની કાંઈ મકસદ છે ?” શાહજાદા ખુશરૂને બોલતો અટકાવીને ઇનાયતખાને પૂછ્યું.

“બેશક તેમ જ છે.”

“હું સમજી શકતો નથી કે બાદશાહબેગમ નુરજહાન શા માટે તમારા છુટકારાની વિરુદ્ધ આવાજ ઊઠાવે છે.”

“તમે તેનાથી માહિતગાર બનવાની તમના ધરાવો છો ? તો પૂરાતોરથી સાંભળી લ્યો. બાદશાહબેગમ નુરજહાનના દિલમાં લેકીન એક જ તમના રમી રહી છે અને તે તેની દુખ્તર રોશનઆરાના શૌહર શાહજાદા શહેરિયારને દિલ્લીના તાજેતખતનો માલિક બનાવવાની. ગ્વાલિયરના કિલ્લામાંથી હું છુટકારો મેળવું તો શહેનશાહ પર શહેનશાહ જહાંગીરના વલીઅહદ તરીકે મારો હક્ક હોવાથી તેની મુરાદ અને તમના ધૂળમાં મળી જાય તેમ હોવાથી બાદશાહ સલામતનો

મને છૂટો કરવાનું ફરમાન લખને ગ્વાલિયરના કિલ્લેદાર પાસે શહેન-
શાહ જહાંગીરે મોકલેલો. અફસર પહોંચી જય તે પહેલાં ગ્વાલિયરના
કિલ્લેદારની બદલીનો પરવાનો આપીને બાદશાહબેગમ નુરજહાને
પોતાના વિશ્વાસુ માણસને રવાના કરી દીધો હતો. સાથે સાથે એ પણ
સૂચના તેણીએ મોકલાવેલી હતી કે, મને ગ્વાલિયરના કિલ્લામાં જ
ખતમ કરી નાખવો, લેકીન મારા કિસ્મતનો સિતારો ખુલંદ હોવાથી
બાદશાહબેગમ નુરજહાનનો મોકલાવેલો અફસર ગ્વાલિયર આવીને
કિલ્લેદાર તરીકેનો હોદ્દો સંભાળી લ્યે તે પહેલાં જ ગ્વાલિયરના પહેલાંના
કિલ્લેદારે શહેનશાહ જહાંગીરના ફરમાનને ફોરન અમલમાં મૂકી મને
છૂટો કરીને આગ્રા તરફ રવાના કરી દીધો.”

“તો પછી આગ્રા તરફ નહીં જતાં આ તરફ આવવાનો કાંઈ
સખખ ?” ઇનાયતખાન બોલી બિઠ્યો.

“ઇનાયતખાન ! દુનિયામાં સખખ-કારણ વગર કોઈ કામ બને
છે ખરું ? એ ચીઝ જગજાહેર છે કે, કારણ વિના કાર્ય પયદા થતું જ
નથી. મારી બાબતમાં પણ તેમ જ છે. હું ગ્વાલિયરના કિલ્લામાંથી
છુટકારો મેળવ્યા પછી આગ્રા તરફ ચાલ્યો જતો હતો તેવામાં મને
ખબર મળ્યા કે, બાદશાહબેગમ નુરજહાનના કાવાદાવાનો ભોગ ન બને-
તેના કાવતરામાં ફસાઈ ન જાય તેવા ઇરાદાથી શાહજાદો ખુર્મ પણ
શાહી રંગમહાલ છોડીને ક્યાંઈ ગાયબ બની ગયો છે—ચાલ્યો ગયો છે.
જ્યારે શાહજાદા પરવીઝનો તો ખિલકુલ પત્તા જ નથી. આ લકીકતથી
વાફેફગાર થયા પછી આગ્રા તરફ ફૂંચ કદમ માંડવા તે મારા મારે
ખિલકુલ સલામત નહીં હોવાથી અને જિંદગી જોખમમાં આવી પડે
તોયે ભય હોવાથી મારે હવે ક્યો કરતો લેવો તેના બેખબરમાં મરજૂલ
હતો, તેવામાં વાગતા પગલનો આવાજ મારા કાને પડતાં જ હું ચમકી
બિઠ્યો અને જે દિશા તરફથી આવાજ આવતો હતો તે તરફ નજર
પાડી તો ગ્વાલિયરના કિલ્લેદારને મારી પાસે ખંડા થયેલો બેતાં જ
હું બોલી બિઠ્યો.”

“કિલ્લેદાર સાહેબ ! આમ એકાએક મારતે ઘોડે તમારે શા માટે આવવું પડ્યું છે ?”

“શાહજાદા સાહેબ ! તમો ફારન નહાસી છૂટો. તમારો જન.....” હજુ ગ્વાલિયરનો જૂનો કિલ્લેદાર તેના સુખન પૂરા કરે તે પહેલાં તો બડી ઝડપે બાદશાહબેગમે નીમેલો ગ્વાલિયરનો નવો કિલ્લેદાર ત્યાં આવી પહોંચતાં જ તેણે મને તાબે થવાનું ફરમાન છોડ્યું. બીજી જ પળે મયદાને જંગ જમ્યો અને ગ્વાલિયરના નવા કિલ્લેદારને શિકસ્ત આપી ગ્વાલિયરના જુના કિલ્લેદારે મને આગ્રા તરફ નહિ જતાં કિસ્મત લખ જાય ત્યાં જવાને રવાના કરી દીધો. ત્યાર પછીની હકીકતથી તો તમો પૂરતા માહિતગાર છો જ.” શાહજાદા ખુશરૂએ પોતાની આપવીતી ઇનાયતખાનને જણાવી દીધા પછી તેનું દિલ ભરાઈ આવતાં તે રડી પડ્યો.

“ભાવિ મોગલ સલ્તનતના માલિક ! રડવાની બિલકુલ જરૂરત નથી, તમો આજથી મારા ગુલામ નહિ લંકીન.....”

ઇનાયતખાન આગળ એક પણ સુખન બોલે તે પહેલાં બે ત્રણ ઘોડેસ્વાર સિપાહીઓ ઇનાયતખાન અને શાહજાદા ખુશરૂની પાસે આવી પહોંચ્યા અને ઇનાયતખાનની નજીક જઈ આવી પહોંચનારા ઘોડેસ્વાર સિપાહીઓમાંના અફસર જેવા લાગતા એક ઘોડેસ્વારે પૂછ્યું.

“આ તરફ કોઈ જવાન ઘોડેસ્વારને જતો તમોએ જોયો છે ?”

“ઘોડેસ્વાર ?” ઇનાયતખાને પૂછ્યું.

“જરૂર.”

“તેનું તો કોઈ અમારી તજરે પડ્યું નથી.” ઇનાયતખાને જવાબ આપ્યો.

ઇનાયતખાનના આ દૂંઝા જવાબથી સંતોષ પામીને શાહજાદા ખુશરૂની તલાસમાં નીકળેલા ઘોડેસ્વારોએ તેમના ઘોડા માટે મુક્યા. ઇનાયતખાન અને શાહજાદા ખુશરૂ ખુશખુશાલ રહેરે આ ઘોડેસ્વારોને જતા જોઈ રહ્યા.

પ્રકરણ એકવીસમું

મયદાને જંગ તરફ

“મારા દિલના માલિક ! શું આ બાંદીને ફત્તેહપુર સીક્રીના ખંડિયેરોમાં જ તેના દિવસો પસાર કરવા રહેવા દેખ તમે મહારાજા બીમસિંહજી અને મહોબ્બતખાનને મયદાને જંગમાં સાથ આપવા હરગીઝ રવાના થઈ જશો ? તમારી ગયર હાજરીમાં આ બાદિમા.....”

આમ બોલતાં બોલતાં મુમતાઝમહાલના ગુલેલાલા મિસાલ માલો પર તેની કાબજ ઘેરી ચશ્મોમાંથી મોતી મિસાલ આંસુના બિંદુઓ ટપકી પડ્યાં અને બીજી જ પળે છંતેજરીભરી નજરે શાહજાદા ખુર્મના જવાબથી વાકેફગાર બનવા માટે શાહજાદા ખુર્મની ચશ્મો તરફ તે મીટ માંડી રહી.

“તુરે ચશ્મ મુમતાઝ ! ફત્તેહપુર સીક્રીમાં તને મૂકીને મયદાને જંગ તરફ બિપડી જવાની મારા દિલમાં બિલકુલ ખ્વાહિશ નથી, લેકીન સંજોગો અને પરિસ્થિતિ એવા પ્રકારની પયદા થઈ છે કે, તેમ કરવા સિવાય બીજો કોઈ મુલાજ નથી. મુમતાઝ ! મારી દિલરૂબા ! હું જંગે મયદાનમાં જઈ છું, લેકીન મુમતાઝની તસ્વીર મારા જિગરમાં જડાઈ ચૂકી છે, તે હરગીઝ હું ભૂલી શકવાનો નથી અને...”

શાહજાદો ખુર્મ તેનું વાક્ય ખતમ કરે તે પહેલાં શાહજાદાની નજર એકાએક મુમતાઝમહાલના ચહેરા પર પડતાં જ મુમતાઝમહાલને રડતી જોઈ શાહજાદાનું દિલ ભરાઈ આવ્યું. તેના દિલમાં દર્દ પયદા થયું અને તેથી તેનું દિલ કાબૂમાં નહિ રહેતાં મુમતાઝ મહાલનો મુલાયમ હાથ પોતાના હાથમાં લઈ તેણે મુમતાઝમહાલના ચાંદની મિસાલ ચમકતા અને હુસ્નના અંબાર વેરતા બદનને પોતાની ગોદમાં બંધાયું અને બીજી જ પળે તેના પરવાળા મિસાલ લબ્બપર બોસો લેતાં કહ્યું:

“દિલ્લર ! તને આવી હાલતમાં એકલી છોડી જતાં મારા દિલમાં દર્દ નહિ પયદા થતું હોય ? લેકીન—” આમ બોલતાં બોલતાં શાહજાદો ખુર્મ મુમતાઝમહાલના ચહેરા પર ચમકતી રોશની અને બદનમાંથી ટપકતી જવાનીની લહજજત લૂંટવામાં મશ્ગૂલ બની ગયો. બીજી જ પળે માહતાબ મિસાલ ચમકતા તેના ગુલછડી મિસાલ નાજુક ચહેરા પર પવનમાં ફરફર થતી બાલની લટોને દૂર કરી તે બોલી ઊઠ્યો.

“લખ્તેજિગર ! તું જ બતાવ કે, દુલારીએ બતાવેલા રસ્તે ગયા વગર મારા માટે બીજો કયો રસ્તો છે ? બાદશાહબેગમ નુરજહાને સલ્તનતમાં મારા મઓતના ફેલાવેલા સમાચારમાં હરગીઝ સચ્ચાઈ નથી—તેમાં બિલકુલ વબૂદ નથી તે સાબિત કરવા માટે અને—શાહજાદા ખુર્મના મઓતના સમાચાર સાંભળ્યા હતા તે શાહજાદો ખુદ મયદાને જંગમાં હાજર છે તેનાથી સારા હિન્દુસ્તાનના ઇન્સાનને માહિતગાર બનાવવા માટે મારે ફેરન મહારાણા બીમસિંહજીની છાવણીમાં પહોંચી જવું જ જોઈએ અને તે જ અત્યારે મારા માટે સારો ઇલાજ હોવાથી ચિરાતા દિલે પણ મારે મારી જિંદગીના નૂરને ખુદા હાકિઝ પુકારવાની જરૂરત ખડી થઈ છે. મારું દિલ આપોકાર જણાવી રહ્યું છે કે, મારી દિલારા તેના સાચા જિજ્ઞરથી મને ફતેહમંદ બનીને પાછો ફરવાની રજા ફરમાવશે.” આમ કહીને મુમતાઝમહાલનો જવાબ મેળવવા માટે શાહજાદો ખુર્મ ઇંતેજરી ભરી નજરે મુમતાઝમહાલના ચહેરા તરફ જોઈ રહ્યો.

“મારા દિલના માલિક ! જવાનીના બહારમાં ખીલતી નવજવાન લડકી પોતાના દિલ્દારને પોતાની પાસેથી દૂર થવાના સુખન હરગીઝ કહી શકે ખરી ? મારા મ્હોંમાંથી આવા હરફ બહાર નીકળે તે પહેલાં મારા બદનમાં છૂરી તેનું કામ ખતમ કરે તેવી મારા દિલની તમન્ના છે.” ગળગળા આવાજે મુમતાઝમહાલે કહ્યું.

“લેકીન મારી મહેબૂબા ! આસ્માનમાં ચમકતા માહતાબ મિસાલ મારા દિલમાં ચમકતા માહતાબ ! તારા હુસ્ને તો મારા દિલપર કેવું કામણુ જમાવ્યું છે તે કહી શકવાની મારામાં હરગીઝ તાકાત નથી, લેકીન

આપાનું અત્યારનું છૂટા પડવું તને મોગલ સલ્તનતની મદકા બનાવવાની મારા દિલમાં ધર જમાવી બેઠેલી તમન્ના પાર પાડવા માટે જ છે.”

“મારા ખાવિંદ ! મારા હુસ્ન, જવાની અને જિંદગીના માલિક ! મારા દિલમાં સલ્તનતની મદકા કે શહેનશાહ્યાનું બનાવવાની બિલકુલ હિતેન્નરી કે ખવાદિશ નથી. હું અયશ, આરામ કે પેલવવિલાસની ઉમ્મીદવાર નથી, લેકીન મારા દિલમાં એક જ તમન્ના ધર કરી બેઠી છે અને તે તમારા પાક કદમમાં.....”

મુમતાઝમહાલ તેનું આ વાક્ય ખતમ કરે તે પહેલાં તેના ચહેરા પર આછી શીકાશ પથરાઈ વળી, તેની ચમકતી ચશ્મેની રોશની ઓછી થતી જણાઈ અને બીજી જ પળે તે આંસુભરી ચશ્મે રડતાં રડતાં બોલી :

“જહન્નમમાં જીવ આ અયશઆરામ અને તાન્નેતખ્ત. મને તેની બિલકુલ પરવાહ નથી. શહેનશાહ્યાનું નુરજહાન તેની બેટી રોશનઆરાને મોગલ રિયાસતની મદકા બનાવવા કાવાદાવા અને ચાલ્યાજીના દાવ ફેંકી રહી છે, તો પછી બલે તેની તદખીર બર આવે, તેના દિલમાં ધર કરી બેઠેલી તમન્ના—ઉમ્મીદ પાર પડે. મને તો તમારી હાજરીમાં ગરીબાઈ પણ પ્યારી લાગે છે, મારા માલિક !”

આમ કહીને મુમતાઝમહાલ ફિક્કા ચહેરે શાહજહાન પુરંમની તરફ જોઈ રહી. પોતાનું દિલ જેને આપી ચૂક્યો છે તે બેહિસ્તની હુર મિસાલ નાઝનીનના ચશ્મેમાંથી મુહબ્બતના કાતિલ બાણને બદલે આંસુની ધારા વહેતી જોઈ શાહજહાન પુરંમનું જિગર હચમચી ઊઠ્યું. તેના જિગરમાં મુમતાઝમહાલના આંસુનું એક એક ટીપું કાતિલ અંજરના ધા મિસાલ દર્દ પયદા કરવું હતું, લેકીન મહારાણા ભીમસિંહજી અને સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાનની ઓવણીમાં ફેરન ન પહોંચી જાય તો હાથમાં આવેલી તક—મોક્કો ગુમાવી બેસવાથી તેનું પરિણામ—નતીજે બૂરો આવવાનો પૂરતો સંભવ હોવાથી શાહજહાન પુરંમે મુમતાઝમહાલને ફરીથી પોતાની ગોદમાં જકડી અને તેની ચશ્મેમાંથી અંગાર મિસાલ ગરમાગરમ ટપકતા આંસુઓ લૂંછતાં બોલ્યો.

“મુમતાઝ ! તેમાં દિલગીર થવા જેવું શું છે ? મારે ખાતિર નહિ તો મહારાણા ભીમસિંહજી અને સિપૈદસાહાર મહોબ્બતખાનની ખાતિર પણ મયદાને જંગમાં જવાની જરૂરત હોય તેમ તારું દિલ તને નથી કહેતું ?”

“લેજાન તેમાં જરૂરત જેવું શું છે ? દુલારી સાથે પયગામ મોકલાવી તમે મહારાણા ભીમસિંહજી અને સિપૈદસાહાર મહોબ્બતખાનને સાફ સાફ જણાવી દો કે, દિલ્લી અને આગ્રાના તાબેતખ્તના માલિક બનવાની તમારા દિલમાં બિલકુલ ઉમ્મીદ નથી અને તેથી તમારા માટે તેમણે ઉઠાવેલી મુશ્કિલી અને તકલીફ માટે તમે પૂરાતોરથી તેમના અહેશાનમંદ છો અને તેથી ઉપર જણાવેલા સબખને લીધે તેમણે પણ મયદાને જંગમાંથી ખસી જવું.”

“મુમતાઝ ! આમ કરવાથી શું પરિણામ આવશે તેનો તને ખેચાલ છે ?”

“પરિણામ તે બીજું શું આવવાનું હતું ? મહારાણા સાહેબ તેમની ફોજ સાથે તેમની રાજધાની તરફ રવાના થઈ જશે અને.....”

“દિવાની ! તારી મતલબ પૂરી પાડવાના ખેચાલમાં તું બીજાને મચોતનો મહેમાન બનાવવા તેની તરફ ખેંચી જવાની કોશિશ કરી રહેલ છે તેનો તને હરગીઝ ખવાબમાં પણ ખેચાલ છે ?” મુમતાઝમહાલને બોલતી અટકાવી શાહજહા પુરમે કહ્યું.

“મચોતનો મહેમાન ?”

“બિલકુલ સચ.”

“શાહજહા સાહેબ ! તમે શું આ બિલકુલ સાચી હકીકત જણાવો છો ?”

“પૂરી ચોક્કસાઈથી. મુમતાઝ ! એ બિના તો હરગીઝ તારા ખેચાલમાં પણ નહિ હોય કે, મયદાને જંગમાં હું ન જઈ—મારી ગયર હાજરીથી મહારાણા ભીમસિંહજી અને સિપૈદસાહાર મહોબ્બતખાન પર કેવી જાતની મુશ્કિલી અને આક્રમક સ્વાર બની જાય તેમ છે.”

“મહારાણા બીમસિંહજી અને મહોબ્બતખાન માત્ર તમારી મયદાને જંગમાંનો ગયર હાજરીથી જ તમે જણાવો છો તેવી મુશ્કેલીમાં સપડાઈ પડતા હોય, તો હું તમોને હરગીઝ કોઈ પણ રીતે મયદાને જંગમાં જતાં રોકવાને ઇંતેજાર નથી. મારા દિલના માલિક બાબુશીથી મયદાને જંગ તરફ રવાના જવાને થઈ જવ અને જંગમાં ફત્તેહ સર કરી વિજય ડંકા ગગડાવતા આ બાંદીની મુલાકાતે ફેરન આવી પહોંચજો.”

પોતાનું દિલ મક્કમ બનાવીને મુમતાઝમહાલ ઉપરના સુખન બોલી કે, બીજી જ પળે મુમતાઝના ચહેરાપર આછો મુશ્કેરાટ પયદા થયો અને શાહજહાં પુરંમનો હાથ પોતાના હાથમાં લઈ ફટલોક વખત તે તેના તરફ જોઈ રહી.

“મુમતાઝ, મને પૂરતો વિશ્વાસ છે કે, હવે મયદાને જંગમાં આપણી ફત્તેહના ડંકા પૂરજોશથી ગગડ્યા વગર નહીં જ રહે. તને અહીંયાં એકલા છોડીને જતાં મારું દિલ બિલકુલ નારાજ છે. લેકીન મને નાબુશી સાથે તેમ કરવાની ફરજ પડે છે. કારણ કે જો હું મયદાને જંગમાં હાજર ન રહું તો શહેનશાહખાનુ નુરજહાંન આદશાત સલામતના કાનમાં મહારાણા બીમસિંહજી અને સિપૈદસાલાર મહોબ્બતખાન વિરુદ્ધ ઝેર રેડી તેના દિલની મતલબ હરકોઈ તરેહથી પાર પાડવાની હીકમત લડાવ્યા વિના નહિ જ રહે. લેકીન આજ કારણને માટે મયદાને જંગપર મારી હાજરીની જરૂરત છે, અને મારા આ ખુલાસા પછી તારા દિલમાં પણ તેની સચાઈની ખાતરી થઈ જ હશે.”

આમ કહીને જવાનીના બદારમાં બીવતા મુમતાઝમહાલના બદનને શાહજહાંએ એક વખત ફરીથી પોતાની પાસમાં જકડ્યું અને ગુલેલાલા મિસાલ મુમતાઝમહાલના ગાલપર બોસાની રમઝટ મચાવી.

શાહજહાં પુરંમના ઉપરના સુખન તેના કાને પડતાં જ સાચી લકીકતથી માહિતગાર બનતાં મુમતાઝમહાલ બોલી ઉઠી.

“શાહજહાં સાહેબ ! જંગે મયદાન તરફ રવાના થવા પહેલાં આ બાંદીની એક આરજી-તમન્ના મંજૂર કરશો તેવી ખ્વાહિશ છે.”

“આ જહાનપર મારું જો કાંઈપણ હોય તો તે તું જ છે. તારા દિલની ઉમ્મીદ—જિગરની તમન્ના એક શા માટે લેકીન હજારો બર લાવવાને હું બિલકુલ તૈયાર છું—”

“ડરવાની કે ખેઆલમાં પડવાની બિલકુલ જરૂરત નથી. મારા દિલની તમન્ના શાહજાદા સાહેબ ચાહે તો એક પળમાં બર લાવી શકે તેવી સાદી છે.”

“તો પછી તે છુપાવે છે શામાટે ? શામાટે તેનાથી વાકેફગાર બનાવતા નથી ?”

“મંજૂર થશે ?”

“બાપુશીથી.”

“કુઓલ આપો છો ?”

“પાકપરવરદિગારના નામથી.”

“મુમતાઝમહાલના દિલમાં બસ એક જ તમન્ના છે અને તે તેના દિલના માલિકની સાથે મયદાને જંગ તરફ જવાની.” પોતાના દિલની હકીકત જણાવતાં મુમતાઝમહાલે કહ્યું.

“મુમતાઝ ! મયદાને જંગમાં જવું તે બચ્ચાની રમત નથી.”

“તેનાથી હું પૂરતી વાકેફગાર છું, મારા માલિક !”

“તું એક નાજુક નજાકતભરી ઔરત તસ્વારના ધાવ સહી શકશે ?”

“શાહજાદા સાહેબ ! શહેનશાહબાનુ નુરજહાન શું ઔરત નથી ? તે બાદશાહ સલામત સાથે મયદાને જંગમાં ધૂમી શકે છે તો પછી હું મારા દિલના માલિક સાથે શા માટે મયદાને જંગમાં ન ધૂમી શકું ?” આમ કહીને મુમતાઝમહાલ શાહજાદા પુરમ તરફ જોઈ રહી.

મુમતાઝમહાલ અને શાહજાદા પુરમ બંને ઉપર પ્રમાણેની વાતચીતમાં મશ્ગૂલ છે તેવામાં એકાએક દુલારી ત્યાં આવી પહોંચી અને શાહજાદા પુરમને ઉદ્દેશીને બોલી.

“શાહજાદા સાહેબને ફત્તેહપુર સીફોની મોહિની બિલકુલ મયદાને જંગ તરફ જવા દે તેમ મને જણાવું નથી.”

“દુલારી ! તારું કહેવું બિલકુલ ઠીક છે.”

“એટલે ? મારે શું એમજ સમજવું કે, શાહજાદા સાહેબ મદદ હોવા છતાં સનમની ગોદ છોડીને પોતાના પર મજબૂતનાં નગારાં ગગડતાં મયદાને જંગ તરફ જવાને હરગીઝ તૈયાર નથી ?”

“દુલારી ! ત્યાં જ તારી ભૂલ થાય છે. હું અને શાહજાદા સાહેબ બંને આજ પળે ફત્તેહપુર સીકીને છોડી મહારાણા બીર્માસંહજની છાવણી તરફ ડિપડી જવાને—રવાના થઈ જવાની ઉમ્મીદ ધરાવીએ છીએ. લેકીન તારી જ રાહ જોતાં હતાં.” મુમતાઝમહાલે દુલારીના ગાલ પર ટાપલી મારતાં કહ્યું.

“મુમતાઝ ! ઔરત જાત હોવા છતાં મયદાને જંગની આફત અને મુશ્કેલી સહેવાને તું પણ તૈયાર છે ? લેકીન રાજપૂતો મયદાને જંગમાં ઔરતને સાથે લાવતા નથી તે તું કેમ ભૂલી જાય છે ?”

“રાજપૂત ઔરતોએ મયદાને જંગ ગળવી પોતાની નામના કાઢી છે તેવી જ રીતે હું પણ મારા દિલના માલિકની બાબુમાં રહીને લડું તેમાં ખરાબ શું છે ?”

“બિલકુલ નહીં, લેકીન શાહજાદા સાહેબની પરવાનગી મેળવી છે ?”

“તેની હરગીઝ ફિક કરવાની જરૂરત નથી. મયદાને જંગમાં મને લઈ જવાનો શાહજાદા સાહેબે કઓલ આપ્યો છે.”

“તો પછી ડરવાની બિલકુલ જરૂરત નથી. ફત્તેહ આપણી જ છે અને મારું દિલ બાપોકાર જણાવે છે કે, મુમતાઝ તું જ લવિબની દિલ્લીના તાજેતખ્તની મદકા છે.” આમ બોલતાં બોલતાં દુલારી એકદમ આનંદમાં આવી જઈને ફૂદી અને મુમતાઝમહાલ અને શાહજાદા ખુર્મનો હાથ પકડીને બોલી :

“આલમનો માલિક દુનિયાના કાવાદાવા અને છળકપટથી બિન વાકેફગાર આ જોડાને સલામત રાખે અને તેમના દિલની ઉમ્મીદ પૂરાતોરથી ખર લાવે તે જોવાને હું ઇંતેજર છું. લેકીન મુમતાઝ બાદશાહ-

બેગમ બનવાને હરગીઝ તૈયાર નથી તે જ હકીકત મારા દિલમાં દૃઢ પયદા કરે છે.” આમ બોલતાં બોલતાં દુલારીએ આછા મુશ્કેલી સાથે મુમતાઝમહાલ અને શાહજહાન પુરમ તરફ જોયું.

“દુલારી! મહારાણા સાહેબને મારા મયદાને જંગ તરફ આવવાના સમાચાર પહોંચાડી તું આટલી બધી જલ્દી અહીંઆં આવી પહોંચશે તેનો મને બિલકુલ ખેત્યાલ ન હતો અને તેથી—”

શાહજહાન પુરમ આગળ કાંઈક બોલવા જતો હતો તેવામાં તેને બોલતો અટકાવીને દુલારીએ કહ્યું:—

“તમારા મયદાને જંગ તરફ આવવાના સમાચાર સાંભળી મહારાણા ભીમસિંહજી અને સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાન બંને આનંદમાં આવી ગયા છે અને તે આનંદમાં બિલકુલ ભંગ ન પડે તે બેવાને મારું દિલ પૂરાતોરથી ઈતેજર હોવાને લીધે મુસાફરીના થાકની હરગીઝ દરકાર ન કરતાં હું અહીંઆં આવી પહોંચી છું, કારણ કે—”

દુલારી તેનું વાક્ય ખતમ કરે તે પહેલાં મુમતાઝમહાલે એકવાર ફરીથી દુલારીના ગાલપર ટાપલી મારી અને બીજી જ પળે તેને પોતાની ગોદમાં લઈ તેના માથા પર વ્હાલથી હાથ ફેરવતાં બોલી.

“દુલારી! તું બડી ચાલાક લડકી જણાય છે.”

“શાહજહાન સાહેબ! મુમતાઝ ખરું કહે છે?”

“બેશક લેકીન—”

“લેકીન કે મગરની અહીંઆં બિલકુલ જરૂરત નથી. દુલારી! તું મયદાને જંગ તરફ ઉપડી જવા માટે ઘોડા તૈયાર કરી લાવ. તેટલા વખતમાં હું પણ જંગને લાયક સિપાહી બનીને તૈયાર રહું છું.” આમ કહીને મુમતાઝમહાલ શાહજહાન પુરમ સાથે બડા તોરથી રવાના થઈ ગઈ. મુમતાઝમહાલ અને શાહજહાનના જવા પછી દુલારી પણ ઘોડા લેવા જતાં જતાં બોલી ગઈ.

“મુમતાઝ લેકીન હુશનની જ પૂતળી છે, તેમ હું અત્યાર સુધી સમજતી હતી, લેકીન આજે મને પૂરેપૂરી ખાતરી થઈ છે કે, આલમના

માલિકે તેના બદનમાં ઠાંસી ઠાંસીને જેટલી રૂપની રોશની ભરી છે તેટલી જ તેના દિલમાં બહાદરી પણ આપી છે.” આમ કહીને દુલારી ઘોડાઓ લેવાને માટે ચાલી ગઈ.

x

x

x

x

“જેના દિદાર જોતાં જ દિલપર કાતિલ છૂરી ફરી જાય તેવો આ નવજવાન કોણ છે?” આજા મુશ્કેરાટ સાથે શાહજાદા ખુર્મની પાસે મદાના પોશાકમાં બિભેલી મુમતાઝમહાલની નજદિક જતાં દુલારી બોલી બિઠી.

“મુમતાઝ તું ઔરત છે તેવું બિલકુલ તારા ચહેરા પર જણાઈ આવતું નથી. મહારાણા બીમસિંહજીની છાવણીમાં જવા માટે આ પોશાક બિલકુલ તને બંધબેસતો છે અને મને પુરી ખાતરી છે કે, હવે મયદાને જંગ પર જવામાં બિલકુલ ડર નથી.”

“લેકાન દુલારી ! આ જવાનની જવાની પર તું દિલ ન ગુમાવી બેસતી.” મુમતાઝમહાલે હસતાં હસતાં કહ્યું.

“અને શાહજાદા સાહેબ ! દુલારી, તમે અને હું સિવાય બીજો કોઈ પણ ઇન્સાન હું ઔરત છું તેવો મારા આ પોશાક પરથી બેઆલ પણ પચદા કરી શકે તેમ છે?”

“બિલકુલ નહિ, લેકાન મારી સાથેનો આ નવજવાન કોણ છે, તેમ મહારાણા સાહેબ પૂછે તો મારે કેવી રીતે પિછાન આપવી?”

“એક ફોજ સિપાહી છે અને મારા તરફની મુહબ્બતના કારણે મારી સાથે આવેલ છે. આનાથી બિલકુલ વધારે જણાવવાની જરૂર નથી. દુલારી ! તું કેમ કંઈ બોલતી નથી?”

દુલારી, મુમતાઝમહાલ અને શાહજાદા ખુર્મ ઉપર મુજબ વાતચીત કરવામાં મસ્ગૂલ હતાં તેવામાં એકાએક ઘોડાઓના ડાબલાઓનો આવાજ તેઓના કાને પડ્યો. તેઓ ચમક્યાં અને બીજી જ પળે મયદાને જંગ તરફ જવાને તેઓએ પોતાના ઘોડા મારી મૂક્યા.

પ્રકરણ બાવીસમું

છેલ્લો દાવ

“શાહજહા પરવીઝ મઓતનો મહેમાન બની ચૂક્યો છે. શાહજહા ખુશરો બિલકુલ પત્તો નથી. શાહજહા શહેરિયારને દિલ્લીના તાબેતખ્તનો માલિક બનાવવા માટે શાહજહા ખુર્મ મારા રાહમાં આડખીલી મિસાલ ખૂંચી રહ્યો છે, લેકીન નુરજહાન તેના દિલની તમના-ઉમ્મીદ બર લાવવા માટે—” પોતાના દિલમાં પચદા થતાં ઉપર મુજબના ખેઆલમાં બાદશાહખેગમ નુરજહાન મસ્ગૂલ હતી તેવામાં એકાએક નવો જ ખેઆલ તેના દિલમાં પચદા થયો અને તે બોલી બી.

“કાની મળલ છે કે, મારા દિલની ઉમ્મીદ બર લાવવામાં હરગીઝ મુશ્કેલી પચદા કરી શકે? મોગલ સલ્તનતની મદકા નુરજહાન પોતાના શિકારને સપડાવવા દાવ કેવી રીતે ફેંકવો અને પોતાના રાહમાં આવતી મુશ્કેલી કેવી રીતે દૂર કરવી, તે પુરાતોરથી જાણે છે. નુરજહાનનો સુખન શહેનશાહ જહાંગીરની રિયાસતમાં કાયદો મનાય છે, તો પછી, કાની તાકાત-મળલ છે કે, મારી મુરાદ બર લાવવા સામે સામનો કરી શકે?” આમ બોલતાં બોલતાં શહેનશાહખાનુ નુરજહાન પાછી તેના ખેઆલમાં મસ્ત બની ગઈ.

“ખુર્મ, તું જ મારી ઉમ્મીદ-દિલની ખ્વાહિશ બર લાવવામાં નડતો કાટો છે, લેકીન તું પાતાળમાં કે આરમાનમાં છુપાઈને બેડો હશે તો પણ તને ગમે ત્યાંથી ટૂંકી કાઠી હું મારી મુરાદ બર લાવીશ ત્યારે જ જાંપીશ. રોશન, મારી બેટી હરગીઝ મોગલ રિયાસતની મદકા થવી જ જોઈએ.”

શહેનશાહખાનુ નુરજહાન પોતાનો દાવ પોખાર કેવી રીતે પાડવો તેના ખેઆલમાં જ રમ્યા કરતી હતી તેવામાં ફતેહપુર સીકી તરફ ગયેલા સિપાહી તરફથી કાંઈપણ જાતના સમાચાર મળ્યા નહોં હોવાથી તે ફરી બોલી બી.

“સીકીના પણ હજુ કાંઈ સમાચાર નથી. મને પૂરતી ખાતરી છે કે, શાહજાદો ખુર્મ સીકીમાં જ છુપાઈ બેઠો હશે તો મારા ફોજ અફસરો હરગીઝ તેને બંદીવાન બનાવીને ફોરન મારી પાસે ખડો કરી દેશે. શાહજાદો ખુર્મ એક વખત મારા પંજમાં સપડાયો કે પછી આલમ પર એવી ક્રાંત તાકાત મોજૂદ નથી કે તેને બચાવી શકે. હું તેને હરગીઝ.....”

આમ બોલતાં બોલતાં બાદશાહબેગમ તુરજહાનના ચશ્મેમાં અંગાર પયદા થયો અને ખૌફભરી નજરે તે તેવી જ હાલતમાં બેસી રહી. શાહજાદા ખુર્મનો કાંટો કેવી સીફતથી દૂર કરવો તેના ખેઆલમાં બાદશાહબેગમ તુરજહાન મસ્ગૂલ હતી તેવામાં એકાએક તેના કાને કોઈ આદમીના પગલાનો આવાજ પડતાં જ તેના ખેઆલમાં ભંગ પડ્યો અને જે દિશા તરફથી આવાજ આવતો હતો તે તરફ નજર ફેંકી.

“મહમદ ! શા સમાચાર છે ?” ફતેહપુર સીકી તરફ મોકલેલા સિપાહીને આવી પહોંચેલો જોતાં જ પોતાની ઇંતેજરીને દબાવી નહિ શકવાથી શહેનશાહબાનુ તુરજહાનથી બોલાઈ જવાયું.

“ચુપ કેમ છે ? જે કામની જવાબદારી સાથે તને મોકલ્યો હતો તે પૂરાતોરથી ખતમ થયું કે નહિ ?” શહેનશાહબાનુ તુરજહાનના દમામમાં બોલાયેલા આ સુખન મહમદના કાને પડતાં જ તેના દિલ પર તેની જુદી જ અસર પયદા થઈ. તે પળભર તો થર થર કંપી ઊઠ્યો. બાદશાહબેગમના ખૌફ પાસે જનની સલામતી નથી તેવું જણાતાં ધ્રુજતા આવાજે તેણે કહ્યું.

“હિન્દુસ્તાનની મદકા ! ગુલામ.....” મહમદના મ્હોંમાંથી ઉપરના સુખન કરતાં વધારે એક પણ સુખન નીકળ્યો નહીં. જિંદગી અને મઓતની વચ્ચે રમત ખેલાતી જોઈ તેવું બદન થરથર ધ્રુજવા લાગ્યું.

“મહમદ ! તેમાં ડરવાની બિલકુલ જરૂરત નથી. કોઈ પણ જાતના ડર વગર સાફ સાફ હકીકત જણાવ કે, તે બાબત પર પૂરતો ખેઆલ દોડવી તેનો કોઈ રસ્તો કાઢી શકાય.”

“આદશાહમેગમના ફરમાન મુજબ ગુલામે ફતેહપુર સીક્રીનેા ખૂણે ખૂણે દૂંઢી કાઢ્યો. સીક્રીમાં હરગીઝ એવી ક્રાઇ જગ્યા નહીં હશે જ્યાં શાહજાદા સાહેબને દૂંઢી કાઢવા માટે મેં તલાશ નહીં ચલાવી હોય, લેકીન.....”

“પુરમનો બિલકુલ પત્તો નહિ મળ્યો એ જ તારે કહેવું છે ને?”
બૌદ્ધનાક ચશ્મોમાંથી અંગાર ઝરતી નજરે જોતી અને ડારતી આદશાહ-મેગમ તુરજહાને પૂછ્યું.

મોગલ સલ્તનતની મલકા તુરજહાનના ચશ્મોમાંથી આફતાબની રોશની મિસાલ નીકળતી રોશની અને તેના ચહેરા પરનો બૌદ્ધ નજરે પડતાં જ મહમદને પોતાની જિંદગી સલામત નથી તેવો ખેચાલ પચદા થયો અને મઓતના પંજમાંથી હરગીઝ બચાવી લેવા માટે તે આલમના માલિકને આરજુ કરવા લાગ્યો. મહમદને બિલકુલ ચુપ જોતાં જ શહેન-શાહબાનુ તુરજહાન પાછી દમામભર્યા આવાઝમાં બોલી ઊઠી.

“મહમદ !”

“જી સરકાર.”

“શાહજાદા પુરમનો સીક્રીમાં બિલકુલ પત્તો નહિ મળ્યો?”

“હરગીઝ નહિ, હિન્દુસ્તાનની રિયાસતની મલકા.”

“તને પૂરતો ઇતખાર છે કે, શાહજાદો પુરમ ફતેહપુર સીક્રીમાં નથી?”

“કરેલી તપાસ મુજબ ગુલામ પૂરાતોરથી તેમ કહેવાની હિંમત કરી શકે છે, લેકીન.....”

“મહમદ ! હવે હું તારો એક સુખન પણ સાંભળવાને તૈયાર નથી. જો તારી જિંદગીની—જનની સલામતીની તને તમન્ના હોય તો સારાયે હિન્દોસ્તાનના ગમે તે ખૂણામાં શાહજાદો પુરમ છુપાઈ બેઠો હોય ત્યાંથી તેને દૂંઢી કાઢીને મારી પાસે ખડો કરી દે, નહીં તો તારો જન સલામત નથી. મારું ફરમાન થતાં જ તને દોજખમાં રવાના કરી દેવા માટે ફતરાઓને હવાલે કરી દેવામાં આવશે. જનની સલામતી માટે શાહજાદા પુરમને આસમાનમાંથી પણ ઉપાડી લાવવાનું

સાહસ ખેડવાની તારા દિલમાં તાકાત છે ?” આમ કહીને બાદશાહબેગમ નુરજહાન મહમદના ચહેરા તરફ કેટલોક વખત જોઈ રહી.

“બાદશાહબાનુના સુખનમાં એવી અજબ કરામત ભરેલી છે કે, ગમે તેવા કાચાપોચા દિલના આદમીના દિલમાં તાકાત અને હિંમત પચદા થાય છે. આફત અને મુશ્કેલીથી જન બચાવવા નહાસતા ઇન્સાનને શેર જેવા મજબૂત દિલનો બનાવી મૂકે છે. મારી મદકાનો હુકમ અમલમાં મૂકવા હિન્દુસ્તાન તો શું લેકાન ગમે તે સારીયે જહાન ઢૂંઢી કાઢવાને બાદિમ હરગીઝ તૈયાર છે.”

મહમદના આ સુખન બાદશાહબેગમ નુરજહાનના કાને પડતાં જ તેના ચહેરા પરની રતાશમાં એર લાલી ચમકી, તેના દિલમાં ખુશાલી પચદા થઈ અને આછું આછું મુશ્કેરાતાં તેણે કહ્યું.

“તો પછી દીલ કરવાની બિલકુલ જરૂરત નથી. ફારન તારી ફજ્ અદા કરવામાં મશ્ગૂલ બનીજ.”

“શહેનશાહબાનુનું ફરમાન શર પર ઉઠાવું છું.” આમ કહી શહેનશાહબાનુ નુરજહાનને કુર્નિશ બળવી મહમદ ચાલ્યો ગયો.

મહમદના ગયા પછી કેટલોક વખત સુધી બાદશાહબેગમ નુરજહાન શાહબદા ખુર્મનો પત્તો મેળવી-તેને ઢૂંઢી કાઢીને તેનું કાસળ કેવી રીતે દૂર કરવું તેના ખેઆલમાં પસાર કર્યા પછી તે બોલી:

“શાહબદો ખુર્મ, લેકીન તે જ મારી.....” આમ બોલતાં બોલતાં તે પાછી ખેઆલમાં મસ્ત બની.

“લેકીન હું હરગીઝ તેનો પત્તો મેળવ્યા વગર આરામ કરનાર નથી. તેને ઢૂંઢી કાઢ્યા વગર મારા દિલમાં આફતાબની રોશની મિસાલ પચદા થયેલી અંગાર ખુઝાય તેમ નથી જ અને આ રોશનીમાં હું તેને જલાવી દીધા સિવાય બિલકુલ રહેનાર નથી.”

પળે પળે શાહબદા ખુર્મનું કાસળ કેવી રીતે દૂર કરવું તેના જ ખેઆલમાં મશ્ગૂલ રહેનાર બાદશાહબેગમના દિલમાં કાંઈક નવો જ ખેઆલ પચદા થતાં તે બેઠી હતી ત્યાંથી ઊઠી અને બડી તેજથી તેના

કમરામાં ચક્કર લગાવવા લાગી. તેવામાં તેની બેટી રોશનઆરા ત્યાં આવી પહોંચતાં બાદશાહબેગમની અબજ તરાહની હાલત જોઈ તે ચમકી ગઈ અને ફોરન ત્યાંથી ચાલ્યા જવાનો દિલમાં નિશ્ચય કરી તેણે એકાદ બે કદમ પાછા મૂક્યા. તેવામાં બાદશાહબેગમ નુરજહાનની નજર રોશનઆરા તરફ પડતાં જ તે બોલી ગઈ.

“રોશન !”

તુરત જ રોશનઆરા શહેનશાહબાનુ નુરજહાનની પાસે આવી પહોંચી. રોશનઆરા તેની નજદિકમાં આવતાં જ મોગલ સલ્તનતની મદકા નુરજહાને બહાલથી તેને પોતાની ગોદમાં લીધી અને તેના ચહેરા તરફ નજર ફેંકતાં બોલી.

“રોશન ! આ શું ? ગુલશનના ગુલ સમી ખીલતી કળી મુરઝાઈ જતી કેમ જણાય છે ?”

શહેનશાહબાનુ નુરજહાનના આ પ્રશ્નનો કાંઈ પણ જવાબ નહિ આપતાં રોશનઆરા ચુપ રહી. શાહજહા શહેરિયારની મુહબ્બત તેના દિલમાં પયદા થતાં તે તડપતી હશે તેવો ખેઆલ બાદશાહબેગમ નુરજહાનના દિલમાં પયદા થતાં તે બોલી.

“રોશન ! ચુપ કેમ છે ? બોલતી કેમ નથી ?”

“અમ્મા ! આ જંગનો અંત હરગીઝ આવનાર છે કે નહિ ?”

રોશનઆરાના ઉપરના સુખન નુરજહાનના કાને પડતાં જ તે ચમકી અને ખીજી જ પળે બોલી:

“શાહજહા સાહેબની યાદ સતાવતી તો નથી ? બિલકુલ ગભરા નહિ, રોશન ! તારા ચહેરા પર ચમકતી રોશની ગૂમ થઈ ગયેલી જોતાં માફ દિલ ચીરાઈ જાય છે. રોશન ! તું વાકેફગાર છે કે, આ બધી પરેશાની, મહેનત અને મુશ્કેલી હું શા માટે ઉઠાવી રહી છું ? લેકાન મારી પ્યારી રોશન માટે, તેને દિલ્લી અને આગ્રાની રિયાસતની મદકા બનાવવા માટે જ.” આમ કહીને શહેનશાહબાનુ નુરજહાન તેના માથા પર મુહબ્બતભર્યો હાથ ફેરવવા લાગી.

“લેકાન રોશન દિલગીર બનવાની બિલકુલ જરૂર નથી.” હું પૂરાતોરથી આ જંગનો અંત લાવવાની કોશિશ કરું છું અને તે—”

“રોશન ! આ સું તારી ચસ્મેમાં આંસુ ?” પોતાનું વાક્ય બાદશાહમેગમ તુરજહાન ખતમ કરે તે પહેલાં શહેનશાહખાનુ તુરજહાનની નજર રોશનના ગુલેલાલા મિસાલ ગુલામી ગાલ પર ટપકતા આંસુઓ પર પડતાં જ તે બોલી બી.

“તારા દિલના દદને હું પૂરાનોરથી પિઝાની શકી છું અને તેથી—”

“લેકીન અમ્મા ! હું બાદશાહમેગમ બનવાને બિલકુલ ઇંતેજાર નથી.” રોશનઆરાએ તેના દિલની હકીકત જણાવી.

“તેમ કરવાનો કાંઈ સબબ ?” બાદશાહમેગમ તુરજહાને રોશન-આરાના દિલની હકીકતથી વાકેફ બનવા માટે પૂછ્યું.

“બાદશાહમેગમ તરીકેની તમારી હાલત જોઈ હું હરગીઝ તેવી હાલતમાં સુકાવાની ઉમ્મીદ ધરાવતી નથી. નહિ આરામ, નહિ લહજજત અને—”

“નાદાન છોકરી ! તારે બાદશાહમેગમ બનવું જ પડશે.”

“લેકીન અમ્મા !—”

“ચુપ. એક પણ હરફ આગળ કાઢ્યો છે તો—” આમ કહીને શહેનશાહખાનુ તુરજહાને રોશનઆરાને પોતાની ગોદમાં લીધી અને તેના પરિસ્થિતિ અહેરા પર હાથ ફેરવતાં મોગલ રિયાસતની મદકા તુરજહાન બોલી.

“પગલી ! બાદશાહમેગમ બનવાનું હરેક ઔરતના કિસ્મતમાં હોતું નથી; લેકીન જેનું કિસ્મત તેજ હોય છે તે જ બાદશાહમેગમ બને છે. તું તારા દિલમાં બાદશાહમેગમ બનવા માટે શા માટે નફરત ધરાવે છે તે જણાવ કે, તેનો ઇલાજ હૂંઠી શકાય.” આમ કહીને શહેનશાહખાનુ તુરજહાન રોશનઆરાના અહેરા તરફ જોઈ રહી.

“અમ્માબન ! અયશ, આરામ અને લહજજતની મજાહ લૂંટવાનું છોડી કડક કાયદા કાનૂનોની જંજીરોમાં જકડાવાનું કેને પસંદ હશે ? મારા દિલના માલિક શાહજહા શહેરિયારનો મયદાને જંગમાંથી આવેલો આ રફો વાંચો એટલે તમને પૂરેપૂરો ખેઆલ આવી શકશે કે, હું શા માટે બાદશાહમેગમ બનવાની તમન્ના નથી ધરાવતી.” આમ

કહીને શાહજાદા શહેરિયારનો આવેલો રૂક્ષ રોશનઆરાએ બાદશાહબાતુ નુરજહાનના હાથમાં મૂક્યો.

રૂક્ષ પર નજર ફેંકી બીજી જ પળે તે રોશનઆરાને પાછો આપતાં શહેનશાહબાતુ નુરજહાન બોલી બિડી.

“રોશન! તારી કે શાહજાદા શહેરિયારના દિલમાં મોગલ સલ્તનતના તાજેતખ્તની મલકા કે માલિક બનવાની હરગીઝ તમન્ના ન હોય, લેકીન મારા દિલની ઉમ્મીદ તને દિલ્લી અને આગ્રાની સલ્તનતની બાદશાહબેગમ બનાવવાની હોવાથી ગુપચુપ મારા ફરમાનને ઉઠાવવા તમારે તૈયાર રહેવું પડશે. આવા મહાખ્ત અને ઇશ્કના રંગે રંગાયેલા રૂક્ષ તરફ હરગીઝ બેઆલ—” આમ બોલતાં બોલતાં બાદશાહબેગમ નુરજહાન ચુપબની ગઈ.

બીજી જ પળે તેના ચહેરા પર સખ્તાઈ પયદા થઈ. રોશનઆરા કાંઈક કહેવા જતી હતી તેવામાં એકાએક એક અફસર ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને બાદશાહબેગમને કુર્નિશ બજાવીને બોલ્યો:

“શાહજાદા ખુર્મ સાહેબ મયદાને જંગમાં મહારાણા બીમસિંહજી અને સિપેહસાલાર મહોખ્તખાનની ળાવણીમાં આવતી કાલે આવી પહોંચશે તેવા સમાચાર મળ્યા હોઈ આવતી કાલથી ખૂનખાર જંગ જામે તેમ છે.”

“શું કહ્યું ? શાહજાદો ખુર્મ મયદાને જંગમાં ?”

“જી, હા, સરકાર.”

“તો પછી તમે આજે જ શા માટે હુમલો કરી મહોખ્તખાન અને બીમસિંહજીને શિકસ્ત આપવાની કોશિશ કરતા નથી ?”

“ફોજના વડા સિપેહસાલારનું તેવું ફરમાન નથી.”

“તેનો સમય ?”

“તેમને જંગે મયદાનમાં શમશીરના દાવ ફેંકવા કરતાં શિરાઝીના જામ અને બીજી લહજજતમાં ઔર.....”

“ચુપ, શાહજાદા સાહેબ વિરૂદ્ધ એક પણ હરફ કાઢ્યો છે તો જાન—” શાહજાદા શહેરિયાર વિરૂદ્ધ એક મામૂરી સિપાહીને બોલતાં જ રોશનઆરા બોલી.

“રોશન ! તારા દરજ્જાનો તને હરગીઝ ખેઆલ છે ?”

“બાપુશીથી.”

“અત્યારે તું હિન્દુસ્તાનની મલકાની પાસે ખડી છે તે હરગીઝ તારે ભૂલી જવાની જરૂરત નથી.”

“લેકીન મોગલ સલ્તનતની મલકા બાદશાહબેગમ નુરજહાન રોશનની અમ્મા પહેલી છે અને પછી જ દિલ્લીના તાજેતખ્તના માલિકની બેગમ છે, તે પણ બિલકુલ ભૂલી જવાની જરૂરત નથી.” રોશનઆરાના મ્હોંમાંથી ઉપરના સુખન નીકળી પડ્યા.

રોશનઆરાના આ સુખનો બાદશાહબેગમ નુરજહાનના કાને પડતાં જ તેના બદનમાં વીજળીનો આંચકો લાગે તેવી અસર પડેલ થઈ, લેકીન તેને છુપાવતાં તે કાંઈક ગુસ્સાભર્યા—બૌદ્ધનાક આવાજે ફરી બોલી:

“લેકીન રોશન ! તારા દરજ્જાનો તને પૂરતો ખેઆલ છે ? તારી અમ્માજન હોવા છતાં આ નુરજહાન સીરફ મહેરઉન્નીસા નથી, લેકીન દિલ્લીના તાજેતખ્તના માલિકની બાદશાહબેગમ છે, તે તારા ખેઆલમાં રહેવાની શું બિલકુલ જરૂરત નથી ?” આમ બોલતાં બોલતાં અંગાર મિસાલ લાલ ચહેરે તે રોશનઆરા તરફ જોઈ રહી.

“ક્રાણુ છે હાજર ?”

“નાચીઝ બાંદીને શું ફરમાન છે, મારી મલકા.” બાંદીએ કુર્નિશ બજાવતાં કહ્યું.

“આવતી કાલે મહોબ્બતખાન અને ભીમસિંહજીને શિકસ્ત આપવા માટેનો શેતરંજની રમતનો છેલ્લો દાવ ફેંકવા મોગલ સલ્તનતના માલિક અને હું મયદાને જંગ તરફ જવાને રવાના થઈ જવાનાં હોઈ સિપૈહ-સાલાર આસફખાનને ફૌજ તૈયાર રાખવાનું મારું ફરમાન પહોંચાડ. જોજો બિલકુલ મફલત ન થાય લેકીન—”

બાદશાહબેગમ નુરજહાનના મ્હોંમાંથી આ સુખન પૂરા બહાર પડે તે પહેલાં તે લોંડી શહેનશાહબાનુના કદમમાં કુર્નિશ બજાવીને

ફરમાનને અમલમાં મૂકવા માટે પૂરાતોરથી રવાના થઈ ગઈ.

બાંદીના જવા પછી બાદશાહબેગમ તુરજહાને રોશનઆરાને સંબોધીને કહ્યું.

“રોશન ! તારા દિલમાં તમના હોય કે ન હોય, લેકીન તને બાદશાહબેગમ બનાવવાની પૂરાતોરથી મારી ખ્વાહિશ હોવાથી તને સઘળી જાતની તાલીમ આપવા માટે મારી સાથે મયદાને જંગમાં લઈ જવાની હું મુરાદ ધરાવું છું અને તેથી તું પણ મયદાને જંગ તરફ ઊપડી જવાને તૈયાર થઈ રહેજે.”

આમ કહીને દમામમાં રોશનઆરાને આંજી નાખવાની કાશિશ કરતાં બાદશાહબેગમ તુરજહાન રૂબાબ ભરી ચાલે શાહી મહેલમાંના ખાસ કમરા તરફ જવાને રવાના થઈ ગઈ.

પ્રકરણ ત્રેવીસમું

ત્રિશૂલધારિણી

“મહારાજ સાહેબ ! ખુશ થાઓ. આપણી મહેનત પાકપરવરદિગારની રહેમથી પૂરાતોરથી ખર આવે તેમ જણાય છે. બાદશાહબેગમ તુરજહાનના દાવપેચ કે કાવાદાવા આપણા રાહમાં મુશ્કિલી પડતા કરે તેવું હરગીઝ મને જણાતું નથી. મળેલા સમાચાર જો અમલમાં આવે તો જંગેમયદાનમાં ફતેહ આપણી જ છે અને શાહબદા ખુર્શમ દિલ્લી અને આગ્રાની મોગલ સદતનતના.....”

મહારાણા ભીમસિંહજીના તંબુમાં આવી પહોંચતાં જ ખુશખુશાલ આવાજે સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાને ઉપરના સુખન મહારાણા ભીમસિંહજીની બિલકુલ નજદિક આવતાં જ કહ્યા, લેકીન સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાનના આ સુખન નહીં સમજી શકવાથી ઉદયપૂરનો માલિક ખેઆલમાં મસ્ત બની ગયો અને કેટલોક સમય આવી જ હાલતમાં પસાર કર્યા પછી બોલ્યો:

“મહોબ્બતખાનજી ! ફત્તેહ અને ખુશાલીનાં આવાં હવાઇ સ્વપ્નો ક્યારથી સેવતાં શીખ્યા ? બાદશાહબેગમ તુરજહાન પોતાની શેતરંજનો દાવ પૂરાતોરથી જીતવા માટે ખુદ શહેનશાહ જહાંગીરને લઇને લડાઇના મેદાનમાં આવી પહોંચવાને રવાના થઇ ચૂક્યા છે. જ્યારે આપણે જે શાહબહાનો પક્ષ લઇને લડી રહ્યા છીએ તે શાહબહા પુરૂંમનો પતો જ નથી. સંજોગો આવા પ્રતિકૂળ હોવાથી આપણી ફત્તેહનો સંભવ જ ક્યાં છે કે, તમે ફત્તેહની ખુશાલીના સમાચાર આપો છો ?”

આમ કહીને મહારાણા ભીમસિંહજીએ સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાનના ચહેરા પરના ભાવ વાંચી તેના કહેવાના તાત્પર્યને પારખી લેવાનો પ્રયત્ન કર્યો, પરંતુ સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાનના ચહેરા પર તે ભય-આકૃત અને મુશ્કિલીના વાતાવરણ કરતાં ખુશાલીનાં ચિહ્નો મહારાણા ભીમસિંહજીની નજરે પડ્યા. તેમના આશ્ચર્યની સીમા ન રહી અને તેથી કુતૂહલ ભરી દૃષ્ટિએ સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાન તરફ જોતાં મહારાણા ભીમસિંહજી ફરી બોલ્યા :

“સિપૈહસાલાર સાહેબ ! પરિસ્થિતિ વિકટ હોવા છતાં આજે તમારા ચહેરા પર આનંદ અને ખુશાલીનાં ચિહ્નો કેમ જણાય છે ?”

“મહારાજ સાહેબ ! હજુ હું શું કહેવાની તમન્ના ધરાવું છું તેની મતલબથી આપ પૂરા વાકેફગાર નહીં હોવાથી—તેને પૂરાતોરથી પિછાની નહિ શક્યા હોવાથી જ આવો સવાલ કરો છો, લેફ્ટીન મહારાજ સાહેબ ! પાકપરવરદિગાર—આલમના માલિકના નામ પર કહું છું કે, આજે બડો ખુશાલીનો દિવસ છે અને તેની તમેને ખાતરી ન થતી હોય તો જે વખત પસાર થઈ રહ્યો છે તે પોતે જ તમેને આપોઆપ તેની ખાતરી કરાવી આપ્યા વગર નહિ રહે.” આછું આછું મુસ્કેરાતાં સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાને કહ્યું.

“તમારા આનંદિત-ખુશખુશાલ ચહેરા તરફ નજર ફેંકતાં જ આપોઆપ એટલું તો હું પારખી શક્યો છું કે, તમેને કાંઈક સારા સમાચાર મળી ચૂક્યા છે અને તેથી જ આપ આટલા બધા આનંદમાં આવી

ગયા છે, નહિતર અત્યાર સુધી ગંભીર રહેલા સિપેહસાલાર મહોબ્બત-ખાનજી એકાએક તેમના સ્વભાવમાં ક્રાંતિ પણ પ્રકારના કારણ વિના આમ એકાએક પડ્યો કરે જ નહિ.”

“મહારાજ સાહેબ, હકીકત પણ તેવી જ બની છે. દુલારી આજે બીડી જંગલમાં જ એકાએક મારા તંબુમાં આવી પહોંચી હતી અને.....”

“દુલારી ! અને તે આ મયદાને જંગ-રણક્ષેત્રમાં તમારા તંબુમાં ?”

“તેમાં અગ્નિયજ્ઞ થવા જેવું શું છે ? તે લડકી બીડી ચાલાક છે.”

“તેનાથી હું પુરતો માહિતગાર છું.”

“પરંતુ દુલારી સમરભૂમિ પર તમારા તંબુમાં શા કારણે આવી હતી ? અને સિપેહસાલાર સાહેબ ! આ દુલારી કાણ છે ?” મહારાજા ભીમસિંહજીએ પૂછ્યું.

“મહારાજ સાહેબ ! શું હરગીઝ દુલારીની હકીકતથી આપ વાકેફગાર નથી ?”

“મિલકુલ નહિ.”

“મહારાજ સાહેબ ! તમે ત્રિશૂલધારિણીને પિછાનો છો ?”

“ત્રિશૂલધારિણી ?” આમ કહીને મહારાજા ભીમસિંહજી કાંઈક વિચારમાં પડ્યા અને બીજી જ પળે બોલી બેઠ્યા.

“દુલારી અને ત્રિશૂલધારિણી કાણ છે ?”

“મહારાજ સાહેબ આ બન્નેથી મિલકુલ માહિતગાર નહિ હોય તેવો મને ખ્યાલમાં પણ ખેંચાલ ન હતો. લેકીન રાજસાહેબ તેને પૂરાતોરથી પીછાનતા હશે, તેવા ખેંચાલમાં તો મેં વાતની શરૂઆત કરેલી.”

“પરંતુ આ દુલારી અને ત્રિશૂલધારિણી છે કાણ ?”

“રાજસાહેબ ! મિલકુલ ક્ષિક કરવાની જરૂર નથી. આ બન્ને આપણા દુશ્મન કરતાં મદદગાર વધારે છે.” સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાને દૂંકમાં જણાવ્યું.

“મદદગાર ?”

“બેલાશક.”

“તેઓ તેમનો કયો હેતુ પાર પાડવા માટે મદદ કરે છે ?”

“તેમના દિલની તમના અને આપણા દિલની ખ્વાહિશમાં બિલકુલ ફર્ક હોય તેમ જણાતું નથી. આપણે અને તેનો હેતુ સામાન્ય છે. આપણે શાહજાદા પુરંમને મોગલ સલ્તનતના તાબેતખ્તનો માલિક બનાવવાની દિલમાં ઉમ્મીદ રાખીને આફત અને મુશ્કેલી ઉઠાવી રહ્યા છીએ તે જ ઉમ્મીદ-ખ્વાહિશને બર લાવવા માટે તેઓ પણ આ આફત અને પરેશાની ઉઠાવી રહેલ છે. શાહજાદા પુરંમને મોગલ રિયાસતનો માલિક બનેલો જોવા માટે જ તેઓ પણ જનનું જોખમ ખેડી રહેલ છે.”

“પરંતુ આટલી બધી સખ્ત મહેનત ઉઠાવવાનું તેઓને કાંઈ પ્રયોજન ?”

“કાંઈ પણ ઇન્સાન કાયદા વિના હરગીઝ તકલીફ ઉઠાવતો હશે ?”

“નહિ જ.”

“દુલારી અને ત્રિશલધારિણીનો.....”

“પણ આમાં કાંઈક સ્વાર્થ છુપાયેલો છે તેમ જ તમારું કહેવું છે ને ?”

“હરગીઝ તેવું જ કાંઈક છે.”

“તો પછી આ ત્રિશલધારિણી અને દુલારીની હકીકત મને શા માટે જણાવતા નથી ?”

“મારા દિલમાં એ ઉમ્મીદ છે કે, તેઓની હકીકતથી મહારાજ સાહેબ આપોઆપ વાંકફગાર બને.”

મહારાણા બીમસિંહજી અને સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાન ઉપર મુજબની ગુફતગો કરવામાં મસ્ગૂલ બની ગયા હતા તેવામાં એકાએક એક પહેરેગીર ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને બંને જણાને કુર્નીશ બજાવીને બોલ્યો:

“શાહજાદા સાહેબ મયદાને જંગમાં આવી પહોંચ્યા છે અને અંદર આવવાને ઇંતેજાર છે.”

“શાહજાદા સાહેબ ?” પહેરેગીરના ઉપરના સુખન મહારાણા ભીમસિંહજીના કાને પડતાં જ તેઓ ચમકી ઊઠ્યા.

“જી સરકાર.”

પહેરેગીરનો આ ટૂંકા અને ગૂંચવણુ પયદા કરે તેવો જવાબ સાંભળી મહારાણા ભીમસિંહજી વધુ ગૂંચવણુમાં પડ્યા. તેના દિલમાં શાહજાદો પુરંમ અણીના વખતે મયદાને જંગમાં આવીને બાજુ ફેરવી નાખશે તેવો ખિલકુલ ખેત્યાલ નહિ હોવાથી શહેનશાહ જહાંગીરનો કયો શાહજાદો આવ્યો હશે ? શહેરિયાર કે ખુશર ? અને તે તેની મુલાકાત શા કારણે લેવા ઇચ્છતો હશે, તે વિશેના નિર્ણયપર નહિ આવી શકતાં વિચારમાં પડી ગયા, લેકીન સિપેહસાલાર મહોમ્મતખાનના ચહેરાપરની ખુશાલીમાં ઔર વધારો થયો હતો. તેવામાં મહારાણા ભીમસિંહજીની દૃષ્ટિ એકાએક સિપેહસાલાર મહોમ્મતખાન પર પડતાં જ અને તેને ખુશખુશાલ જોતાં મહારાણા ભીમસિંહજીના દિલમાં અગ્નયખી પયદા થતાં તેઓ ખેલી ઊઠ્યા:

“મહોમ્મતખાનજી ! તમે શાહજાદાના આવવાના સમાચારથી આટલા બધા ખુશખુશાલ કેમ જણાવ છો ?”

“ખુશ ન થાઉં તો બીજું શું કરું, રાજા સાહેબ ?” સિપેહસાલાર મહોમ્મતખાને પૂછ્યું.

મહારાજા સાહેબ તો પણ જે પણ સિપેહસાલાર મહોમ્મતખાનના ચહેરા તરફ જ જોઈ રહ્યા, લેકીન સિપેહસાલાર મહોમ્મતખાનના ચહેરાપરની ખુશાલીથી કાંઈ કળી શકાયું નહિ, એટલે મહારાજા સાહેબે પહેરેગીરને કહ્યું:

“મારી તબિયત સ્વસ્થ નથી માટે શાહજાદા સાહેબને જણાવો કે, કાંઈ બીજા સમયે મુલાકાતે આવે. તકલીફને માટે દિલગીર છું.” આમ કહીને સિસોદિયા કુળભૂષણુ વિચારમાં પડ્યા.

“રાજસાહેબ ! આજે અને અત્યારે જ શાહજાદા સાહેબને શા માટે મુલાકાત આપવામાં નથી આવતી ?” સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાને પૂછ્યું.

“મહોબ્બતખાનજી ! શાહજાદા પુરમના કાંઈ સમાચાર મળ્યા ? આ મુલાકાત હું તેટલા માટે જ મુલતવી રાખું છું.”

“રાજસાહેબ ! બેઅદબી મોઆફ કરશો. ખુદ શાહજાદા પુરમ મયદાને જંગમાં આવી પહોંચ્યા છે અને આ મુલાકાત શહેનશાહ જહાંગીરના બીજા કાંઈ શાહજાદા સાહેબ નહિ, લેફીન શાહજાદા પુરમ સાહેબ ખુદ માગી રહેલ છે.” સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાને ગૂંચવાતું કાકડું ઉકેલવાની કાશિશ કરતાં જણાવ્યું.

“મહોબ્બતખાનજી ! શું આ સાચી હકીકત છે ? શાહજાદો પુરમ પોતે સમરક્ષેત્ર પર આવી પહોંચેલ છે ?” આનંદમાં આવી જતાં મહારાણા બીમસિંહજી બોલ્યા. બીજી જ પળે બેઠા હતા ત્યાંથી ઊભા થઈ ગયા અને સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાનને બેટી પડતાં નેઓ બોલ્યા.

“સિપૈહસાલાર સાહેબ આ હકીકતથી બિલકુલ વાકેફગાર હતા ?”

“બેશક.”

“તો પછી મને તે હકીકતથી શા માટે તરત માહિતગાર ન કર્યો ?”

“રાજસાહેબ, દુલારી અને ત્રિશૂલધારિણીની હકીકત.....”

આમ વાતચીત કરતા કરતા મહારાજા બીમસિંહજી અને સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાન બન્ને શાહજાદો પુરમ જ્યાં બન્નેની મુલાકાતની રાહ જોતા બડી ઇંતેજારીથી ખડા હતા ત્યાં આવી પહોંચ્યા. શાહજાદા પુરમને જોતાં જ મહારાજા બીમસિંહજી અને સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાન બન્નેના દિલમાં ખુશાલી પયદા થઈ અને બન્ને મિત્રો-દોસ્તો વ્હાલથી શાહજાદા પુરમને બેટી પડ્યા.

“શાહજાદા સાહેબ ! તમોએ મોક્કાસર આવી પહોંચી અમોને—” સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાન તેનું વાક્ય ખતમ કરે તે પહેલાં શાહજાદો પુરમ બોલ્યો:

“દુલારી અને ત્રિશૂલધારિણીની પૂરતી મદદ ન મળી હોત, તો હું મોકો જળવી શકત કે નહીં, એ એક સવાલ છે.”

સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાન અને શાહજહા પુરૂંમ સાથે ઉપર પ્રમાણેની વાતચીત ચાલતી હતી તેવામાં મદીના પોશાકમાં આવેલી મુમતાઝ મહાલ પર મહારાજા બીમસિંહજીની નજર પડી. પણ એ પણ તેઓ મુમતાઝમહાલના ચહેરા તરફ જોઈ રહ્યા અને પછી શાહજહા પુરૂંમને ઉદ્દેશીને બોલ્યા:

“શાહજહા સાહેબ! આ નવજવાન કાણુ છે?”

“ગમે તેવી આફત કે મુશ્કેલી આવી પડી હોય, લેફ્ટીન હરગીઝ મારો સાથ નહીં છોડનાર આ મારો વફાદાર મદદગાર અને દિવંગ્મન હોસ્ત છે.” આમ કહીને શાહજહા પુરૂંમ પણ આછા મુસ્કેરાટ સાથે તેના નવા હોસ્તના ચહેરા તરફ જોઈ રહ્યો.

“આફ્રીન! સદહજર આફ્રીન. આલમના માલિકની તેના પર રહમ લીતરો અને શાહજહા સાહેબ! તમે ખુશ કિસ્મત જણાવ છો. ખુદાપાકનો અહેસાન માનો કે, આવો વફાદાર અને આફત તથા મુશ્કેલીના સમયમાં તમારો સાથ ન છોડે તેવો સાથીદાર તમોને મળી ગયો છે. શાહજહા સાહેબ, હોસ્તની મુશ્કેલીને—આફતને હરગીઝ પોતાની સમજે તેવો હોસ્ત મેળવવો તે પણ ખુશ કિસ્મતની નિશાની છે.”

સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાનના મ્હોંમાંથી ઉપરના સુખન નીકળી પડ્યા પછી કેટલોક વખત તે પણ આ નવજવાનના હુસ્નપર ચહેરા તરફ જોઈ રહ્યો અને પછી તે નવજવાનના ખભાપર હાથ મૂકતાં કહ્યું:

“ખલાદૂર જવાન! તારા જેવા મદીનો સહકાર મેળવવો—મદદ મેળવવી તે પણ અમારી ફત્તેહની નિશાની હોવાનો મને ખેઆલ પવદા થાય છે. શાહજહા સાહેબ! ખુદાપાકના શુક્ર ગુજરો કે, આલમ પર મિત્ર—હોસ્તની આફતમાં હિસ્સો લેતા જનની પણ પરવાહ નહિ કરનારા હોસ્ત—બિરાદરો પડ્યા છે. નવજવાન, તારું મુખારક નામ?” આમ કહીને માનબરી લાગણીથી સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાન પુરુષવેશી મુમતાઝમહાલ તરફ જોઈ રહ્યો.

“સરદાર સાહેબ ! તેમાં અહેસાન જેવી કાંઈ બિલકુલ ચીજ નથી. હું તો એક અદનો સિપાહી છું. શાહગઢા સાહેબ મને તેમનો દોસ્ત ગણી જે માન આપે છે તેજ તેમની મોટાઈ છે, લેફ્ટીન હું એક નાચીઝ ગુલામ કરતાં બિલકુલ વધારે નથી. આલમના માલિકે દોસ્તી શા માટે પયદા કરી હશે ? પોતાનો દોસ્ત મુસ્કલી અને આફતમાં હોય તે વખતે મોજશોખ અને આનંદ લૂંટનાર ઇન્સાન દોસ્ત કહેવડાવવાને બિલકુલ લાયક હોતો નથી.”

આમ કહીને મુમતાઝમહાલ દમ્મામભર્યા રહેરે સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાન તરફ જોઈ રહી.

“આવા જનની સલામતી નથી તેવા ભયંકર મામલામાં તમે શાહગઢા સાહેબના મદદગાર બન્યા છો. તે માટે તેમના એક નાચીઝ દોસ્ત તરીકે હું આપનો અહેસાનમંદ છું.”

“બહાદર જવાન, અહેસાન તો આલમ માલિકનો માન કે, ખૂનખાર જંગ જામે તે પહેલાં શાહગઢા સાહેબ મયદાને જંગ પર આવી પહોંચ્યા છે. શાહગઢા સાહેબના આવવાના સમાચાર ફોજમાં ફેલાઈ જતાં સિપાહીઓ પણ ખુશાલીમાં આવી ગયા છે અને તેથી મારું દિલ બાપોકાર જણાવી રહ્યું છે કે, ફતેહ આપણી જ છે.” ખુશાલીમાં આવી જતાં સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાન બોલી ઊઠ્યો.

“ત્રી એકલિંગજી ભગવાન તમારા રખેદો સાચા પાડે અને શાહગઢા સાહેબને મોગલ રિયાસતના માલિક બનાવે તેવી ત્રી એકલિંગેશ્વર ભગવાન પાસે મારી નમ્ર પ્રાર્થના છે.” અત્યાર સુધી ચૂપ રહેલ મહારાણા બીમસિંહજીએ કહ્યું.

“આમીન !” એકાએક સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાનથી બોલાઈ જવાયું.

“બહાદર નવજવાન ! તમોને રણક્ષેત્ર પર મળવા માટે અમે મગર છીએ. તમારું નામ જણાવવા જેટલી ઉદારતા નહીં બતાવો ?”

ઉપર મુજબ વાતચીત કરતા કરતા મહારાણા ભીમસિંહજી, શાહજાદો પુર્મ અને તેનો વફાદાર દોસ્ત સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાન સાથે પોતાના ખાસ તંબુમાં આવી પહોંચ્યા અને મુલાયમ તકીઆઓ પર આરામ લેવા બેઠા.

શાહજાદા પુર્મ તરફ એક સંતોષભરી નજર ફેંકતાં મહારાજા ભીમસિંહજી બોલ્યા:

“બાદશાહબેગમ નુરજહાનના કાવાદાવા અને દાવપેચનો હવે મને લેશ માત્ર પણ ભય નથી, કારણ કે તેના કાવતરાને પહોંચી વળવાને.....” મહારાજા ભીમસિંહજી તેમનું વાક્ય પૂર્ણ કરી શક્યા નહીં. તેની આંખમાં આનંદના હર્ષાશ્રુ આવી ગયા. બીજી જ પળે તેઓ બેઠા હતા ત્યાંથી ઊઠ્યા અને શાહજાદા પુર્મને અપૂર્વ પ્રેમથી ભેટી પડ્યા.

“મહોબ્બતખાન સાહેબ ! બાદશાહબેગમના સ્વપ્ના દાવપેચના પાસા હવે અફળ જવાના તેવો મને સંપૂર્ણ વિશ્વાસ છે, કારણ કે જેની ગેરહાજરીમાં પણ દિલ્લી અને આગ્રાની રિયાસતનો માલિક બનાવવાને આપણે સમરહાક ગળવવાને રણસંગ્રામમાં આવી પહોંચ્યા છીએ તેની હાજરીમાં.....” આમ બોલતાં બોલતાં મહારાજા ભીમસિંહજી આનંદિત ચહેરે શાહજાદા પુર્મ તરફ જોઈ રહ્યા.

“રાજાસાહેબ ! આપનો એક એક બોલ સાચો પડતો જણાય છે. આજે આપણી ડાવણીમાં અને ફોજના સિપાહીઓમાં ખુશાલી પોતાનું ધર જમાવી બેઠેલી જણાય છે. બાદશાહબેગમની ચેતરંજનો એક પણ દાવ હવે હરગીઝ પોત્યાર પડે તેવું વાતાવરણ જણાતું નથી. દિલ્લીના તાગ્મેતખતના વારસ-ખરો હકદાર શાહજાદો પુર્મ આજે ચિત્તોડના રાણાની ડાવણીમાં મોજૂદ છે.” બધાની આનંદબાળી વચ્ચે એકાએક ત્રિશૂલધારિણીએ ત્યાં આવી પહોંચતાં ઉપરના શબ્દો કહ્યા.

“શાહજાદા પુર્મ અને પુરુષવેશ ધારણ કરેલી મુમતાઝમહાલની નજર ત્રિશૂલધારિણી તરફ જતાં જ બંનેના ચહેરાપર આછું હાસ્ય ચમકી ઊઠ્યું અને બંને બેઠા હતા ત્યાંથી એકાએક ઊભા થઈ ગયા અને ત્રિશૂલધારિણીની પાસે જઈને તેને નમન કરતાં બંને એકી સાથે બોલી ઊઠ્યા.

“આપને અહીંયાં સુધી આવવાની તકલીફ ઉઠાવવાનું કારણ?”

“મહારાજ સાહેબની છાવણીમાં સહીસલામત પહોંચી ગયેલા બંનેને જોવા સિવાય બીજું કયું કારણ હોઈ શકે?” આમ કહીને ત્રિશૂલધારિણી એકાએક આવી હતી તેવી જ રીતે ઝડપથી ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

મહારાજ ભીમસિંહજી અને સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાન એકાએક ત્રિશૂલધારિણીને ત્યાં આવી પહોંચેલી જોઈ જોટલા તાબુખખ બની ગયા હતા તેટલા જ આંખ વીંચીને ઉઘાડે તેટલા સમયમાં તેને ત્યાંથી ચાલી જતી જોઈ રહ્યા પછી કોયડાની ગૂંચ ઉકેલવાનો પ્રયત્ન કરવા મંડ્યા. પોતાના જોટલી તાબુખખી શાહજાદા ખુર્મના દોસ્તના ચહેરા પર નહીં જણાતાં આમાં કાંઈ ઊંડો ભેદ સમાયેલો હોવો જોઈએ અથવા તો તે ત્રિશૂલધારિણીને ઓળખતો હોવો જોઈએ તેવો આભાસ થતાં જ મહારાજ ભીમસિંહજી કેટલોક વખત મનમાં જ ગૂંચવાતા શાહજાદા ખુર્મના મદના પોશાકમાં સજ્જ બનેલા દોસ્ત-મુમતાઝમદાલ તરફ એકા દસે જોઈ રહ્યા.

પ્રકરણ ચોવીસમું

કિસ્મતનો દાવ

“જો નિગાહ ડાલી જલિમ,
ફિર આંખ કયું ચુરાઈ.
વો તિર કયું ન મારા,
જો નિગર કે પાર હોતા.
નિ...ગ...ર...કે.....પા...ર...હો...તા...”

આદશાહબેગમ ગુરજહાનના ફરમાનને અમલમાં મૂકવાને ખાતિર ફક્ત મયદાને જંગમાં જવાની દિલમાં બિલકુલ ઉમ્મીદ નહિ હોવા છતાં જંગે મયદાનમાં શાહી-ફોજ, જવાનોના લશ્કર સાથે આવી પહોંચેલા શાહજાદા શહેરિયારના તંબુમાંથી ઉપર પ્રમાણેનો સંગીતનો આવાજ આવતો હતો.

કદ પળે મયદાને જંગમાં ખડા થવું પડશે તે ચોક્કસ નહિ હોવાથી ફોજ-લશ્કરના સિપાહીઓ હરપળે શમશીરના દાવ ખેલવા તૈયાર જ રહેતા હતા. તેવા વખતે પણ શહેનશાહ્યાનું નુરજહાન જેને મોગલ રિયાસતના તાજેતખ્તનો માલિક બનાવવા સખ્ત મહેનત ઉઠાવી રહેલ છે, હરપળે કાવાદાવા અને ચાલ્યાજીના દાવ ખેલી રહેલ છે, તે શાહજહા શહેરિયાર તો લેખાન આ આલમ પર સનમ, શિરાઝી અને અયશ આરામ વગર ખીજી કાંઈ ચીઝની હરગીઝ હસ્તી નથી તેવા ખેઆલમાં મસ્ત હોવાથી શમશીરના દાવ ખેલવાને મયદાને જંગમાં આવ્યા છતાં બેહિસ્તની હુર મિસાલ જેના બદનમાંથી નૂર ટપકતું હતું તેવી પરવાળા મિસાલ લાલમલાલ ગાલવાળી હુરનપૂર નાઝનીનોની ગોદની મજાહ અને શિરાઝીની લહજ્જત લૂંટવામાં પૂરાતોરથી મશ્ગૂલ હતો.

જિગરના તાર ઝણઝણાવી દે, દિલમાં નવી આગ પવદા કરી દિલને બહેલાવી મૂકે તેવો મિટ્ટો સંગીતનો આવાજ મચ્યોત અને જિંદગીની રમત ખેલવા આવેલા સિપાહીઓની જાવણી વચ્ચે આવેલા શાહજહા શહેરિયારના તંબુમાંથી આવતો જણાતો હતો.

મયદાને જંગમાં આવ્યા પછી શાહજહા શહેરિયાર જે બાંદીના માલતાબ મિસાલ ચમકતા મુખડા અને ગુલેલાલા મિસાલ લખ પર પાગલ બની ગયો હતો તે બાંદી શાહજહા શહેરિયારની ગોદમાં જવા-નની લહજ્જતનો આનંદ લૂંટતી પડી રહી. ઉપર મુજબ તેના મુલાયમ આવાજે સંગીતના તાર છેડી શાહજહા શહેરિયારને ઔર પાગલ બનાવવાની તે કાશિશ કરી રહી હતી.

બાંદીના સંગીતમાં-તેના કંઠમાંથી નીકળતા નખકત ભર્યા આવા-જમાં સાન ભાન ગુમાવી બેઠેલા શાહજહા શહેરિયારે તેના માલતાબ મિસાલ ચમકતા ગુલાબી ચહેરા પરથી પવનને લીધે ફરફર ઝાડતી વાળની લટ દૂર કરી તેને પોતાની ગોદમાં જકડી ખીજી જ પળે તેના ગુલેલાલા મિસાલ લખ પર બોસાની રમઝટ બોલાવી. કેટલોક વખત આવી હાલતમાં પસાર કર્યા પછી તેના દિલમાં કાંઈક નવો જ ખેઆલ પવદા થતાં તે બોલી બઠ્યો.

“બાદશાહબેગમ કેટલાં બધાં બેરહમ છે? જવાનીની લહજ્જત આ વખતે નહીં લૂંટવામાં આવે તો ક્યારે આવશે? અયશ આરામ અને હુસ્નના ગુલશનમાં ખીલતી કળીઓ મિસાલ સુંદરીઓ અને શિરાઝીની લહજ્જત લૂંટી દિલને હું બેહલાવતો હતો, દિલની પ્યાસ પરાતોરથી છુઝાવતો હતો ત્યાંથી મને શમશીર, ખંજર અને ફ્રાન્કની દુનિયામાં બાદશાહબેગમે શા માટે ધકેલી દીધો હશે? આ લહજ્જત, આ અયશ અને સનમ તથા શિરાઝીને છોડી હરગીઝ હું મોગલ સલ્તનનો માલિક બનવાની તમન્ના ધરાવતો નહિ હોવા છતાં—”

આમ બોલતાં બોલતાં શાહજહા શહેરિયાર તે બાંદીના બદનમાંથી પળે પળે ડોકિયાં કરતી જવાની અને હુસ્નમાં ઔર પાગલ બની ગયો. તેણે બાંદીનો કમળ મિસાલ મુલાયમ હાથ પોતાના હાથમાં લીધો અને તેના ચહેરા પર ચમકતી રાશની જોવામાં તે મસ્ત બની ગયો. કેટલોક વખત આવી હાલતમાં પસાર કર્યા પછી તેણે તે બાંદીને પોતાની ગોદમાં જકડતાં કહ્યું:

“લયલા! જિંદગીમાં અયશ, આરામ અને લહજ્જત સિવાય બીજી ચીઝ.....” આમ બોલતાં બોલતાં શાહજહા શહેરિયારને શિરાઝીની તલબ પયદા થતાં જ તે જોલી બિઠ્યો.

“શિરાઝી.”

અને ફારન લયલા સુંદરી જન્મમાં મસ્તબોલી શિરાઝી રેડીને શાહજહા શહેરિયારની પાસે જન્મ હાજર કર્યો કે, તરત જ શિરાઝીના જન્મની લહજ્જત ઉઘાડવામાં શાહજહા મસ્તૂલ બની ગયો. બે ચાર શિરાઝીના જન્મ ઉપરાઉપર ઉઘાડ્યા પછી તે જોલી બિઠ્યો.

“પરવાહ નહિ. ફ્રાન્કી તાકાત છે કે, મારી રહામે શમશીરનો હરગીઝ નહિ, લેફાત શિરાઝીનો જંગ.....” શાહજહા શહેરિયાર વધુ એક પણ લગ્ન બોલી શક્યો નહીં. તેણે લયલાના નાજુક બદનને પોતાની ગોદમાં જકડ્યું અને જન્મમાં બાકી રહેલી શિરાઝી લયલાને પાવા માટે તેણે જન્મ ઉઘાડતાં કહ્યું.

“આલમ પર ઇશક, સનમ અને શિરાઝીના મયદાનમાં મારો મુકાબલો કરી શકે તેવો હરીફ.....” શાહજહાં શહેરિયાર એક હરફ પણ આગળ નહીં બોલતાં પોતાના દિમાગમાં પચદા થયેલા બેઆલમમાં પણ બે પળ મશ્ગૂલ બની ગયો. તેવામાં લયલાના કાતિલ ચશ્મોએ તેને આંર પાગલ બનાવ્યો અને તેથી લયલાના ગુલે અને મિસાલ લખ સાથે લખ મિલાવતાં તે બોલી ઊઠ્યો.

“લયલા ! મયદાને જંગ જામે, શમશીરના દાવ બેલાય તે માટે બાદશાહબેગમ શા માટે બડાં આતુર-ઇતેન્નર રહેતાં હશે ?”

“શાહજહાં સાહેબ ! બાદશાહબેગમ લેકીન આપના કાયદા માટે જ સખ્ત તકલીફ ઉઠાવતાં હોય તેમ હરગીઝ જાણુ છું નથી આવતું ?” લયલાએ જવાબ આપ્યો.

“મારા કાયદા માટે ?”

“બિલકુલ સચ.”

“હરગીઝ નહિ. બાદશાહબેગમ આ બધી પરેશાની ઉઠાવી રહેલ છે તે તેની બેટી રોશનઆરાને બાદશાહબેગમ બનાવવા માટે જ. પોતાની લડકી તેની અમ્મા પછી દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતરની મદકા અને તે હરગીઝ જોવાની બાદશાહબેગમના દિલની તમન્ના છે.”

“રોશનઆરા બેગમ શાહજહાં સાહેબની બીબી સાહેબા-મહોરદાર છે તે પુરવાર કરી આપે છે કે, ધડીભર એમ માની લ્યો કે, બાદશાહબેગમ આજે જે તકલીફ અને પરેશાની ઉઠાવી રહેલ છે તે હરગીઝ રોશનઆરા બેગમ માટે જ છે, તો પણ તેમાં તમોને ગયર કાયદો શું છે ?”

“રોશન—” શાહજહાં શહેરિયાર બોલતો અટકી ગયો. બીજી જ પળે લયલાના પરવાળા મિસાલ લખ પર બોસો લેતાં તે ફરી બોલ્યો:

“લયલાના હુસ્ન પાસે રોશનનું હુસ્ન—તેની ખુબસૂરતી કદાચ વિસાતમાં નથી અને જો મારા દિલ પ્રમાણે મને પસંદગી કરવા દેવામાં આવે, તો હું હરગીઝ રોશનને બદલે આ મારી નુરેનજર લયલાને જ પસંદ કરું.” આમ કહીને શાહજહાં શહેરિયાર કેટલોક વખત લયલાના પુટકા મ્હોં તરફ જોઇ રહ્યો.

“શાહજાદા સાહેબ ! લોંડીની આટલી બધી તારીફ ? બાંદી તો શાહજાદા સાહેબની ખીદમતમાં જન નીસાર કરવાની દિલમાં હરગીઝ ઉમ્મીદ ધરાવે છે.” મરક મરક આછું હસ્તાં તેના કાતિલ ચસ્મોમાંથી અંગાર મિસાલ રોશની ફેંકતાં લયલા બોલી.

“લોંડી ! ખાદિમા ! બિલકુલ નહિ. લયલા ! તુંતો મારા જિગરનું વૂર, દિલનો આરામ અને જવાનીની લહજ્જત છે. તારા મુલાયમ હાથે શિરાઝીનો જામ આપી તું મારી તલબ પૂરી નહિ કરે ?”

“જે હુકમ, શાહજાદા સાહેબ. બાંદી શાહજાદા સાહેબના ફરમાનને હરગીઝ ખડે પગે ઉઠાવવાને તૈયાર છે.” આમ કહીને શાહજાદા શહેરિયારને શિરાઝીના જામ આપવા માટે લયલાએ કમળની દાંડી મિસાલ પોતાનો મુલાયમ હાથ લાંબો કર્યો.

લયલાના હાથમાંથી શિરાઝીનો જામ ઉપાડીને જેવો શાહજાદાએ પોતાના મ્હોંપર માંડ્યો કે, તરત જ કાષ્ઠના આવવાનાં પગલાંનો આવાજ તેના કાને પડ્યો. તે ચમક્યો અને બોલી ઊઠ્યો:

“લયલા ! તેં કાષ્ઠ ઇન્સાનના આપણા તંબુ તરફ આવવાના પગલાંનો આવાજ સંભળ્યો ?”

“જીહા. અને તે એક નહિ લેકીન.....” આમ બોલતાં બોલતાં લયલાના ચહેરાપર ફિક્કની નિશાની પવદા થઈ. તેનું આખું શરીર કંપી ઊઠ્યું અને તેથી શાહજાદા શહેરિયારની ગોદમાં તેણે ચહેરો છુપાવી દીધો.

આવી પડનારા બચથી લયલાને ડરી ગયેલી જોઈ તેના બદનપર પોતાનો હાથ ફેરવતાં શાહજાદા શહેરિયારે કહ્યું.

“ડર નહીં, લખ્તેજિગર ! તું મારી ગોદમાં બિલકુલ સલામત છે. આ જહાનમાં એવો કાષ્ઠ પણ ઇન્સાન નથી કે, તારો વાળ વાંકો કરવાની ખ્વાહિશ પણ કરી શકે.” આમ કહીને લયલાના માલતાબ મિસાલ ચમકતા ચહેરા પરની ખીલતી રોશની જોવામાં શાહજાદા મશ્ગૂલ બની ગયો.

શાહખાન શહેરિયાર આમ લયલાનાં બદનમાંથી ટપકતી રોશનીના પાનમાં મસ્ત હતો તેવામાં મોગલ સલ્તનતની મદકા નુરજહાન અને તેની બેટી રોશનઆરા બંને ત્યાં આવી પહોંચ્યાં.

શાહખાન શહેરિયારની ગોદમાં કાઈ બાંદીને જોતાં જ બાદશાહબેગમ નુરજહાનનો દિમાગ ખસી ગયો. તેની ચક્ષુઓમાં અંગાર પડ્યા થયો. પણ એકમાં શાહખાન શહેરિયારની ગોદમાં અયશઆરામની લહજ્જત લૂંટતી બાંદીને લાત મારવાની દિલમાં તમજા પડ્યા થઈ, લેકીન તેના પર કાબૂ જમાવી શહેનશાહબાનુ નુરજહાન ચુપ રહી. તે જ સમયે તેની ચક્ષુઓ રોશનઆરા પર પડતાં જ રોશનઆરાની ચમકતી ચક્ષુઓમાંથી આંસુ ટપકતાં જોતાં જ બાદશાહબેગમ નુરજહાનનો ખોફ ઓર વધ્યો અને તેથી શિકારને પોતાના પંજમાં ઝડપવા જેમ સિંહણ કૂદે તેમ કૂદતાં તે બોલી બી.

“શહેરિયાર ! આ શું ? તારી ગોદમાં બે બદામની લોંડી ? મયદાને જંગમાં શમશીરના દાવ ખેલવા આવ્યો હોવા છતાં સનમ અને શિરાઝીની ચારી ?”

બાદશાહબેગમ નુરજહાનના ઉપરના સુખન શાહખાન શહેરિયારના કાને પડતાં જ તે ચમકી બેઠો. બાંદી સફાળી શાહખાનની ગોદમાંથી ઉઠીને એક ખૂણામાં થરથર ધૂજતી બેઠી રહી. બાદશાહબેગમ હવે તેની ફેવી બૂરી વલે કરશે તેના ડરથી તેનું જિગર ધડકી રહ્યું હતું.

લયલાને આવી પડનારી આફતના ડરથી ગભરાઈ ગયેલી હાલતમાં જોતાં જ શાહખાન શહેરિયારે કહ્યું.

“લયલા ! ડર નહિ. તારે હરગીઝ ફિક્ક કરવાની જરૂર નથી.” આમ કહીને શાહખાન શહેરિયારે બીજી તરફ નજર ફેંકી તો રોશનઆરાને ત્યાં બેઠેલી જોઈ શાહખાન શહેરિયાર ગુંચવાયો.

“કોણ, રોશન ? શાહી રંગમહાલમાં રહેનારી મુઝાયમ નાઝનીન મયદાને જંગમાં ? રોશન ! જંગે મયદાન જ્યાં શમશીરના દાવ ખેલાતાં ખૂનની નદી વહે છે ત્યાં આવવાની તને શી જરૂર પડી ?”

“શમશીરના દાવ ખેલી ફત્તેહ મેળવવા મયદાને જંગમાં ગયેલા સિપાહીના ઇશ્કના રંગ જોવા. શહેરિયાર ! તારા આ રંગદંગ તને દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખતનો માલિક બનાવવામાં બિલકુલ મદદગાર થશે ?” સહેજ ગુસ્સાભર્યા આવાજે રોશનઆરા શહેરિયારને કાંઈ પણ જવાબ આપે તે પહેલાં બાદશાહબેગમ તુરજહાને પૂછ્યું.

“હરગીઝ નહિ.” શાહજહા શહેરિયારે ધીમા છતાં મક્કમ આવાજે જવાબ આપ્યો.

“તો પછી તને બાદશાહ બનાવવા માટે આ પરેશાની અને તકલીફ હું ઉઠાવી રહી છું તે ફિઝૂલ છે તેમ જ આરે સમજવું ને ?”

“તેમાં ખેચાલ દોડાવવાની જરૂરત જ ક્યાં છે ? મોગલ રિયાસતનો કાંટાળો તાજ પહેરી પરેશાની અને તકલીફમાં દિવસ પસાર કરવા કરતાં સનમ અને શિરાઝી.....”

શાહજહા શહેરિયાર આગળ બોલવા જતો હતો તેને અટકાવીને બાદશાહબેગમ તુરજહાને કહ્યું.

“તું આ સુખન કાની પાસે બોલે છે તેનો તને ખેચાલ છે ?”

“બાબુશીથી. મારી પ્યારી મહેરદાર રોશનની અમ્માબન મહેરઉમીસા બેગમ મારી આજે સખ્ત તપાસ ચલાવી રહેલ છે, તે હું પૂરાતોરથી પિછાણું છું.”

“લેકાન મયદાને જંગમાં સનમ અને શિરાઝી.....” બાદશાહબેગમ તુરજહાને એક હરફ પણ આગળ કહે તે પહેલાં તેને અટકાવતાં શાહજહા શહેરિયારે કહ્યું:-

“બાદશાહબેગમ, જો મારો છેવટનો નિર્ણય-મારા જિલ્લી તમન્નાથી પૂરેપૂરા વાકેફગાર બનવાની ખ્વાહિશ ધરાવતા હોવ તો જાણી લ્યો કે, મયદાને જંગમાં જઈ શમશીરના દાવ ખેલવા કરતાં સનમ અને શિરાઝીની લહજ્જત ઉઠાવવી બાબુશીથી મને મંજૂર છે.”

“જંગે મયદાનમાં ફત્તેહ મેળવ્યા પછી—”

“બાદશાહબેગમ ! તમે શહેરિયારના દિલને પિછાની શક્યા નથી. હું હરગીઝ જંગમાં જવાની તમન્ના ધરાવતો નથી.”

લયલાના કાતિલ ચશ્મેએ શાહજહા શહેરિયારને ઝૌર પાગલ બનાવ્યો
અને તેથી લયલાના ગુલેબનાર મિસાલ લખ પર બોસાતી રમઝટ મચાવી
તેની લહજ્જત લૂંટવામાં તે મશગૂલ બની ગયો. પૃષ્ઠ ૨૦૫.

“લેકીન તેમ કરવાનો કાંઈ સબબ?”

“તેમાં સબબ જેવું શું છે? આ બદનમાં લોહીનું એક પણ ટીપું હશે ત્યાં સુધી હું.....”

“શહેરિયાર! બિલકુલ ગફલતમાં ન રહેતો કે, હું જે દાવપેચ ખેલું છું તે ફક્ત બાદશાહ સલામતના તાજ અને તખ્તનો તને માલિક બનાવવા માટે જ છે. તે સિવાય મારા દિલમાં હરગીઝ તમન્ના નથી.” બાદશાહબેગમ તુરજહાને શાહબદા શહેરિયારને બોલતો અટકાવીને કહ્યું.

“લેકીન હું હરગીઝ મોગલ સલ્તનતનો માલિક બનવાની ઉમ્મીદ ધરાવતો નથી. સનમ અને શિરાઝની લહજ્જત પાસે મને મોગલ રિસાયતના તાજની બિલકુલ કિંમત નથી.”

“શહેરિયાર! તું નાદાન અચ્ચું હોવાથી તારા કાયદાની વાત પણ સમજી શકતો નથી—તારા કાયદાનો તને બિલકુલ ખેઆલ હોય તેમ માલૂમ પડતું નથી. તું પોતે—ખુદ દિલ્લી અને આગ્રાની શહેનશાહતનો માલિક બનવાને તૈયાર હોય કે નહિ, તેની મને બિલકુલ પરવાહ નથી. હું મારી બેટી રોશનને બાદશાહબેગમ બનાવવાની પૂરાતોરથી ખ્વાહિશ ધરાવું છું અને મારા દિલની આ ઉમ્મીદ અર આવે તે માટે તારે મારા કરમાનને હરગીઝ તાબે થવું પડશે.” બાદશાહબેગમ તુરજહાને ધણી જ મક્કમતાથી તેના દિલની લકીકત શાહબદા શહેરિયારને જણાવી.

“લેકીન મારા દિલમાં બાદશાહ બનવાની બિલકુલ ઉમ્મીદ નથી.”

“અને હું બાદશાહબેગમ બનવા કરતાં મારા દિલના માલિકની...”

“નાદાન! લડકી! જાન બંધ કર. કમઅક્કલ છોકરી, લાલ અગર ગયર લાલ શું ચીઝ છે, તે તું ક્યાંથી પિછાની શકે?” રોશનઆરા તેનું વાક્ય ખતમ કરે તે પહેલાં અંગાર ઝરતી ચશ્મે રોશનઆરા તરફ નજર ફેંકતાં બાદશાહબેગમ તુરજહાન બોલી.

“લયલા! શિરાઝીનો જામ લાવ.” બાદશાહબેગમ તુરજહાનને ચીડવવા ખાતિર પૂરાતોરથી શાહબદા શહેરિયારે કહ્યું.

“મારા ફરમાનનો ભંગ કરી જે એક પણ કદમ આગળ ભર્યું છે, તેા જિંદગી હરગીઝ સલામત નથી.” બાંદી લયલા તરફ ઔઝનાક નજર ફેંકતાં બાદશાહબેગમ તુરજહાન બોલી.

“લયલા! બિલકુલ ડરવાની જરૂરત નથી, હું શહેનશાહ જહાં-ઘીરનો શાહબદો શહેરિયાર તને હુકમ ફરમાવું છું કે, ફોરન શિરાઝી ફાજર કર.”

“શહેરિયાર! બાંદી તેા શું લેકીન ફોજના સિપેહસાલાર કે, કાજીની પણ તાકાત નથી કે, તુરજહાનના ફરમાન પાસે શર ન ઝુકાવે.”

“તો પછી હું તમારા ફરમાનને હરગીઝ તાબે થવાને તૈયાર નથી.” શાહબદો શહેરિયાર તુમાખીભર્યાં આવાજે બોલ્યો.

“તારે મારા ફરમાનને ખરા દિલથી અને પરાનોરથી અમલમાં મૂકવું જ પડશે.”

“આખુરીથી અને તે જામેશિરાઝી અને હુસ્નપુર નાઝનીનોની જવાનીની—લહજ્જત લૂંટવાના.”

“શહેરિયાર!”

શહેનશાહબાતુ તુરજહાનની ચક્ષ્મોમાંથી આ સુખન બોલતાં અંગાર પયદા થયો હોય તેવો રોશનઆરાના દિલમાં બેઆલ પયદા થતાં જ બોલી ગઈ.

“બાદશાહબેગમ—”

“રોશન! મામલો કાબૂની બહાર જતો હોવાથી તારે વચ્ચે પડવાની બિલકુલ જરૂરત નથી. મને મારા રસ્તે કામ કરવા દે.” રોશન આરાને બોલતી અટકાવી બાદશાહબેગમ તુરજહાન બોલી અને ફોરન બીજી જ પળે લયલા તરફ નજર ફેંકતાં કહ્યું.

“છોકરી! ફોરન અહીંથી ચાલીજા.”

બાદશાહબેગમ તુરજહાનના મ્હેંમાંથી ઉપરના લખ્ખ બહાર પડતાં જ લયલા કેમ જાણે મચ્ચોતનો પયગામ ન સાંભળ્યો હોય તેમ ક્રુષ્ ગઈ.

ત્યાં એક પળ પણ વધુ ઉભું રહેવું તેમાં જન સલામત નથી, તેવો ખેચાલ તેના દિલમાં પયદા થતાં જ લયલા આદશાહમેગમને કુર્નિશ અજની ફેરન ત્યાંથી રવાના થઈ ગઈ.

“રોશન! જવાબ આપ, તું મારા ફરમાનને તાબે થવાને તૈયાર છે કે નહિ? અને શહેરિયાર! તારો શો જવાબ છે?”

“તમારા હુકમને પૂરાતોરથી તાબે બનવું તે મારી ફરજ છે અને તેથી આખુશીથી તેને તાબે થવા હું બિલકુલ તૈયાર છું.” મામલો બદલાઈ ગયેલો જોતાં રોશનઆરા ખેલી બેઠી.

રોશનઆરાને આમ એકાએક બદલાઈ ગયેલી જોઈ શાહજહા શહેરિયારના દિલમાં અજબથી પયદા થઈ. આદશાહમેગમ તુરજહાનના હુકમને તાબે થયા વગર હરગીઝ બીજો કાંઈપણ જાતનો ઇલાજ નહિ હોવાથી શાહજહા શહેરિયારે કહ્યું.

“જ્યારે આદશાહમેગમના ફરમાનને તાબે થવામાં રોશન પોતાની ફરજ સમજે છે તો પછી તે પ્રમાણે ચાલવાની મારી હરગીઝ ફરજ નથી?”

“બિલકુલ હીક.” કાંઈક સંતોષ પયદા થતાં શહેનશાહઆનુ તુરજહાને કહ્યું.

“લેફ્ટીન મને મયદાને જંગમાં શમશીરના દાવ ખેલવા મોકલવા કરતાં સનમ—અને શિરાઝીના જંગમાં મોકલવામાં આવે તો હરગીઝ ફતેહ મારી કદમખોસી કરતી આવે તેવો મારા દિલનો ખેચાલ છે, છતાં પણ.....”

“તું પૂરાતોરથી મારો હુકમ ઉઠાવવાને તૈયાર છે, એ જ તારો જવાબ છે ને?”

“જરૂર.”

“જો એમ જ છે તો દિલ પર કાબૂ જમાવી શમશીર લઈને મયદાને જંગમાં જવાને તૈયાર થઈ જા. આવતી કાલે મગરેબની નમાઝ પછી આફનાબની રોશની આલમ પર પથરાતાં જ જંગે મયદાનનાં નગારાં ગગડશે અને તેમાં બીમસિંહ, મહોબ્બતખાન અને મને મળેલા

સમાચાર જો બિલકુલ સાચા હોય તો શાહજાદો ખુર્રમ પણ આપણી સામે મયદાને જંગમાં કિસ્મતનો દાવ અજમાવવા માટે બહાર પડનાર છે. તેમાં આપણા કિસ્મતનો દાવ પૂરાતોરથી પોબાર પડે તે માટે હરગીઝ કાળજી રાખી તારે કાશિશ કરવાની છે, કારણ કે આવની કાલની ફત્તેહપર મારા, તારા અને રોશનના અયશઆરામનો પૂરતો આધાર છે.” આમ કહીને બાદશાહજેગમ ગુરજહાન, રોશનઆરા તથા શાહજાદા શહેરિયારને લઈને દિલ્લીની રિયાસતના માલિક જહાંગીરની પાસે જવાને રવાના થઈ ગઈ.

પ્રકરણ પચીસમું

શાહી ફરમાન

“આલમના માલિકની કરામતથી દોણ વાંકોગાર બની શક્યું છે ? ખુદાપાકની દોરી સંચારનો બેદ ઉઠેલવો તે ઈન્સાનની તાકાત બહારની વસ્તુ નથી ? અયશ, આરામ, રિયાસત અને આલમ પર ઈન્સાનની નજરે કિંમતી ગણાતી કંઈ ચીજ મારી પામે નથી ? માહતાબની રોશની મિસાલ તેના રૂપની રોશની ફેંકી સારામે રંગમદાલને તરબતર બનાવે તેવી પરીસ્થિતિ નાઝનીન મારી મહેરદાર—મોગલ રિયાસતની મદકા છે. રહેમદલિ પાકપરવરદિગારની દુવાથી ચાર ચાર બેટાનો હું બાપ છું લેખીન—”

આમ બોલતાં બોલતાં મોગલ સલ્તનતના માલિક શહેનશાહ જહાંગીરનું ગળું રૂંધાઈ ગયું. તે આગળ એક લખ્ખ પણ બોલી શક્યો નહિ. બીજી જ પળે તેની ચશ્મેમાંથી આંસુ નીકળી પડ્યાં, શહેનશાહ જહાંગીરના દિલમાં સખ્ત દર્દ પવદા થયું હોવાથી તે મોટા આવાજે બોલી ઊઠ્યો.

“અય મૌલા ! મારી આ અવસ્થામાં—જેંદ હાલતમાં પણ શું મારા માટે આરામ અને શાન્તિ હરગીઝ નથી લખાયાં ? શહેનશાહ

બાબરે સખ્ત પરેશાની અને મુશ્કેલીમાં પસાર થઇ ખડી કરેલી આ મોગલ સલ્તનતના પાયા શું મારી જિંદગીની છેલ્લી હાલતમાં જ ઉખડી જશે ? મોગલ રિયાસત તારાજ બનશે અને આ “ઝગમગતી શહેનશાહત”ને કાંઈ ઉપાયે બચાવી શકાય તેમ નથી તે મારે જોવું પડશે ? મોગલ સલ્તનતના તાજ અને તખ્તનો ખરો હક્કદાર—મોગલ શહેનશાહતના વલીઅહદ શાહજહા પુશ્કરનો બિલકુલ પત્તો નથી, શાહજહા પરવીઝનું ખૂન થયું બદલે મોગલ છાવણીમાં જ તેને કતલ કરી નાખવામાં આવ્યો તેમ કહું તો હરગીઝ ખોટું નથી. જ્યારે ત્રીજો શાહજહા પુરમ લેકીન તાજ અને તખ્તના મોહમાં ફસાઈ ખુદ તેના વાલિદ સામે જ શમશીર ઉઠાવીને મયદાનમાં પડ્યો છે !”

આમ બોલતાં બોલતાં શહેનશાહ જહાંગીર એકાએક ખેઆલમાં મસ્ગૂલ બની ગયો, કેટલોક વખત આમ ખેઆલમાં જ પસાર કર્યા પછી તે ફરી બોલ્યો:

“બાપ અને બેટા વચ્ચે લડાઈ ? બેટા તાજ અને તખ્તને ખાતિર—રાજ્ય સત્તાને માટે પોતાના જ પિદરની સલામત શમશીર ઉઠાવવાને તૈયાર થયો છે ત્યારે બાપ પોતાના પ્યારા સંતાન—બાળકોને લેકીન તેની ફરજનો ખેઆલ આપવા ખાતિર શમશેર ચલાવશે ? મારા દિલમાં આ શું થઈ રહ્યું છે ? અને આ આવાજ મારા કાન સાથે શાના અથડાય છે ? પુરમ આટલો બધો સ્વાર્થ ? નહિ, હરગીઝ નહીં. મારું દિલ બાપોકાર કરીને કહી રહેલ છે કે શાહજહા પુરમ તેના વાલિદ સામે હરગીઝ તલવાર નહિ ઉઠાવે. શેતરંજના દાવ કેવી રીતે ખેલાય છે તેનાથી હું બિલકુલ વાકેફગાર નથી. શું કાંઈ દાવપેચની રમત તો નહીં ખેલાતી હોય ?” આમ બોલતાં બોલતાં શહેનશાહ જહાંગીર પાછો ખેઆલમાં મસ્ગૂલ બની ગયો.

“શાહજહા પુરમને દિલ્લી અને આગ્રાનો તાજ મારી હેયા-તીમાં—મારી જિંદગી દરમ્યાનમાં જોઈતો હોય તો તે ભલે શમશીર ઉઠાવે લેકીન હું પોતે ખુદ મારા બેટા પર મારો હાથ હરગીઝ નહિ

ઉઠાવું. શાહજાદા ખુશરુ અને પરવીઝ પછી મોગલ રિયાસતના તાબે-
તખ્ત પર શાહજાદા ખુશરુનો અધિકાર—હસ્ત હોવા જતા—”

આમ બોલતાં બોલતાં શહેનશાહ જહાંગીરનું દિલ ભરાઈ આવ્યું
અને બીજી જ પળે તે દુરકે ને દુરકે રડી પડ્યો.

“આ શું મોગલ સલ્તનતના માલિકની આંખમાં—ચશ્મોમાં
આંસુ ? મારા દિલના માલિક ! આટલી બધી ઉદાસીનતાનું કાંઈ કારણ ?”
શહેનશાહ જહાંગીરની નજરે આવી પહોંચતાં જ શહેનશાહ જહાંગીરને
રડતો જોઈ બાદશાહબેગમ નુરજહાન બોલી.

“નુર ! મારી જિંદગીના આરામ અને જવાનીની લહાજીત !
મોગલસલ્તનત પર આક્રમણ આવી પડવાના લાણુકારા મારા કાન સાથે
પૂરજોશથી અથડાઈ રહ્યા છે.”

“આક્રમણ ! અને તે મોગલસલ્તનત પર ? બિહકુલ વજૂદ વગરની
હકાકત છે. શહેનશાહ સલામત સ્થાને શરૂ બિંચું કરવાની તાકાત
ધરાવતો હોય તેવો કાંઈ પણ ઇન્સાન સારા હિંદુસ્તાનમાં નજર ફેંકતાં હું
બોળી શકતી નથી.” રહેજ મગરર થતાં બાદશાહબેગમ નુરજહાને કહ્યું.

“નુરે ચશ્મ ! મારા આરામ અને લહાજીત માટે પરેશાની
ઉઠાવવાને હરગીઝ તૈયાર રહેનાર દિલ્લખર ! આ ધરભેદના આપસઆપસના
ઝઘડા રિયાસતનો એક દિવસ નાશ કરાવશે તેમ પૂરાતોરથી માફ દિલ
મને પોકારીને કહી રહ્યું છે.”

“અને તેથી જ મોગલ સલ્તનતના પાયા ઔર મજબૂત બનાવવા
માટે હું જહાંપનાહને તકલીફ આપીને મયદાને જંગ સુધી લઈ
આવવાની હિંમત કરી ચૂકી છું.”

“બાપ અને બેટાની લડાઈ મોગલ રિયાસતને કેવી રીતે મજબૂત
બનાવી શકશે ?” આમ કહીને શહેનશાહ જહાંગીર કેટલોક વખત સુધી
બાદશાહબેગમ નુરજહાનના ચહેરા તરફ જોઈ રહ્યો.

“પયદા થતી બિમારી અને તાકાત જમાવતા દુશ્મનનો ફેરન
નાશ કરી નાખવો, તે હરકાંઈ ઇન્સાનની પહેલી ફરજ છે. રિયાસત પર

હકુમત ચલાવવા માટે પૂરી તરાહથી દૂર અંદેશી વાપરવાની ખાસ જરૂરત હોય તેમ મને જણાઈ રહ્યું છે. આ સવાલ શાહખાનદા ખુર્મનો નથી લેખીન—” આમ કહીને શહેનશાહ જહાંગીરના ચહેરાપરના ભાવ પિછાની લેવા માટે બાદશાહબેગમ તુરજહાન જોઈ રહી.

“તું જે કહેવાની ખ્યાલિશ ધરાવતી હોય તે બિલકુલ છુપાવ્યા વગર શા માટે જણાવતી નથી ?”

“તેનું કારણ લેખીન એ જ છે કે—”બાદશાહબેગમ આગળ એક લખ્ઝ પણ બોલ્યા વિના ચુપ બની ગઈ.

“નુર ! આ ચુપકાદીનો કાંઈ સખખ ?”

“સખખ ? એ તમારા દિલને પૂછો.”

“એટલે ?”

“બીજું શું ? શહેનશાહત સામે બંડ જગાડનાર પોતાનો બેટા હોય કે મામૂલી ઇન્સાન હોય લેખીન—”

“તું શું કહેવાની ખ્યાલિશ ધરાવે છે, લખ્તેજિગર ?”

“બન્નેનો ગુન્હો સરખો જ છે અને આવો સખત ગુન્હો કરનારને હરગીઝ બિલકુલ પક્ષપાત રાખ્યા વિના સબ્ત થવી જ જોઈએ; પછી તે પોતાની બેટી, હોય બેટા હોય કે મહોરદાર, તેનો બિલકુલ ખંખાલ કરવાની જરૂરત નથી.” પોતે કેંકલા શેતરંજના દાવને આખા પાર ઉતારવાની કાશિશ કરતાં બાદશાહબેગમ તુરજહાને કહ્યું.

“બાદશાહ સલામત ! બિલકુલ ગફલતમાં નહીં રહેતા. આ મામૂલી સવાલ નથી લેખીન ઇજ્જતનો સવાલ છે. આજે શાહખાનદા ખુર્મને પોતાનું હથિયાર બનાવી મહારાણા બીમસિંહજી અને સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાન જે એક વખત દાવમાં જિત્યા તો તમારા જિગરમાં લખી રાખો કે, મોગલસલ્તનતને માટે હરગીઝ આફત પથદા કર્યા વગર નહિ જ રહે અને તેથી શાહખાનદા ખુર્મ તો નાદાન બચ્યું છે, લેખીન મહારાણા બીમસિંહજી અને સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાનને પૂરી શિકસ્ત આપી

અંડખોર—નાફરમાન બનવાની શું નશ્યત મળે છે તેનો પૂરાતોરથી પાઠ પઢાવવાની જરૂરત છે.”

આમ કહીને શહેનશાહ જહાંગીરના દિલનું માપ કાઢવાના હરાદારી બાદશાહમાનુ નુરજહાન શહેનશાહ જહાંગીરના ચસ્મો તરફ એકા ટસે જોઈ રહી.

શહેનશાહમાનુ નુરજહાનના પળે પળે આછું આછું મરકતા ગુલેલાલા મિસાલ એરોપર ચમકતી માહતાબની રોશનીમાં પણ ભરને માટે શહેનશાહ જહાંગીર ભાન ગુમાવી બેઠો. તેના દિલમાં હુસ્નના બાગરમાં રૂપની રોશની પાથરતા આ ફૂલડાને ચૂંટવાની તમન્ના પયદા થતાં જ તે રહેજ બાદશાહબેગમ નુરજહાનની નજદિક આવ્યો અને મોગલ રિયાસતની મલ્કા નુરજહાનનો મુલાયમ હાથ પોતાના હાથમાં લેતા બોલ્યો.

“મહારાણા બીમસિંહ અને મહોબ્બતખાન બાબતમાં કાંઈક ગયર સમજ પયદા થઈ હોય તેવો મને ખેચાલ આવે છે. કારણ કે તેઓ હરગીઝ કાંઈ કારણ વગર જોખમલયુ પગલું ઉઠાવે તેમ બિલકુલ હું માની શકતો નથી.”

“જહાંપનાહ સલામતે બિલકુલ ઠીક કહ્યું. શાહજહાં પુરૂમ મહારાણા સાહેબ અને મહોબ્બતખાનનો જની દોસ્ત છે તેનાથી તો શહેનશાહ સલામત બિલકુલ ઠીક વાકેફગાર હશે જ, અને તેથી મહારાણા સાહેબ અને મહોબ્બતખાને તેને દિલ્લી અને આગ્રાની રિયાસતનો માલિક બનાવવા આ જોખમ ઉઠાવ્યું છે, તેમાં ખેચાલ દોડાવવા જેવી જરૂરત જ ક્યાં છે?” પોતાના કાતિલ ચસ્મોમાંથી દિલને વીંધી નાખે તેવી અદારી રોશની ફેંકતાં બાદશાહબેગમ નુરજહાને કહ્યું.

“જો તેવી જ હકીકત હોય તો પછી ખરી બિના શી છે તેનાથી મહારાણા સાહેબ અને મહોબ્બતખાનને માહિતગાર કરવાની જરૂરત નથી જણાતી?”

“બાદશાહ સલામત તેઓને કંઈ હકીકતથી વાકેફગાર બનાવવાની તમન્ના સેવે છે?”

“બીજી કંઈ હોઈ શકે ? શાહજાદા ખુશરો બિલકુલ પત્તો નથી અને પરવીઝ ! ગરીબ બિચારો ! આ આલમ પર હવે નહિ હોવાથી શાહજાદો ખુર્મ જ તેના કિસ્મતની કરામતને લીધે મોગલ રિયાસતનો આપોઆપ માલિક બની જતો હોઈ તેમના દિલની મુરાદ બર આવે છે અને તેથી સિપાહીઓનું ખૂન રેડવાની બિલકુલ જરૂરત રહી હોય તેમ મને જણાતું નથી.”

“મારા માલિક ! હિન્દુસ્તાનની શહેનશાહતના માલિક પોતાનો માનમરતબો છોડી મહારાણા બીમસિંહ અને મહોબ્બતખાન જેવા મામૂલી ઇન્સાનને આ હકીકત કહેવરાવે તેમાં મોગલ શહેનશાહતની અને જહાંપનાહની ઇજ્જતનો સવાલ પડે છે. થતો હોઈ મારા બદનમાં ખૂનતું છેલ્લું ટીપું પણ હશે ત્યાં સુધી તો હું હરગીઝ તેમ કરવા દેનાર નથી જ.” ગોઠવેલી બાજી અચાનક પલટાઈ જતી જોઈ પળે પળે શેતરંજના દાવના પલ્ટાતા રંગને તેની અસલ રંગતમાં જ રહેવા દેવાની કાશિશ કરતાં બાદશાહ બેગમ તુરજહાને કહ્યું.

“તારું કહેવું બિલકુલ સચ છે, લેકીન તું જણાવે છે તેવા મામૂલી ઇન્સાન રાણાસાહેબ કે મહોબ્બતખાન નથી. તેઓને દુશ્મન બનાવવા કરતાં દોસ્ત બનાવી લેવા મોગલ સલ્તનતને માટે હરગીઝ ફાયદાકારક છે.”

“તેઓ ગમે તે હોય લેકીન હિન્દુસ્તાનના માલિક તો નથી ને ?”

“લેકીન બીરાદરી-દોસ્તી કરવાને બિલકુલ લાયક છે.”

“આ હું શું સાંભળું છું ? મોગલ સલ્તનતના માલિકના મ્હોમાં આ સુખન ? હરગીઝ તે મારા કાને પડતાં જ હું તાજબુખ બની જાઉં છું. બંડખોર સાથે મુહબ્બત કે દોસ્તી હરગીઝ હોઈ શકે ?”

“આખુશીથી નુર ! તેઓના દિલાવર દિલથી તું બિલકુલ વાકેફ-ગાર નથી અને તેથી જ.....”

“મને ખૂરતો ડર છે કે, શહેનશાહ સલામતની આ લલાઈ અને ઉદારતાનો તેઓ હરગીઝ ગયર લાભ ઉઠાવશે. મારા માલિકની આ

દિલ દિલાવરીને તેઓ નબળાઈ સમજશે અને.....” શહેનશાહ જહાંગીરને બોલતો અટકાવી શહેનશાહખાનુ નુરજહાન પોતાનો દાવ પૂરાતોરથી બર લાવવા બોલી બેઠી.

“લેકીન તેઓના માટે હું હરગીઝ તેવો બેઆલ લાવી શકતો નથી.”

“તેનો કાંઈ સબબ ?”

“કારણ કે તેઓના દિલને હું પૂરી તરેહથી પિછાનું છું. તેઓ હરહંમેશ આકૃત અને પરેશાનીમાં સપડાઈ ગયેલાઓના જ મદદગાર હોય છે.”

“તો પછી આપનો આ બેઆલ આપે ફેરન બદલાવવો પડશે. કારણ કે મોગલ રિયાસતનો માલિક લેકીન જન બચાવવાની ખાતિર બંડખોરોને દોસ્ત બનાવવાની કાશિશ કરી રહેલ છે તેવી હકીકત બહાર પડે તેના કરતાં હું હરગીઝ મઓતની મુલાકાત કરવાને તૈયાર છું. આમ કરવાથી તો સલ્તનતમાં આજે જે કડપ અને દોર છે તે નરમ પડશે ઉપરાંત બંડખોરો ઔર મજબૂત બનશે. મોગલ શહેનશાહ સામે શહેનશાહત સામે તલવાર ઉઠાવી બંડખોર બનવામાં કેટલું જોખમ છુપાયેલું છે તે તલવાર ઉઠાવનારને તલવારથી જ બતાવવાની હરગીઝ જરૂરત છે. કારણ કે તમોએ બતાવેલા રસ્તે જતાં મોગલ સલ્તનતની આબરૂ અને ઇજ્જત મીટીમાં મળી જવાનો મને પુરતો ડર છે અને તેથી તે મને બિલકુલ પસંદ નથી.”

“મહારાણા બીમસિંહ અને મહોબ્બતખાન જ્યારે શહેનશાહતને બેવફા બની ખુદી રીતે મયદાને જંગમાં આવ્યા છે તો પછી મયદાને જંગમાં શમશીરથી જ શા માટે તેનો ફેંસલો ન કરી નાખવો? આપણને પણ તેઓની તાકાતનું માપ મળી આવશે અને જો તેમની તાકાત મજબૂત જણાય તો તેમને દોસ્ત બનાવવાની કાશિશ કાંઈ પણ પળે કરી શકાય તેમ છે.” બાદશાહબેગમ નુરજહાને પોતાનો ફેંકલો દાવ પૂરાતોરથી બર લાવવા માટે બે જાતની ચાલ ચલાવતાં જણાવ્યું.

શહેનશાહઆતુ તુરજહાનના ઉપરના સુખન સાંભળતાં શહેનશાહ જહાંગીરના દિલમાં ગડમથલ પવદા થઇ કયો રસ્તો લેવો તે શહેનશાહ તને માટે વધુ ફાયદાકારક છે, તેના કોઇ પણ જાતના નિશ્ચય પર નહિ આવી શકતાં તે ચુપ રહ્યો. શહેનશાહ જહાંગીરને આમ ચુપ રહેતો જોઇ પોતાનું ધારેનું આપ્તાદ રીતે પાર પડે તેવી જાતનો દાવ ફેંકતાં બાદશાહબેગમ તુરજહાન બોલી.

“જહાંપનાહ સલામતને આ બાબતમાં બિલકુલ તકલીફ ઉઠાવવાની જરૂર નથી. લોહી ગમે તે જાતની તકલીફ આવી પડે તેને પહોંચી વળવાને પૂરતી તાકાત ધરાવે છે. દુશ્મનને હરગીઝ નમતું આપતું જોખમકારક છે અને તેથી મારા માલિક ! તમોએ જણાવેલા માર્ગે પગ મૂકવો તે શહેનશાહતની કબ્જર બોદવાની ગરજ પૂરી પાડે તેવો મને બિલકુલ ડર છે. મોગલ શહેનશાહતની ઇજ્જતને પૂરા દોર-દમામમાં સલામત રાખવી તેવો મક્કમ બેઆલ મારા દિમાગમાં ધર કરી રહેલ છે અને તેથી શમશીરના દાવ બેલ્યા વગર હરકોઇ બીજો રસ્તો નહીં હોવાથી પૂરાતોરથી એક વખત શમશીરનો જંગ જામવા દો.” પોતાના બદનમાંથી ટપકતી રોશનીમાં શહેનશાહ જહાંગીરને પાગલ બનાવવાની કોશિશ કરતાં બાદશાહબેગમ તુરજહાને કહ્યું.

“મોગલ સલ્તનતની મલકા ! હરગીઝ તેમ જ થશે. તુરેચ્છમ ! બાદશાહતનો કારભાર ચલાવવામાં તું મને કેટલી મદદગાર બને છે ? મારા આરામ અને લહજ્જત પાછળ તું કેટલી ફિક્ક ઉઠાવે છે, તેનાથી હું બિલકુલ વાકેફગાર નથી તેવો હરગીઝ બેઆલ ન ધરાવતી. મહારાણા બીમસિંહ અને મહોબ્બતખાનને મોગલ શહેનશાહ જહાંગીર સ્થામે બંડ ઉઠાવવાથી કેવું માહું પરિણામ આવે છે, તેની પૂરેપૂરી હું ખાતરી કરાવી આપીશ. તેઓની દોસ્તીને માટે હવે હું હરગીઝ હાથ લાંબો કરનાર નથી, લેકીન તેઓને પૂરેપૂરી શિકસ્ત આપી ગુન્હાની મોઆશી માટે મારા કદમમાં શર ઝુકાવવું પડે તેવી ફરજ પાડીશ, અને મારા દિલના આરામ અને લહજ્જતની પુતળીના મહોમાંથી બહાર નીકળેલા

સુખન હું પૂરાતોરથી બર લાવવાની કાશિશ કરીશ.” આમ બોલતાં બોલતાં શહેનશાહ જહાંગીરે બાદશાહબેગમ નુરજહાનને પોતાની ગોદમાં જકડી તેના પરવાળા મિસાલ લખપર લખ મિલાવી દીધા.

“મોગલ સલ્તનતનો માલિક તેમની સામે બિંચી નજરે જોનારને પૂરેપૂરી નસ્યત પહોંચાડવાના વિચાર-બેચાલપર મક્કમ હોવાથી કાની તાકાત છે કે, મોગલ રિયાસતના માલિક તરફ બેવફા બનવાની હિંમત કરી શકે ? અને જો તેમ કરવાની મૂર્ખાઈ કરી તો મારા હાથ તેને પહોંચી વળવાને પૂરતી તાકાત ધરાવે છે. બેવફા બનવાની કાશિશ કરનારને તો એવી હાલતે પહોંચાડવા જોઈએ કે, પછી તેમની જિંદગીમાં તે માથું બિંચકી ન શકે.” શહેનશાહ જહાંગીરની ગોદમાં પડી પડી બાદશાહબેગમ નુરજહાન બોલી.

શહેનશાહબાનુ નુરજહાનના કાચની પૂતળી મિસાલ બદનમાંથી ટપકતું હુસ્ન પળે પળે શહેનશાહ જહાંગીરના દિલપર મજબૂત કાબૂ જમાવ્યે જતું હતું. બાદશાહબેગમ નુરજહાનના પરવાળા મિસાલ લખ અને ગુલેલાલા મિસાલ ગાલમાં એર નખકત જણાતી હતી. શહેનશાહબાનુ નુરજહાનની રૂપની રોશનીમાં પાગલ બની શહેનશાહ જહાંગીરે તેના નાજુક અને મુલાયમ બદનને પોતાની ગોદમાં જકડ્યું અને તેના ગુલેબનાર મિસાલ ગાલપર બોસાની રમઝટ મચાવી.

“શિરાઝી.” શહેનશાહ જહાંગીરના દિલમાં એકાએક શિરાઝીની તલબ પવદા થતાં તે બોલી બહો ક્ર, ફારન બાદશાહબેગમ નુરજહાને સુંદરી જન્મમાં ઇસ્તબોલી શિરાઝી રેડીને શહેનશાહ જહાંગીરના મ્હેં પાસે ધર્યો. ઉપરાઉપરી શિરાઝીના જન્મની લલજજત ઉડાવ્યા પછી શહેનશાહ જહાંગીર પૂરતી રંગતમાં આવી જતાં બોલ્યો:

“નુર ! બડી ફજરમાં આફતાબની સુંદરી રોશની આલમ પર તેના કદમ પાડે તે પહેલાં મહારાણા બીમસિંહ અને સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાનની છાવણી પર પૂરાતોરથી તૂટી પડવાનું શાહી ફરમાન

સિપેહસાલારને પહેંચાડી દે. હું જોઉં છું કે, બંડખોરો દિલ્લી અને આગ્રાની રિયાસતના માલિક સામે બંડ ઉઠાવવાની કેટલી તાકાત ધરાવે છે.” આમ કહીને શહેનશાહ જહાંગીર પણ બે પળ માહતાબ મિસાલ ચમકતા બાદશાહબેગમ તુરજહાનના ચહેરા તરફ જોઈ રહ્યો.

બીજી જ પળે મોગલ સલ્તનતની મહકા તુરજહાનના ચહેરા પર પવનથી ફરફર ઊડતી સુંદરી બાલની લટો દૂર કરતાં બાદશાહબેગમ તુરજહાને કહ્યું.

“જોડકમ બાદશાહ ખુદાવંત” આમ કહીને તરત જ શહેનશાહ-બાનુ તુરજહાને શાહી ફરમાન લખી તેનાપર પોતાની મહોર લગાવી અને બાંદીને બોલાવી સિપેહસાલાર બહેરામખાનને તાકીદે પહેંચાડવાને રવાના કરી દીધી.

“ખરી રંગત તો હવે જ જન્મશે. હવે મને પૂરાતોરથી યજ્ઞાન છે કે, મારા દિલની ઉમ્મીદ હરગીઝ બર આવશે અને શેતરંજની રમતનો ફેંકનો દાવ તેનું જોઈતું પરિણામ લાવશે. મારી બેટીના સૌહર શાહજહાન શહેરિયારને મોગલ સલ્તનતનો માલિક બનાવવાની મારી તમન્ના બાદશાહબેગમ તુરજહાન પછી તેની બેટી રોશનને પણ બાદશાહબેગમ બનાવવાની ખ્યાલિશ હરગીઝ બર આવશે.”

આમ બોલતાં બોલતાં બાદશાહબેગમ તુરજહાનની ચસ્મોમાં આંસ રોશની પવદા થઈ. શહેનશાહબાનુ તુરજહાનના બદનમાં અજબ જાતની રોશની પવદા થયેલી જોતાં જ શહેનશાહ જહાંગીર પણ ભાન ગુમાવી સારી આલમમાં લેટીન બાદશાહબેગમ તુરજહાનની નજીકતરફી તસ્વીરને જોવામાં મશગૂલ બની ગયો.

પ્રકરણ છવીસમું

નવી રોશની

માહતાબ પૂર બહારમાં આલમપર તેની રૂપેરી ચાદર ખીંચાવી પોતાની રોશનીનું સામ્રાજ્ય જમાવી રહેલ હતો. માહતાબના ઠંડા, મીઠાં કિરણો—માહતાબની દિલચસ્પ રોશની ઇન્સાનના દિલમાં આનંદ અને ખુશાલી પયદા કરી રહ્યા હતા ત્યારે આલમપર—આ ફાતી દુનિયામાં એક ઇન્સાન એવો હતો જેના દિલમાં ખુશાલી અને આનંદ તથા આરામ બિલકુલ નજરે પડતાં નહતાં. આ ઇન્સાન એક મામૂલી આદમી નહતો, લેકીન મોગલ સલ્તનતનો માલિક શહેનશાહ જહાંગીર હતો. તેના દિલમાં બિલકુલ આરામ કે ચેન નહતું. તેનું જિગર અંગાર મિસાલ ભડભડાટ જલ્યા કરતું હોવાથી માહતાબની પળભર દિલને તરબતર બનાવી દે તેવી રોશની તેના જિગરપર હરગીઝ અસર પયદા કરી શકતી નહતી. કેટલોક વખત જેઆલમાં ને જેઆલમાં પસાર કર્યા પછી તે બોલી બઠ્યો.

“શાહજહાં પુરંમ તાજેતખ્ત મેળવવા માટે પોતાના જ વાલિદ સામે શમશીર ઉઠાવે તેવો જેઆલ કરવો તે હરગીઝ એવજૂદ જેવું નથી? બિરાદરીની મુહબ્બતમાં પાગલ બનીને ગ્વાલિયરના કિલ્લામાં રાજકેદી તરીકે રાખવામાં આવેલ શાહજહાં ખુશરૂપર રહેમ ગુજરી તેના ગુનાની મોઆફી આપવાની અરજ મારા કદમમાં પેશ કરી હતી તે તેના પિદર તરફ એવફા અને તેવો ખ્વાબમાં પણ જેઆલ કરવો તે હરગીઝ એવકુફાઈ નથી? તુરજહાન શાહજહાં પુરંમને બાંડખોર સાબિત કરવાની કોશિશ કરે છે લેકીન—” આમ બોલતાં બોલતાં દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખ્તનો માલિક જેઆલમાં મસ્ગૂલ બની ગયો.

“આ સાચું કે આ સાચું, તે જ સમજી શકાતું નથી. તુરજહાનના કહેવાપર પૂરતો ઇતિહાસ રાખવા જતાં શાહજહાં પુરંમને હરગીઝ ગયર ઇન્સાફ ન જ થવો જોઈએ અને કદાચ તુરજહાનના કહેવામાં

સચ્ચાઈ હોય તો મારું દિલ બાપોકાર કહી રહ્યું છે કે, આ જંગ કાંઈ બીજું જ મુરાદ બર લાવવાને બેલાઈ રહ્યો હોવો જોઈએ.”

આમ બેલતાં બેલતાં કાંઈ પણ જાતના નિશ્ચયપર નહિ આવી શકતાં શહેનશાહ જહાંગીર આસ્માનમાં ચમકતી ચાંદની તરફ જોઈ રહ્યો અને ખરી હકીકત શું છે તેનો તાગ કાઢવા સખ્ત કાશિશ કર્યા પછી તે બોલ્યો:

“દિવસ પછી દિવસ જેમ જેમ પસાર થતા જાય છે તેમ તેમ કોકડું વધુ ને વધુ ગૂંચવાતું જાય છે. તુરજહાન મહારાણા બીમસિંહ અને મહોબ્બતખાનને પૂરેપૂરી શિકસ્ત આપી પોતાના જ વાલિદ સામે લેકીન તાજેતખ્ત ખાતર બેઇમાન બની શમશીર ઉઠાવનાર શાહજહાની તરફદારી કરવાથી કેવી બૂરી હાલત થાય છે, તેની પૂરેપૂરી ખાતરી કરાવી આપવાના બેઆત્રમાં મક્કમ છે ત્યારે.....”

મોગલ રિયાસતના માલિક શહેનશાહ જહાંગીરના દિલમાં હર પળે નવા નવા બેઆલ પયદા થતા હોવાથી એકાએક તેના દિમાગમાં નવો જ બેઆલ પયદા થતાં તે પૂરી તરેહથી સાવચેત બની ગયો અને હવે કેવી સિક્કતથી કામ કરવું કે, આ ગૂંચવાતું કોકડું આપોઆપ ખૂટી જાય તેના બેઆલમાં જ તેણે કહ્યું.

“મહારાણા બીમસિંહ તથા મહોબ્બતખાન સાથે દુશ્મનાઈ કરવી તે બિલકુલ સલાહકારક નથી. કારણ કે આ બંને જો દુશ્મન બને તો છોક મામૂલી દુશ્મન નહિ લેકીન મોગલ રિયાસતને પગભર તો આફત અને પરેશાનીમાં ધકેલી દેવાની તાકાત ધરાવે તેવા દુશ્મનો છે. મહોબ્બતખાન શહેનશાહતનો વફાદાર નોકર છે, જ્યારે ઉદે-પુરના મહારાણા મોગલ શહેનશાહના દિવોજન દોસ્ત હોવા છતાં તેઓને આ રસ્તો લેવો પડ્યો હશે, તેમાં પણ કાંઈ મજબૂત કારણ હશે જ, કારણ કે સિપેહસાત્તાર મહોબ્બતખાન કે મહારાણા બીમસિંહ બંનેમાંથી કાંઈ બિલકુલ અફલમંદ આદમી નહિ, લેકીન પૂરા અફલખાજ ઇન્સાન છે, અને તેથી મોગલ રિયાસતના માલિક સામે

શમશીર કયા સખઅસર ઉઠાવવાની તેઓને ફરજ પડી છે, તે હરગીઝ શોધી કાઢવાની જરૂરત છે.”

આમ બોલતાં બોલતાં શહેનશાહ જહાંગીર પોતાના તંબુમાંથી નીકળી ને આસમાનમાં પૂર બહારમાં ચમકતી રોશનીમાં પોતાના દિલને બેહલાવવા માટે અને મોગલ છાવણીની રસમ અને હકીકતથી વાકેફગાર બનવાને છૂપા લેખાશમાં છાવણીમાં ફરવા લાગ્યો.

મોગલ છાવણીમાં હરએક જગ્યાએ અયશ, આરામ અને ખુશાલીનાં ચિહ્નો શહેનશાહ જહાંગીરની નજરે પડતાં હતાં. સિપાહી હોય કે અફસર હોય હરકોઇ અયશ અને આરામનો લહજ્જત લૂંટવામાં પૂરાતોરથી મસ્ત હતા અને તેથી આ જંગે મયદાનની છાવણી છે તેવો બિલકુલ ખેચાલ પચદા થઇ શકતો નહતો. શહેનશાહ જહાંગીર તેના દિલ સાથે બોલી બઠ્યો.

“આ તે જંગે મયદાનની લશ્કરી છાવણી છે કે અયશ, આરામ અને લહજ્જત લૂંટવાનું સ્થાન? લશ્કરી કાનૂનનો હરગીઝ ક્યાંય અમલ થતો જણાતો નથી. છાવણીના પહેરેગીરો પણ તેમની ફરજ ચૂકાને દિલને બેહલાવવામાં મસ્ત બની ગયા છે—આરામની લહજ્જત લૂંટવામાં ચકચૂર બની ગયા છે. હિંદુસ્તાનના શહેનશાહની ફોજની આવી કંગાલ હાલત હરગીઝ શર્મ પચદા કરે તેમ નથી? લેકીન ફોજને આવી હાલતમાં લાવનાર કાણુ?”

શહેનશાહ જહાંગીરના મ્હોમાંથી લાગ્યે જ ઉપરના લખ્જ બહાર પડ્યા હશે તેવામાં સંગીતનો મુલાયમ આવાજ એકાએક તેના કાને પડતાં જ તે બોલી બઠ્યો.

“આ શું? દિલને હચમચાવી દે તેવો સંગીતનો મીઠો આવાજ! અયશ આરામની હરેક ચીજ શું શાહી લશ્કરી છાવણીમાં હાજર રાખવામાં આવે છે? જો હકીકત આવી જ હોય તો પછી લશ્કરની શિસ્તનું શું? લશ્કરી કાયદા કાનૂન તરફ અહીંઆ તો બિલકુલ ખેચાલ રાખવામાં આવતો હોય તેમ હરગીઝ જણાતું નથી. શું આવી તરહ-

થી જ લશ્કરી-ફોજ કાયદાઓ અમલમાં મૂકવામાં આવે છે ? ફોજને આટલી બધી ખરાબ હાલતે પહોંચાડનારને હું પૂરેપૂરી નક્કીત આપીશ. જ્યારે લશ્કરના સિપાહીઓ ઇશ્ક અને મુહબ્બતના રંગે રંગાઇ શાહી છાવણીને મુહબ્બતના ખાઝારના રૂપમાં ફેરવી બેઠા છે ત્યારે શાહબદાના તંબુમાં કઇ જાતની રંગત જામી છે, તેની તપાસ કરવાની હરગીઝ જરૂર છે.”

આમ કહીને શાહી ફોજની હાલત બેતાંજ નારાજ બની ગયેલો શહેનશાહ જહાંગીર શાહબદા શહેરિયારના તંબુ તરફ લશ્કરની કઢંગી હાલત પર વિચાર કરતો-બેઆલ દોડાવતો જવાને આગળ વધ્યો.

“રોશન ! દિલ્લ્લર ! આમ આવ. તારા નાજુક બદનને મારી ગોદમાં જકડવા દે અને તારા કાતિલ ચશ્મોમાંથી નીકળતી રોશનીથી મારા જિગરપર જાદુ જમાવી તારા બદનમાંથી માહતાબ મિસાલ ટપકતી રોશનીની લહજ્જત લૂંટવા દે. મારા દિલમાં જે કાંઈ પણ જાતની તમના હોય તે તે લેકીન તારા કમલની દાંડી મિસાલ હાથે શિરાઝીનો જામ ઉડાવવાની.” આમ કહીને શાહબદા શહેરિયારે તેના દિલની પૂતળી રોશનઆરાને પકડવાની કાશિશ કરી.

“શાહબદા સાહેબ ! હરગીઝ આપ એ ન ભૂલી જતા કે, આ શાહી રંગમલાલ નથી, લેકીન મયદાને જંગની લશ્કરી છાવણી છે અને તમે મોગલ સદતનતની લશ્કરી ટુકડીના વડા અફસર છો.” પોતાના કાતિલ ચશ્મોમાંથી દિલને વીંધી નાખે તેવી ગજબનાક રોશની ફેંકતાં રોશનઆરાએ કહ્યું.

“રોશન ! પ્યારી દિલ્લ્લર ! હું સઘળી હકીકતથી પૂરતો વાકેફગાર છું, લેકીન લશ્કરી રસમને તાબે થવાની શાહી ખાનદાનને માટે બિલકુલ જરૂર નથી અને તેથી તારા મુલાયમ હાથે ઇસ્તંબોલી શિરાઝીનો જામ આપી મારા દિલની પ્યાસ ખુઝાવવાની તું કાશિશ નહિ કરે ?”

આમ બોલતાં બોલતાં શાહબદા શહેરિયારે રોશનઆરાનો કમળની દાંડી મિસાલ નાજુક હાથ પકડવાની ફરીથી કાશિશ કરી, લેકીન રોશનઆરા જરા દૂર ખસી ગઇ અને બોલી:

“મારા માલિક ! હું તમારી લોંડી છું. તમારી ખિદમત ઉઠાવવાને હરગીઝ તૈયાર છું. મારા દિલ અને આ બદનપર મારા માલિકનો જ અધિકાર છે. તમારું દિલ ચાહે તેમ તેનો હરગીઝ ઉપયોગ કરી શકા છે, લેકીન તમે શાહી ફોજના-લશ્કરના વડા હોઇ લશ્કરી કાયદાને હરગીઝ માન આપવું, તેજ આપની ફરજ છે. તમે જ જો લશ્કરી કાનૂનનો ભંગ કરશો, તો પછી સિપાહીઓ શા માટે તેનો લાભ ઉઠાવવાની કોશિશ નહિ કરે? ફોજનો વડો જ જો કાનૂનનો ભંગ કરે તો પછી તે કાનૂનને તાબે થવાની સિપાહીઓને તમે ફરજ પાડી શકશો? હરગીઝ નહીં.”

“રોશન ! આ બધા કાનૂનો લેકીન મામૂલી ઇન્સાન માટે જ બનાવેલા હોય છે. શાહી કુટુંબ આવા કાનૂનોને તાબે થવાને હરગીઝ બંધાયેલું નથી.” આમ કહીને શાહજહા શહેરિયારે રોશનઆરાનો હાથ પોતાના હાથમાં લીધો અને બીજી જ પળે તેને ગોદમાં જકડી તેના ગુલેબનાર મિસાલ ગાલપર બોસો લેવાની કોશિશ કરી.

“શાહજહા સાહેબ ! લોંડી બેઅદબી માટે મોઆશીની ઉમ્મીદવાર છે, લેકીન આ કમતરીન બાંદી આપના બેઆલમમાં પોતાનો આવાજ હરગીઝ મીલાવી શકતી નથી. મારા માલિક ફોજના વડા તરીકેની જોખમદારી ઉઠાવી શાહી લશ્કરને મયદાને જંગમાં ઉતારવા માટે અહીંયાં સુધી લઇ આવ્યા છે, તો પછી મયદાને જંગ સર કરવાને ક્યારે શમશીરના બેલ-દાવ બેલવાનો બેઆલ ધરાવો છે?”

“રોશન ! આ જંગે મયદાનથી હું જેટલો દૂર નહાસવાની કોશિશ કરું છું, તેટલું જ તે મારી સહામે આવીને ખડું રહે છે. હું તલવાર-શમશીર ઉઠાવવા બાબતમાં હરગીઝ નારાજ છું. તે મને બિલકુલ પસંદ નથી. મારા દિલમાં તો બસ સનમની ગોદ અને શિરાઝીના જતમની હરપળે મુહબ્બત પયદા થઇ રહેલી છે.” આમ કહીને રોશનઆરાના બદનમાંથી ટપકતું બીલતી જવાનીનું હુસ્ન જોવામાં તે મસ્ગૂલ બની ગયો.

“મારા માલિક ! તમારે ખાતિર નહીં, પણ આ કમતરીન લોંડીની ખાતિર પણ તમારે મયદાને જંગમાં હરગીઝ જવું પડશે.”

“બિલકુલ નહિ.”

“તેનો કાંઈ સખખ?”

“એજ કે મને પરીસૂરત નાઝનીનોના હુસ્નના બાઝારમાં જવાનું ગમે છે, લેકીન તલ્લવાર-શમશીરનો ખલુખલુટ થતો હોય તેવા મયદાને જંગમાં જવાનું બિલકુલ પસંદ નથી.”

“જો હકીકત આવી જ છે તો પછી શહેનશાહબાનુ—”

“રોશન! એ બધી હકીકત એક પળને માટે તું બિલકુલ ભૂલીજા. મારા દિલની ઉમ્મીદ તો તારા જેવી જવાનીના બહારમાં ખીલતી અને માહતાયની રોશની મિસાલ ચમકતી બેહિસ્તની હુરોની જવાનીની લહજજત લૂંટવાની છે. મોગલ રિયાસતનો માલિક બનવાની હું બિલકુલ ઉમ્મીદ ધરાવતો નથી. દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખતપર મારા કરતાં શાહજહા પુરમનો વધારે હક્ક પહોંચે છે અને તેના પર ત્રાપ મારી ઝૂટાવી લેવાની કે હજમ કરી જવાની મારા દિલમાં હરગીઝ ખ્વાહિશ નથી. શહેનશાહબાનુનું જો ફરમાન ન હોત તો મયદાને જંગમાં આવવાની બિલકુલ તકલીફ ઉઠાવત નહીં.” આમ કહીને રોશનઆરાને પોતાની ગોદમાં જકડી તેના લખ સાથે પોતાના લખ મીલાવી દીધા.

“મારા શરતાજ આ બાંદીના દિલમાં પણ શહેનશાહબાનુ બનવાની હરગીઝ તમન્ના નથી. જો આ બાંદીના દિલમાં કોઈ પણ જાતની ખ્વાહિશ હોય તો તે મારા માલિકના કદમમાં જિંદગી ગુજારવાની બડી ઉમ્મીદ છે લેકીન શહેનશાહબાનુના ફરમાનને અમલમાં મૂકવું તે મારી અને તમારી હરગીઝ ફરજ નથી?” આમ કહીને શાહજહા શહેરિયારના દિલ પર કાતિલ જન્મ કરે તેવું તેના ચશ્મોમાંથી શર ફેંકી રોશનઆરા શાહજહા શહેરિયાર તરફ જોઈ રહી.

“અને તે ફરમાનને અમલમાં મૂકવા ખાતિર તો આ પરેશાની ઉઠાવીને મયદાને જંગમાં હું આવી પહોંચ્યો છું.”

શાહજાદો શહેરિયાર અને રોશનઆરા ખુલા દિલે ઉપર મુજબની ગુફતગો કરી રહ્યાં હતાં, તે હકીકત મોગલ શહેનશાહ જહાંગીરના કાને પડતાં જ રોશનઆરા અને શાહજાદા શહેરિયારના દિલની હકીકતથી તે પૂરતો વાકેફગાર બન્યો. મોગલ સલ્તનતનો માલિક શહેનશાહ જહાંગીર બાદશાહબેગમ નુરજહાનની મહારાણા બીમસિંહજી, સિપેહ-સાલાર મહોબ્બતખાન અને શાહજાદા પુરમ તરફની ઇતરાજીને પૂરેપૂરી તેના ખરા સ્વરૂપમાં પિછાની શક્યો. જંગ પયદા થવાના સબબથી વાકેફગાર બનતાં જ તે બોલી ગયો.

“આ બધા કાવાદાવા, દાવપેચ અને ચાલબાજી બધાનું મૂળ નુરજહાન હોય તેમ આપોઆપ જણાઇ આવ્યા વિના રહેતું નથી. શાહજાદા પુરમ, મહારાણા બીમસિંહ અને મહોબ્બતખાનને શિકસ્ત આપવાની નુરજહાન શા માટે તમન્ના ધરાવે છે તેનો ખ્યાલ પણ પૂરતી રીતે મળી ગયો છે. નુરજહાનના દિલની ઐકનાક તમન્ના-રાક્ષસી મહરવાકાંદા જ આ મયદાને જંગનું મૂળ છે, તે હવે બિલકુલ સાફ જણાઇ આવ્યા વગર રહેતું નથી. શાહજાદો શહેરિયાર અને રોશનઆરા જવાનીની લહજ્જત અને અયશઆરામ સિવાય બીજી કોઇ ચીઝની તમન્ના ધરાવતાં જણાતાં નથી. તેઓ તો લેકીન નુરજહાનના ફરમાનને તાબે બનીને નુરજહાનની શેતરંજતું પ્યાદું બનેલ હોય તેમ જણાઇ આવે છે.” આમ બોલતાં બોલતાં શહેનશાહ જહાંગીર ખેઆલમાં પડ્યો.

“નુરજહાનના કાવાદાવા અને દાવપેચને બી સિક્કતથી પહોંચી વળવાની કોશિશ કરવી જોઇએ. મહારાણા બીમસિંહ, મહોબ્બતખાન અને શાહજાદા પુરમને મોગલ સલ્તનત સામે તલવાર ઉઠાવવાની નુરજહાનના કાવાદાવા અને ચાલબાજીએ ફરજ પાડી હોય તેમ માલૂમ નથી પડતું ?”

ઉપરના સુખન બોલી શહેનશાહ જહાંગીરે શાહજાદા શહેરિયારના તંબુ પાસેથી પોતાના તંબુ તરફ જવાને પગ ઉપાડ્યો. લેકીન તે બેકદમ ભાગ્યે જ દૂર ગયેલ હશે તેવામાં નીચેના સુખન તેના કાન સાથે અથડાયા.

“શાહે હિન્દુસ્તાન, તારો ખેઆલ બિલકુલ ઠીક છે. શાહજહાં પુરૂંમ લેકીન તાજ માટે પોતાના વાલિદ સામે શમશીર ઉઠાવે તેવો ખેઆલ કરવો તે પણ શાહજહાં સાહેબને ગયર ઇન્સાફ આપવા જેવું નથી?”

આ સુખન સાંભળતાંજ શહેનશાહ જહાંગીર ચમકી ઊઠ્યો. બીજીજ પગે ઉપરના સુખન બોલનાર કાણુ છે તેનાથી વાકેફગાર બનવા તેણે નજર ફેંકી તો ત્રિશ્વળધારિણીને તેની પાસે આવતી જોઈ તે અજ્ઞયબીમાં ગર્ક થઈ જતાં બોલી ઊઠ્યો.

“શાહી છાવણીમાં આટલી આસાનીથી આવી પહોંચનાર તમે કાણુ છો?”

“મોગલ સલ્તનતના માલિક ! હું દુશ્મન નહિ લેકીન દોસ્ત છું.” આમ કહીને ત્રિશ્વળધારિણીએ પોતાના હાથમાંની અંગૂઠી-વીંટી શહેનશાહ જહાંગીરની નજર સામે ધરી. આ વીંટી જોતાંજ જહાંગીરની અજ્ઞયબી ઔર વધી જતાં તે બોલ્યો:

“બાદશાહબેગમ તુરજહાનની મહોરવાળી વીંટી તમારી પાસે ક્યાંથી?” આમ કહીને શહેનશાહ જહાંગીર કાંઈક ખેઆલમાં પડ્યો. બીજીજ પગે કાંઈ હકીકત તેના હૈયે ચડી આવતાં તેણે કહ્યું.

“મારી વાદદાસ્ત મને જો બિલકુલ દગો ન આપતી હોય તો આવીજ એક વીંટી બાદશાહબેગમની દિલોગ્ગન દોસ્તી ધરાવતી નાદીરા પાસે હતી, લેકીન તે તો કેટલોક સમય થયા એકાએક ક્યાંઈ ગૂંમ થઈ ગઈ છે. તે આ આલમની હવા લેવાને જિંદા છે કે મર્યોતની મહેમાન બની ગઈ છે તેનાથી શાહી રંગમહાલમાં રહેનાર કાંઈ પણ ઇન્સાન વાકેફગાર નથી. આ વીંટી તમારી પાસે કેવી રીતે આવી?”

“જહાંપનાહ ! જે કમનસીબ ઔરતની તમે વાત કરો છો તે ખુદાપાકની મહેરથી હજુ તો આ આલમ પર હૈયાત છે અને આ કમતરીન બાંદી નાદીરાજ શહેનશાહ સલામતના કદમ પાસે ખડી છે.”

“શું કહ્યું ? નાદીરા જિંદા છે ?”

“જુ હજૂર.”

“નાદીરા ! આવા લેખાશમાં અહીંયાં આવવાનો કાંઈ સબબ ?”
કાંઈક વધુ હકીકત જાણવાને મળશે તેવા ખેચાલથી શહેનશાહ જહાંગીરે પૂછ્યું.

“આપ અને બેટા વચ્ચે અથડાતી શમશીરો અટકાવવા.” ત્રિશૂળ-ધારિણીએ ધીમે છતાં મક્કમ જવાબ આપ્યો.

“શાહી રંગમહાલમાંથી એકાએક ગૂમ થઈ જવાનું કાંઈ કારણ ?”

“મારા કરતાં શહેનશાહ્યાનુ તમોને આ બિનાથી વધુ સારી રીતે વાકેફગાર બનાવી શકશે.”

“એટલે ?”

“બાદશાહ્યાનુ શાહજાદા પુરંમને કોઈ પણ જાતનું તુકસાન પહેંચાડે તે પહેલાં તેનાથી શાહજાદા સાહેબને વાકેફગાર કરવા માટે જ મારે રંગમહાલ છોડવો પડ્યો હતો. તે ઉપરાંત એક બીજું પણ કારણ છે.”

“તો પછી બિલકુલ ડર રાખ્યા વિના શા માટે જણાવતી નથી ?”

“બાદશાહ્યાનુ શાહજાદા શહેરિયારને મોગલ સદતનતના તાજ અને તખ્તનો શહેનશાહ સલામતની પછી માલિક બનેલો જેવાની ખ્યાલિશ ધરાવે છે, ત્યારે આ નાચીઝ બાંદી રિયાસતના હક્કદાર શાહજાદા પુરંમને.....”

“અને તેથી જ શું તારે શાહી રંગમહાલ છોડવો પડ્યો ?”

“બિલકુલ ઠીક કહ્યું. શહેનશાહ્યાનુની રાક્ષસી મહત્વાકાંક્ષાથી—તેના દિલની ઉમ્મીદથી આપ પૂરી તરેહથી માહિતગાર હોવા છતાં શા માટે આવો સવાલ પૂછો છો ?”

“લેખાન તું આ બિનાથી કેવી રીતે માહિતગાર બની ?”

“જહાંપનાહે શાહજાદા શહેરિયારના તંબુમાંથી જે હકીકત સાંભળી છે તે જ બિના આ કમતરીન લોંડી ત્રિશૂળધારિણીના લેખાશમાં સાંભળી ચૂકી છે.”

“તો પછી હવે તું કયો રસ્તો લેવાની ઉમ્મીદ ધરાવે છે?”

“બાપ બેટાની સલાહનો.”

“લેકીન તેમ બને તેવું તને હરગીઝ મુનાસિબ જણાય છે?”

“બાદશાહ સલામત બે શમશીરના દાવ નહિ જ બેલવાની તમન્ના ધરાવતા હોય અને જહાંપનાદનું દિલ પોકારીને કહેતું હોય કે, આ બાબતમાં શાહજાદો ખુર્મ અને તેના મદદગારો બિલકુલ ગુન્હેગાર નથી, તો તેમાં મુશ્કિલી જેવું શું છે?”

“નાદીરા! મારા દિલની ઉમ્મીદ હોવા છતાં તેમ બનવું હવે બિલકુલ મુશ્કિલ છે. નુરજહાનના સ્વભાવથી તું કયા માહિતગાર નથી? શમશીરના દાવ બેટા સિવાય, મયદાને જંગ બેટા વગર નુરજહાનના દિલને એન પડનાર નથી અને તેથી મયદાને જંગમાં ઝુકાવવાની બિલકુલ જરૂર છે, લેકીન તે તો નુરજહાનના દિલને તાજગી બક્ષવાના કારસ જેવી જ.”

“જહાંપનાદ! શું ફરમાવે છે?”

“આવતી કાલે મયદાને જંગમાં શાહજાદા ખુર્મ તથા બીમસિંહે ઉતરવું. બાદશાહબેગમ નુરજહાનને ક્યદ કરવી અને શાહજાદા ખુર્મે મારા કદમમાં તેની શમશીર છોડી મોઆરી માગવી. નાદીરા! મારું દિલ પૂરા યકીન સાથે મને જણાવી રહેલ છે કે, આવી જાતની લિકમત લડાવવાથી જ ધારેલો દાવ ખેલી શકાશે અને મોગલ સદતનત પર ધડીબરને માટે આવી પહેલું આક્રમ અને પરેશાનીનું વાદળ દૂર કરી શકાશે. સાથે સાથે નુરજહાનને પણ પૂરી ખાતરી થઈ જશે કે, રાજ્યદારી શેતરંજના દાવ બેલવામાં તેના કરતાં પણ ઔર સિક્કતથી દાવપેચ બેલનારી કાઠ નાઝનીન આલમ પર હજુ હરતી ધરાવે છે.” આમ કહીને ત્રિશૂળધારિણીને મળવા પછી શહેનશાહ જહાંગીરના દિલમાં નવી રોશની પવદા થઈ. નાદીરાના ચહેરા પર પોતાના કહેવાની શી અસર પવદા થઈ છે તે શહેનશાહ જહાંગીર જોઈ રહ્યો.

“બાદશાહ સલામતના ફરમાન મુજબ બધી હકીકત પૂરાતોરથી અમલમાં મૂકવામાં નાદીરા બિઝકુલ પાછી પાની નહીં કરે.” આમ કહીને શાહી શેતરંજનો દાવ કેવી રીતે ફેંકવો તેના બેઆલમાં પણ બે પણ તે મશ્ગૂલ બની. બીજી જ પળે શહેનશાહ જહાંગીરને કુર્નિશ બાગી પોતાને સોંપવામાં આવેલું કામ પાર ઉતારવા તે રવાના થઈ ગયો.

નાદીરાના જવા પછી શહેનશાહ જહાંગીર પણ કેટલાયે દિવસ થયાં દિલમાં ગૂંચવાતા કાકડાનો ઉકેલ મળી જવાથી કાંઈક ખુશખુશાલ ચહેરે પોતાના તંબુ તરફ જવાને રવાના થઈ ગયો.

શું તમારા વાળ ખરી પડે છે ?
માથાના દુખાવાથી ચક્કર આવે છે ?
તો પછી શા માટે બેસી રહ્યા છો ?

માયા કેસ્ટર બ્રાહ્મી
ઓઈલ

વાપરીને વાળ તથા મગજની ફરીયાદો દુર કરે. જંગલની જડીબુટ્ટીઓ મેળવીને દીવેલ-

માંથી ચીકાશ વગરનું બનાવેલું આ મધુર સુગંધીદાર તેલ માટે બબકાબરી જાહેરાતના લાંગા લખાણો લખવાની જરૂર નથી એકજ બાટલીનો ઉપયોગ તેની અદ્ભુત શક્તિની ખાત્રી આપશે. વક્રીઓ, ડોક્ટરો, અને નામાંકીત માણસો તેમજ હાય કલાસ ડ્રુગોમાં ચાલુ વપરાય છે. તમે

પણ ત્રાયલ બાટલી વાપરી જુઓ.
૪ ઓઝિસની ત્રાયલ બાટલીનો રૂ. ૧)
૧ રતલની બાટલીની કીંમત રૂ. ૩)
પોસ્ટેજ જુદું.

સી. સી. મહાજનની કંપની,

૨૮૧, જુમામસજી સુખમ, ૨.

(વાળ કાઢવા માટે બહાશાહી સાબુ વાપરો.)

પ્રકરણ સત્તાવીસમું

નવો દાવ

“મહોબ્બતખાન! આવતી કાલે યુદ્ધના મેદાનમાં શાહ-જાદા પુરંમ અને આપણી મિત્રતા-દોસ્તીની કસોટી-પારખું થઈ જશે. શાહજાદા પુરંમના ભાગ્યમાં મોગલ સલ્તનતનો તાજ છે કે નહિ, તેના લેખ આ રણજંગ માંડશે. પરમ કૃપાળુ પરમાત્માની કૃપાથી આપણી મહેનત પાર પડશે કે નહિ, તે આવતી કાલનો રણસંગ્રામ આપોઆપ બાબી આપશે.” આવતી કાલે રાજપૂતો અને મોગલો વચ્ચે ખેલાનારી સમરહાક વિશે વાતચીત કરતા મહારાણા બીમસિંહજી અને સિપૈહસાહાર મહોબ્બતખાન રણજંગમાં કેવી રીતે દાવ ફેંકવો તે બાબતમાં એકબીજાના વિચારોની આપલે કરી રહ્યા હતા તેવામાં સિપૈહસાહાર મહોબ્બતખાનને મહારાણા બીમસિંહજીએ કહ્યું.

“લેડીન રાજ સાહેબ! મારા દિલમાં પ્રતોષ્ટા ઇતખાર છે કે, આલમના માલિક રસુલે ખુદાની મહેરબાનીથી મયદાને જંગમાં ફત્તેહ તો શાહજાદા સાહેબ પુરંમની જ પોકારાશે. મારું દિલ આપોકાર જણાવી રહ્યું છે કે, પાકપરવરદિગારની રહમથી શાહજાદા સાહેબ પુરંમ જ શહેનશાહ સલામત જહાંગીરશાહના તાજ અને તખ્તના માલિક બનશે-હક્કદાર તરીકે મંજૂર થશે, અને મહારાજા સાહેબે દોસ્તીના દાવામાં શાહજાદા સાહેબને કરેલી મદદ આરમાનમાં ચમકતી ચાંદની મિસાલ પ્રજ્વલારમાં ચમકી ઊડશે.” આમ બોલતાં બોલતાં સિપૈહસાહાર મહોબ્બતખાન મહારાણા બીમસિંહજીના ચહેરા તરફ જોઈ રહ્યો.

“મહોબ્બતખાનજી! જગન્નિયંતાની કૃપાથી તમારું કહેવું ખરું પડે તો મારા દિલમાં સંતોષ થશે, છતાં પણ જે આવતી કાલની લડાઈમાં ભાગ્યબળે આપણને ફત્તેહ ન મળે, તો પણ અમો રાજપૂતો હિંમત ધુમાળીએ તેમ નથી, કારણ કે અમો સદાસર્વદા આશાવાદી જ છીએ.

જીવન, મરણ અને સુખ, દુઃખ એ તો માત્ર માનવીના કર્મનું ફળ હોય તે મનુષ્યમાત્રને પોતાના કર્મઅનુસાર ભોગવવું પડે છે, અને તેથી જીવનમાં પળે પળે નડતા ઝંઝાવાતોથી નાસીપાસ બની જવું તે જ માનવીની નિર્જળતા છે.”

“રાજા સાહેબ ! હું પણ પૂરાતોરથી તમારા વિચારો સાથે મળતો છું. મયદાને જંગમાં ફતેહ મળે કે શિકસ્ત તેનો મારા દિલમાં ખિલકુલ રંજ નથી, લેકીન હરકોઇ તરફાબથી હાથમાં લીધેલા કામને પૂરી તરેહથી બર લાવવા કાશિશ કરવી તે હરેક ઇન્સાનની ફરજ છે. તે ફરજ અદા કરવામાં હરગીઝ પાછી પાની નહિ કરવી, તેવા મક્કમ ઠરાવ પર હું આવી પહોંચ્યો છું.” આમ કહીને મહારાણા બીમસિંહજી આ બાબતમાં શું સલાહ આપે છે, તે જાણવા માટે સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાને મહારાણા બીમસિંહજી તરફ નજર ફેંકી.

“શાહજાદા સાહેબને આ બધી હકાકતથી પૂરેપૂરા વાકેફગાર બનાવી ભાગ્યના દાવ પર રણજંગ ખેલવાને તૈયાર રહેવા જણાવી દેવાના નિશ્ચય પર હું આવ્યો છું. તમે તેમાં સંમત છો ?” મહારાણા બીમસિંહજીએ સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાનને સંબોધીને કહ્યું.

“બાપુશીથી અને તેથી આવી પડનારી આફત અને મુશ્કેલીનો સામનો કરવાને શાહજાદા સાહેબે કમર કસવી જોઈએ, કારણ કે મયદાને જંગમાં ફતેહને બદલે શિકસ્ત મળે, શાહજાદા સાહેબનું કિસ્મત શમશીરના ખેલાતા દાવમાં હરગીઝ ચારી ન આપે, તો પછી ખુદ શાહજાદા સાહેબ અને આ ગુલામની જાત પણ જોખમમાં આવી પડવાનો મને પૂરતો ડર છે. કારણ કે બાદશાહખેગમ તુરજહાન તેના દિલની ઉમીદ બર લાવવા માટે હરકોઇ કિસ્મની ચાલબાજી કે દાવ પેચ ખેલ્યા વિના રહેનાર નથી.” સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાને તેના વિચાર જણાવ્યા.

મહારાણા બીમસિંહજી અને સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાન ઉપર મુજબની વાતચીત—ગુફતો કરતા બેઠા હતા તેવામાં એકાએક શાહજાદા ખુર્મ અને મદના લેખાશમાં તેના સાથીદારની ગરજ સારતી મુમતાઝ-

મહાલ ત્યાં આવી પહોંચ્યાં. સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાનના છેલ્લા સુખન શાહજાદા ખુર્મના કાને પડ્યા હોવાથી તેનો જવાબ આપતાં તે બોલી ગયો.

“બાદશાહબેગમ નુરજહાન તેનાથી ખેલી શકાય તેટલા કાવાદાવા, ચાલબાજ અને શેતરંજના દાવ ફેંક, લેકીન માફ દિલ મને બાપોકાર જણાવે છે કે, જંગે મયદાનમાં જો ફત્તેહ મળે તો તે મહારાણા બીમસિંહજી અને સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાનજીને જ મળશે. છતાં પણ જો કિસ્મતની કરામત મને દગો દેવાને જ હરગીઝ તૈયાર હશે, તો પછી હું ગમે તે જાતની આફત અને મુશ્કેલી પૂરાતોરથી સવાર બનીને મારા પર તૂટી પડશે તો પણ તેનો સામનો કરવાને હરગીઝ તૈયાર છું, લેકીન—”

શાહજાદો ખુર્મ તેનું આ વાક્ય ખતમ કરે તે પહેલાં બધાના કાને કાંઈના આવવાના પગલાંનો આવાજ પડ્યો. સૌ ચોંકી ઉઠ્યા અને જો દિશા તરફથી આવાજ આવતો હતો તે તરફ જોઈ રહ્યા તો બધાયની અજ્ઞયબી વચ્ચે એકાએક ત્રિશૂળધારિણી તેઓની નજરે પડી.

“બિલકુલ અજ્ઞયબ બનવાની જરૂરત નથી.” આમ બોલતાં બોલતાં ત્રિશૂળધારિણી છેક તેઓની નજદિક આવી પહોંચી. પણ બે પળ ત્યાં હાજર રહેલાઓના ચહેરા પરના ભાવ વાંચવાનો પ્રયાસ-કાશિશ કર્યા પછી તે બોલી ગઈ.

“મયદાને જંગના ભયથી બિલકુલ ડરવાની જરૂરત નથી. ફત્તેહ તમારી કદમબોસી કરવાને હરગીઝ તૈયાર છે. બાદશાહબેગમ નુરજહાન ભલે તેના દિલની ખ્વાહિશ બર લાવવા માટે કિસ્મ, કિસ્મના કાવાદાવા અને ચાલબાજની રમત રમે લેકીન મયદાને જંગમાં-રણસંઘ્રામમાં તેને ફત્તેહ મળે તેવો બિલકુલ સંભવ નથી. મહારાજ સાહેબ અને સિપેહસાલાર સાહેબે ઉઠાવેલી તકલીફ હરગીઝ બરબાદ નહીં જાય-બિલકુલ નકામી નહીં જાય. શાહજાદા સાહેબ ખુર્મ દિલ્લી અને આગ્રાની રિયાસતના માલિક બનવાને જગતકર્તા તરફથી નિર્માણ થઈ ચૂક્યા છે.”

ત્રિશૂળધારિણીના ઉપરના શબ્દો ત્યાં હાજર રહેલા મહારાણા બીમસિંહજી, સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાન, શાહજાદો ખુર્મ અને પરીસૂરત નાઝનીન હોવા છતાં મદના લેખાશમાં દિવસો પસાર કરતી સુમતાઝમહાલના કાને પડતાં જ આ સુખન-શબ્દોએ સૌના દિલમાં ગરમી પવડા કરી દીધી. બીજી જ પળે સૌ આનંદમાં આવી જતાં અગ્નયબીમાં ગરક બની ગયાં અને ત્રિશૂળધારિણીના કહેવાની મતલબનો ઉકેલ શોધતાં સૌ ત્રિશૂળધારિણી તરફ જોઈ રહ્યાં.

“ઉદયપુરના ધણી ! લેશ માત્ર શંકાબરી નજરે જોવાની જરૂર નથી. હું શત્રુ નહિ પરંતુ મિત્ર છું અને તમારી માફક હું પણ શાહજાદા સાહેબના હિત તરફ લક્ષ આપીને જ દાવ ફેંકી રહી છું. હું શાહજાદા સાહેબની દુશ્મન નહીં લેકાન દોસ્ત છું, તેની ખાતરી કરવી હોય તો—” આમ કહીને તેણે શાહજાદા ખુર્મ તરફ નજર ફેંકી અને બીજી જ પળે છેક તેની નજદિક જતાં તેણે કહ્યું.

“શાહજાદા સાહેબ ! હું ન ભૂલતી હોઉં તો આપ મને બિલકુલ નહિ ભૂલી ગયા હો.” આમ કહીને ત્રિશૂળધારિણીએ તેનાં કપડામાંથી એક વીંટી-અંગૂઠી કાઢીને શાહજાદા ખુર્મને બતાવી.

“આ વીંટીને તો શાહજાદા સાહેબ ઓળખી શકશે જ.” આમ કહીને ત્રિશૂળધારિણીએ બાદશાહબેગમ તુરજહાનની મહોરવાળી અંગૂઠી શાહજાદા ખુર્મની રહામે ધરી. બાદશાહબેગમ તુરજહાનની વીંટી જોતાં જ, સાપને જોતાં માણસ જેમ ઊછળે તેમ, શાહજાદા ખુર્મ ઉછળ્યો અને બીજી જ પળે રહેજ ભયભીત બની ગયો—ડરી ગયો, લેકાન કાંદક હિંમત એકઠી કરીને તે બોલી ઊઠ્યો.

“બાદશાહબેગમની વીંટી તમારી પાસે ક્યાંથી ? જરા મને તપાસવા માટે વીંટી આપશો ?”

“ધણી જ ખુશીથી.” આમ કહીને ત્રિશૂળધારિણીએ પોતાના હાથમાંની વીંટી શાહજાદા ખુર્મના હાથમાં મૂકી.

બાદશાહબેગમ તુરજહાનની મહોરવાળી વીંટી તરફ ફેટલોક વખત શાહજહા પુરંમે એકીટસે જોયા કયું અને ફેટલોક વખત ત્રિશૂળધારિણી તરફ જોયા કયું. તેવામાં એકાએક કાંઈક હૈયે ચડી આવતાં વસ્તુસ્થિતિ પર નવો જ પ્રકાશ પડ્યો કે, તુરત જ આપોઆપ સઘળો ભેદ તેની નજર પાસે ખુલ્લો થઈ જતાં શાહજહા પુરંમ અન્યખી ભરેલા આવાજે બોલી બહ્યો.

“કાણુ ! નાદીરા ! અને તે આવા લેખાશમાં મયદાને જંગમાં ?”

“જી સરકાર ! આ બાંદી પોતે જ નાદીરા છે. શાહજહા સાહેબ પૂરાતોરથી આ નાચીઝ લોડીને પિછાની ગયા છે.”

મદના લેખાશમાં છુપાયેલી મુમતાઝમહાલના કાને ઉપરના સુખન પડતાં જ તે એકાએક ચમકી ઉઠી અને તે કાંઈ બોલવા જતી હતી તેવામાં શાહજહા પુરંમે તેનો હાથ પોતાના હાથમાં પકડી બિલકુલ ચૂપ રહેવાની ઇશારત કરતાં જણાવ્યું :

“બિલકુલ ઉશ્કેરાઈ જવાની જરૂરત નથી. બાદશાહબેગમ તુરજહાનની વફાદાર અને મદદગાર બાંદી નાદીરા આજે એક દુશ્મન નહીં લેકીન દોસ્ત મિસાલ અહીંઆ આવેલી છે. નાદીરાના હાથે પુરંમની ખાનાખરાખી હરગીઝ થઈ શકનાર નથી, અને તેથી તેના તરફ શક કે કરના બેઆલથી નજર ફેંકવાની બિલકુલ જરૂરત નથી. પરંતુ તેને આવા લેખાશમાં અહીંઆ આવવાની જરૂરત કેમ પડી તેનાથી આપણે વાકેફગાર બનવાની હરગીઝ જરૂરત છે.” આમ કહીને શાહજહા પુરંમ નાદીરા તરફ જોઈ રહ્યો.

“નાદીરા ! આવા અન્યખીમાં ગરક બનાવી દે તેવા લેખાશમાં અહીંઆ કેમ આવવું પડ્યું ?”

“શાહજહા સાહેબ ! ખાસ કારણ વિના તો તેમ નહીં જ કયું હોય, તે તો તમે પણ કબૂલ કરશો.” આમ કહીને તે છેક શાહજહા પુરંમની નજદિક ગઈ અને તેના કાનમાં ઘણા જ ધીમા આવાજે બોલી :

“મુમતાઝમહાલ ક્યાં છે ?”

“તેની ફિક કરવાની બિલકુલ જરૂરત નથી. જ્યાં છે ત્યાં તે પૂરતી રીતે સલામત છે.” આમ બોલતાં બોલતાં શાહજાદા ખુરમે મર્દાના પોશાક-ઢેખાશમાં તેની પાસે ઊભેલી મુમતાઝમહાલ તરફ નજર ફેંકી અને બીજી જ પળે આછું આછું મુસ્કેરાતાં તેણે કહ્યું.

“લેકીન નાદીરા ! અહીંયાં આવવાનો સખબ-કારણ જણાવશો ?”

“તે તો અહીંયાં પગ મુકતાં જ હું જણાવી ગઈ છું.”

“એટલે ?”

“મયદાને જંગમાં ફતેહ શાહજાદા સાહેબની જ છે.”

“તે તમો કેવી રીતે જાણી શક્યા ?” મહારાણા બીમસિંહજીએ પૂછ્યું.

“તમો તેનાથી વાકેફગાર બનવાની મુરાદ ધરાવો છો ?”

“ઘણી જ ખુશીથી.”

“તો પછી પૂરાતોરથી જાણી લ્યો કે, દિલ્લા અને આગ્રાના તાબે-તખ્તના માલિક શહેનશાહ જહાંગીર.....”

“બાદશાહબાનુ તુરજહાનના દાવપેચમાં પૂરી તરેહથી ફસાઈ ગયા છે તે જ હકીકતથી અમેને વાકેફગાર બનાવવાની તમો તમના ધરાવો છો ?” સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાને વચ્ચે જ પૂછ્યું.

“હરગીઝ નહિ. સિપેહસાલાર સાહેબ ! તમારા ખેઆલમાં તમો બિલકુલ ભૂલ કરી રહ્યા છો, કારણ કે તમારા ઉપરના સુખન હિંદુ-સ્તાનની રિયાસતના માલિક શહેનશાહ જહાંગીરને ગયર ઇન્સાફ આપી રહ્યા છે.”

“શું તમો આ ખરું કહો છો ?”

“બિલકુલ સચ. મોગલ સલ્તનતના માલિક શહેનશાહ જહાંગીરની ચરમો પૂરી તરેહથી ખુલી ચૂકી છે. શાહજાદા સાહેબ પરવીઝની કલ અને મોગલ રિયાસતના વલીઅલદ-યુવરાજ શાહજાદા ખુશરની ગયર હાજરીથી બાદશાહ સલામતના દિલમાં સખત દુઃખ પયદા થઈ રહ્યું છે. બાદશાહ સલામત શહેનશાહબાનુ તુરજહાનની ચાલબાજી અને કાવતરાવાની રમતથી પૂરતા માહિતગાર બની ગયા છે અને તેથી...”

આમ બોલતાં બોલતાં પોતાના ઉપરના સુખનની ત્યાં હાજર રહેલા હરેક ઇન્સાનના દિલપર કેવી જાતની અસર પડે છે તે જાણી લેવા માટે નાદીરાએ એક વખત ચોતરફ નજર ફેંકી.

ત્રિશૂળધારિણી પાસેથી ઉપરની હકીકતથી વાકેફગાર બનતાં જ ત્યાં હાજર રહેલા હરેક ઇન્સાનના દિલમાં અજાયબી અને આનંદની હલક પડે છે. કેટલોક વખત ત્રિશૂળધારિણીના ચહેરા તરફ જોઈ રહ્યા પછી મહારાણા ભીમસિંહજીએ કહ્યું.

“શહેનશાહ સલામત શું બધી જાતની બિનાથી માહિતગાર બની ગયા છે?”

“બેલાશક.”

“તો પછી તેઓ હવે.....”

“મહારાણા સાહેબ ! શહેનશાહ સલામતની આ કમતરીન ઔરતે મુલાકાત લીધી છે અને.....”

“તમે મોગલ સલ્તનતના માલિકની મુલાકાત પણ લઈ ચૂક્યાં છો?”

“કેમ તમને તેમાં કંઈ શંકા જેવું જણાય છે? મોગલ સલ્તનતના માલિકની મેં મુલાકાત જ લીધી છે, એટલું જ નહિ પરંતુ તેઓ એવી જાતના મજબૂત નિશ્ચય પર પણ આવ્યા છે કે—” આમ બોલતાં બોલતાં ત્રિશૂળધારિણી અટકી ગઈ અને ત્યાં હાજર રહેલાઓના ચહેરા પર બદલાતા ભાવો—અને પોતાના સુખનની પડે છે તેની અસર જોવામાં મશ્ગૂલ બની ગઈ.

“મોગલ સલ્તનતના માલિક કંઈ જાતના ઠરાવ પર આવ્યા છે?” સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાને પૂછ્યું.

“એજ કે શાહજહાં સાહેબ ખુર્મને અને તેટલી તાકીદે હિન્દુસ્તાનની રિયાસતના તાજેતખ્તના વલીઅહમદ તરીકે જાહેર કરી દેવા અને મરદાને જંગ—”

“શું શહેનશાહ સલામત આવી જાતના નિશ્ચય પર—ઠરાવ પર આવી ચૂક્યા છે?”

“પૂરી તરેહથી.”

ત્રિશૂળધારિણીના ઉપર મુજબના ખુલાસાથી ત્યાં હાજર રહેલા સધળાઓના દિલમાં આનંદ પયદા થતાં સહુના ચહેરા પર ખુશાલી દેખાવા લાગી. બીજી જ પળે ત્રિશૂળધારિણી તરફ લાગણીભરી નજરે જોઈ સિપેહસાલાર મહોબ્બતખાને પૂછ્યું.

“લેકાન મયદાને જંગ તો આફતાબની રોશની આલમ પર પડતાં જ શરૂ થઈ જનાર છે તેનું શું?”

“તેનાથી ડરવાની બિલકુલ જરૂરત નથી. પોતાનો તાકાત અને હિંમત બતાવવા માટે દરેક પક્ષને મયદાને જંગમાં હાજરી આપવાની જરૂર તો છે જ.”

“ત્યારે શું મયદાને જંગમાં કિસ્મત અજમાવવું પડશે જ.”

“બેલાશક.”

“તમો જણાવો છો તે હકીકતમાં સચ્ચાઈ જેવું હોય તો પછી શમશીર ખેંચવાની જરૂરત જ ક્યાં છે?”

“મારા બેઆલ મુજબ પૂરતી જરૂરત છે અને તે તમારી શમશીરનું પાણી અને તાકાત સાબિત કરવા માટે.” આમ કહીને ત્રિશૂળધારિણી અડખડાટ હસી પડી.

કેટલોક સમય વીત્યા પછી ત્રિશૂળધારિણીએ ચોતરફ નજર ફેંકતાં સહુને ઉદ્દેશીને કહ્યું.

“રાજા સાહેબ, શાહબંદા સાહેબ અને સિપેહસાલાર સાહેબ ! જંગે મયદાનમાં શમશીર ખેંચવાની જોટલી જરૂરત છે તેટલા તોરથી ફત્તેહસર કરવા ફોજના બહાદૂર જવાનોનું ખૂન રેડવાની બિલકુલ જરૂરત નથી. જે કાંઈ હિંમત લડાવવાની છે તે બચ્ચાંની રમત જેવી છે. બાદશાહ સલામતનું ફરમાન છે કે, શહેનશાહબાનુ તુરજ-હાનના દિલને ખુશ કરવા ખાતિર આપણે બિલકુલ બનાવટી મયદાને જંગ ખેલવાના છે. તે પણ હરગીઝ બાદશાહબેગમના દિલમાં નારાઝી પયદા ન થાય તે માટે શહેનશાહ સલામત આવી બાતની

રમત રમવા માગે છે. ખરી હકીકતથી વાકેફગાર બન્યા પછી મોગલ સલ્તનતના માલિકનો આ નવો દાવ છે. મયદાને જંગમાં લડતાં લડતાં આપણે બાદશાહબેગમ તુરજહાનને બંદીવાન બનાવવાની છે અને શાહજહા સાહેબે ફત્તેહ મળવા છતાં મોગલ સલ્તનતના માલિકના કદમમાં પોતાની શમશીર છોડી ગુન્હાની મોઆશી માગી લડાઈ ખતમ કરવાની છે.”

ત્રિશૂળધારિણીના ઉપરના સુખન જે નવો દાવ હોવાનો પૂરતો ખેઆલ આપતા હતા તે ત્યાં હાજર રહેલાઓના કાને પડતાં જ હરેકના ચહેરાપર ખુશાલી પથદા થઈ ગઈ. શહેનશાહ જહાંગીરની દૂરઅંદેશી માટે દિલમાં જ તારીફ કરતાં સહુ ખુશખુશાલ ચહેરે ત્રિશૂળધારિણી તરફ જોઈ રહ્યા.

દેવમંદિરોમાં પૂજામાં વપરાતી દરેક વાતની સર્વોત્તમ પવિત્ર વસ્તુઓ અને ઉત્તમ કુરિયાણું ખરીદવાનું એક જ વિશ્વાસપાત્ર મથક

શા. શાન્તિલાલ ઓધવજીની કું.

[શાંતિલાલ કાંતિલાલ વાળા] ૩૨૭ જામા મસ્જિદ, મુંબઈ નં. ૨

કેશર	કસ્તુરી	અંબર	ખરાસ કપુર	ધુપ
ગોચ દત્ત	અખુટ શક્તિ આપનાર			સોના ચાંદીના
શીલાજીત	કસ્તુરી અંબર પીલ્સ			વરખ
ખાપરીયું	શાન્તી ટોનીક પીલ્સ			બાદલુ, કંદોરી
મોટી હરડ	દમ, ખાંસી, નબળાઈ, અપચો, હિસ્ટી-			અગરબત્તી
અગર	રિયા વગેરે દરદો ઉપર રામબાણુ છે.			સુખદ
અત્તર	તપસ્વીઓ તથા મગજની ઠંડક			વાસકોષ
સુખડનું તેલ	માટે ખાસ તપસી આરામ બામ			અને દરેક વાતનું
	ખાસ અકસીર છે.			કરીયાણું મળશે.

પ્રકરણ અઠાવીસમું

કિસ્મતના રંગ

“આફતાબનાં સુંદરી કિરણો આત્મ પર પથરાઈ જતાં જ શાહી લશ્કર અને મહારાણા બીમાસંદુજી અને સિપૈહસાલાર મહોબ્બતખાનનું લશ્કર શમશીરનો જંગ ખેલવાને મયદાને જંગમાં કાતરી પડ્યું. ઉદયપુરના રાજવીના લશ્કરે થોડા જ વખતમાં શાહી લશ્કરને તોળાહ તોળાહ પોકરાવતાં શાહી લશ્કરે પીછેહઠ શરૂ કરી. આવો અમૂલો મોકકો મળી જતાં જ શાહજાદો ખુર્મ પોતાની ટુકડી સાથે આગળ વધ્યો અને શહેનશાહખાનુ નુરજહાન જ્યાં મયદાને જંગમાં ફત્તેહ ફાને મળે છે તે જોતી ઊભી હતી ત્યાં આવી પહોંચ્યો અને બાદશાહબેગમના અંગરક્ષકોની ટુકડી પર તૂટી પડ્યો. પણ માત્રમાં અંગરક્ષકોને બાદશાહખાનુથી અલગ કરી નાખી શાહજાદો ખુર્મ મોગલ સલ્તનતની મદકાની છેક નજદિક જઈ પહોંચ્યો અને બોલ્યો:—

“બાદશાહબેગમ ! ફત્તેહે મારા કિસ્મતને ચારી આપી હોવાથી અને મયદાને જંગમાં તમારી મદદ માટે ફોરન આવી પહોંચે તેવો શાહી લશ્કરનો એક પણ સિપાહી બેગમસાહેબાની ખિદમતમાં હાજર નહીં હોવાથી શહેનશાહખાનુ મારા ક્યદી બન્યાં છે.”

“ખુર્મ ! ફોરન તારી જબાન પર કાબૂ જમાવ. તું આ શું બકે છે તેનો ખેઆલ છે ? ખવાબમાં તો નથી ? નુરજહાન ! મોગલ રિયાસતની મદકા, હિન્દુસ્તાનના શહેનશાહ જહાંગીરશાહની ઔરત ક્યદી ? અને તે એક શાહજાદાના હાથે ? ખુર્મ ! મારા માનમર્તબાનો પ્રતો ખેઆલ કર. હું કોણ ? ચાહું તેની ગરદન પલકમાં ઊડાવી દેવાની તાકાત ધરાવનાર અને મારી નજર ફરતાં નાર્ચીઝ આદમીનું કિસ્મત ફરી ખય છે તેનો ખેઆલ છે ?” અંગાર મિસાલ રોશના ફેંટી ચસ્મોએ શાહજાદો ખુર્મ નરક ગેઈ બાફનાક આવોજે બાદશાહબેગમ નુરજહાને કહ્યું.

“બાદશાહબેગમ ! આપનો હરેક સુખન સચ્ચાઇબર્યો છે, લેકીન આજે કિસ્મતના રંગ કાંઈક નવો જ દાવ ફેંકી રહ્યા છે. દિલ્લી અને આગ્રાની સલ્તનત પર પોતાનો સિક્કો બોલાવતા શહેનશાહ જહાંગીર-શાહના બાદશાહબેગમ નુરજહાનબાનુ આજે તો મારાં ક્યદી બન્યાં છે અને તેથી મારા ફરમાનને તમારે તાબે થવું પડશે જ.” બિલકુલ ફિક કે ડર વગર શાંત દિલે મિકા આવાજે શાહજહાદા ખુર્મે સહેજ બેદરકારીથી કહ્યું.

“તારા ફરમાનને તાબે થશે અને તે નુરજહાન ? હરગીઝ તેમ બનશે નહીં.”

“ઉશ્કેરાવાની કે મિઝબ બરખેલાફ કરવાની બિલકુલ જરૂરત નથી. બાદશાહબેગમ ! હરગીઝ તમારા બેઆલમથી ન ભૂલી જતાં કે આ આગ્રાનો શાહી રંગમહાલ નથી.”

“ખુર્મ ! આ ગરર ? આ મગરબી ? અને તે ખુદ નુરજહાન, સારાયે હિન્દુસ્તાનની મલકા સામે ? શહેનશાહત પર શહેનશાહ જહાંગીરશાહ—તારા વાલિદ કરતાં પણ વધુ હકુમત ચલાવનાર બાદશાહબેગમ નુરજહાન સામે ? ખુર્મ ! હજુ પણ મોઆશી માગ નહોતર—”

“શહેનશાહબાનુ શું કરવાની તાકાત ધરાવે છે ?”

“તું એ હરગીઝ ન ભૂલી જતો કે, તારા વાલિદના ફરમાન પર નુરજહાનની મહેર હોય તો જ ફરમાન અમલમાં આવે છે. સલ્તનતની હરેક સત્તા પર કાબૂ ધરાવનાર નુરજહાનને તારા જેવો એક નાચીઝ આદમી ક્યદ બનાવવાની હિંમત કરી શકે છે ? ખુર્મ ! તેમ હરગીઝ બની શકનાર નથી. મારા સિપાહીઓ લેકીન મારો એક જ ઇશારો થતાં જ તારા પર ભૂખ્યા શેરની મિસાલ તૂટી પડવાને હર પળે તૈયાર છે.

નુરજહાનના ગ્રહોમાંથી લેકીન એક જ સુખન નીકળતાં તારું કિસ્મત સલામત હોય તેમ મને હરગીઝ જણાતું નથી, અને તેથી જો તારી જિંદગીની તને લેશ માત્ર કિંમત હોય તો ફારન આજ પળે તારી શમશીરને મારા કદમમાં મૂકાને તારી બેઅદમી માટે મોઆશી

માગ. તુરજહાન હરગીઝ કોઇપણ ઇન્સાન પર સખ્ત બનવાની ઉમ્મીદ ધરાવતી જ નથી અને—”

આમ કહીને બાદશાહબેગમ તુરજહાન શાહબદા ખુર્મના ચહેરા તરફ પણ બેપળ બેધરહી, લેકીન શાહબદા ખુર્મના ચહેરા પર કોઇ પણ જાતનો ફેરફાર નજરે નહિ પડતાં જ તે કાંઈક બેઆલમાં પડી.

આમ શહેનશાહબાતુ તુરજહાન તેના દિલમાં પચદા થતા બેઆલમાં મશ્ગૂલ હતી તેવામાં શાહબદો ખુર્મ બોલ્યો:

“બાદશાહબેગમ! મોઆશીનો ઉમ્મીદવાર બની મારી શમશીર છોડવાને હું તૈયાર છું.—”

“તો પછી તે અમલમાં શા માટે નથી મૂકતો?” શાહબદા ખુર્મના ઉપરના સુખન બાદશાહબેગમ તુરજહાનના કાને પડતાં જ બેઆલમાંથી ચમકી ઉઠતાં શહેનશાહબાતુ તુરજહાને પૂછ્યું.

“લેકીન તે બાદશાહબેગમ તુરજહાનના કદમમાં તો હરગીઝ નહિ. હું મોઆશીનો ઉમ્મીદવાર બનીશ તો તે મારા વાલિદ મોગલ સલ્તનતના માલિકનો—હરગીઝ શમશીર છોડીશ લેકીન તે મારા વાલિદના પાક કદમમાં.”

“ખુર્મ! હું હવે તારા તરફ બિલકુલ રહેમ દિલ બનવાની ખ્વાહિશ ધરાવતી નથી, માટે ફોરન નિશ્ચય પર આવીજ કે, તું મારા ફરમાનને તાબે થવાને તૈયાર છે કે મર્યોતને ભેટવાની ઉમ્મીદ ધરાવે છે?”

“મર્યોત! અને તે શાહબદા ખુર્મનું? બાદશાહબેગમ! તમે એ બેઆલમાં ન રહેતાં કે, તમારી બેહુકમીના પહેલાના જેવા જ આ દિવસો છે? આજે તો કિસ્મતનો દાવ પૂરાતોરથી બદલાઇ ગયો છે. આ દુનિયા દોરંગી છે તે બિલકુલ ભૂલી જવાની જરૂર નથી. તે પળે પળે અવનવા રંગો પચદા કરે છે અને તેથી આજે ખુર્મના કિસ્મતનો પાસો—દાવ બેરદાર છે અને તેથી આ આલમ પર લેકીન શહેનશાહ સલામત વગર કોઇપણ એવો ઇન્સાન નથી જે ખુર્મનો એક બાલ પણ વાંકા કરવાની તાકાત ધરાવતો હોય.”

“એટલે ?”

“એ જ કે પુરૂંમને ક્યદ-અંદીવાન બનાવી તમારો દાવ પોખાર પાડવાની દિલમાં ઉમ્મીદ હોય તો તે હરગીઝ ભૂલી જજો અને હાલને માટે તો આપ જ એક અંદીવાન મિસાલ હાલતમાં ખડા છો તે ખેચાલને બિલકુલ તમારા દિમાગમાંથી ગયર હાજર થવા નહિ દેતાં.”

“શું તુરજહાન ! શાહખદા પુરૂંમની અંદીવાન ?”

“બેલાશક. કિસ્મતના રંગ બદલાતાં તેવું જ કાંઈક બની ગયું છે, બાદશાહબેગમ !” શાહખદા પુરૂંમે ખરી હકીકત જણાવતાં કહ્યું.

“અને પોતાના દિલની ઉમ્મીદ-રાક્ષસી મહત્વાકાંક્ષા પૂરી પાડવાની ખ્વાહિશ ધરાવનારી બાદશાહબેગમ તુરજહાનની આવી જ હાલત થવી જોઈએ.” મર્દના લેખાશમાં રહેલી મુમતાઝમહાલના મ્હોંમાંથી ઉપરના સુખન નીકળી પડ્યાં.

“આ સુખન તું કેાની પાસે બોલે છે તેનો તને ખેચાલ છે ?”

“પૂરાતોરથી-”

“મગરર લડકા ! ફેરન તારી જબાન બંધ કરી દે નહિતર—” બાદશાહબેગમ તુરજહાન તેવું વાક્ય ખતમ કરે તે પહેલાં સિંહણ મિસાલ તે ફૂદી અને પોતાના સિપાહીઓને હુકમ ફરમાવતાં બોલી.

“જંગી જવાનો ! આ કમબખ્તના બચ્ચાને ક્યદ કરી ફેરન જંજીરથી જકડી દ્યો કે, તેને ખેચાલ આવે કે બાદશાહબેગમ રહામે હરફ ઉચ્ચારનાર-બોલનાર-કેવી ખૂરી હાલતે પહોંચે છે.”

બાદશાહબેગમ તુરજહાનનું ફરમાન છૂટતાં જ સિપાહીઓએ ધ્યાન-માંથી શમશીર ખેંચી કાઢી અને મર્દના લેખાશમાં રહેલી મુમતાઝમહાલ તરફ સહેજ આગળ વધ્યા કે, તરત જ શાહખદો પુરૂંમ ગુસ્સાભર્યા આવાઝે બોલી ઊઠ્યો.

“હયરો, એક પણ કદમ આગળ ઉઠાવ્યું છે તો જિંદગી સલામત નથી.”

“આ ગુમાન ?”

“આપુશીધી.”

“પુરમ! આતું પરિણામ શું આવશે તેનો ખેઆલ કર્યો છે?”

“જરૂર.”

“તું એ ન ભૂલી જતો કે, નુરજહાનને ગુરસે કરવી તે આગ સાથે રમવા જેવું છે.”

“આગને બુઝાવી નાખવાની પાણીમાં પૂરતી તાકાત હોય છે અને શાહજહા સાહેબના પંજમાં સપડાયેલ બાદશાહબેગમ હરગીઝ કાંઈ પણ કરી શકે તેમ નથી.”

“નુરજહાન શું કરી શકે છે તે જેવું છે?”

“બેલાશક.”

“મારો ખૈદ ઉતરતાં જનસલામત નથી.”

“કોની જન સલામત નથી, બાદશાહ બેગમ?” મુમતાઝમહાલે પૂછ્યું.

“પુરમ અને તેના મદદગારોની.”

“તદનગલત, બાદશાહ બેગમ! જમાનો પલટાઈ ગયો લેખાન આપ તેનાથી વાકેફગાર ન બની શક્યા તે જોઈ મને પારાવાર અફસોસ થાય છે. આજે તો શાહજહા સાહેબ અને તેના મદદગારો કરતાં ખુદ શહેનશાહ બાતુની હાલત વધારે ખરાબ છે.”

“તાકાત માપવી છે?” અંગાર મિસાલ ચસ્મો કરતાં શહેનશાહબાતુ નુરજહાને પૂછ્યું.

“બિલકુલ ઠીક.”

“જંગે જવાનો! ફોરન આ જવાનતું માયું ઉડાવી દો.” આમ કહીને બાદશાહ બેગમ નુરજહાન તેના સિપાહીઓ તરફ જોઈ રહી, લેખાન એકપણ સિપાહી બચ્ચાની છાતી એક કદમ પણ આગળ મૂકવાનું ચાલી નહીં. બાદશાહબેગમ નુરજહાનનો મિજબજ બરખેલાફ બન્યો—તે તેનો પિત્તો ગુમાવી બેઠો અને બીજી જ પળે બાબુમાં ઉભેલા સિપાહીની કમરમાંથી શમશીર ખેંચી લઇને ફેંદી પડી.

મુમતાઝમહાલ પૂરતી સાવચેત હોવાથી સહેજ પાછળ ખસી ગઈ અને બાદશાહ બેગમ નુરજહાનનો દાવ ચુકાવી પોતાની શમશીરના

વારથી શહેનશાહબાતુ તુરજહાનના હાથમાંની શમશીર તેને ફેંકી દેવાની ફરજ પડે તેવો સખ્ત ફટકો—વાર કર્યો. બાદશાહબેગમ તુરજહાનના હાથને સખ્ત ધમ્મ ન થયો, લેકીન તેના મુલાયમ હાથે સખ્ત દુઃખ—દર્દ પયદા થયું. તરત જ શમશીર ફેંકી દેવાની મોગલ સલ્તનતની મદદ તુરજહાનના દિલમાં બિલકુલ ખવાહિશ નહીં હોવા છતાં તે ફેંકી દેવાની તેને ફરજ પડી.

બાદશાહબેગમ તુરજહાનના હાથમાંથી પડી ગયેલી શમશીર ઉઠાવી લેવાનું ફરમાન છોડતાં મુમતાઝ મહાલ બોલી બિઠી.

“કાસમ ! શમશીર ઉઠાવીને તારા કબજામાં રાખ. જ્યારે માગું ત્યારે હાજર કરજો.” આમ કહીને તે બાદશાહબાતુ તુરજહાન પ્રત્યે બોલી.

“બાદશાહબેગમનું શું ફરમાન છે ?”

મુમતાઝમહાલના ઉપરના સુખન બાદશાહબેગમ તુરજહાનના કાને પડતાં જ તેનો ગુસ્સો ઝંઝાર વધી ગયો. તેના રહેરા પર રહેજ વધુ રતાશ પથરાઈ ગઈ અને બીજી જ પળે તેની કમરમાં છુપાવી રાખેલું ખંજર કાઢીને મુમતાઝમહાલ તરફ તેણે ફેંક્યું, લેકીન શાહબદો પુરંમ ફરતો સાવચેત હોવાથી તેણે તેની શમશીરથી ખંજરનો દાવ—નિશાન ચુકાવી આછું આછું મુશ્કેરાતાં કહ્યું.

“બાદશાહબેગમ નિશાનબાજનો દાવ પૂરી તરેહથી ખેંચી બાજુત હોય તેમ હરગીઝ માનુમ પડી આવે છે.”

“અને તેથી જ—” શહેનશાહબાતુ તુરજહાન આગળ બોલવા જાય છે તેવામાં શહેનશાહ જહાંગીરશાહ લશ્કર સાથે આવી પહોંચ્યાના સમાચાર સૈના કાને પડ્યા હરેક—હરેક ગંભીર બની ગયા. બાદશાહબેગમ તુરજહાનના દિલની ખુશાલી વધી જતાં તે બોલી બિઠી:

“હવે જ મારા અપમાનનો બદલો પૂરી તરેહથી વસુલ કરીશ અને તુરજહાન શું કરી શકે છે તે હરેકને બતાવી આપીશ.” આમ બોલતાં બોલતાં મોગલ સલ્તનતના માલિક શહેનશાહ જહાંગીરને આવતો જોવામાં તે મશ્ગૂલ બની ગઈ.

શહેનશાહ જહાંગીરને શાહી ફોજ સાથે આવતો જોતાં જ બાદશાહબેગમ તુરજહાનના દિલમાં ખુશાલી પયદા થઈ અને બીજી જ પળે તેના ગુલેગુલામી ચહેરા પર આછા મુશ્કેરાટ સાથે અંધાર રોશની ચમકી ઊઠતાં ખુશખુશાલ ચહેરે તે જે તરફથી શાહીફોજ સાથે શહેનશાહ જહાંગીર આવતો હતો તે તરફ જોઈ રહી.

“તુરજહાન શું કરી શકે છે તેનો ખુર્મને હવે પૂરાતોરથી ખેઆલ પયદા થઈ શકશે. તુરજહાનના અપમાનનો કિન્નો કેટલો કાતિલ અને ખૌફનાક-ભયંકર હોય છે તે હવે જ શાહજહાં ખુર્મ પૂરાતોરથી પિછાની શકશે.” આમ બોલતાં બોલતાં બાદશાહબેગમ તુરજહાનનો રૂપની રોશનીથી ચમકતો ચહેરો અંગાર મિસાલ લાલ બની ગયો, અને બીજી જ પળે કેમ જાણે શાહજહાં ખુર્મ અને તેના મદદગારોને બૂરી હાલતે પહોંચાડવાનો તેના દિલમાં પક્કો ઠરાવ-નિશ્ચય ન કરી બેઠી હોય તેવા ભાવે-તેવી નજરે તે શાહજહાં ખુર્મ અને તેના મદદગારો તરફ જોઈ રહી.

શાહજહાં ખુર્મ અને બાદશાહબેગમ તુરજહાનની છેક નજદિક આવી પહોંચતાં જ શહેનશાહ જહાંગીર પૂરી તરફથી મામલાને પિછાની ગયો અને પોતે ફેંકેલો શેતરંજનો દાવ આબાદ પાર પડેલો જોતાં જ તેના દિલમાં ખુશાલી પયદા થઈ અને તેથી ખુશમિજનજમાં આવી જતાં તે બોલી ઊઠ્યો.

“ખામેશા! એક બીજા પર કિન્નો લેવાની બિલકુલ જરૂર નથી. બાદશાહબેગમ તુરજહાનની ચાલખાજી અને કાવાદાવાથી હું કરતી રીતે વાકેફગાર બની ચૂક્યો. હોવાથી નાજુક બદનની નાઝનિન પણ કેવી ગઝબનાક ચાલ ચાલી શકે છે-પોતાનો પાસો પોખાર પાડવા કેટલી હદે કાવાદાવાની રમત ખેલી શકે છે અને કેવી જાતની દિકમત અને ચાલાકીની રમત રમી શકે છે તે જો મને નાદીરાનો ભેટો થયો ન હોત તો તે હકીકત પર કાળો પડદો પડત-તે બિલકુલ

મારા ખેઆલમાં ન આવત અને બાદશાહખેગમની ખ્વાહિશ—તમનાનો ભોગ કેટલાયે નિર્દોષ ઇન્સાન બની ગયા હોત.”

“અને શાહજહાં પુરંમના મઓતનો ઘંટ પૂરી તરહથી વાગી રહ્યો હોય તેમ મારા કાન સાથે અથડાય છે. સારાયે હિન્દુસ્તાનની મદકા બાદશાહ-ખેગમ નુરજહાંન રહામે બાથ બીડવાનું કેવું ખૌફનાક અને ભયંકર પરિણામ આવે છે તેનો આબાદ ખેઆલ પળભરમાં તેને મળી જશે, અને તેથી—”

બાદશાહખેગમ નુરજહાંન આમ પોતાના ખેઆલની પરંપરામાં મસ્ગૂલ હતી તેવામાં શાહી ફૌજ સાથે શહેનશાહ જહાંગીર ત્યાં આવી પહોંચતાંજ શારજહાં પુરંમ અને તેના જંગે જવાનોએ પોતાની—હરેકની શમશીર મોગલ સલ્તનતના માલિક શહેનશાહ જહાંગીરના કદમમાં મૂકી દીધી, અને સૌ એકી સાથે અદબ જોડીને ઝિમા રહ્યા.

તરત જ શાહજહાં પુરંમ શહેનશાહ જહાંગીરની છેક નજદિકમાં જઈ તેને કુર્નીશ બળવતાં બોલ્યો.

“શહેનશાહ સલામત ! આ નાચીઝ લડકાએ તમારા રહામે શમશીર ઉઠાવી તેના માટે હરગીઝ દિલગીર છે અને મોઆશીના ઉમેદવાર તરીકે તમારા પાક કદમમાં આરજુ ગુજરે છે. તો આશા છે કે બાદશાહ સલામત ઉદાર દિલે મારા ગુહાની મોઆફી બક્ષશે.”

બાદશાહખેગમ નુરજહાંનના ખેઆલમાં પણ ન હતી તેવી વસ્તુ-સ્થિતિ ઉપસ્થિત થતાંજ શહેનશાહબાનુ નુરજહાંન પણ અબ્બયખીમાં ગઈ બની ગઈ અને ખીજીજ પળે તેના દિલમાં બોલી ઉઠી.

“આ શું ? બિલકુલ ખેઆલમાં પણ ન આવે તેવી ચાલખાજી ? એક તરફથી મને બંદીવાન બનાવવામાં આવે છે ત્યારે ખીજી બાજુથી બાદશાહ સલામતનો માનમરતબો પૂરી તરેહથી બળવવામાં આવે છે ! આ પણ એક જાતની ચાલખાજી અથવા શેતરંજની રમતનો દાવ તો નહિ હોય ? લેકીન બિલકુલ ફિક કરવાની જરૂર નથી. હું શહેનશાહ સલામતને ચાલખાજેની શેતરંજનું ખ્યાદું હરગીઝ નહિ થવા દઉં ?”

આમ બોલતાં બોલતાં પણ એકમાં કેટલીયે જાતના ખેઆલ તેના દિલમાં પયદા થઈ ગયા. પોતાની ઊંધી વળી ગયેલી બાજીને—કિસ્મતના રંગને કેવી રીતે પહોંચી વળવું અને બાદશાહબાનુ નુરજહાન લેકીન ઔરત જ નહીં, પણ રાજ્યદારી દાવ ફેંકવામાં કુશળ નાઝનિન છે, તેમ જાતની આપવાના મક્કમ નિશ્ચય પર આવતાં પણ બે પળે તે શાહબંદા પુરંમ અને દિલ્લી અને આગ્રાના તાગ્મેતખ્તના માલિક શહેનશાહ જહાંગીર બંને તરફ એકી ટસે જોઈ રહી.

જીવનરસાયન દવાઓ.

જીવનરસાયન શાસ્ત્ર	કિં. રૂ. ૧-૪-૦
જીવનરસાયન શાસ્ત્રનું તારણ	,, રૂ. ૦-૬-૦
Manual of Biochemistry... ..	,, Rs. 0-8-0

ને આધારે દરેક માણસ વાપરી શકે તેવા ૧૨+૩ નવા કારો ૨ પાવરથી ૪૦૦ પાવર સુધી, તથા અજીર્ણ, બંધકોશ, જ્વર, અશક્તિ, પુષ્ટિ વગેરે બાર યૂર્જો.

સગર્ભા સ્ત્રી માટે સુખરૂપ પ્રસવ થવા તથા હૃદયપુષ્ટ બાળકો માટે

પ્રેગ્નેસ ઓસ ૧ ના રૂ. ૦-૧૨-૦ ટીકડી રૂપે.

ઉપલા પુસ્તકો એન. એમ. ત્રિપાઠી. મુંબઈ તથા

વડોદરા, શ્રીચારિત્ર્ય મંદિર, કારેલી બાગ તથા નીચેના સરનામે મળશે.

ભાવનગર—મગનલાલ તાપીદાસ

રાજકોટ તથા સુરત—પ્રાણુલાલ બ્રધર્સ, ટાપી તથા સ્પોર્ટ્સના વેપારી.

પ્રકરણ ઓગણત્રીસમું

ત્રિશૂલધારિણી એ જ નાદીરા

“નુરેઅશમ ! હવે તને પાકી ખાતરી થઇ ગઇ હશે કે, શાહજહાં પુરમના દુસ્મનોએ તેના માટે ફેંકેલા દાવપેચ અને કાવાદાવાની ચોસરખાજી-શેતરંજની રમત મારફતે શાહજહાં પુરમ ખાખતની જે હકીકતથી તને વાકેફગાર બનાવવામાં આવેલ છે તે લેખાન તેના તરફ તને ગેરરસ્તે દોરવા માટે જ હતું. ગઇ કાલના બનાવથી તને પૂરેપૂરી ખાતરી થઇ હશે કે, શાહજહાં પુરમ તારા દિલમાં તેના માટે જે ખેઆલ પયદા થયો છે તેના કરતાં હરગીઝ કાંઈક જુદો જ છે. મતલબ કે તેના માટે ખેઆલ બાંધવામાં તને ગયરરસ્તે દોરવામાં આવી હતી. શાહજહાં પુરમ તેના વાલિદ-પિદર તરફ ખિલકુલ બેવફા નથી લેખાન—”

બાદશાહબેગમ નુરજહાનના દિલમાં શાહજહાં પુરમ માટે જે ખેઆલ રમી રહ્યો હતો, તે ખિલકુલ બેવજૂદ હતો, તેવો ખેઆલ શહેનશાહ જહાંગીરે શહેનશાહબાનુ નુરજહાનના દિલમાં પયદા કરવાના સખખસર શુકતગો કરતાં કરતાં શહેનશાહ જહાંગીરે બેહિસ્તની હુર મિસાલ રોશની પયદા કરતી બાદશાહબેગમ નુરજહાનને જણાવ્યા પછી આસ્માનમાં રૂપની રોશની ચાંદની મિસાલ આલમને પોતાની રૂપની રોશનીમાં આંજતી બાદશાહબેગમ નુરજહાનના પર ઉપરના સુખનની કેવી અસર પયદા થાય છે, તે જોવા માટે મોગલ સલ્તનતનો માર્ગિક શહેનશાહ જહાંગીર શહેનશાહબાનુ નુરજહાનના ચાંદની મિસાલ ચમકતા ચહેરા તરફ જોઇ રહ્યો.

“બાદશાહ સલામતના સુખનમાં પૂરેપૂરી સચ્ચાઇ હોય તેમ ગઇ કાલના બનાવપરથી મને સાફ સાફ જણાઇ આવ્યા વિના રહેવું નથી અને મારે એટલું તો બેલાશક કબૂલ કરવું પડશે કે, શાહજહાં પુરમને મારી પાસે જેવો ચીતરવામાં આવ્યો હતો તેવો બેવફા અને નાલાયક શાહજહાં તે હરગીઝ નથી.”

ગઢ કાલના મયદાને જંગના પરિણામપરથી બાદશાહબેગમ તુરજહાને ફેંકેલો શેનરંજનો દાવ મિલકુલ બર આવે તેવું વાતાવરણ નહિ હોવાથી બાદશાહબેગમ તુરજહાનના દિલમાં પુરતો મોઝો મળતાં જ શાહબદા પુરંમનો ટોટો પીસી નાખવાની તેની તમના હોવા છતાં પોતાની કારગત કાંઈ પણ રસ્તે ફાવી શકે તેમ નહીં હોવાથી તેના જિગરમાં-દિલમાં બીજી જ જાતની રમત ખેલતી હોવા છતાં બાદશાહબેગમ તુરજહાને ઉપર પ્રમાણે જવાબ આપ્યો.

“શાહબદા પુરંમ અને બાદશાહબેગમ વચ્ચે વધારે કડવાશ પચદા થાય તે પહેલાં આ હકીકતથી તમે પૂરતી રીતે માહિતગાર બન્યા તે માટે આલમના માલિક પાક પરવરદિગારનો હું અહેસાનમંદ છું.”

“અને મામલો કાંઈક જુદું જ રૂપ પકડે તે પહેલાં ખુદાપાકે કાવતરાંબાજોના હાથ હેઠા પાડ્યા અને ખરી વસ્તુ આપોઆપ બહાર આવી ગઈ તેના માટે હું ખુશ છું.”

પોતાના જિગરમાં-દિલમાં શાહબદા પુરંમ માટે જુદો જ એઆલ રમતો હોવા છતાં શાહબદા પુરંમની જ ચાલબાજીથી શાહબદા શહેરિયારને બાદશાહ અને પોતાની બેટી રોશનઆરાને બાદશાહબેગમ બનાવવાની દિલની ખ્વાહિશ બર નહિ આવી શકવાથી બાદશાહબેગમ તુરજહાનના દિલમાં ખુન્નસનો અંગાર ભડભડાટ જલતો હતો. શહેનશાહ જહાંગીરને લેકીન ખુશ બનાવવા ખાતિર બાદશાહબેગમ તુરજહાને ઉપરના સુખન કહ્યા.

બાદશાહબેગમના આ લખ્ઝ શહેનશાહ જહાંગીરના કાને પડતાં જ બાદશાહબેગમ તુરજહાન તેનું વાક્ય ખતમ કરે તે પહેલાં તેના જ બોલવડે તેને બાંધી લેવાના ઇરાદાથી મોગલ શહેનશાહતના માલિક શહેનશાહ જહાંગીરે કહ્યું:

“શાહબદા પુરંમને મોગલ રિયાસતના-દિલ્લી અને આગ્રાના તાબેતખ્તના વલીઅહદ તરીકે સ્વીકારવાનું શાહી ફરમાન બહાર પાડવાની મારા દિલની તમના છે. હવે શાહબદા પુરંમ તરફ શહેનશાહ-

આનુને બિલકુલ ગુસ્સો નથી, એટલે મારા આ ખેઆલને આખુશીયી મંજૂર કરશે. શાહખ્તા ખુર્મને મોગલ રિસાયતના વલીઆદ તરીકે બાદશાહબેગમ મંજૂર રાખશે.”

આમ કહીને શહેનશાહ જહાંગીરે એક વખત ફરીથી બાદશાહ-બેગમ નુરજહાનના પરીસરત ચહેરા તરફ નજર ફેંકી. બાદશાહબેગમ નુરજહાન શહેનશાહ જહાંગીર સાથેની ગુફતગોમાં મોગલ રિયાસતના માલિકના દિલથી પૂરતી રીતે વાકેફગાર બની ગઇ હતી. તેના દિલમાં કઇ બાતની રમત રમી રહી છે તેનાથી શહેનશાહ જહાંગીરને બિલકુલ વાકેફમાર નહોં થવા દેવાના તે નિશ્ચયપર આવી. તેના દિલના ભાવો આબાદ રીતે છુપાવવાની કાશિશ કરતાં તે આછું મુસ્કેરાટભર્યું હસી, અને બીજી જ પળે તેના કાનિલ ચસ્મે નવાવતાં અને તેના ગજબનાક કામ-જુમાં શહેનશાહ જહાંગીરને પાગલ બનાવવાની કાશિશ કરતાં તે બોલી:

“આ કમતરીન બાંદી બાદશાહ સલામતના ખેઆલમાં પૂરી તરે-દથી સંમત છે. શાહખ્તા ખુશર અને પરવીઝની ગયર હાજરીમાં હિંદુસ્તાનની મોગલ સલ્તનતનો માલિક બનવાનો જો કાઇનો પણ હક્ક હોય તો તે લેકીન શાહખ્તા ખુર્મનો જ છે અને તેમાં મંજૂરી આપતાં મારા દિલમાં હરગીઝ ખુશાલી પયદા થાય છે.”

“આલમની રોશની મિસાલ બદનમાંથી રોશની ફેંકી મારા દિલમાં ખુશાલી પયદા કરનાર શહેનશાહઆનુ નુરજહાનનું દિલ આટલું બધું વિશાળ હશે અને સાચી હકીકતથી વાકેફગાર બનતાં પોતાનો ખેઆલ તદ્દન ગતત અને જલ ભરેલા હતો તેવું સાફ સાફ કબુલ કરશે, તેવો મારા દિલમાં બિલકુલ ખેઆલ નહતો લેકીન—”

આમ બોલતાં બોલતાં પરીસરત બાદશાહબેગમ નુરજહાનના દિલમાંથી ચમકતી રોશનીને જોવામાં શહેનશાહ જહાંગીર પણ બે પગ મસ્ગૂલ બની ગયો. બીજી જ પળે બાદશાહબેગમ નુરજહાનનો નાજુક હાથ પોતાના હાથમાં પકડી તેના બદનને પોતાની ગોદ તરફ ખેંચતાં શહેનશાહ જહાંગીરે કહ્યું.

“શહેનશાહબાનુના વિચારોમાં હું પૂરેપૂરો સંમત છું અને તેથી અત્યારે અને આજ પળે શાહજાદા ખુર્મને મોગલ સદતનતનો વલી-અહદ તરીકે જાહેર કરવાનું બાદશાહબેગમની મહેર સાથેનું ફરમાન બહાર પાડવાની હું તમના ધરાવું છું. શહેનશાહબાનુ તેને ફેરન અમલમાં મુકે તેવી હું ખ્વાહિશ ધરાવું છું.”

ઉપરના મુખનનો શહેનશાહબાનુ નુરજહાન કાંઈ જવાબ આપે તે પહેલાં શહેનશાહ જહાંગીરે તેના પરવાળા મિસાલ લખ પર લખ મીલાવીને શાહજાદા ખુર્મને વલીઅહદ તરીકે જાહેર કરતા ફરમાન પર બાદશાહ બેગમ તેની મહેર મારે તે પહેલાં શહેનશાહ જહાંગીરે તેના ગુલેગુલાબી ગાલ પર મહેર મારી. બીજી જ પળે બાદશાહબેગમ નુરજહાનના માહતાબ મિસાલ ચહેરા પરની ચમકતી રોશનીનું પાન કરવામાં મસ્ત બની ગયો.

શહેનશાહ જહાંગીરે કેટલોક વખત આવી રીતે નુરજહાનના બદનમાંથી ચમકતી રોશનીથી દિલની પ્યાસ બુઝાવવામાં ગુમાવ્યા પછી શહેનશાહબાનુ નુરજહાનનો નાબુક અને મુલાયમ હાથ પોતાના હાથમાં લેતાં કહ્યું.

“બાદશાહબેગમ જાણીને ઔર તાજબુખ બની જશે કે, મયદાને જંગમાં કાંઈ ખરાબ પરિણામ આવે તે પહેલાં તેને અટકાવવા માટે સખ્ત પરેશાની ઉઠાવનાર વ્યક્તિ બીજી કાંઈ નહીં, લેકીન બાદશાહ બેગમની લાડીલી—”

શહેનશાહબાનુ નુરજહાનની આતુરતા વધારવા-ઔર પયદા કરવાના ઇરાદાથી શહેનશાહ જહાંગીરે વાક્યને ખતમ નહિ કરતાં અધુરું જ રહેવા દીધું અને બીજી જ પળે બાદશાહબેગમ નુરજહાનની લડપત્ની સ્ટેજ ઊંચી કરીને બાદશાહબાનુ નુરજહાનના ગુલેગુલાબી ગાલ પર એક બોસો લીધો.

“બાદશાહ સલામતના દિલમાં કંઈ ચીજ રમે છે, તેનાથી હું બિલકુલ વાકેફગાર થઈ શકતી નથી. જે મારા માલિકને આ કમતરીન બાંદીને સવળી લકીકતથી પૂરતી રીતે માહિતગાર બનાવ-

વામાં બિલકુલ હરકત ન હોય અને હરગીઝ છુપાવ્યા વિના આ લોડીને સધળી બિના જણાવશે તો શહેનશાહ સલામતના કદમની જુતી મિસાલ આ બાંદીપર દિલ્લી અને આગ્રાના તાબેતખ્તના માલિક પૂરતો ઇતબાર ધરાવે છે, તે જાણી મારી ખુશાલીનો પાર નહિ રહે.”

આમ કહીને શહેનશાહ જહાંગીરના દિલમાં રમતી હકીકતથી વાકેફગાર બનવા માટે બાદશાહબેગમ તુરજહાને નવો જ દાવ ફેંક્યો.

“બાદશાહબેગમ શું પૂરી તરેહથી તેનું નામ જણાવાને ઇંતેજાર છે?” ખુશાલીમાં આવી જતાં શહેનશાહ જહાંગીરે પૂછ્યું.

“બાખુશીથી.” આછો આછો મુસ્કેરાટ ચહેરા પર પયદા કરતાં બાદશાહબેગમ તુરજહાન બોલી.

“લેકીન તે નામ જ એવું છે કે તે સાંભળતાં જ શહેનશાહ બાતુની અબ્બયખીમાં ઔર તાબુખી પયદા થયા વગર નહિ જ રહે, તેવો મારા દિલમાં શક છે.”

“ખરેખર ! તેવું જ છે?”

“બિલકુલ સચ.”

“તો પછી તેનાથી વાકેફગાર બનાવવામાં આટલી બધી ઢીલ-વિલંબ શા માટે પયદા થાય છે, તે જ હું સહમજી શકતી નથી.” પોતાના કાતિલ ચશ્મેમાંથી દિલને વીંધી નાખે તેવી મજબનાક રોશ્નની ફેંકતાં બાદશાહબેગમ તુરજહાને કહ્યું.

“મને પૂરતો ઇતબાર છે કે, બાદશાહબેગમ તેનું નામ સાંભળતાં જ ચમકી ઉઠશે.”

“નામથી વાકેફગાર બન્યા વગર તેની બાદશાહ સલામત આટલી બધી તારીફ કરે છે, તેનું કારણ જ બિલકુલ મારા ખેઆલમાં આવી શકતું નથી.”

“એટલા માટે કે આ નામ જ એવા કિસમનું છે. તે બાદશાહબેગમના કાન સાથે અથડાતાં જ હું ભૂલતો ન હોઉં તો બાદશાહબેગમના દિલમાં હરગીઝ ખુશાલી પયદા થયા વગર નહિ જ રહે.”

“એમ ?”

“જરૂર.”

“તો પછી મારા માલિક ! તેનાથી વાકેફગાર બનાવતા પહેલાં મને તલસાવો છો શા માટે ?”

“તેમાં તલસાવવા જેવું હરગીઝ નથી. નાદીરા નામની બાંદીને તો બાદશાહબેગમ હરગીઝ પીછાનતાં જ હશે ?”

“પૂરાતોરથી લેકીન—”

“નાદીરા આ ફાની આલમ પર નથી, એ જ તમારે જણાવવું છે ને ?”

શહેનશાહ જહાંગીરના ઉપરના સુખન બાદશાહબેગમ નુરજહાનના કાને પડતાં જ તેના ચહેરા પર રતાશ પચદા થઈ. તેનો ગુલાબી ચહેરો ઔર આકર્ષક બન્યો. નાદીરાની હકીકતથી શહેનશાહ જહાંગીર વાકેફગાર છે તેવું જણાતાં શહેનશાહ બાનુ નુરજહાન શહેનશાહ જહાંગીર તરફ મીઠી નજરે જોતાં બોલી.

“બાદશાહ સલામતનો ખેઆલ બિલકુલ ગલત હોય તેમ મારું દિલ બાપોકાર જણાવી આપે છે. નાદીરા આ જહાન પર હૈયાત છે કે ગયર હૈયાત છે, તેનાથી હું બિલકુલ માહિતગાર નથી, લેકીન નાદીરા ઘણા મહિનાઓ થયાં શાહી રંગમહાલ છોડીને એકાએક ક્યાંઈ રવાના થઈ ગઈ છે—ગાયબ બની ગઈ છે, તે જ હકીકત હું શહેનશાહ સલામતને જણાવવાની ખ્વાહિશ ધરાવતી હતી. ત્યાં તો નાદીરા આ આલમ પર નથી તેવા સમાચારથી જહાંપનાહે મને વાકેફગાર બનાવી. શું નાદીરા મઓતને આધીન થઈ છે ? કેવી દિલસોઝ ઔરત હતી ?” આમ કહીને ઉપરની હકીકતથી કેમ જાણે બાદશાહબેગમ નુરજહાનના દિલમાં અફસોસ પચદા ન થયો હોય તેવા આવાઝે તે બોલી.

“નાદીરા મઓતને આધીન બની છે કે નહિ તેનાથી હું પૂરતો વાકેફગાર નથી લેકીન—” શહેનશાહ જહાંગીરે બાદશાહબેગમ નુરજહાનને સ્ટેજ ઉડાડી જવાબ આપતાં કહ્યું.

“તો પછી શું નાદીરા બિન્દા છે ?”

“તેવા જ કાંઈક સમાચાર મળ્યા છે ?”

“નાદીરા જીવે છે ?” પોતાની અબ્બયખી નહિ રોકી શકતાં
આદશાહમેગમ તુરજહાનથી એકાએક બોલી જવાયું.

“તો પછી તે ક્યાં છે તે કેમ હરગીઝ જણાવતા નથી ?”

“તુર ! તું નાદીરાને ચાહે છે ?”

“હિલોબ્બનથી.”

“તેની મુલાકાત થતાં આદશાહમેગમના દિલમાં ખુશાલી પવદા
થશે ?” આદશાહમેગમ તુરજહાનના દિલની કસોટી કરવાની મતલબથી
શહેનશાહ જહાંગીરે પૂછ્યું.

“બાખુશીથી. તેને ભેટવા આ આલમપર મારા જેટલું બીજું
કાંઈ હરગીઝ ઇંતેજર નહિ હોય.”

“તો પછી આદશાહમેગમ નાદીરાની મુલાકાત કરવાની તમના
ધરાવે છે ?”

“અલબત્ત.”

આદશાહમેગમ તુરજહાનના ઉપરના સુખન શહેનશાહ જહાંગીરના
કાને પડતાં જ તેણે તાળી પાડી. તાળીનો આવાજ થતાં જ એક બાંદી
કુનિંશ અબ્બયખીને શહેનશાહ જહાંગીરની ખિદમતમાં હાજર થઈ ગઈ.
બાંદીને બોલતાં જ શહેનશાહ જહાંગીરે કહ્યું:

“ફારન ત્રિશૂળધારિણીને મારી પાસે હાજર કર.”

“જહાંપનાહ ! આ ત્રિશૂળધારિણી કોણ છે ?”

“તે અબ્બયખી હાજર થતાં જ તેનો ભેદ આપે. આપ ખુલ્લો થઈ જશે.”

“લેખાન—”

આદશાહમેગમ તુરજહાન એક પણ લખ્ખ આગળ બોલે તે
પહેલાં બાંદી ત્રિશૂળધારિણીને લઈને ત્યાં આવી પહોંચી. શહેનશાહ
જહાંગીરની હાજરત થતાં જ બાંદી કુનિંશ અબ્બયખીને ત્યાંથી રવાના થઈ ગઈ.

બાંદીના ગયા પછી શહેનશાહ જહાંગીરે આદશાહમેગમ તુરજહાન
તરફ નજર ફેંકતાં કહ્યું:

“તુરેચ્છમ ! તારી લાડકી નાદીરા તારા કદમ પાસે મોબ્બૂદ છે.”

“આદશાહ સલામત ! શા માટે લોંડીની હાંસી ઉડાવો છો ? આ ત્રિશૂળધારિણી નાદીરા ! હરગીઝ ગલત છે. હિંદુઓની કાંઈ દેવી—” આમ બોલતાં બોલતાં શહેનશાહઆતુ નુરજહાન કાંઈક ખેચાલમાં મસ્ત બની અને કુટબોક સમય તે ખેચાલમાં ગુમાવ્યા પછી તે ફરી બોલી ગઈ.

“આદશાહ સલામત શા માટે મસ્કરી કરી મને એવફફ બનાવવાની કાશિશ કરી રહેલ છે ?”

“મસ્કરી ? બિલકુલ નહિ. તુર ! આ ત્રિશૂળધારિણી ખુદ હરગીઝ નાદીરા છે.” આમ બોલતાં બોલતાં શહેનશાહ જહાંગીરે ત્રિશૂળધારિણી તરફ નજર ફેંટી અને બીજી જ પળે આછું હસ્યો.

કુટબોક વખત આવી રીતે ત્રિશૂળધારિણી તરફ એકાદસે જોઈ રહ્યા પછી ત્રિશૂળધારિણી એ જ નાદીરા છે તેવી તેના દિલમાં પાકી ખાત્રી થઈ. આદશાહબેગમ નુરજહાનના દિલમાં ગુસ્સાની આગ પયદા થઈ, અને તેથી ખાફનાક ચસ્મોએ કેમ જાણે તેના દિલમાં પયદા થયેલી અંગારની રોશનીમાં નાદીરાને જલાવી દેવાની કાશિશ ન કરી રહી હોય તેમ ત્રિશૂળધારિણી-નાદીરા તરફ તે જોઈ રહી. તેના દિલમાં ખાફનાક આગ જલતી હોવાથી તેના દિલમાં નાદીરાનો ટોટો પીરી નાખવાની કાશિશ કરવાની ખ્વાહિશ પયદા થઈ, લેકીન મોગલ સલ્તનતના માર્લિક શહેનશાહ જહાંગીરની હાજરી હોવાથી પોતાના દિલની હકીકતથી કાંઈ પણ વાકેફગાર ન બને તે માટે આછો મુસ્કેરાટ પયદા કરતાં આદશાહબેગમ નુરજહાન બોલી:

“નાદીરા ! દૂર શા માટે ગિબી છે ? મારી પાસે આવ. મારાથી બિલકુલ ડરવાની જરૂરત નથી. તારા તરફ મારા દિલમાં બહેન જેવો પ્યાર હરગીઝ રમી રહેજો છે. આમ શરમાય છે શા માટે ? હરગીઝ શરમાવાની જરૂરત નથી.” આમ કહીને આદશાહબેગમ નુરજહાન ત્રિશૂળધારિણી-નાદીરાની છેક નજદિક ગઈ અને તેનો હાથ પકડીને પોતાની ગોદ તરફ ખેંચવાની તેણીએ કાશિશ કરી.

પ્રકરણ ત્રીસમું

નાદીરાનો વિજય

“નુરજહાને ફેંકેલો શેતરંજની દાવ હરગીઝ ખાલી ન જાય
છતાં શાહજહા શહેરિયાર અને રોશનને મોગલ સલ્તનતની રિયાસતના
માલિક બનાવવાની મારા દિલની ઉમ્મીદ બિલકુલ બર આવી નહોં,
તે પણ કિસ્મતની કરામત છે. નુરજહાને ફેંકેલો દાવ હરગીઝ શિકસ્ત
પામ્યો હોય—નિષ્ફળ ગયો હોય તો તે આ એક જ છે.” આમ સ્વગત
બોલતાં બોલતાં બાદશાહબેગમ નુરજહાન હજુ પણ કેવી રીતે દાવ
ફેંકવામાં આવે તો હારેલી બાજીમાં જીતનો—ફતેહનો રંગ પવદા કરી
સકાય તેના બેઆલમાં મસ્ગૂલ બની ગઈ.

“શાહજહા પુરંમ—મારા રાહમાં નડતો પથ્થર—તેને દૂર કરી
દિલની તમન્નાને બર લાવવા માટે અનેક જાતની ચાલબાજી મેં ચલાવી,
કાવાદાવા અને છગકપટના દાવ ફેંક્યા, લેફાન હરગીઝ કિસ્મતે મને
યારી ન આપી. નુરજહાનના દિલમાં એક જ ખ્વાલિશ ધર કરી બેઠી
છે અને તે નુરજહાન પછી નુરજહાનની બેટી રોશન બાદશાહબેગમ
અને તે જોવાની, લેફાન તે બિલકુલ બર આવે તેવા સંજોગો જણાતા
નથી. શેતરંજની બાજીની રમતની હાલત આ તબક્કે એવી કઠંગી
બની ગઈ છે કે, તેની પાછળ સખ્ત મહેનત ઉઠાવવા છતાં હરગીઝ
દિલની ઉમ્મીદ બર ન જ આવી, અને—”

ઉપરના સુખન બોલતાં બોલતાં બાદશાહબેગમ નુરજહાનનો આવાજ
ભારે બની ગયો. તેનું ગળું સહેજ ભરાઈ આવ્યું. તેના ગુલેશ્વનાર મિસાલ
ચમકતા ચહેરા પરની ચાંદની—માહતાબની રોશની સહેજ ફિક્કી પડી.
બીજી જ પળે તેના કાતિલ, ગમે તેવા મનસાન પર કાબૂ જમાવી
ખોતાના દિલનું ‘વાયુ’ કરાવવાની તાકાત ધરાવતા ચશ્મોમાંથી આંસુ
ટપકી પડ્યાં. કેટલોક વખત આવી હાલતમાં પસાર કર્યા પછી આંસુ
પાડવાથી કે, ગમગીની પવદા કરવાથી હાથમાંથી છટકી ગયેલી બાજી

પર હવે બિલકુલ કાબૂ પચદા કરી શકાય તેમ નહિ હોવાથી પોતાના દિલને સહેજ મજબૂત બનાવતાં ફરી સ્વગત બોલી:—

“આલમમાં કોઈ પણ મનુસાનના દિવસો એક સરખા હરગીઝ પસાર થયા નથી તો પછી તેના માટે શોક પચદા કરવાથી શો ફાયદો ? હું કોણ ? એક સાધારણ મુસાફરની બેટી. કિસ્મતના રંગે આજે બાદશાહબેગમ છું લેકાન—” આમ બોલતાં બોલતાં પાછી બાદશાહબેગમ નુરજહાન કાંઈક બેઆલમાં મસ્ત બની ગઈ.

“શાહબદા ખુશર અને પરવીઝને આબાદ રીતે મારા રસ્તામાંથી દૂર કરી શકી, લેકાન શાહબદો ખુરમ મારા રાહમાં પથ્થર મિસાલ બેઠો છે અને તેથી મારી મહેનત, કરામત અને ચાલબાજી તથા કાવાદાવા બિલકુલ બર ન આવ્યા, બદલે ફેંફલા દાવ જિંધા વળી ગયા અને મોગલ શહેનશાહતના માર્લિક શહેનશાહ જહાંગીરને પોતાની આંગળીના ટેરવે નચાવનાર નુરજહાનને શિકસ્ત આપી. જિંદગીમાં શિકસ્ત કે પરાજય જે નુરજહાનને તેના દાવમાં મળ્યો હોય તો તે આ પહેલીજવાર છે. નુરજહાનના દિલની મુરાદ, તમન્ના અને ઉમ્મીદ પર આજે હું પાણી પડ્યું છે અને આગળ વધીને કહું તો નુરજહાનની ઉમ્મીદ અને ખર્વાદશ પર કતલની તલવાર ચાલી ગઈ છે. તેમ કહું તો હરગીઝ બોટું નથી.”

આમ બોલતાં બોલતાં બાદશાહબેગમ નુરજહાનની ચશ્મેનો રંગ એકાએક બદલાઈ ગયો. તેના ચંદરા પર ગુસ્સાની ચિતગારી પચદા થઈ. તેના ગૂલાબી ગાંભીર પર વધુ રતાશ તરવરી પડી—પચદા થઈ. પોતાના આ દિલના ધાને રૂઝાવવા માટે જે તેનું ચાલતું હોત તો એક ઘડી પણ બિલકુલ ગુમાવ્યા વગર શાહબદા ખુરમ અને તેના મદદગારોને જહાન પર સલામત રહેવા દેત નહિ, તેનું તેના ચંદરા પરથી જાણાઈ આવ્યા વગર રહેતું ન હતું, લેકાન કિસ્મતનો દાવ આજે શાહબદા ખુરમની તરફદારી કરી રહ્યો હોવાથી બાદશાહબેગમ નુરજહાનના દિલમાં અંગાર મિસાલ જલતી આગને ઊઝાવવાની કાશિશ કરતાં તે બોલી.

“નુરજહાનના દિલમાં પયદા થયેલી હરેક તમના પ્રાતોરથી બર આવી છે અને સદતનતના રાજકાળમાં પણ દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખ્તના માલિકના શાહી ફરમાન પર નુરજહાનની મહેર પડે ત્યારે જ શાહી ફરમાન અમલમાં મુકાય છે. આવી બાદશાહી સત્તા પર કાબુ ધરાવનારી નુરજહાનના દિલની આ હાલત?” આમ બોલતાં બોલતાં દિલમાં કાંઈક ખેંચાલ પયદા થયો. બાદશાહબેગમ નુરજહાને તાળી પાડી કે તરત જ બાદશાહબેગમના ફરમાનને અમલમાં મૂકવા માટે એક બાંદી ત્યાં હાજર થઈ ગઈ અને બાદશાહબેગમ નુરજહાનને કુર્નીશ બગ્ગીને હુકમની રાહ જોતી ખડી રહી.

કેટલોક વખત બાદશાહબેગમના ફરમાનની રાહ જોતી બાંદી ખડી રહી હશે તેવામાં બાદશાહબેગમ નુરજહાનની નજર બાંદી પર પડતાં જ તે બોલી.

“કેમ ! શા બબર છે?”

“શહેનશાહ બાનુએ તાળી પાડવાથી હુકમ ઉઠાવવાને આ બાંદી આવી પહોંચી છે લેડીન—” બાંદી બાદશાહબેગમ નુરજહાનને પોતાના આવવાનું કારણ સમજાવવાની કાશિશ કરવા લાગી.

“હાલમાં મને તારી જરૂરત નથી. બોલાવું ત્યારે ફોરન હાજર થજો.” બાંદીને જવાનો હુકમ ફરમાવતાં બાદશાહબેગમ નુરજહાને કહ્યું.

“બાદશાહબેગમનો જેવો હુકમ.” આમ કહીને બાદશાહબેગમને કુર્નીશ બગ્ગી બાંદી ચાલી ગઈ. બાંદીના ગયા પછી એકાએક બાદશાહબેગમ નુરજહાન બોલી બિટી.

“નુરજહાનની જિંદગી ખતમ ન થાય ત્યાં સુધી આજે જે જાતની સત્તા નુરજહાન ભોગવી રહી છે તે તેના હાથમાં જ રહે તે માટે નુરજહાને અનેક જાતના કાવાદાવા અને છળ કપટના દાવ ફેંક્યા, પણ અનેક જાતના રંગ પયદા કર્યા લેડીન ઉંધું કિસ્મત જ દુશ્મન મિસાલ ગરજ સારતું હોય—સામનો કરવાને તૈયાર થયું હોય ત્યાં ઇન્સાન શું કરી શકે તેમ છે ? મારા દિલમાં જે રંજ પયદા થયો હોય તો તે લેડીન એ જ છે કે, નુરજહાન તેના હાથમાં રિયાસતની લગામ હોવા છતાં પોતાની બેટીને મોગલ સદતનતની મદકા હરગીઝ બનાવી શકી

નહિ. શું રોશન બિલકુલ ગમે તેવા શેતરંજના દાવ ફેંકવા છતાં બાદ-
શાહબેગમ નહિ જ બની શકે ?”

બાદશાહબેગમ નુરજહાન તેની જાહેબલાલી અને સાલખીના
દિવસો તરફ બેઆલ દોડાવતી આજે કેવી બેહુદી હાલતે પહોંચી છે
તે માટેના બેઆલમાં મસ્ગૂલ બની ગઈ. તેવામાં તેના સવાલનો કાંઈ
ઇન્સાને જવાબ આપતાં જ તે એકાએક ચમકી બીજી જ પળે તેણીએ
ચોતરફ નજર ફેંકી તો કાંઈના આવવાના પગલાંનો અવાજ તેના
કાને પડ્યો. તે બેલી બેઠી.

“ઇન્સાન તેના દિલમાં ગમે તેવી જાતની મુરાદ ધરાવે લેકીન તે
બર લાવવી અને ઇન્સાનની આ કાશિશમાં ફતેહ અપાવવી તે તો હર-
ગીઝ આલમના માલિકના કાબૂમાં છે. કાશિશ કરતાં ઇન્સાન પોતાની
મુરાદ બર લાવી શકે છે, તે તો માનવી માત્રનો બિલકુલ બ્રમ છે—આવી
જાતના બ્રમમાં મસ્ગૂલ બની આલમના માલિકની સત્તાને હું બિલકુલ
ભૂલી ગઈ અને તેના પર મારી સત્તા ચલાવવાની કાશિશ કરવા લાગી
અને તેથી મારા દિલમાં ગરૂર પવદા થયું. બાદશાહબેગમ
નુરજહાન આહે તો એક મામૂલી ઇન્સાનના કિસ્મતને પણ બદલાવી
શકવાની તાકાત ધરાવે છે, લેકીન પોતાના જ કિસ્મતના રંગથી બિલકુલ
બેવાકેફ નુરજહાનની હરગીઝ આ મગરૂરી હતી, તે આજે મને સાફ
સાફ જણાઈ આવ્યા વિના રહેતું નથી.”

આમ કહીને આવનાર ઇન્સાનના પગલાંનો અવાજ છેક નજદિક-
માંથી આવતો હોય તેમ તેને જણાયો. બાદશાહબેગમ નુરજહાને
રહેજ નજર બેંચી કરી તો નાદીરા આવતી હોય તેમ સાફ સાફ
જણાઈ આવ્યા પછી બાદશાહબેગમ નુરજહાને કહ્યું.

“કાણ નાદીરા ?”

“જસરકાર. બાદશાહબેગમના માલતાબની રોશની મિસાલ ચમકતા
ચહેરા પરની રોશનીમાં આજે કેમ ફિકાશ માલૂમ પડે છે ? શહેનશાહબાનુ
કાંઈ જાતના બેઆલમાં મસ્ગૂલ તો નહતાં ?”

“નાદીરા ! તારું કહેવું સાચું છે લેકીન—”

“શહેનશાહબાનુનું દિલ આજે આનંદમાં હોય તેમ હરગીઝ જણાવું નથી.”

“બિલકુલ સચ. લેકીન નાદીરા ! તું શાહી રંગમહાલમાંથી ગૂમ થઈ ગઈ હતી ?”

“બાદશાહબેગમ તે હકીકતથી માહિતગાર બનવાની ઉમ્મીદ ધરાવે છે ?”

“બાબુગીથી.”

“લેકીન મને હર પયદા થાય છે કે, તે બિનાથી વાકેફગાર બન્યા પછી દુશ્મનાવટ તો હરગીઝ પયદા નહિ થાય ?”

“નાદીરા ! તું આ શું બોલે છે ? તને મારા સુખન પર ઇતખાર નથી ?”

“શહેનશાહબાનુ ! લેકીન મામતો એવી હદ પર આવી પહોંચ્યો છે કે, બધી હકીકતથી પુરી રીતે વાકેફગાર થતાં જ બાદશાહબેગમની ચક્ષ્મોમાંથી અંગાર પયદા થશે, અને પળભર દિલમાં એ મુરાદ ધર કરી બેસશે કે, જે બાદશાહબેગમની સત્તા પૂરા દોરથી અમલમાં આવતી હોય, તો નાદીરાની ગરદન શમશીરથી ઉડાવી દેવાનું ફરમાન હોડો. કારણ કે નાદીરાની ચાલબાજીએ હિન્દુસ્તાનની મહકાના દિલની તમન્ના પાર પાડવાની હરેક કાશિશને બર આવવા દીધી નથી.” આમ કહીને નાદીરાએ બાદશાહબેગમ નુરજહાનના દિલના ભાવ જાણી લેવા તેના ચહેરા તરફ નજર ફેંકી.

“નાદીરા ! શું તું મારી કસોટી કરવાની કાશિશ કરે છે ? તને મારા લખ્જ પર હરગીઝ યકીન નથી ?”

“બાદશાહબાનુ ! લેકીન હકીકત જ એવી બની ગઈ છે કે તેનાથી વાકેફગાર બનતાં જ તમે મને તમારી દુશ્મન સમજ્યા વગર હરગીઝ નહિ રહો.”

“તારા દિલમાં જે હર પયદા થયો છે તે બિલકુલ ગલત છે. એવી શી હકીકત બની ગઈ છે કે—” બાદશાહબેગમ નુરજહાન તેનું વાક્ય ખતમ કરવાને બદલે એકાએક અટકી ગઈ અને બીજી જ પળે તે છેક નાદીરાની નજદિક ગઈ અને તેના ખભા પર હાથ મૂકતાં બોલી.

“નાદીરા ! શા માટે ફિઝૂલ ફિક્ક કરી તારા દિલમાં રંજ પયદા કરે છે ?”

“બાદશાહબેગમ કબોલ આપે છે કે, ગમે તેવી ખૌફનાક દિલમાં હઈ પયદા કરનારી હશે લેકાન તેનાથી વાકેફગાર બન્યા પછી—”

નાદીરા તેનું વાક્ય ખતમ કરે તે પહેલાં બાદશાહબેગમે તેની પીઠ પર હાથ ફેરવતાં કહ્યું.

“મારા દિલમાં હરગીઝ રંજ પયદા થનાર નથી. શી હકીકત છે નાદીરા ?”

“લેકાન બાદશાહબેગમ કબોલ આપે છે, હકીકતથી વાકેફગાર બન્યા પછી ઇબ્બાની આગ તમારા દિલમાં બિલકુલ પયદા નહિ થાય, છતાં પણ બાદશાહબેગમના દિલમાં બિનાથી વાકેફગાર બનતાં આતશનો અંગાર પયદા થાય તો પણ નાદીરા આજે એ સ્થિતિએ આવી પહોંચી છે કે, બાદશાહબેગમના ખૌફથી તેને ડરવાની હવે બિલકુલ જરૂર નથી. બાદશાહબેગમ નાદીરાનો જન લેવાની તમન્ના ધરાવે તો પણ તે હરગીઝ અમલમાં મૂકી શકાય તેમ નથી.”

બાદશાહબેગમ તુરજહાનના કાને ઉપરના સુખન પડતાંજ તે અજબબીમાં ગર્ક બની ગઈ અને કેટલોક વખત આવી હાલતમાંજ નાદીરાના ચહેરા તરફ એકાદસે જોઈ રહ્યા પછી તેણે કહ્યું.

“નાદીરા! તારો એક એક હરફ બિલકુલ ખરો છે. તુરજહાન હવે પહેલાંની તુરજહાન રહી નથી લેકાન—”

“રોશનઆરા અને શાહજહા સાહેબ શહેરિયારને બાદશાહબેગમ નોગલ સદતનતના તાજેતખતના માલિક ન બનાવી શક્યા તેથી શું શહેનશાહ બાતુના દિલમાં બિલકુલ રંજ પયદા નથી થયો ?”

“જરૂર લેકાન—”

“બાદશાહબાતુ! આપ આપના દિલની ખ્વાલિશને ખર લાવી શક્યાં નથી લેકાન આ કમતરીન નાદીરા આલમના માલિક ખુદા-પાકની મહેરથી તેના દિલની મુરાદ પૂરાતોરથી ખર લાવી શકી છે.”

“આમીન.” નાદીરા શું કહે છે તેનાથી પૂરતી વાકેફગાર બન્યા વગર બાદશાહબેગમ તુરજહાન બોલી.

“શહેનશાહ બાનુ ! માફ કરજો એક રીતે તો હું તમારી હરીફ છું.”

“એટલે ?”

“તમારે તેનાથી વાકેફગાર બનવું જ છે.”

“અલબત્ત.”

“જે હકીકતને બાદશાહબેગમ અનેક ચાલબાજી કે કાવાદાવા ફેંકી અમલમાં ન મૂકી શક્યા તેને આ બાદિમા-લૌંડી ચાલમના માલિકની રહેમથી અમલમાં મૂકી શકી છે.”

“અને તેના માટે નુરજહાન ખુશ છે.”

“દિલોબ્બનથી ?” નાદીરાએ પૂછ્યું.

“હજુ પણ તારા દિલની શંકા દૂર નથી થઈ ?”

“બાદશાહબેગમ ! હકીકત જ એવી બની છે કે—”

“શી હકીકત બની છે નાદીરા ? મારાથી છુપાવે છે શા માટે ?”

“બાદશાહબેગમ તેમની બેટી રોશનઆરાને દિલ્લી અને આગ્રાની શહેનશાહતની મદદ બનાવવાનો દાવ ફેંકતાં હતાં ત્યારે આ કમ-તરીન ઓરત એક નાવારસ માખાપ વગરની લડકીને ખુદાપાકની રહેમથી મોગલ સલ્તનતની મદદ બનાવવાના શેતરંજના દાવ ખેલી રહી હતી. આપની ઉમ્મીદ બિલકુલ બર ન આવી ત્યારે પાકપરવરદિગારની મહેરથી મારા દિલની મુરાદ ગણત્રીના દિવસોમાં બર આવે અને જેના માટે મેં જન બેખમમાં મૂક્યો છે તે લડકી દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખતની મદદ અને તેવો સમય હવે બિલકુલ નજદિક આવી પહોંચ્યો હોય તેમ મને જણાય છે.”

“નાદીરા ! તું શું આ ખરું કહે છે ?” અબ્બાસખાનમાં ગર્ક બની જતાં બાદશાહબેગમ નુરજહાને પૂછ્યું.

“બિલકુલ સચ.” નાદીરાએ જવાબ આપ્યો.

“લેકીન નાદીરા ! હું બિલકુલ—”

“બાદશાહબેગમ ! નાદીરાના સુખન પર ઇતબાર રાખો કે, તે હરગીઝ જૂઠું કહેતી નથી. તમેને જે હકીકત જણાવવામાં આવી છે તે બિલકુલ સચ છે. આફતાબમાં ગરમી હોય તે જેટલું સાચું છે

તેટલું જ આ પણ સાચું છે.” બાદશાહબેગમ નુરજહાનને હકીકતથી વાકેફગાર બનાવતાં નાદીરાએ જણાવ્યું.

“નાદીરા! મારી અક્કલ બહેર મારી ગઈ હોય તેમ જણાય છે અને તેથી તું શું કહેવા માગે છે તે બિલકુલ મારા ખેઆલમાં આવી શકતું નથી તેથી મને સાફ સાફ આ બિનાથી માર્હતગાર ન કરે?”

“આખુશીથી! હિન્દુસ્તાનની મહકા! માફ કહેવાનું એ છે કે, શહેનશાહ સલામતે શાહજહા પુરમ સારેબને મોગલ સસ્તનતના વલીઅહદ તરીકે રિયાસતમાં શાહી ફરમાન દ્વારા બહેર કરેલ હોમ શાહજહા સારેબ મોગલ રિયાસતના તાબેતખ્તના માલિક બનતાં જ મુમતાઝ બાદશાહબેગમ બનશે અને આજે રિયાસતની કુલ સત્તા જે બાદશાહબેગમને ભોગવે છે તે તેના હાથમાં જશે. પાકપરવર-દિગાર આ કમતરીન બાંદી પર રહેમ ઉતારી મને તે જોવાને માટે જીવતી રાખે તે જ મારા દિલની તમન્ના છે.” આમ કહીને નાદીરાએ કેમ જાણે બાદશાહબેગમ નુરજહાન પર ફત્તેહ ન મેળવી હોય તેવા ભાવે બાદશાહબેગમ તરફ નજર ફેંકી. પણ એપણ બાદશાહબેગમ પર આ સુખનથી કેવી જાતની અસર પડ્યા થાય છે તે જોવાને માટે બાદશાહબેગમ નુરજહાનના ચહેરા તરફ જોઈ રહી.

નાદીરાના ઉપરના સુખન શહેનશાહબાનુ નુરજહાનના કાને પડતાં જ તે ચમકી ઉઠી. બાદશાહબેગમ નુરજહાનનો ચાંદની મિસાલ ચમકતો ચહેરો સહેજ ફિક્કો પડી ગયો. તેની ચશ્મેનું નૂર કમી થઈ ગયું અને બીજી જ પળે પોતાના દાંત સાથે દાંત પીસી નાદીરાની તરફ ખોફનાક આતશ ઝરતી નજરે તે જોઈ રહી. કેટલોક વખત આવી દાવ-તમાં પસાર કર્યા પછી બાદશાહબેગમ નુરજહાને કહ્યું.

“નાદીરા! શું સચમૂચ આ તારી જ રમત છે?”

“બિલકુલ સચ અને આલમના માલિકની રહેમદિલીથી હું તેને મોગલ સસ્તનતની મહકા બનેલી જોવાને ભાખવાન બનીશ.”

“તે મને શા માટે આ બિનાથી હરગીઝ વાકેફગાર ન કરી?”

નાદીરા આનો કાંઈ પણ જવાબ નહિ આપતાં ચૂપ રહી. નાદીરાને ચૂપ રહેલી જોતાં જ બાદશાહબેગમના ગુસ્સામાં ઓર વધારો થયો. તેણે એક વખત ફરીથી પોતાના દાંત ભીંસ્યા અને નાદીરા તરફ ગુસ્સાભરી લાલ આંખે જોતાં કહ્યું.

“તારા પર મારો પૂરતો ઇતખાર હોવા છતાં શા માટે આવી ચાલબાજીની રમત તારે ખેલવી પડી ?”

“તો પછી શહેનશાહબાનુ જાણી લ્યે કે, એ હકીકતથી મેં તેમને એટલા માટે વાકેફગાર નહોતા કર્યા કે, તે જાણતી દેવાથી આજે મારા દિલની મુરાદ જે ખુદાપાકની રહેમથી અર આવી છે તે બિલકુલ અર આવી શકત નહીં. બાદશાહબાનુ તમે જ કહ્યો કે, એવો કયો કમ-અક્લ ઇન્સાન હશે જે પોતાના દાથે જ પોતાના પગપર કુહાડી મારે ? તમે સ્વાર્થમાં મસ્ત બની હક્કદારનો હક્ક ધ્યાવવાની તમના ધરાવતા હતાં ત્યારે હું...”

“નાદીરા ! તું તારા ફેંકેલા શેતરંજના દાવમાં ફાવી ગઈ છે. તારી કિસ્મતની કરામતમાં હરગીઝ ફતેહ થઈ છે, લેકીન નુરજહાનનો દાવ ખાલી ગયો છે. નુરજહાન અનેક જાતના કાવાદાવા અને શેતરંજની રમત રમવા છતાં તેની બેટીને મોગલ-રિયાસતની મદકા બનાવી શકી નથી. શેતરંજના દાવમાં આજે હું શિકસ્ત પામી છું અને તને ફતેહ મળી છે—બહેન તારા પાસા પોખાર પડ્યા છે. આલમનો માલિક હરહંમેશ ઇન્સાફી છે અને તેણે પૂરી ઇન્સાફીથી ઇન્સાફ તોળ્યો છે. શાહી તાજેતખ્તનો માલિક શાહજહાન પુરમ હતો તે હું હરગીઝ અનેક જાતની ચાલબાજી ચલાવવા છતાં મિટાવી શકી નથી. મારા દિલમાં હવે કોઈ જાતનું ઝેર રહ્યું નથી. મુમતાઝને આજથી હું મારી બેટી સમજું છું. ખુદાપાક પામે મારી આરજુ છે કે, તે મુમતાઝ અને શાહજહાન પુરમના જોડાને સુખી રાખે.” આમ બોલતાં બાદશાહબેગમ નુરજહાન નાદીરાને બેટી પડી અને બીજી જ પળે તેના દિલપરનો કાબુ ખસી જતાં તે રડી પડી.

ચહેરાની સુંદરતા અને મુલાયમતા જાળવી રાખવા માટે

કામીનીઆ રનો (રજીસ્ટર્ડ)

હંમેશાં વાપરો.

નિર્જીવ અને ખરબચડી ચામડીને પ્રકાશીત અને મખમલ જેવી સુંવાળી બનાવે છે.

ખાત્રી માટે અડધા આનાની દીકીટ મોકલી નમુનો આજેજ મંગાવો.

કીંમત એક પોટના રૂ. ૦-૧૦-૦ ટ. ખ. જુદું.

શરદી અને “વા”ના દુઃખવા ઉપર

આડમેન્સ સાઈપ્રસ સાલ્વ (રજીસ્ટર્ડ)

(પે ન બા મ)

અકસીર છે. માથાનો દુઃખાવો, શરદી, સળેખમ, હાથ, પગ, કમર, વિગેરે ભાગમાં શરદીથી અથવા પવનથી થઈ આવતા દુઃખાવા ઉપર મસજવાથી તરત આરામ થાય છે.

કીંમત ચીની પોટનો રૂ. ૧-૦-૦ ટ. ખ. જુદું.
નમુનાની ટબી એક આનાની દીકીટ મોકલનારને મફત

નહાવાના સાબુ ખરીદતીવખતે

દીલખહાર સોપ (રજીસ્ટર્ડ)

નામ યાદ રાખશો. તેના ફેશમાં રહેલી મખમલ જેવી મુલાયમતા દીલને તાજગી આપશે. અને નહાતી વખતે તેમાંથી પ્રસરતી ફુલની માદક મોહક મધુર સુગંધી તમારા દીલને આનંદ આપશે.

કીંમત: ત્રણ ગોટીના બાકસ ૧ ના રૂ. ૦-૧૪-૦. (ટ. ખ. જુદું.)

સોલ એજન્ટ:—

ધી એંગલો ઇન્ડિઅન ડ્રગ એન્ડ કેમીકલ કું.

૨૮૫, જુમા મરજુદ. મુંબઈ નં. ૨.

પ્રકરણ એકત્રીસમું

પ્રેમી પંખીડા

“આલમના માલિકની કરામત પાસે મામૂલી ઇન્સાનના દાવ-પેચ અને કાવાદાવાની રમત મારફતે ફેંકાયેલા શેતરંજ-ચોસર આજના દાવ બિલકુલ ટકી શકતા નથી, તેની પૂરાતોરથી મારા દિલમાં ખાતરી પચદા થઈ ચૂકી છે. ઇન્સાન હરગીઝ તેની મેલી અને ફૂડ-કપટથી જોજોજો જરેલી ચાલ્યાજીમાં ફાવતો નથી. ફત્તેહ અને હાર-પરાસ્ત્યાજી એ કિસ્મતના ખેલ છે. શાહખાન પુરંમનો સીતારો બુલંદ છે અને તેથી મેં ચલાવેલી હરેક જાનની ચાલ્યાજીમાં હું જ હાર પામી છું. મારા દિલમાં શાહખાન શહેરિયાર અને રોશનને મોગલ રિયાસતના તાજેતખતના માલિક બનાવવાની ઉમ્મીદ હતી લેકીન તે શાહખાન પુરંમનો તેજ કિસ્મતે હરગીઝ પાર પડવા દીધી નથી. ઇન્સાન ધારે છે કાંઈ જ્યારે કુદરત કાંઈક બીજું જ કરે છે. લકીકત આવી હોવાથી અને શાહખાન પુરંમનો કિસ્મતના રંગ જ તેને ચારી વ્યાપતા હોવાથી હું પણ તેને તામે થાઉં છું. ખુદાપાક શાહખાન પુરંમનો સિતારો એર બુલંદ બનાવે અને મોગલ રિયાસતના માલિક શહેનશાહ જહાંગીરના કરતાં પણ વધુ કીર્તિ મેળવી એક અચ્છો બાદશાહ નીવડે તેવી શાહખાન પુરંમનો મારા જિગરની દુવા છે.”

બાદશાહમેગમ તુરજહાનનો ફેંકેલો એકેએક દાવ ગંભીર વળી જતાં અને હવે કામપણ રીતે પોતાની દાવપેચ ખેલવાની કળામાં ફતેહમંદ બનાવતો બિલકુલ સંભર નથી તેવી બાદશાહમેગમ તુરજહાનના દિલમાં પાકી ખાતરી પચદા થઈ જતાં પોતાની ચાલ્યાજી સંકેતી લેવી તેજ તેના પોતાને માટે વધુ હાલદાકારક છે તેવું તેના દિલમાં જણાતાં એકાએક પડેલા તેના બાદશાહમેગમ તુરજહાનના મોંમાંથી ઉપરના સુખન નીકળી પડ્યા.

“આમીન.”

બાદશાહબેગમ તુરજહાનના મ્હોંમાંથી બહાર પડેલા ઉપરના સુખન નાદીરાના કાને પડતાં જ તેના મ્હેરા પર એકાએક ખુશાલીના રંગ પયદા થઈ ગયા. તેનું દિલ આનંદમાં ગર્ક બની ગયું અને બીજી જ પળે નાચી ઊઠ્યું. શાહજહા પુરંમ અને મુમતાઝમહા-અને દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખતના માલિક બનાવવા માટે તેણે ઉઠાવેલી તકલીફ હવે હરગીઝ બર આવશે તેમ તેના દિલમાં જણાઈ આવ્યું, કારણ કે બાદશાહબેગમ તુરજહાન વગર શાહજહા પુરંમ અને મુમતાઝના રાહમાં મુરિકલી લાવનાર બીજું કોઈ ન હતું. પોતાના દિલની મુરાદ બર આવવાનો મોક્કો હરગીઝ નજદિક આવી પહોંચ્યો છે, તેથી તેને ખાતરી પયદા થતાં જ નાદીરા બોલી.

“નાદીરા ! હવે તારે બિલકુલ ગભરાવાની જરૂર નથી. આલમના માલિકની રહેમથી તારા દિલની ખ્વાલિશ બર આવે તેવો સંભવ હરગીઝ ખડો થયો છે.” આમ સ્વગત બોલતાં બોલતાં નાદીરા ખેઆલમાં મસ્ત બની ગઈ.

“નાદીરા ! મારી કોશિશ બિલકુલ ગલત હતી. મોગલ સલ્તનતના માલિક શહેનશાહ સલામત જહાંગીરશાહના શાહજહાઓમાં મોગલ રિયાસતના તાજેતખતનો માલિક બનવાની જો સહુથી વધુ લાયકાત કોઈ પણ શાહજહા ધરાવતો હોય તો તે લેડીન શાહજહા પુરંમ જ છે. શાહજહા શહેરિયારને મારી બેટીનો શૌહર બનાવવાની ઇચ્છામાં હરગીઝ મારી ભૂલ થઈ છે. ખુદાપાકની કરામત પાસે ઇન્સાન શું કરી શકે તેમ છે ? મને પૂરે પૂરી ખાતરી થઈ છે કે, મારી બેટી રોશન કરતાં મુમતાઝનું કિસ્મત હરગીઝ સિકંદર છે અને આલમનો માલિક તેને અને તેના શૌહરને લાંબી જિંદગી બક્ષે.”

બાદશાહબેગમ તુરજહાન જે એક વખત શાહજહા પુરંમને પોતાના માર્ગના રાહમાં નડતો કાંટો સમજી તેને છૂંદી નાખવાને હરગીઝ તૈયાર થઈ હતી તેના મ્હોંમાંથી ઉપરના સુખન બહાર પડતાં જ નાદીરાની અળયબીમાં આર વધારો થયો અને બીજી જ પળે બાદશાહબેગમ તુરજહાનના મ્હેરા પરના લાવ વાંચવામાં તે મસ્ગૂલ બની ગઈ.

અબરાક બાદશાહબેગમ તુરજહાન પણ એકમાં નાદીરાના દિલની રમત-વાત-હકીકતથી વાકેફગાર બની ગઇ અને તેથી બેઆલમાં જ મસ્ત બની ગયેલી નાદીરાની રહેજ નજદિક જઇ પોતાનો હાથ તેના ખભા પર ચૂકતાં તે બોલી:-

“નાદીરા! તારી ફિક બિલકુલ ગલત છે. તારા દિલમાં રમી રહેલી હકીકતને હું પૂરાતોરથી પારખી શકી છું લેકીન—” આમ બોલતાં બોલતાં બાદશાહબેગમ તુરજહાન પણભર નાદીરાના ચહેરા તરફ જોઇ રહી.

“શહેનશાહબાનુ! અટકી કેમ ગયાં? તમે શું કહેવા માગો છો તે જણાવવા વાક્ય ખતમ કેમ ન કર્યું?” બાદશાહબેગમ તુરજહાનને બોલતાં અટકી ગયેલી જોઇ નાદીરાએ કહ્યું.

“નાદીરા! હવે મારાથી તારે કે શાહબદા ખુર્મ ને મુમતાએ કરવાની બિલકુલ જરૂરત નથી. હું હવે દુશ્મન નથી લેકીન દોરત છું તેમજ તારે સમજી લેવાનું હોઇ તારે શાહબદા ખુર્મ અને મુમતાજની ફિકને હરગીઝ તજી દેવી. તેઓની ફિક હવે મારે સર છે. તું હવે ખુશખુશાલ દિલે તારા દિલની મુરાદ બર આવતી જોવાને તૈયાર બનીજા. મુમતાજ મને મારી રોશન જોટલીજ બહાલી છે—બદકે આગળ વધીને કહું તો તેના કરતાં પણ વધારે પ્યારી છે અને તેથી બની ગયેલા બનાવ પર પરદો નાખવો તે જ મને બહેતર જણાય છે.” પોતાના દિલમાં હવે કાંઈ પણ જાતનો મેલ નથી તેવી હકીકત જણાવતાં બાદશાહબેગમ તુરજહાન નાદીરાની નજદિક ગઇ અને તેને પ્યારથી પોતાની ગોદમાં જકડી.

“ખુદાપાકે બાદશાહબેગમના દિલમાં આવા સારા બેઆલ પયદા કર્યા તે માટે હું બાદશાહબેગમ અને આલમનામાલિકની હરહંમેશને માટે અહેસાનમંદ છું. આ કમતરીન લોડીને બાદશાહબેગમે જે માન મર્તબાથી રાખી છે અને બાદશાહબેગમની દુશ્મનાઇ કરવાની કાશિશ કરી ચૂકી હોવા છતાં બાદશાહબેગમે જે ઉદાર દિલ રાખી મોઆશી

બહી છે તે જોઈ આ બાંદીના દિલમાં હરગીઝ આનંદ પયદા થયો છે, અને તેથી આ લોંડી જિંદગીભર—”

આમ બોલતાં બોલતાં નાદીરાના ચશ્મોમાં ખુશાલીનાં આંસુઓ ઊભી પડ્યાં અને તેથી બાદશાહબેગમ નુરજહાનના પગ ભીંજાઈ ગયા. નાદીરાને આમ રડતી જોઈ બાદશાહબેગમ નુરજહાનના દિલમાં શોક પયદા થયો. બાદશાહબેગમ નુરજહાને નાદીરાને પોતાની જોડમાં જકડી અને તેની ચશ્મોમાંથી નીકળતાં આંસુઓ પોતાની ઓઢણીના છેડે લૂછતાં બાદશાહબેગમ નુરજહાને કહ્યું.

“નાદીરા! આમ બચ્ચા મિસાલ રહે છે શા માટે? મેં તને હરગીઝ બાંદી પિછાની નથી. તારા તરફ બાંદી જેવું વર્તન પણ રાખ્યું નથી અને હરગીઝ રાખવાની નથી. તું બાંદી નહિ લેણીન આ નુરજહાનની બહેન છે.” આમ બોલતાં બોલતાં બાદશાહબેગમ નુરજહાને નાદીરાને પોતાની જોડમાં દાખી.

“નાદીરા! ફિક્ક અને મુસ્કીલીના દિવસો હવે પરવરદિગારના મહેરથી ખતમ થઈ ગયા છે. હવે તો બસ ખુશાલી અને આનંદના દિવસો આવ્યા હોવા છતાં તું શા માટે શોક કરે છે? નાદીરા! હવે ગલરાવાની કે કરવાની બિલકુલ જરૂર નથી. મારું દિલ બાપોદાર કરીને મને જણાવી રહ્યું છે કે, હું તને જે દયાકતથી વાંકેદગાર બનાવવાની તમજા ધરાવું છું તેનાથી માદિતગાર બનતાં જ તારું દિલ ખુશાલીમાં નાચી ઊઠ્યા વગર હરગીઝ નહિ રહે.” આમ કહીને બાદશાહબેગમ નુરજહાન કેટલાક વખત સુખી નાદીરાના ચહેરા તરફ એકી ટસે જોઈ રહી.

“નાદીરા! તું ખરેખર ખુશકિસ્મત છે. મારી બેટીને બાદશાહબેગમ—બનાવવાની શર્તમાં—શેતરંજના દાર ફેંકવામાં હરગીઝ તારી હુત થઈ છે અને તેથી ખુશખુશાલ દિવે સાંભળી એ કે, આવના જુમ્માના રોજ શાહજહાન પુરમને દિલ્હી અને આગ્રાની મોગલ સલ્તનતના વલીઅહદ તરીકે જાહેર કરવાનું શાહી ફરમાન મોગલ રિયાસતના

હરેક શહેરોમાં ઢંઢેરો પીટાવીને જાહેર કરવામાં આવશે. આ હકીકત— દિલમાં ખુશાલી પયદા કરનારી હોવા છતાં તું હરગીઝ દિલગીર કેમ જણાય છે?” આમ કહીને બાદશાહબેગમ તુરજહાને નાદીરાના ચહેરા તરફ નજર ફેંકી.

નાદીરાને ચૂપ જોઈ બાદશાહબેગમ તુરજહાનના દિલમાં દુઃખ પયદા થતાં તે બોલી ઊઠી.

“નાદીરા! તું આ દિલમાં ખુશાલી પયદા કરે તેવી આ હકીકત નથી? હવે આનાથી પણ દિલને વધુ ખુશખુશાલ બનાવી દે તેવી હકીકત હું તને જણાવા ઇચ્છું છું.” આમ કહીને બાદશાહબેગમ તુરજહાન કેટલોક વખત ચુપચાપ નાદીરાના ચહેરા તરફ જોઈ રહી.

“તો પછી બાદશાહબેગમ જણાવતાં શા માટે નથી?”

“લેકીન નાદીરા! તારા દિલનું દર્દ જણાવશે?”

“બાદશાહબેગમ તેનાથી વાકેફગાર બનતાં મને બેવકૂફ તો નહિ કહે? મારી ચુપકિદી અને રડવું બંને લેકીન તમોએ જણાવેલી ખુશાલી— આનંદનું જ કારણ હતું.” આમ કહીને નાદીરા બાદશાહબેગમ તુરજહાનના ચહેરા તરફ જોઈ રહી.

“નાદીરા! મારાથી ડરવાની બિલકુલ જરૂરત નથી. તારો ચહેરો સાફ સાફ જણાવી આપે છે કે, હજુ પણ તારા દિલમાં કાંઈક દર્દ છે, તો તે મને જણાવવાની શા માટે કોશિશ કરતી નથી? હું તને મારી સગી બહેન જેવી જ ચાહું છું. એક બહેન પોતાની બહેન પાસે દિલ બોલતાં અચકાય ખરી? નાદીરા! ચાલ ફેરવ તારા દિલમાં ધર કરી બેઠેલી ગૂંચથી મને માહિતગાર બનાવ જેથી તેનો કાંઈક ઇલાજ શોધી શકાય.” નાદીરાને આશ્વાસન આપતાં બાદશાહબેગમ તુરજહાને કહ્યું.

“બાદશાહબાનુની આ કમતરીન બાંદી પર મિકી નજર છે તે સાંભળી મારું દિલ આનંદથી નાચી ઊઠ્યું છે અને તેથી મને હરગીઝ ખાતરી છે કે, મારા દિલના દર્દનો ઇલાજ પણ આપોઆપ મળી જશે. બાદશાહબાનુ! મારા દિલનું દર્દ લેકીન એ જ હતું—મારા

દિલમાં લેકીન એ જ ખેઆલ રમી રહ્યો હતો કે, શહેનશાહખાનુ મુમતાઝને ભવિષ્યની શહેનશાહખાનુ બનાવવામાં મારા મદદગાર બનશે કે નહિ?" નાદીરાએ પોતાના દિલની હકીકત બાદશાહખેગમ તુરજહાન પાસે ખુલ્લી કરતાં જણાવ્યું.

“નાદીરા! હજુ પણ તારા દિલમાં તુરજહાનના સુખન પર વિશ્વાસ મૂકવા જેટલું યકીન પવદા નથી થયું? હું આલમના માલિક પાકપરવરદિગારના નામ પર તને જણાવું છું કે, આ તુરજહાન પહેલાં હતી તે તુરજહાન આજે બિલકુલ રહી નથી. હું મુમતાઝને ભવિષ્યની બાદશાહખેગમ બનાવવાને ખરા દિલથી તારી મદદગાર બનવાને હરગીઝ તૈયાર છું.

બાદશાહખેગમ તુરજહાનના મ્હોંમાંથી આ સુખન પૂરેપૂરા હજુ ભાગ્યે જ બહાર પડ્યા તેવામાં એકાએક હિંદુસ્તાનનો બાદશાહ, શહેનશાહ જહાંગીરશાહ ત્યાં ઘણા જ ધીમા કદમે આવી પહોંચ્યો. શહેનશાહ સલામતની હાજરી જોતાં જ નાદીરાએ કુર્નિશ બખ્શી, અને બાદશાહખેગમ તુરજહાનથી જરા દૂર હીને ઊભી રહી.

બાદશાહખેગમ તુરજહાને પણ તેના કાતિલ ચશ્મેમાંથી દિલને પાગલ બનાવી દે તેવું કાતિલ તીર ફેંકી શહેનશાહ જહાંગીરને આવકાર આપ્યો. દિલ્લી અને આગ્રાના તાજેતખ્તના માલિક શહેનશાહ જહાંગીરે છેક બાદશાહખેગમ તુરજહાનની નજદિક આવી પહોંચતાં જ કહ્યું.

“તુરેચશ્મ ! તારી અને નાદીરા વચ્ચે થયેલી વાતચીતથી અબ્બાણુતાં પણ હું વાકેફગાર થઈ ચૂક્યો છું. તે હકીકત પરથી મને સાફ સાફ જણાઈ આવ્યું છે કે, બાદશાહખેગમ તુરજહાન લેકીન આલમપરની હુસ્નપૂર પૂતળી જ નહિ બદકે જન્મતની હૂર છે. હું તારા શાહખાદા ખુર્મ અને મુમતાઝ વિશેના ખેઆલ પૂરતો સંમત થાઉં છું, અને શાહખાદા ખુર્મને બાદશાહખાનુના જણાવ્યા પ્રમાણે આવતા બુમ્માના રોજ હિંદુસ્તાનની મોગલ રિયાસતના તાજેતખ્તના વારસ-વલીઅહદ તરીકે જાહેર કરવાનો ઢંઢેરો પીટાવવાની તારી ખ્વાહિશ-તમનાને મંજૂર

કરું છું.” આમ કહીને શહેનશાહ જહાંગીર ખુશખુશાલ ચહેરે બાદશાહ-
બેગમ નુરજહાનના ચહેરા તરફ જોઈ રહ્યા.

“લોંડીના દિલની મુરાદ આટલી જલ્દી બર આવશે તેવો મારા
દિલમાં બિલકુલ બેઆલ નહતો. રસુલેખુદા જહાંપનાહને સલામત
રાખે. મારા માલિક ! આ બાંદીની ખ્વાલિશ આટલી ઝડપે પૂરી પાડવા
માટે આ કમતરીન લોંડી શહેનશાહ સલામતની અહેસાનમંદ છે.”
બાદશાહબેગમ નુરજહાનના મોંમાંથી એકાએક ઉપરના સુખન સરી પડ્યા.

“આમીન.” બાદશાહબેગમના ઉપરના સુખન નાદીરાના કાને
પડતાં જ તેના દિલમાં ખુશાલી પવદા થઈ, લેકીન તેનાપર નાદીરાનો
કાબુ નહિ રહેતાં તે એકાએક મોટેથી બોલી બેઠી.

“બાદશાહબાનુ પણ જો મારા બેઆલમાં સંમત છે અને તેઓ
પણ પૂરા દિલથી તેમાં સહકાર આપવાની તમન્ના ધરાવે છે તો પછી
શાહી ફરમાન કાઢવામાં—બહાર પાડવામાં દીલ શા માટે કરવી જોઈએ ?”
આમ કહીને શહેનશાહ જહાંગીરે શાહબંદા પુરમને મોગલ રિયાસતના
વલીઅલ્લહ તરીકે જાહેર કરતું ફરમાન ત્યાં જ લખી નાખ્યું અને બાદ-
શાહબેગમ નુરજહાનના હાથમાં મૂકતાં કહ્યું.

“બાદશાહબેગમ, આ શાહી ફરમાનપર પોતાના મુખારક લાથે
પોતાની મહેર લગાવી દરબારી રિવાજને ખતમ કરે તે જોવાને હું
પૂરતો ઇંતેજાર છું.”

શહેનશાહ જહાંગીરના આ સુખન બાદશાહબેગમ નુરજહાનના
કાને પડતાં જ બાદશાહબેગમ નુરજહાનની ખુશાલીનો પાર ન રહ્યો.
માલતાબ મિસાલ ચમકતા તેના ચહેરાપર ઔર નુર ચમક્યું અને તેથી
તે આનંદમાં આવી જતાં ખુશખુશાલ ચહેરે પોતાની મહેર લેવાને
બેઠી. બીજી જ પળે બાદશાહ સલામતના હાથમાંથી શાહી ફરમાન
લઈ તેનાપર પોતાની મહેર મારતાં તેના ચહેરાપર આછો મુશ્કેરાટ
પવદા થયો અને તેથી મિઠું મિઠું હસતાં બાદશાહબેગમ નુરજહાન

શાહી ફરમાનપર પોતાની મહેર મારી ફરમાન શહેનશાહ સલામત જહાંગીરના હાથમાં મૂકતાં નાદીરા અને શહેનશાહ જહાંગીર તરફ એકાદમે જોઈ રહી.

*

*

*

*

“આ દુનિયા જ એવી રીતે પયદા થઈ છે કે ઔરત જાત મરદના સુખનપર હરગીઝ યકીન રાખી શકી નથી. કઓલ આપી ઔરત જાતને હિજરાવવી તે તો મરદ જાતને માટે કેમ એક જાતની શેતરંજના પ્યાદાની રમત ન હોય ? તેવું તેઓનું વર્તન હોય છે. તેઓને શું અમારા દિલનો ખિલકુલ ખેચાલ નહિ હોય ? હજુ તો પોતાને મોગલ સલ્તનતના વલીઅલ્દ તરીકે જાહેર કરવાની તૈયારીઓ ચાલી રહી છે તેટલી જ વારમાં મુમતાઝને ભૂલી જવા લાગ્યા તો પછી હિન્દુસ્તાનની મોગલ સલ્તનતના માલિક બન્યા પછી તો આ મિસ્કીન મુમતાઝ તરફ નજર ફેંકવાની કાશિશ પણ કરશે કે નહીં, તે પણ એક સવાલ છે.”

શાહજાદા ખુર્મી આપેલા કઓલ મુજબ તેના આવવાની રાહ જોતી મુમતાઝમહાલ શાહજાદા ખુર્મીની મુહબ્બતમાં તલપતી આસ્માનમાં વરસાદની રાહ જોતી મયૂરી જેમ તડપ્યા કરતી હોય તેવી શાહજાદા ખુર્મીના દિદારનાં દર્શન કરવા માટે ઇંતેજાર બનેલી મુમતાઝમહાલની હાલત હતી.

મુમતાઝમહાલ ઉપર મુજબના શાહજાદા ખુર્મીના ખેચાલમાં મસ્ત હતી તેવામાં એકાએક કોઈના આવવાના પગલાંનો આવાજ તેના કાને પડ્યો. તે ચમકી ઊઠી અને જે બાજુથી આવાજ આવ્યો હતો તે તરફ તેના દિલના માલિકના દિદાર જોવાને માટે નજર ફેંકી, લેકીન કોઈપણ ઇન્સાન તેની નજરે નહીં પડ્યું. તેનું દિલ ભાંગી જતાં તે બોલી ઊઠી.

“ઔરત જાત એટલે મરદના પગની જુતી; તેનાથી હરગીઝ વધારે નહીં, તેમ જ શું હરેક મરદ સમજતા હશે ? શાહજાદા સાહેબના દિદારનાં દર્શન માટે મારું દિલ કેવું તલપી રહ્યું છે તેની શાહ-

જાદા સાહેબને શી ખબર પડે ? ઓહ ! નથી સહેવાતું. મુહબ્બતની આગ મારા દિલમાં અંગાર પયદા કરી રહી છે લેકીન—”

મુમતાઝમહાલે હજુ તેનું વાક્ય ખતમ નહીં કર્યું હોય તેવામાં તેના કાને પાછા કાંઈ ઇન્સાનના આવવાના પગલાંનો આવાજ પડ્યો. તેની ચશ્મે તે આવાજ તરફ મંડાઈ. તેવામાં એકાએક શાહજાદો ખુર્મ તેના તરફ આવતો તેની નજરે પડતાં જ તેના દિલમાં ખુશાલી પયદા થઈ. તેનું હૈયું નાચી ઊઠ્યું અને તે બીજી પળે બોલી ઉઠી.

“શાહજાદા સાહેબની મુખારક સવારી આ તરફ જ આવતી જણાય છે. લેકીન કઓલ મુજબ નહિ આવી પહોંચવાથી જરા મસ્કરી કરવા ખાતિર તેમનો સાથે હું બિલકુલ બોલવાની નથી, બદલે ગુસ્સો કરી શાહજાદા સાહેબને તેમના કઓલની હરગીઝ કાંઈ પણ કિંમત નથી, તેમ કહીને જરા મજાક કરી તેમને ચીડવવાની કાશિશ કરું તો બોટું તો નથો જ. પાક મુહબ્બતના રંગે રંગાયેલા પ્રેમીઓના દિલમાં આવી મજાક ઔર લહજજત પયદા કર્યા વિના નહીં જ રહે.” આમ કહીને મુમતાઝમહાલ શાહજાદા ખુર્મના આવવાના માર્ગ તરફ એકાદસે જોઈ રહી.

“મુમતાઝ ! દિલ્લર ! આ શું ? ગુલશનના ગુલ જેવો તારો હરગીઝ ખીલતો રહેરો આજે આમ કેમ ? તુરેચ્છમ ! માલતાબ મિસાલ ચમકતા તારા બદન પર આજે ફિકાશ કેમ ? અને દિલની આરપાર ગિતરી જાય તેવાં કાતિલ તિરો ફેંકવાને હરહંમેશ ટેવાઈ રહેલા તારા ચશ્મેમાં આફતાબની રોશની જેવી ગરમી શા માટે ? આ નાજુક બદનમાં આટલો બધો ગુસ્સો પયદા કરવાની જરૂરત કેમ ખડી થઈ, તે જણાવવાની શું મારી દિલરબા બિલકુલ કાશિશ નહીં કરે ?” આમ બોલતાં બોલતાં શાહજાદો ખુર્મ છેક મુમતાઝમહાલની નજદિક ગયો અને તેનો કમળની દાંડી મિસાલ નાજુક હાથ પોતાના હાથમાં લેતાં બોલ્યો:—

“જાનેમન ! ખૌફ કરવાની બિલકુલ જરૂરત નથી લેકીન—” શાહજાદા ખુર્રમે પોતાનું વાક્ય ખતમ કર્યા વગર જ પવનમાં ફર ફર બિડતી મુમતાઝમહાલના ચહેરા પરની વાળની લટ રહેજ દૂર કરતાં કહ્યું:—

“આસ્માનમાં ઝબૂકતી વીજળી મિસાલ તારા ચહેરા પર હુસ્ન વરસી રહ્યું હોય તેમ જણાય છે.” આમ કહીને શાહજાદા ખુર્રમે મુમતાઝમહાલની છેક નજદિક જઈ તેનો કમળની દાંડી મિસાલ નાજુક હાથ પોતાના હાથમાં ફરી લેવાની કાશિશ કરી.

“શાહજાદા સાહેબ ! મરદ જાતને તેમના કઝોલની બિલકુલ કિંમત નહિ હોય, એ બિનામાં કાંઈ વજૂદ જેવું છે ?”

“બિલકુલ સચ. તુરેચ્છમ ! લેકીન તે માટે આટલો બધો ગુસ્સો—ખૌફ ?”

“અમારે તમારા જ ખેઆલમાં હિજરાયા કરવું લેકીન તમારે—”

“મુમતાઝ ! લખ્તેજિગર ! કઝોલ આપીને તે હરગીઝ હું ન પાળી શક્યો તે માટે મારા દિલની હાલત જોવાની દરકાર કર્યા વગર આમ ગુસ્સો કરાય ? તારા દિદારનાં દર્શન માટે આ જિગર તલબ્યા કરતું હતું, લેકીન શાહી કામકાજમાં રોકાયેલો હોવાથી કઝોલ યાદ હોવા છતાં આવી શક્યો નહિ, તે માટે મોઆશીનો ઉમ્મીદવાર છું અને આશા છે કે—”

“શાહજાદા સાહેબ ! લોડીને વધુ શા માટે શરમાવવાની કાશિશ કરો છો ?” શાહજાદા ખુર્રમ તેનું વાક્ય ખતમ કરે તે પહેલાં મુમતાઝ-મહાલ વચ્ચે બોલી.

“કઝોલ બરાબર પાળી શક્યો નહિ, તેજો મુહબ્બતના રાહમાં ગુલ્લો ગણાતો હોય તો તેના માટે જે સજા થતી હોય તે બાખુશીથી ઉઠાવવાને હું હરગીઝ તૈયાર છું.” આમ કહીને શાહજાદા ખુર્રમ મુમતાઝ-મહાલના પરિસુરત બદનમાંથી ટપકતાં તુરને મુહબ્બતભરી નજરે જોવામાં મશ્ગૂલ બની ગયો.

“સજા તો હરગીઝ ઉઠાવવી પડશે જ. કઝોલ—વાયદો નહિ પાળવા માટે સજા ઉઠાવવાને તૈયાર રહેવું તે કાંઈ મહેરબાની—રહેમદિલી નથી, લેકીન તે તો આલમની એક જાતની રસમ છે, તમોને

એવી જાતની સજા કરવાની મારા દિલમાં ખ્વાહિશ છે કે, હરગીઝ કાશિશ કરવા છતાં પણ જિંદગી ભર તમે તેને ભૂલી શકશો નહિ, કારણ કે ગુલો તેટલો જ ભારી સજા કરવાને બદલે ખિલકુલ લાયક છે.” આમ બોલતાં બોલતાં મુમતાઝમહાલે તેના રૂપરૂપના અંબાર મિસાલ અને જોતાં જ કોઈ ઇન્સાન પાગલ બની જાય તેવા કાતિલ ચશ્મોમાંથી દિલને હચમચાવી દે તેવી અદાથી તાતું તિર ફેંકી શાહજહાં ખુર્મના ગળામાં મિઠી મ્હેકથી મધમધતા ગુલો-ફૂલોનો હાર પહેરાવતાં કહ્યું.

“શાહજહાં સાહેબ ! આ મધમધતા ગુલો મિસાલ બેડીમાં હું તમોને જિંદગીભર મારા કબદી બનાવવાની તમન્ના સેવું છું અને આલમનો માલિક મારા દિલની આ મુરાદ પૂરાતોરથી બર લાવે તેવી તે ખુદાપાકને આ કમતરીન લોંડીની આરજી છે.”

મુમતાઝમહાલના મોંમાંથી ઉપરના સુખન પૂરેપૂરા બહાર પડે તે પહેલાં તે શાહજહાં ખુર્મે મુમતાઝમહાલનો નાજુક હાથ પોતાના હાથમાં પકડી તેને પોતાની ગોદમાં જકડી અને મુમતાઝમહાલના પરવાળા મિસાલ લબ સાથે પોતાના લબ મિલાવી દેતાં કહ્યું:-

“મારા દિલમાં પણ એ જ તમન્ના ધર કરી બેડી છે. જિંદગી ભર હું મુમતાઝનો માલિક બની રહું અને તેમ કરવામાં પાકપરવર-દિગાર મારો હરહમેશ મદદગાર રહે તે જ આલમના માલિક પાસે મારી પણ આરજી છે લેકીન—” આમ બોલતાં બોલતાં શાહજહાં ખુર્મે મુમતાઝમહાલના બદનને ઔર પોતાની ગોદમાં દબાવ્યું.

“મારા માલિક, અટકી કેમ ગયા ? તમારા દિલની મુરાદથી આ બાંદીને શા માટે હરગીઝ વાકેફગાર કરતા નથી ?”

“લેકીન મુમતાઝ તે બર લાવવાની કાશિશ કરશે ?”

“મારા દિલના માલિક ! તેમાં કાશિશની જરૂર જ ક્યાં છે ? શાહજહાં સાહેબનો હુકમ-ફરમાન ઉઠાવવાને આ બાંદી હરગીઝ તૈયાર છે.”

“તો પછી નુરેચ્છમ ! તારા બુલબુલ મિસાલ આવાઝે કાંઈક મિઠું ગાઈ મારા દિલને તરબતર કરવાની કોશિશ ન કરે ?”

“બાબુશીધી, મારા માલિકનો જેવો હુકમ.” આમ કહીને મુમતાઝમહાલે તેના બુલબુલ મિસાલ આવાઝે ગાવાનું શરૂ કર્યું.

નિરાલી શાનસે સાધી તેરા મસ્તાના આતાહય
ગરીબાં ચાક હાથોમે લિયે પયમાના આતાહય
આયા હે મેરે ચહેરેપે તેરી શાને ખુદ આરાઈ
કોઈ કહેતા હે ઓ દિવાને ગુલશનમે ખહાર આઈ
મુહબ્બતકી ચશ્મોમે લેકર કોઈ દહે દિલ આતાહય
કો...ઈ...દહે.....દિલ.....આ...તા.....હય

મુહબ્બતના રંગે રંગાયેલાં બંને પ્રેમી પંખીડાંઓ દિલની ખુશાલી ઉજવતાં સંગીતની મહેફિલમાં મસ્ત બની ધક્કની લહરોત લૂંટવામાં મશગૂલ બની ગયાં.

સર, નાઇટોથી માંડીને શ્રમજીવીઓ પર્યંત
એક સરખું વપરાતું

સૌદર્ય વર્ધક વરલકરની

જગવિખ્યાત બનાવટો (રજીસ્ટર્ડ)

વાળ વધારવામાં બીનહરીફ

વરલકર પ્રાણી

તલ

મધુરા પરમાટથી ભરપુર

વરલકર વેજીટેબલ—

—હેર ઓઇલ

હજારો કુલોની ખુશખોથી મધમધતું

વરલકર સ્નેહ તથા પ્રીતીયનટાઇન

તેમજ

વરલકર ઈવનીંગ ઇન કાશ્મીર હેર ટોનીક

વરલકર મોનીંગ ઇન ઇન્ડિયા હેર ઓઇલ

એજન્સી માટે લખો:—વરલકર

જુનો હનુમાન ગલી મુંબઈ ૨.

રાજરજવાડા અને ગ્રહસ્થો માટે રહેવા જમવાની આલીશાન સગવડોવાળું બુનું અને જાણીતું

રહેવા તથા જમવા માટે ઉત્તમ સ્થાન

જોશી હોલ

ટે. નં. ૨૭૭૬૬. ટે. એ. જોશી હોલ

ઠે. ઝવેરી ખાતર, મુળજી જેઠા મારફતે

છેલ્લામાં છેલ્લી હબની સુંદર સજ્જવટ તમારું આકર્ષણ કરશે.

ગ્રહોની કાતિલ અસરમાંથી બચી સુખી થવાનો એક જ માર્ગ

ભવિષ્યોદય ચાર્મ

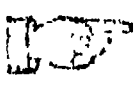
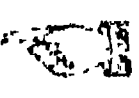
દ્વારા અનેક યુવાન યુવતીઓ પૈસા ટકાની તથા બીજી મુશ્કેલીમાંથી બચી આપઘાતની અણીએથી જીવ્યાં છે. તમે લાભ પરીક્ષામાં ફોતેડ, ધંધો, નોકરી, સ્ત્રી, સંતાન, પતિસુખ, સંસારિક સર્વ આશાપૂર્ણ કરવા ચાહતા હો તો આજે જ ચાર્મ મંગાવી ચિંતામુક્ત બનો. નં. ૧, ૩૧. ૨૫, (કાયમી અસર) નં. ૨. ૩૧. ૧૫, (૫ વર્ષ અસર) નં. ૩ ૩૧. ૫, (૧ વર્ષ અસર.) પ્રશ્ન દીઠ રી ૩૧. એક, જ્યોતિષ હસ્તરેખાનાં દરેક કામ માટે હાથકલાસ કુદબોમાં જાણીતા દુનીયાના દશ જ્યોતિષીમાંના એક રીતે લંડનના પત્રમાં જાહેર થયેલ.

પ્રો. ઈશ્વરપ્રસાદ જોષી

ઈ. એમ. બી. એ. એસ (લંડન)
“જ્યોતિર્મનિષિ” (બનારસ)
૩, રોડ, રેસ એક્ષપટ

૬૩, એપેરાહાઉસ દ્રામરોડ રયુ. દવાખાના સામે સુખઈ ૪.
તદન મફત:-અંગ્રેજી બુક ‘પ્રોસ્પેરીટી’ જે આનાની ટીકીટ બીડી મંગાવો.

આજે હિન્દુસ્તાનના દરેકે દરેક શહેરોમાં પ્રખ્યાત થયેલા

 તમારા જાણીતા મીઠાઈવાળા

ખાસ બહારગામ અને દેશાવરોમાં પ્રખ્યાત થયેલા
અમારા સ્પેશ્યલ હલવાઓ, બરફનો સ્પેશ્યલ હલવો
અને બોમ્બે સ્પેશ્યલ હલવો દરેક

કુટુંબોમાં વખણાય છે.

ચોખ્ખા ધી, ની મીઠાઈઓ અને ભેટ આપવા લાયક,
અપ-ટુ-ડેટ-પેઝન્ટેશન ફ્રેન્સી બાકસો અને રજવાડી
બોક્સના ખાસ સ્પેશ્યાલીઝ.

 મોહનલાલ એસ.

મીઠાઈવાળા

ઝવેરી બજાર, ટે. નં. ૨૧૦૭૮ અને ભુલેશ્વર ટે. નં. ૨૧૬૫૫.
ગરમીની સીઝન માટે પધારો.

અમારું લોકપ્રીય બાદશાહી—

રીંગલ હિન્દુ હોટલ; માથેરાન
ટે. નં. ૩

જ્યાં દરેક જાતની પુરતી સગવડ સાચવવામાં આવશે.
ફ્રેમીલી માટે ખાસ સગવડ—એક ત્રાયસ માટે જરૂર પધારો.

તા. ૦૩:—રીફરેશમેન્ટ અને ડીનર-પાર્ટીનું કામ

અપ-ટુ-ડેટ ફેશનથી સંતોષકારક કરી આપશું.

અમારા

સ્વાદીષ્ટ

હલવાઓ અને મીઠાઈઓનો

એક વખત ટેસ્ટ કરવા ભલામણ છે !

અમીચંદની સ્વાદીષ્ટ મીઠાઈઓ અને હલવાઓ તંદુરસ્તીની બાબતમાં હંમેશાં માટે એકે અવાજે વખણાયેલાં છે, તે ખરેખર શુભ પ્રસંગ માટે એક શ્રેષ્ઠ વસ્તુ છે. બીજી કાષ્ઠપણુ મીઠાઈ કરતાં જમણુમાં લહેજત અને વીવાધ સ્વાદ આપવામાં અમારી મીઠાઈ અને હલવાઓ ચઢીઆતાં છે.

પ્રાઇસલીસ્ટ માટે લખો અગર ટેલીફોન કરો નં. ૨૦૬૭૬.

સુખડીઆ અમીચંદ ગોવનજી હલવાવાળા અને મીઠાઈવાળા.

૩૦૦, શેખ મેમણુ સ્ટ્રીટ, મુંબઈ ૨.

બહારગામના ઓરડરો સંભાળ પૂર્વક પેક કરી રવાના કરવામાં આવે છે. ઓર્ડર સાથે એડવાન્સ મોકલવું.

ત્રૈલોક્ય સુંદરી

વાર્તા સદ્બોધક છે. ત્રૈલોક્યસિંહની મળ મટિની લાગણી વાંચનારનું ધ્યાન ખેંચી રાખે છે. તેની કન્યા ત્રૈલોક્ય સુંદરી વાર્તામાં મુખ્ય ભાગ ભજવે છે. ન્યાય આપવાની રીત, નાના દેશી રાજ્યોની રાજરમત, રવચંદર, કર્મની ગહનગતિ વગેરે સારી રીતે જાણવા મળે છે. કલિ સહાયક મંડળી, પાખંડપંડિત, ત્રૈલોક્ય સુંદરીનું કેદ થવું; તેને કેદમાંથી છાડાવવી, સતીને પરમેશ્વરની સહાય, દુષ્ટાની નિષ્ફળ બાજી વગેરે પ્રકરણો એક પછી એક ચાલ્યાજ આવે છે. એક પ્રકરણ વાંચ્યા પછી બીજા, ત્રીજા એમ ઉપરાઉપરી પ્રકરણો વાંચવાની ઉત્કંઠા વધે છે. સદ્વિચારનો વિજય, ભાવિ પ્રાબલ્ય, મનુષ્યના મિથ્યા પ્રયત્નો, દેવી અમલકાર, મહાત્મા કે પરમાત્મા, અતે ધર્મોજય અને પાપે ક્ષય. પૃષ્ઠ ૧૮૮.

કિ. રૂ. ૦-૧૨-૦.

ગુજરાતી પ્રીન્ટિંગ પ્રેસ,

સાસુન બિલ્ડિંગ, એલ્ફીન્સ્ટન સર્કલ, કોટ, મુંબઈ

ઉદ્-કારસી શબ્દોના અથ

અ

અકલમંડ-અકલવાળું, બુદ્ધિમાન
અકુસર-અમલહાર
અંગૂર-લીલી દ્રાક્ષ
અરમાન-અભિલાષા
અરમત-પવિત્રતા
અહોસાનમંડ-આભારી
આઘાહ-સ્વતંત્ર
આતશ-અગ્નિ
આકૃતાબ-સૂચી
આમીન-આશીર્વાચન
આરબૂ-મર્યાદા
આરાધ-ટાપટીપ
આલમના-જગતના
આરમાન-આકાશ
આસાનીથી-રહેલાધથી
ઐયાશી-વિલાસી
ઐલાહ-સંતતિ
ઐર-વધુ
ઐરત-સ્ત્રી.

ઇ

ઇન્તેકામ-વેર
ઇન્તેબર-આતુર
ઇન્સાન-મનુષ્ય
ઇતબાર-વિશ્વાસ
ઇતરાજ-નાખુશી
ઇરક-સ્નેહ, પ્રેમ.

ઉ

ઉરમીક-ધ્રુવઃ.

ઠ

ઠકમ-પગ-ડગલું-ચરણ
ઠમાલ-ધણું સારું
ઠમતરીન-ઉતરતું
ઠમખોસી-ચરણચૂમવા
ઠખિલ-હોશિયાર
ઠખેલિયત-હોશિયારી
ઠાતિલ-મમ્વેધી
ઠાસક-ખેપિયો
ઠરામત-કળા
ઠિસ્તી-વહાણ
ઠિસ્મત-ભાગ્ય
ઠિસમઠિસમના-જાતજાતના
ઠિન્નો-વેર
ઠુનિશ-ઝૂકીને કરેલી સલામ
ઠુશતગાને-કિલના કઠથી ધાયલ થયેલા

ખ

ખમીર-તાકાત
ખતરામાં-ભયમાં
ખવાખમાં-સ્વપ્નમાં
ખાક-રાખ
ખાદિમ-સેવક
ખાદિમા-નોકરડી, લોડી
ખાતિર-માટે
ખવાહિશ-ધ્રુવઃ

ખાવિંદ-પતિ
ખિહમતમાં-સેવામાં
ખીઝાં-પાનખર
ખુઠાતાલા-મહાન પ્રભુ
ખુઠાવિંદ-અનઠાતા
ખુઠાહાફિઝ-પ્રભુ તમારું રક્ષણ કરે.
ખુશબો-સુવાસ
ખુશકિસ્મત-ભાગ્યવાન
ખૂન-લોહી
ખૂનખાર-લોહી રેડાય તેવું
ખૌફ-ગુસ્સો
ખૌફનાક-ભયાનક.

ગ

ગજબનાક-કેર વર્તાવનારું
ગમ-શોક
ગમગીની-ખિન્નતા
ગલત-ખોટી
ગર-મગર
ગરીબાંચાક-કપડાં ફાટેલો કિવાનો
ગુહચ્છન-ખાગ
ગુલેલાલા-રાતા રંગનું ફૂલ
ગુલેઅનાર-ઢાડમના ફૂલ જેવું
ગુફતગુ-વાતચીત
ગોફ-ખોળો

ચ

ચખરાક-હુશિયાર
ચશ્મેમાંથી-આંખમાંથી
ચિનગારી-જવાલા

જ

જબરહસ્તી-જોરાવરી
જબાન-ખોલી, ભાષા.
જતત-સ્વર્ગ
જહાનમ-નરક
જંજીર-ખેડી
જનનિસાર-પ્રાણના ભોગે પણ સેવા
કરે તેવું પ્રાણનું બલિ-
દાન આપવું
જનેજિગર-હૃદયથી પ્રિય-પ્રિયતમા
જમ-ખાધો
જલિમ-નિર્ધન, જીદમી.
જિગરમાં-દિલમાં
જી-હૃદય
જીન્દા-જીવતો
જીમ્માના રોજ-શુક્રવાર
જીમ્મેદારી-જોખમદારી
જનેમન-પ્રિયા, બહાલી.

ઝ

ઝેફ-ટુંકા અવસ્થા-ધડપણ

ટ

તગદીર-ભાગ્ય
તકબીર-યુક્તિ
તમન્ના-મઝા
તલખ-ઉત્કટ મઝા, તલપ
તરકીબ-યુક્તિ
તરખી-માળા
તરવીર-છખી
તલાશ-શોધ

તાઝગી-રફૂતિ
તારાજ-ખેડાનમેડાન
તારીફ-વખાણ
તાજબુજ-આશ્ચર્યચકિત
તાજોતખત-રાજયગાહી

ઢ

ઢખ્-વેલ
ઢકનાક-કુઃખ ઉત્પન્ન કરનાર
ઢકનાવી કેવાની-ઢાટી કેવાની
ઢામાઢ-જમાઇ
ઢિઢાર-ઢહેરો
ઢિમાગ-ખુશ્કિ, ગર્વ.
ઢિલચશ્પ-ઢિલને ગમે એવું
ઢિલઢાર-પ્રાણપ્રિય
ઢિલખર-ઢિલનું હરણ કરનાર
ઢિલ્લીગી-વિનોદ
ઢિલાવર-ઉઢાર
ઢિલોજનન-પ્રાણપ્રિય
ઢિલોજનનથી-હુકયથી
ઢિલરખા-બહાલી
ઢખતર-પુત્રિ
ઢોજખ-નરક

ન

નજકત-નાજુકાઇ
નતીજો-પરિણામ
નસીહત-સજ
નાચીઝ-નકામું
નાઝનીન-ઝી
નિગાહ-નજર, દ્રષ્ટિ.

નૂર-રૂપ
નૂરેચશ્મ-આંખનો પ્રકાશ
નેકી-ન્યાયીપણું
પ
પરવરઢિગાર-પરમેશ્વર
પરવાના-પતંગિયું
પયગામ-સંકેશો
પરાસ્ત-હાર
પાક-પવિત્ર
પાકઢામન-શીલવતી
પાયતખત-રાજયધાનીનું શહેર
પ્યાસ-તૃષ્ણા
પરીસરત-અપ્સરા જેવી
પરેશાની-તકલીફ
પિઢર-પિતા
પેહલુમાં-ગોઢમાં

ફ

ફજરમાં-રહવારમાં
ફરજંદ-સંતાન
ફાની-નાશવંત
ફિઝૂલ-નકામી
ફુરકતકી-વિયોગની, વિરહની.
ફેરન-જલ્દી

ખ

ખઢનમાંથી-શરીરમાંથી
ખઢખખત-કમનસીબ
ખરખેલાફ-ઉશ્કેરાઇ જવું
ખાખુશી-ખણીખુશીથી
ખાતમી-સમાચાર

એચકળી-અવિવેક
 એતાળી-ગભરાટ
 એકામ-અકચર
 એરહમ-ઉદારતા વિનાનો
 એવફા-નિમકહરામ
 એવાકફ-માહિતગાર નથી
 એવકુફ-મૂખ
 એહિસ્ત--સ્વર્ગ
 એહોશ-એમાન
 બિરાહર-ભાઈ
 બુલંદ-અગ્ર, મોટો
 બુઝર્ગ-વૃદ્ધ
 બોસાન્દી-ચૂંબનની

મ

મકસદ-મુરાદ, ધારણા.
 મગરેબ-સૂર્યાસ્ત
 મનલ-તાકાત
 મહકા-શેઠાણી
 મેહબૂબા-ઠાલી, પ્રિયતમા
 મહેફિલ-ઉમ્મી, મિજલસ
 મહોરહાર-પત્ની
 મહાત કયે-હરાબ્યો
 મંઝિલ-મકાન
 મામૂલી-સામાન્ય
 માલેતુલર-શ્રીમંત
 માહતાબ-મહેતાબ-ચંદ્ર
 મિસાલ-જેવા
 મુમકિન-શક્ય, સંભવિત.
 મિસ્કીન-ગરીબ

મુફલિસ-બેહાલ, ગરીબ
 મુન્સરી-અધિકાર, સત્તા
 મુનાસિફ-ચોગ્ય
 મુરઝાઈ જબુ--કરમાઈ જબુ
 મુરાદ-ઇચ્છા
 મુલાયમ-નરમ
 મુહબબત-પ્રેમ
 મુસ્તાફ-કાયમ
 મુશ્કેરાટ-હાસ્ય
 મેંહ-વરસાદ
 મૌલા-ધણી, માલિક

ય

યકીન-વિશ્વાસ
 યાદદાસ્ત-રમરણુ
 યાર-દોસ્ત

ર

રબ-પરમેશ્વર
 રંજ-ફિકર
 રહેમ-કયા
 રસમને-રિવાજને
 રહેમકિલ-કયાળુ
 રફે-પત્ર
 રિયાયાની-પ્રભાતી
 રિયાસત-રાજ્ય
 રખ-ગાલ, રહેરો
 રખસદ-રબ
 રાશન-ચળકતા
 રાશની-અજવાળું

ક

કબ-હોઠ
કબજ-શબ્દ
કબ્તેજિગર-પ્રિયતમા
કહજત-આનંદ
કહેકમે-(કબરમાં)
કાજવાબ-ધણું સાફ, ચોખ્ખું
કાજિમ-છાને એવું
કેબાશમાં-પહેરવેશમાં : વસ્ત્રમાં
કેકિન-માત્ર
કીફાફા-પરખીડીયું
કોંડી-ગુલામડી

વ

વબૂદ-સત્ય, ખરાપણું
વલીઅહુદ-યુવરાજ
વાલિદ-પિતા
વાલેકુમ અસ્સલામ-તેવીજ રીતે પર-
માત્માની તમારા પર કૃપા ઉતરે।

શ

શમશેર-તલવાર
શરતાજ-માલિક
શબાબેહુસ્ન-યૌવન
શમા-હીવે।
શાને-ખબા
શેર-સિંહ
શિકસ્ત-હાર

શિરાઝી-મહિરા
શોહર-પતિ

સ

સબબ-કારણ
સબા-વાયુ
સંગેમરમર-આરસપહાણ
સલામુઆલેકુમ-પરમાત્માની તમારા
પર રહેમ ઉતરે।

સિકંદર-ઉત્તર
સિપેહસાલાર-સૈન્યનો વડો અમલ-
દાર-સેનાપતિ

સિક્તથી-ચુકિતથી
સિતારો-નસીબ
સીનામાં-હિલમાં
સુખન-શબ્દ
સુખહ-સવાર

હ

હરગીઝ-ખિલકુલ
હરકમ-હંમેશાં
હરફ-શબ્દ
હયરત-અજબી
હકુમત-સત્તા
હિકમત-ચુકિત
હિજરાયા કરવું-તડપડયા કરવું
હિનાના-મેંદીના
હુસ્નપૂર-સાંકચીવતી

PRABHURAM ANANT PHARMACY

પ્રભુરામ અનંત ઔષધાલય

મુલેશ્વર, મુંબઈ

અસરકારક અને ઉત્તમ દેશી દવાઓનો મોટો સંગ્રહ
જેને માટે પુના, મુંબઈ, અમદાવાદ, રાજકોટ વિગેરે એકઝીબીશનોમાંથી
સોનાના ચાંદ તથા ફર્સ્ટ ક્લાસ સર્ટિફિકેટો મળેલાં છે
દરેક દવાનું પોસ્ટ પેકીંગ ખર્ચ જુદું પડશે

સ્થંભક

દુઝતા અર્શને માટે ઘણીજ ઉત્તમ
ઉપાય. બમે તેવી જાતનું લોહી પડતું હોય,
તે આ દવા ફક્ત ત્રણજ વખત લેવાથી
બંધ થઈ જાય છે.

કીંમત (૮ બાગવાણી) ઑંસ ૧ ની
બાટલીનો રૂ. ૧૧.

KANAK

કનક.

ક્ષય, ઉધરસ, દમ અને ચાહુ નબ-
ળાઈને માટે ઘણીજ અસરકારક શુદ્ધ
સોનાની બનાવટની દવા.

માત્રા-પાંચ દીપાં કાચના વાસણમાં
એક ઑંસ પાણી સાથે, દિવસમાં જમ્યા
પછી ત્રણ વખત. પાંચથી દશ વરસની
ઉંમરનાં બાળકને માટે ૩ દીપાં, પાંચ
વરસની અંદરનાને ૨ દીપાં.

કીંમત ૧ ઑંસની બાટલીના રૂ. ૫,

અમૃત

ક્ષય, ઉધરસ, ઝીણું તાવ, નબળાઈ
અને કબજિયતમાં એક ઉત્તમ ઔષધ
તરિકે વાજકરણ, સારક, અને લોહી
સુધારનાર એક પ્રયોગ તરિકે, તથા રોગી
અને નિરોગી બન્ને માટે એક પુષ્ટિદાયક
ખોરાક તરિકે આ ચાટણ અમૂલ્ય છે.

કિંમત બરણી ૧ ના રૂ. ૩.

દ્રાક્ષાસવ

વૈદ્ય શાસ્ત્રને અનુસરીને તૈયાર થતો
આ આસવ, સેવન કરનારને ચેતના
આપે છે. એ ઉપરાંત ક્ષય, લાંબા વખ-
તનો તાવ, ઉધરસ, દમ વિગેરે દરદોમાં
આ આસવનું સેવન ઘણુંજ કિંમતી
બને છે. પ્રભુરામ અનંત ફાર્મસી તરફથી
બનતો દ્રાક્ષાસવ ત્રણ કદની શીશીઓમાં
ગ્રાહકોને આપવામાં આવે છે.

૨૪ ઑંસ (દોઢ રતલ) રૂ. ૩-૦-૦

બીજી શાસ્ત્રોક્ત દવાઓ માટે એક
આનાની દીકાટ બીડી કેટલોગ મંગાવો.

પત્રવ્યવહાર:-મેનેજિંગ હાયરેક્ટર પ્રભુરામ અનંત ફાર્મસી

વૈદ્યભુવન, કૃત્તીકૃત સ્ટ્રીટ, બૂન્નેશ્વર, મુંબઈ નં. ૨ એ શીરનામે કરવો

ગુજરાતનો બુઝાતો દીપક અને

ઈસ્લામી સત્તાનો ઉદય

ગુજરાત-પાટણના છેલ્લા હિંદુ રાજા કરણ વાઘેલાના શાસનકાળના અંતિમ સમયની સચિત્ર ઐતિહાસિક નવલકથા

(૧૯૩૬)-અત્યાર સુધીમાં ઐતિહાસિક વાતોમાં કેટલીક વાર લોકોની માન્યતાઓનો શંભુમેળો થયેલો. આધુનિક સત્યશોધકને માલમ પડ્યો છે, તેમણે શોધ ચલાવીને લોકોની ચાત્રી આવતી માન્યતામાં ઘણો ફેરફાર કર્યો છે. કરણ જેવો શ્રદ્ધાસંપન્ન ધાર્મિક રાજા પ્રધાનની પત્નીને છોડે અને તે પ્રધાન છેક દિલ્હી જઈ યવન બાદશાહ અલાઉદ્દીનને, પેટનો બાળ્યો ગામ બાળવા, બોલાવી લાવે, કરણ રાજા મુસલમાનો સાથે યુદ્ધ ન કરતાં ડરીને નાસી જાય, પાછળથી તેની રાણી કમળાદેવીને મુસલમાનો ઉપાડી જાય અને દિલ્હી મોકલી દે અને ત્યાં તે સુલતાન અલાઉદ્દીનની માનીતી બેગમ બને, પાછળથી કમળાદેવી સુલતાનને પોતાની પાછળ રહી ગયેલી પુત્રી દેવળદેવીને તેડી લાવવા માટે સ્વયના કરે અને મલેક કાપુર દક્ષિણ ઉપર ચડાઈ કરતાં દેવળદેવીને તેડી લાવે અને તેના શાહજહા ખીજખાન સાથે લગ્ન કરવામાં આવે વગેરે ચાલી આવતી કપોલ કલ્પિત વાતો નવી શોધખોળ પછી નિરાધાર પૂરવાર થઈ છે. એ વાત આજે અભ્યાસકોને ગળે ઉતરે, તેવી નથી છતાં છેલ્લી શોધખોળને પરિણામે, વિશ્વાસપાત્ર આધારો લઈને, શુદ્ધ કલ્પનાને આશ્રયે કરણુદેલાનું જીવન અને તેના ગુજરાતની સ્વતંત્રતા સાચવી રાખવાના પ્રયત્નો નવી દિશામાં જ વાચકને લઈ જાય છે. મુસલમાનોની વટાણ પ્રવૃત્તિ, હિંદુ ધર્મને સંરક્ષવાની તમન્ના, મલેક કાપુરનો પૂર્વ ઇતિહાસ, દુદૈવ સામે ટક્કર ઝીલવાની હિમ્મત, સ્વદેશનો ત્યાગ વગેરે બાબતો નવી જ રીતે વર્ણવી છે. ગુજરાતનો બુઝાતો દીપક હોલવાતાં, હોલવાતાં પણ ઝળકે છે, આશા આપે છે અને નષ્ટ થાય છે. પૃષ્ઠસંખ્યા ૩૪૩.

કિંમત રૂ. ૩-૦-૦.

ગુજરાતી પ્રિન્ટિંગ પ્રેસ,

સાસુન પ્રિન્ટિંગ, એલ્ફીન્સ્ટન સર્કલ, કોટ, મુંબઈ

ગુજરાતના વેરની વસુલાત

‘ગુજરાતનો બુઝાતો દીપક’ પછીના સમયની

ઐતિહાસિક સચિત્ર વાર્તા

(૧૯૩૭)—ગુજરાતના છેલ્લા હિંદુ રાજા કરણ વાઘેલાએ હાર્યા પછી, પાટણ છાડ્યા પછી દેવગિરિમાં રહી ગુજરાત પાછું સર કરવા કેવા કેવા પ્રયત્ન કર્યા, તેણે અલ્લાઉદ્દીન પરતું વેર ફરી રીતે વાળ્યું, મલેક કાપુરને કેમ ફેડ્યો, તે જાણવા માટે આ પુસ્તક ઘણી બાબતો પુરી પાડે છે. કરણદેવ બાચ્છો હતો, તે પરચીલ પટ હતો, વગેરે લોકોની ખોટી માન્યતામાં આ પુસ્તકે જબરો પલટો આણ્યો છે. આ વાર્તા ગુજરાતના બુઝાતો દીપકના અનુસંધાનરૂપે લખાઈ છે અને તેમાં કરણ વાઘેલા એ પાટણ પડ્યા પછી બાગલાણના કિલ્લામાં જઈ વસી પાટણ પાછું મેળવવાના કરેલા પ્રયાસોનું વર્ણન કરેલું છે. ઐતિહાસિક ઘટનાઓના પાયા ઉપર કલ્પનાની ખૂબી ભરી ઇમારત રચવામાં આવી છે. જે વાંચતાં ઘણું નવું જાણવાનું મળી આવશે. દેવળદેવીના લમની ચિંતા, જમાઈની પસંદગી, તે સમયનું દિલ્હીનું વાતાવરણ, ગુજરાત અને દક્ષિણના રાજા રામદેવના ઐતિહાસિક પ્રસંગો, ગુજરાતમાં મુસલામાનોની ધમપછાડ, અલ્લાઉદ્દીનનું ખૂન મલેક કાપુરે કરાવ્યું, મલેક ગાદી પર આવ્યો; મલેકનું ખૂન મુશીરખાને કર્યું, મુખારક ગાદીએ આવ્યો; મુખારકનું ખૂન ખુશરૂએ કરાવ્યું અને ખુશરૂ ગાદીએ આવ્યો; તેણે દિલ્હીમાં હિંદુ ધર્મની સ્થાપના કરી હિંદુ રાજ્ય ચાલુ કરવા કેવો પ્રયત્ન કર્યો; ખુશરૂએ પાંચ મહિના હિંદુ તરીકે રાજ કર્યું; વટલાયલા હિંદુનું શુદ્ધિકરણ; તખલખખાન સાથે લડતા ખુશરૂનું રણ મેદાનમાં મરણ વગેરે પ્રસંગો એક પછી એક રજુ થતા જાય છે અને વાંચનારને ચકિત કરી વાતની પ્રવાહ ત્વરથી આગળ વધે છે.

પૃષ્ઠસંખ્યા ૩૬૬. કિંમત રૂ. ૩-૦-૦.

“ગુજરાતી” પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ,

સાસુન બિહારીજી, એલ્ફીન્સ્ટન સર્કલ, કોટ, મુંબઈ

ઈ. સ. ૧૯૨૪ની સાત્રથી પ્રકટ થાય છે

“ગુજરાતી” પત્રનું સુપ્રસિદ્ધ

બુકસાઈઝ પંચાંગ

પંચાંગની નવીનતા

પંચાંગનું કવર ટકાઉ, સુંદર અને આકર્ષક બનાવવામાં આવ્યું છે તેથી એ પંચાંગ કાયમને માટે સુરક્ષિતપણે જળવાઈ રહે છે.

પંચાંગની સંપૂર્ણ હકીકત

આ પંચાંગમાં પંચાંગને લગતી સઘળી હકીકત આપવામાં આવી છે. ઉપરાંત પારસી, ખ્રિસ્તી, મુસલમાન તારીખો આપવામાં આવી છે. પ્રાતઃસ્પર્શસૂર્ય, ચંદ્રની રાશિ, ઇષ્ટ ધર્મ વગેરે જણાવવામાં આવ્યાં છે તેથી જન્મશાસ્ત્ર, પત્રિકા બનાવવાનું કામ સુલભ થાય છે.

દિનદયાના ફોટા, ગ્રહ. ગ્રહસ્થાન. સારી ખુરી દશા, તે દશા ભોગવવાનો સમય, દાન, જપવિધિ દર્શાવ્યાં છે અને આ સિવાય મુદ્દતો સ્પષ્ટ અને નિર્ણયાત્મક રીતે જણાવવામાં આવ્યાં છે.

દરરોજની ખપ પડતી પરચુટલ હકીકત

પ્રતિ માસે માસનું વારો વારીફ વ્યાજ ગણવાનો ફોટો, ટપાલની હકીકત, તારની હકીકત, રેલ્વે, રેલ્વેપાર્સલ, વેલ્યુએચેબલ, રેલ્વેના કાયદા, પાસેજરના હક્ક શા, નુકશાન માટે રેલ્વેની જવાબદારી, સ્ટેમ્પ એક્ટ. આવક-વેરો વગેરે હકીકત સમાવી છે જે દરેકને ધણીજ ઉપયોગી થઈ પડે એવી છે.

વેપાર ધંધાને લગતી વિગતો

જમતવેરાનો દર. લેનો, લેાનની પાકતી મુદત. સોન, ચાંદી, સતર, ડ. કરિયાણા બજારની હકીકત. તેમનાં એસોસિએશનના અંધારણ, ખતાવટના નિયમો અને કાનૂનો આપ્યા છે. જેથી આ પંચાંગ વેપારી વર્ગને ધણું જ સહાયભૂત થઈ પડે છે.

આ પંચાંગ જાહેરાત આપવાનું એક ઉત્તમ માધ્યમ છે, કારણ કે એની સંખ્યાબંધ નકલો અપોચપ ખપી જાય છે. કિંમતમાં સસ્તું છે.

મુંબઈમાં ટપાલ ખર્ચ ટીકીરો મોકલે ઘેર પહોંચતું

૦-૪-૦

૦-૧-૬

૦-૫-૬

“ગુજરાતી” પત્રની ઓફીસ

સાસુન બિલ્ડિંગ, એલ્ફીન્સ્ટન સર્કલ, કોટ, મુંબઈ

SHOW IT TO EVERYBODY

એકધારી પ્રગતિ એટલે
અન્ય લોકપ્રિયતા

ન્યુ એરીઆટીક

લાઇફ ઇન્સ્યુરન્સ કં. લી. એ

સને ૧૯૩૯ માં

રૂ. ૫૦,૦૦,૦૦૦ નું કામ કર્યું છે.

મનેજિંગ એજન્ટો: બીરલા પ્રોપર્સ લી. એ

હેડ ઓફીસ:

ન્યુ દિલ્હી.

મુખ્ય શાખા:

૪૫-૪૭ એપોલો રોડ, કાદ.

બીજી શાખાઓ:- દલકર્ણા, મદ્રાસ, લાહોર, જલગામ, પટના,
જામનગર અને કાનપુર.

એજન્ટોને

વંશપરંપરા અને કાયમનું
રીન્યુઅલ કમીશન મળે છે.

